

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПУГАЧ ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

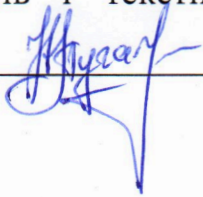
УДК 336.1:352(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

072 – Фінанси, банківська справа та страхування
(07 – Управління та адміністрування)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело **Ю.В. Пугач**

Науковий керівник: **Геєнко Михайло Миколайович**, кандидат
економічних наук, професор.

м. Суми - 2023

АНОТАЦІЯ

Пугач Ю.В. Розвиток фінансової децентралізації в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. – Сумський національний аграрний університет МОН України, Суми, 2023.

Дисертаційна робота є актуальним дослідженням, що присвячене аналізу та оцінці впливу фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів.

Представлено авторський підхід до розв’язання вагомій науково-прикладної проблеми – розширення фінансової бази регіонального розвитку в умовах фінансової децентралізації. Прагнення до децентралізованого управління – це вимога часу. Проблематика децентралізації влади, фінансових відносин на місцевому рівні є як ніколи актуальною для України. Сучасність характеризується динамічними змінами, які охопили всі сфери суспільного життя, у тому числі й систему органів місцевої влади. В умовах пандемії, воєнного конфлікту регіональний розвиток стає складним та непередбачуваним викликом зі зниженням економічної активності, руйнуванням інфраструктури, зростанням безробіття, погіршенням екологічної ситуації.

У процесі аналізу наявних підходів до трактування сутності фінансової децентралізації розмежовано еволюцію смислового наповнення процесів, пов’язаних із розподілом фінансових повноважень, здійснено їх систематизацію. Поглиблено змістовне наповнення та економічну сутність поняття «децентралізація». Сформульовано актуальне сучасним вимогам теоретичне обґрунтування фінансової децентралізації, де наголошується на процесі передачі повноважень управління доходами та видатками з центрального рівня на нижчі бюджетні рівні з метою збільшення ефективності розподілу коштів та прийнятті рішень органами місцевої влади, сприяння

підвищення конкурентоспроможності регіонів на основі розкриття їхнього потенціалу розвитку та концентрації на регіональній ідентичності. Для аналізу використовуваних термінів та визначення перетину галузей дослідження було застосовано методи сучасного бібліометричного аналізу.

Визначено місце належності явища фінансової децентралізації серед первинних природних детермінант впливу в системі розподілу повноважень, таких як демографічні, національні, природно-географічні, функціональні, інфраструктурні, адміністративні, політичні, економічні, соціальні, історичні та культурні ознаки, що зумовлюють тенденції до змін у системі місцевого самоврядування.

Досліджено історію процесів та етапи розвитку децентралізації в різних країнах, виокремлено фінансові інструменти, що дають змогу досягати високих темпів розвитку регіонів. Виділено основні напрями запровадження процесів місцевого самоврядування, проаналізовано компетенції та рівень самостійності громад.

На основі закордонного досвіду та з урахуванням національних особливостей визначено необхідність застосування інструментів діагностики рівня фінансової децентралізації. Запропоновано додаткові механізми та підходи, пов'язані розподілом фінансових повноважень, підвищенням ефективності надання державних послуг.

Систематизовано недоліки на даному етапі процесу реформування місцевого самоврядування. Сформовано уявлення про передумови запровадження сучасних практик розподілу фінансових ресурсів з огляду на еволюцію інституційного забезпечення в Україні. Сучасність вимагає перегляду державної стратегії повоєнного відновлення та розвитку регіонів. У контексті підвищення фінансової спроможності регіонального розвитку актуалізуються питання законодавчих стимулів міжмуніципального співробітництва та державно-приватного партнерства, забезпечення стимулюючої функції в системі місцевого самоврядування в Україні. З огляду на це, створення мікрорегіонів пріоритетного розвитку – особливих територій

зі спеціальними умовами, ідентичною належністю дасть поштовх до економічного, соціокультурного та інноваційного розвитку.

Запропоновано та проведено всеохопний аналіз місцевих бюджетів за доходами, видатками, трансфертами за 2012-2022 роки. Порівняльний аналіз акцентовано з розподілом на періоди запровадження реформи децентралізації: до змін в адміністративно-територіальному устрої (2012-2014 роки), перехідному періоді (2014-2015 роки), безпосередньому запровадженню та розвитку реформи (2015-2022 роки). Використано різні статистичні підходи щодо оцінювання регіонального економічного розвитку в умовах адміністративно-фінансової децентралізації: проаналізовано сучасний стан фінансової залежності територій, проведена робота з обробки статистичних даних. Установлено важливість самостійного визначення органами місцевого самоврядування обсягів фінансових ресурсів для виконання власних повноважень як однієї з умов децентралізації.

Підтверджено припущення про значення перерозподілу видаткової частини бюджетів. Важливо, щоб у процесі децентралізації на місця були передані не лише функції, а й необхідні ресурси – повноваження разом із відповідальністю.

Запропоновано вдосконалену методику комплексного інтегрального оцінювання рівня фінансового забезпечення адміністративно-територіальної одиниці з подальшим рейтингуванням. Методика розкриває стан ресурсно-функціональних складових, дозволяє здійснювати моніторинг кількісних складових фінансового стану. Узагальнювальне відображення стану грошових фондів місцевих органів влади здійснено на основі підходів «теорії адитивної цінності», що передбачає об'єднання цінностей складових в один агрегований показник із використанням математико-статистичних методів оцінювання. Метою розрахунку інтегрального індексу є отримання якісного показника, що узагальнює набір характеристик економічних процесів. Підтверджено гіпотезу високої прямої залежності рівня економічного благополуччя регіонів із розширенням можливостей фінансової автономії.

Розвинуто підходи щодо визначення зв'язку між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним станом регіонів. За основу взято методику обробки статистичної інформації з використанням множинного кореляційно-регресійного аналізу. Залучення інструментарію математичного моделювання дозволило визначити внесок кожної змінної та зафіксувати значущі фактори, які найістотніше впливають на економічні можливості регіонів та ті чинники, якими можна знехтувати в аналізі впливу на валовий регіональний продукт. Проведене економетричне дослідження фінансової децентралізації дає можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру, розкривати перспективи збалансування бюджетних надходжень із видатками та розробляти заходи щодо вдосконалення фінансової політики регіонів в умовах децентралізаційних змін.

Доведено важливість планування видаткової частини місцевих бюджетів як ключового інструменту управління місцевими фінансами. Сформульовано мету перерозподілу видатків: оновити та вдосконалити методи, що застосовуються для перерозподілу фінансових ресурсів органами місцевого врядування, урахувати відмінності у витратах на послуги на користь конкретного мешканця громади. Запропоновано напрями вдосконалення видаткової частини адміністративно-територіальних одиниць із передачею реальних повноважень на місця. Виокремлено інституційні перешкоди в процесі планування. Запропоновано поетапну стратегію оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів із виокремленням таких етапів, як визначення цілей розвитку, підбір інструментарію обрахунків, безпосередні обчислення, застосування обраних підходів, коригування та контроль виконання.

Обґрунтовано функціональну залежність між визначеними соціально-економічними характеристиками регіонів та видатками місцевих бюджетів. Застосований економетричний підхід машинного навчання в моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів та фінансування окремих напрямків діяльності дає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо

оптимального розподілу та використання бюджетних коштів, спрощує планування бюджетних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць, допомагає виявити ключові та опосередковані фактори впливу на бюджетні процеси.

Емпірично доведено припущення про важливість впливу прямих іноземних інвестицій на соціально-економічний стан регіонів. Визначено коридор прогнозування можливих сценаріїв зміни обсягів валового регіонального продукту залежно від зміни обсягів зовнішніх інвестицій.

З огляду на погіршення економіки регіонів було запропоновано актуалізувати альтернативні джерела фінансування розвитку місцевого самоврядування, зокрема за рахунок комплексу заходів щодо активного стимулювання ринку облігацій фондів місцевого розвитку. Насамперед цей інструмент розглядається як компромісний варіант для повоєнного відновлення, модернізації, створення об'єктів інфраструктури. Виділено напрями вдосконалення нормативного середовища та стимулювання обігу муніципальних цінних паперів.

Для ефективного розвитку окремих територій та послаблення міжрегіональних диспропорцій обґрунтовано доцільність повоєнного відновлення на основі реалізації перспективної моделі мікрорегіонів пріоритетного розвитку. Визначено індикатори для запуску мікрорегіонів пріоритетного розвитку. Запропоновано концепцію запровадження змін від ідентифікації проблем, виявлення потреб конкретних територій, визначення напрямів покращення та потенційного зростання до подальших рекомендацій щодо запровадження економічних важелів та контролю їх застосування.

Повоєнне відновлення регіонів України є не тільки викликом, але й можливістю для модернізації країни, її наближення до європейських стандартів та цінностей, зміцнення національної єдності та ідентичності.

Розроблені пропозиції щодо вдосконалення бюджетної політики спрямовані на забезпечення ефективного функціонування органів місцевого самоврядування в умовах реформи фінансової децентралізації. Підвищення

фінансової самодостатності місцевих бюджетів, зменшення асиметричності регіонального розвитку, активізація економічного розвитку територій мають стати основою соціально-економічної стратегії України.

Ключові слова: фінансова децентралізація, економіка регіонів, валовий регіональний продукт, бібліометричний аналіз, детермінанти регіональної ідентичності, прямі іноземні інвестиції, мікрорегіони пріоритетного розвитку, облігації фондів місцевого розвитку, машинне навчання, видатки місцевих бюджетів, інтегральне оцінювання, повоєнне відновлення.

ANNOTATION

Pugach Y.V. Development of financial decentralisation in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 072 – Finance, banking, and insurance. – Sumy National Agrarian University of the Ministry of Education and Culture of Ukraine, Sumy, 2023.

The dissertation is an actual study devoted to analysing and assessing the impact of financial decentralisation on the socio-economic development of regions.

The author's approach to solving a significant scientific and applied problem is presented - expansion of the financial base of regional development in conditions of financial decentralisation. The pursuit of decentralised governance is a requirement of the times. The problem of decentralisation of power, and financial relations at the local level is more relevant than ever for Ukraine. Modernity is characterised by dynamic changes that cover all spheres of public life, including the system of local authorities. In the context of a pandemic and military conflict, regional development becomes a complex and unpredictable challenge with a decrease in economic activity, the destruction of infrastructure, an increase in unemployment, and a worsening environmental situation.

In the process of analysing the existing approaches to the interpretation of the essence of financial decentralisation, the evolution of the semantic content of

processes related to the distribution of financial powers is delineated, and their systematisation is carried out. In-depth content and economic essence of the concept of "decentralisation." The theoretical substantiation of financial decentralisation, which is relevant to modern requirements, is formulated, which emphasises the process of transferring powers to manage revenues and expenditures from the central level to lower budget levels to increase the efficiency of distribution of funds and decision-making by local authorities, to promote the competitiveness of regions based on the disclosure of their development potential and concentration on regional identity. To analyse the terms used and determine the intersection of research areas, the methods of modern bibliometric analysis were applied.

The place of belonging of the phenomenon of financial decentralisation among the primary natural determinants of influence in the system of distribution of powers, such as demographic, national, natural-geographical, functional, infrastructural, administrative, political, economic, social, historical and cultural characteristics that determine the tendencies to changes in the system of local self-government.

The history of processes and stages of development of decentralisation in different countries is researched, and financial instruments allowing the achievement of high rates of development of regions are allocated. The main directions of the introduction of processes of local self-government are allocated, and competencies and level of independence of communities are analysed.

Based on foreign experience and taking into account national peculiarities, the need to use tools for diagnosing the level of financial decentralisation has been determined. Additional mechanisms and approaches related to the distribution of financial powers, and increasing the efficiency of public services are proposed.

The shortcomings at this stage of the process of reforming local self-government are systematised. The idea of the prerequisites for the introduction of modern practices of distribution of financial resources given the evolution of institutional provision in Ukraine has been formed. Modernity requires a revision of the state strategy of post-war restoration and development of regions. In the context

of increasing the financial capacity of regional development, the issues of legislative incentives for inter-municipal cooperation and public-private partnership, providing a stimulating function in the system of local self-government in Ukraine are actualised. Given this, the creation of microregions of priority development - special territories with special conditions, and identical belonging will give impetus to economic, socio-cultural and innovative development.

A comprehensive analysis of local budgets by revenues, expenditures, and transfers for 2012-2022 is proposed and carried out. The comparative analysis is accentuated with the distribution for the periods of the introduction of the decentralisation reform: changes in the administrative-territorial structure (2012-2014), the transitional period (2014-2015), the direct implementation and development of the reform (2015-2022). Different statistical approaches to assess regional economic development in terms of administrative and financial decentralisation have been used. The current state of financial dependence of territories has been analysed, work has been done on the processing of statistical data. The importance of self-determination by local self-government bodies of the volume of financial resources for the exercise of their powers as one of the conditions of decentralisation has been established.

The assumption about the value of redistribution of the expenditure part of budgets is confirmed. It is important that in the process of decentralisation, not only functions but also the necessary resources - powers along with responsibility - are transferred to the ground.

An improved methodology of complex integral assessment of the level of financial support of the administrative-territorial unit with a subsequent rating has been proposed. The methodology reveals the state of resource-functional components, allowing monitoring of the quantitative components of the financial condition. Generalising reflection of the state of monetary funds of local authorities is carried out based on approaches of the "theory of additive value," which involves combining the values of components into one aggregated indicator using mathematical and statistical methods of evaluation. The purpose of calculating the

integral index is to obtain a qualitative indicator that generalises the set of characteristics of economic processes. The hypothesis of high direct dependence on the level of economic well-being of regions with the expansion of the possibilities of financial autonomy is confirmed.

Developed approaches to determine the relationship between financial decentralisation and the socio-economic status of regions. The method of processing statistical information using multiple correlation-regression analysis is taken as a basis. The use of mathematical modelling tools made it possible to determine the contribution of each variable and fix significant factors that most significantly affect the economic opportunities of regions and those factors that can be neglected in the analysis of the impact on gross regional product. The conducted econometric study of financial decentralisation makes it possible to identify problems of a socio-economic nature promptly, to reveal the prospects for balancing budget revenues with expenditures and to develop measures to improve the financial policy of the regions in conditions of decentralisation changes.

The importance of planning the expenditure part of local budgets as a key tool for managing local finances has been proved. The purpose of the redistribution of expenditures is formulated: to update and improve the methods used for the redistribution of financial resources by local governments, and to take into account differences in the costs of services in favour of a particular resident of the community. Directions for improving the expenditure part of administrative-territorial units with the transfer of real powers to the ground are proposed. Institutional obstacles in the planning process are allocated. A step-by-step strategy for assessing and ensuring the expenditure side of local budgets has been proposed with the allocation of such stages as defining development goals, selecting calculation tools, direct calculations, applying selected approaches, and adjusting and monitoring implementation.

The functional dependence between the determined socio-economic characteristics of regions and expenditures of local budgets is substantiated. The applied econometric approach of machine learning in modelling the factors of

influence on the expenditures of local budgets and financing of certain areas of activity makes it possible to make informed decisions on the optimal distribution and use of budget funds, simplifies the planning of budget resources of administrative-territorial units, helps to identify key and indirect factors of influence on budget processes.

Empirically proved the assumption of the importance of the impact of foreign direct investment on the socio-economic situation of the regions. The corridor for forecasting possible scenarios of changes in the volume of gross regional product depending on changes in the volume of external investments has been defined.

Given the deterioration of the regional economy, it was proposed to actualize alternative sources of financing for the development of local self-government, particularly through a set of measures to actively stimulate the bond market of local development funds. First of all, this tool is considered a compromise for post-war restoration, modernization, and the creation of infrastructure. The directions of improvement of the regulatory environment and stimulation of circulation of municipal securities are allocated.

For the effective development of individual territories and the weakening of interregional disproportions, the feasibility of post-war recovery based on the implementation of a promising model of microregions of priority development has been substantiated. Indicators for launching priority development micro-regions have been identified. It offers the concept of introduction of changes from identification of problems, identification of needs of specific territories, definition of directions of improvement and potential growth to further recommendations on the introduction of economic levers and control of their application.

The post-war restoration of the regions of Ukraine is not only a challenge but also an opportunity for the modernization of the country, its approximation to European standards and values, and the strengthening of national unity and identity.

The developed proposals for improving budget policy are aimed at ensuring the effective functioning of local self-government in the context of the financial decentralisation reform. Increasing the financial self-sufficiency of local budgets,

reducing the asymmetry of regional development, and activating the economic development of territories should become the basis of Ukraine's socio-economic strategy.

Keywords: financial decentralisation, regional economy, gross regional product, bibliometric analysis, determinants of regional identity, foreign direct investment, microregions of priority development, bonds of local development funds, machine learning, expenditures of local budgets, integral evaluation, post-war recovery.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Публікації, у яких відображені основні наукові результати дисертації

Розділ у монографії:

1. Puhach Y. Conceptual Approaches to Estimating Regional Economic Development Under Administrative-Financial Decentralization in Ukraine. *Sustainable Development of Rural Areas: Institutional Supply and Challenges of Reform* : monograph / ed. by L. I. Mykhailova. Warsaw: RSGlobal Sp. zO.O. 2020. P. 132-137. DOI: <https://doi.org/10.31435/rsglobal/003>

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Геєнко М. М., Пугач Ю. В. На шляху до самостійності регіонального розвитку: міжнародний досвід, загрози та можливості для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 27. ч. 1. С. 29-33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-27-5>

3. Пугач Ю. В. Діагностика рівня фінансової децентралізації місцевих бюджетів на основі інтегрального оцінювання. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Вип. 3(26) С. 92-97. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-3-16>

4. Пугач Ю. В. Економетричне моделювання впливу детермінант фінансової децентралізації на економічну спроможність регіонів. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 69. С. 71-76. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.69-12>

5. Пугач Ю. В. Особливості сутності поняття «фінансова децентралізація»: бібліометричний аналіз, детермінанти регіональної ідентичності. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. С. 1-7. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-71>

6. Пугач Ю. В. Мікрорегіони пріоритетного розвитку як альтернативний напрямок зміцнення регіональної економіки та фінансової децентралізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. № 2. т. 8. С. 360-365. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-52>

7. Пугач Ю. В. Сучасні економетричні підходи машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 3(261). С. 67-74. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2023-1-261-67-74>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Пугач Ю. В. Щодо деяких аспектів сталого розвитку регіонів під впливом глобальних викликів. Міжнародної н.-практ. інтернет-конф. пам'яті професора М.Г. Михайлова «Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобалізації», СНАУ, м. Суми, 22 листопада 2018 р., С. 288-291.

9. Пугач Ю. В. Розвиток фінансової децентралізації в Україні: наповнюваність та контроль використання коштів місцевих бюджетів. Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в ХХІ столітті”, ЦФЕНД, м. Полтава, 26 жовтня 2021р., С. 30-31.

10. Пугач Ю. В. Можливості підвищення ефективності формування та використання фінансових витрат адміністративних одиниць. Міжнародна мультидисциплінарна інтернет-конференція "Світ наукових досліджень". Випуск 10, м. Тернопіль, за сприянням та при активній участі Громадської організації "Наукова спільнота" та Wyższej Szkoły Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (м.Переворськ, Польща), 23-24 червня 2022 р., С. 40-43.

11. Пугач Ю. В. Економетричні підходи машинного навчання у моделюванні соціально-економічного розвитку регіонів. Всеукраїнська науково-практична конференція, СНАУ, м. Суми, 14-18 листопада 2022р., С. 265.

12. Пугач Ю. В. Облігації місцевих позик як джерело фінансування регіонального розвитку. XLIII міжнародна науково-практична конференція «Наука та інновації: глобальні виклики», Myśl Naukowa, м. Варшава, Польща, 19-20 грудня 2022 р., С. 94-98.

13. Пугач Ю. В. Зміна парадигми публічного управління: інновації як ключовий стимул економічного зростання мікрорегіонів пріоритетного розвитку. VI Всеукраїнська науково-практична конференція «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін», ПДАУ, м. Полтава, 26 жовтня 2023 р., С. 802-804.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	26
1.1. Економічна сутність та трансформація підходів до фінансової децентралізації. Детермінанти фінансової спроможності регіонів.	26
1.2. Закордонний досвід запровадження реформ децентралізації фінансів в умовах становлення територіальної організації України	42
1.3. Бібліометрика досліджень фінансової децентралізації.....	61
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ	81
2.1. Формування та використання коштів бюджетів різних рівнів в умовах адміністративно-територіальних змін.....	81
2.2. Комплексне інтегральне оцінювання рівня фінансової децентралізації регіонів України	102
2.3. Економіко-математичне моделювання взаємозалежності між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним розвитком регіонів	124
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	146
3.1. Підвищення ефективності формування та використання фінансових видатків адміністративно-територіальних одиниць.	146
3.2. Апробація сучасних економетричних підходів машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів.....	160
3.3. Забезпечення стійкого розвитку регіональної економіки: альтернативні джерела фінансування місцевого самоврядування.....	175
ВИСНОВКИ	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	206
ДОДАТКИ.....	226

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

[illegible]

ВСТУП

Актуальність теми. Україна завершує реформу децентралізації, що передбачає поступову передачу фінансових повноважень та відповідальності на місцеві органи влади. Найбільшої важливості набуває питання ефективності витрачання коштів, від якої залежать стратегічні та поточні можливості забезпечувати розвиток територій. Сьогодення ставить перед місцевою владою нові виклики. Формування та використання бюджетних коштів з об'єктивних причин характеризуються нестабільністю дохідних джерел, невеликими їх обсягами.

На сучасному етапі розвитку України особливе значення мають питання раціонального вибору напрямків удосконалення реформування місцевого самоврядування, часткового перегляду політики забезпечення фінансової спроможності регіонального розвитку. Для вирішення таких проблем необхідні координаційні заходи між національними, регіональними та місцевими органами влади та їх юрисдикціями по нарощуванню потенціалу субрегіональних рівнів.

Актуальним питанням на сучасному етапі реформи децентралізації є формування єдиних методологічних підходів щодо удосконалення організаційно-економічних засад вчасної діагностики, розробки комплексних компромісних рішень у розподілі фінансових повноважень між державним та місцевими бюджетами, зрозумілої фінансової політики державно-приватного партнерства, відповідності цілям сталого розвитку.

Дослідженню теоретичних засад та практичних аспектів розвитку фінансової децентралізації присвячено праці таких зарубіжних науковців як: В. Агравал, Р. Бал, А. Бретон, Д. Галлоп, К. Дейнінгер, М. Жілек, Г. Канавіре-Бакареса, П. Кругман, Й. Лінн, Д. Літвак, Р. Макнаб, Х. Мартінес-Васкес, Р. Масгрейв, В. Оутс, У. Паніцца, Ч. Тібу, Д. Сакс, Л. Сквайр, В. Танзі. Серед українських дослідників слід відзначити: З. Авалова, О. Бабич, Н. Бикадорову, В. Борденюк, О. Бориславську, Г. Возняк, О. Дрезденську, І. Заверуху, І.

Карчевську, О. Колодій, І. Костенюк, І. Легкоступ, А. Лелеченко, О. Люту, А. Матвієнко, С. Морозова, В. Наконечного, О. Оболенського, В. Пасічник, Н. Пігуль, В. Романа, О. Романенко, О. Руденко, М. Харитончука, Д. Хріпливець, А. Школьник та ін.

Водночас у вітчизняній науковій літературі питання розвитку фінансової децентралізації в умовах реформи місцевого самоврядування, враховуючи нові виклики соціально-економічного характеру, є недостатньо дослідженими. Зокрема, недостатньо розробленими є методи оцінки рівня фінансової децентралізації та механізмів її нарощення, недостатньо приділяється уваги аналізу шляхів удосконалення запобіганню ризиків та планування місцевих бюджетів, можливостей фінансового стимулювання розвитку територій. Поглиблення наукових досліджень у сфері розробки та запровадження механізмів забезпечення розвитку фінансової децентралізації є надзвичайно важливим й актуальним завданням для територіального розвитку України, що пояснює вибір теми даного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідною роботою з виконання державної бюджетної теми ДБТ 00032-1 «Інституційне забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах адміністративно-територіальної реформи» (номер державної реєстрації 0117U004254), у межах якої автором досліджено аспекти організації місцевого самоврядування в різних країнах. Акцентовано увагу на можливості застосування розробленої Організацією економічного співробітництва методології з оцінки фінансової децентралізації в рамках податкової та видаткової політики. Автор обґрунтував концептуальні підходи щодо оцінювання регіонального економічного розвитку умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні. Узагальнено алгоритм комплексної оцінки рівня фінансової децентралізації.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо розвитку фінансової децентралізації в Україні.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки та вирішення таких завдань:

- узагальнити економічну сутність фінансової децентралізації та детермінанти фінансової спроможності регіонів;
- розглянути закордонний досвід запровадження реформ з фінансової децентралізації;
- проаналізувати формування та використання коштів бюджетів в умовах адміністративно-територіальних змін;
- провести комплексне інтегральне оцінювання рівня фінансової децентралізації регіонів України;
- здійснити економіко-математичне моделювання взаємозалежності між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним розвитком регіонів;
- обґрунтувати напрямки підвищення ефективності формування та використання фінансових видатків адміністративно-територіальних одиниць;
- апробувати сучасні економетричні підходи машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів;
- запропонувати альтернативні джерела фінансування місцевого самоврядування задля забезпечення стійкого регіонального розвитку.

Об'єктом дослідження є система економічних відносин, що виникають у процесі розвитку фінансової децентралізації.

Предметом дослідження є концептуально-методологічні та практичні аспекти розвитку фінансової децентралізації в Україні.

Методи дослідження. Теоретична основа, наукова і методична база дисертації ґрунтуються на положеннях економічної теорії, державних фінансів, місцевих фінансів та міжбюджетних відносин. Для формування організаційно-економічних засад розвитку фінансової децентралізації в умовах становлення місцевого самоврядування використана низка сучасних наукових методів, зокрема: діалектичний метод пізнання (системний підхід до вивчення економічних явищ); абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні сутності і змісту фінансової децентралізації); економічного

аналізу та порівняння (при оцінці сучасного стану бюджетів різних рівнів, зокрема місцевих бюджетів); статистично-економічний (при групуванні регіонів за певними ознаками); табличний і графічний метод (для відображення інформації щодо фінансового стану місцевих бюджетів); формальної і діалектичної логіки (для виявлення можливостей адаптації зарубіжного досвіду розвитку фінансової децентралізації в умовах вітчизняної практики та обґрунтування стратегічних підходів до подальшого удосконалення місцевого самоврядування в Україні); економіко-математичний метод (використано з метою оцінювання показників фінансової децентралізації в результаті реформи місцевого самоврядування можливостей прогнозування). Теоретичною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення з економіки, розвитку місцевого самоврядування, викладені у вітчизняних та іноземних наукових працях.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України з питань місцевого самоврядування, офіційна статистична інформація Державної служби статистики України, Головного управління статистики областей, Державної казначейської служби України, матеріали Міністерства фінансів України, публікації вітчизняних і зарубіжних науковців із проблематики розвитку фінансової децентралізації, матеріали періодичних видань та власні дослідження автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в удосконаленні теоретико-методичних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку фінансової децентралізації в Україні в умовах становлення місцевого самоврядування, зокрема:

вперше:

- розроблено концепцію побудови мікрорегіонів пріоритетного розвитку з цілісним комплексом заходів щодо активізації інвестиційної привабливості в умовах повоєнного відновлення країни, що враховує індикатори пріоритетного розвитку та кластерну модель побудови, диверсифікацію джерел формування ресурсної бази на основі облігацій

місцевого розвитку і дозволяє реалізувати цілі сталого розвитку задля забезпечення регіональної ідентичності і фінансової стійкості;

удосконалено:

- теоретичне обґрунтування фінансової децентралізації як процесу передачі повноважень управління доходами та видатками з центрального рівня на нижчі бюджетні рівні з метою збільшення ефективності розподілу коштів та прийняття рішень органами місцевої влади, сприяння підвищенню конкурентоспроможності регіонів на основі розкриття їхнього потенціалу розвитку та концентрації на регіональній ідентичності;

- методику комплексного інтегрального оцінювання рівня фінансового забезпечення адміністративно-територіальної одиниці з подальшим рейтингуванням, яка, на відміну від існуючих, розкриває стан ресурсно-функціональних складових, динаміку відхилень інтегральних значень, дає можливість моніторингу кількісних орієнтирів та зосереджує увагу на рівні фінансової децентралізації регіонів;

- поетапну стратегію оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів шляхом поступового зміщення пріоритетів від перерозподілу ресурсів до надання стимулів щодо залучення інвестицій та забезпечення фіскальної стійкості адміністративно-територіальних одиниць з метою стійкого регіонального розвитку;

набуло подальшого розвитку:

- узагальнення та систематизація підходів із застосуванням кращих закордонних практик реформування міжбюджетних відносин, що стосуються трактування та еволюції смислового наповнення процесів, пов'язаних з розподілом фінансових повноважень і дозволяють визначити пріоритетність фінансування, вибрати шляхи досягнення збалансованості бюджетних доходів та видатків та забезпечити стійкий розвиток адміністративно-територіальних одиниць;

- підходи щодо визначення зв'язку між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним розвитком регіонів на основі кореляційно-

регресійного аналізу із застосуванням небюджетних факторів впливу, що дасть можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру, розкриває перспективи збалансування бюджетних надходжень з видатками та розробити заходи удосконалення фінансової політики регіонів в умовах децентралізаційних змін;

- застосування економетричних підходів машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів та фінансування окремих напрямків діяльності, що дає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо оптимального розподілу та використання бюджетних коштів; суттєво спростити планування та розподіл бюджетних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць і виявляти опосередковані фактори впливу на бюджетні процеси.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методичних рекомендацій щодо важливості обґрунтованого та своєчасного перерозподілу фінансових ресурсів. Практичне значення одержаних результатів підтверджують відповідні документи.

Зокрема, практичне втілення в Степанівській селищній територіальній громаді отримала удосконалена методика кореляційно-регресійного аналізу для оцінки небюджетних факторів, що дає можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру та розкриває перспективи збалансування бюджетних надходжень з видатками. Практичне застосування має розроблена система критеріїв моніторингу кількісних орієнтирів для досягнення бажаного рівня фінансового стану громади. Окремі пропозиції можуть бути взяті до уваги у процесі розробки Стратегії розвитку Степанівської селищної територіальної громади на довгострокову перспективу (довідка №952-06-11 від 26.06.2023 р.).

Річківською сільською територіальною громадою (СТГ) взято до запровадження пропозиції щодо удосконалення діючої практики планування видаткової частини бюджету громади. Запропонована стратегія оцінки та

забезпечення видаткової частини бюджету на основі сучасних економіко-математичних підходів дозволили в більшій мірі оцінювати ризики, ключові фактори, що визначають зміну рівня видатків Річківської СТГ. Особливо цінними є пропозиції зосередження на перерозподілі фінансових ресурсів, що відштовхуються від потреб конкретного мешканця громади (довідка №03-12/569 від 09.05.2023 р.).

Результати наукового дослідження та практичні розробки в частині випуску муніципальних цінних паперів розглянуті керівництвом ТОВ «ГРАНД МЕТА». Окремі положення щодо залучення інвестиційних коштів до громад будуть взяті за основу партнерства між державою та бізнесом у повоєнному відновленні країни (довідка №43/524 від 24.05.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною, самостійною працею, у якій наукові положення, висновки і рекомендації відображають результати особистих досліджень автора. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дослідженні використано лише ті положення, ідеї та висновки, що є результатом особистих напрацювань автора.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дослідження обговорювалися на таких науково-практичних конференціях: міжнародна н.-практ. інтернет-конф. пам'яті професора М.Г. Михайлова «Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобалізації» (м. Суми, 2018); Всеукраїнська студентська інтернет-конференція «Стратегії професійного розвитку молоді: Теоретичні та практичні аспекти» (м. Житомир, 2019); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в XXI столітті» (м. Полтава, 26.10.2021); Міжнародна мультидисциплінарна інтернет-конференція «Світ наукових досліджень» (м. Переворськ, 23-24.06.2022); Науково-практична конференція СНАУ (м. Суми, 15.11.2022); XLIII міжнародна науково-практична конференція «Наука та інновації: глобальні виклики» (м. Варшава, 19-20.12.2022); VI Всеукраїнська науково-

практична конференція «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (м. Полтава, 26.11.2023).

Публікації. Основні наукові положення та результати дисертації опубліковано в 13 наукових працях: загальним обсягом 5,13 д. а. (особисто автору належить 4,95 д.а.), з них: 1 розділ в колективній монографії, 6 статей у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 6 публікацій апробаційного характеру.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 299 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 205 сторінках. Робота містить анотацію, 14 таблиць, 37 рисунків, список використаних джерел з 195 найменувань та 11 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

1.1. Економічна сутність та трансформація підходів до фінансової децентралізації. Детермінанти фінансової спроможності регіонів.

Рух до самоуправління територіями зумовлений виникаючими більш високими матеріальними та духовними потребами населення в умовах обмеженості ресурсів, раціонального та екологічно безпечного господарювання. Прийнято вважати, що саме на місцях ефективніше створювати умови для підприємництва та управління фінансовими ресурсами.

Виходячи із загальноекономічних державних тенденцій та з урахуванням особливостей економіки територіальних одиниць формується загальне бачення розвитку регіону. Місцеве самоврядування надає можливість громадянам бути учасниками державного управління, а отже забезпечується зв'язок громадянина з державою. За таких умов функціонування ОМСВ залежить від місцевих фінансів, як структурного рівня фінансової системи держави.

За своєю економічною сутністю місцеві фінанси – це система формування, розподілу і використання фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладеними на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих [1].

Залучення місцевого населення до вирішення проблем своїх громад, делегування видаткових повноважень, створення фінансової бази для ОМСВ, розробка та застосування ефективних моделей фінансового вирівнювання – повноваження, що покликані максимізувати економічний ефект ФД.

Поняття «децентралізація» (від латинського de... – префікс, що означає заперечення, centralis – «центральний, серединний») на семантичному рівні

визначається як ослаблення, скасування або зменшення централізації і розширення прав низових органів управління [2].

Тобто, в широкому розумінні, децентралізація як форма територіального устрою – це система розподілу функцій і повноважень між державним і місцевими рівнями управління із розширенням прав останніх. Розрізняють декілька видів децентралізації, а саме: адміністративну, політичну, ринкову та фінансову. Вони мають свої ознаки та відмінності і можуть запроваджуватися як самостійно, так і у взаємозв'язку у межах країни. Адміністративна децентралізація передбачає передачу функцій управління центральними органами влади місцевим, а також розширення повноважень підпорядкованих органів управління [3, с. 8; 4, с. 21]. Політична - делегування політичної влади утвореним напівавтономним субнаціональним органам управління, які мають визначені права й політично підзвітні місцевим виборцям [5]. Ринкова децентралізація застосовується для аналізу і втілення у практику планів, стратегій та дій з оптимізації умов виробництва на засадах ринкових механізмів [6].

Підходи до місцевого фінансового господарювання зовсім не нові, а навпроти - мають більш стародавнє походження ніж державне господарство. З історії відомо, що успішні держави задля процвітання своїх територій намагалися порушувати питання рівнів приналежності податків. Це і зрозуміло. Адже хоча би часткове делегування повноважень на місця давало змогу одночасно створити умови (часто ілюзорні) для самоуправління з послабленням тиску центральних органів влади.

Багато уваги питанням розподілу повноважень приділяв Ж. Ведель. На його думку основною відмінною рисою децентралізації є передача повноважень органам, ієрархічно незалежним, переважно обраним населенням. Саме він одним із перших зробив обґрунтування, щодо особливостей подвійності процесів децентралізації. По-перше, «децентралізація, передаючи безпосередньо до рук зацікавлених осіб управління справами, має переваги демократичного характеру», причому

демократизм «набагато реальніший в місцевих масштабах, ніж в загальнонаціональних». По-друге, «децентралізоване управління, якщо для нього забезпечені необхідні засоби і умови, є набагато менш вагомим і набагато більш практичним, ніж централізоване управління» [7].

Аналіз публікацій сучасних зарубіжних авторів свідчить про різні підходи щодо трактування та смислового наповнення процесів, пов'язаних з розподілом фінансів та повноважень на місцях. Суть процесів зводиться до вдосконалення взаємодії різних рівнів управління та підходів щодо розподілу ресурсів на місцях.

У країнах Європи та Латинської Америки переважно фігурує поняття деконцентрації – як системи, що передбачає розподіл функцій між різними органами однієї ланки. А принципи централізації та децентралізації у даному випадку розглядаються як взаємовідносини центру і місцевих органів [8, с. 34].

Використовуючи ґносеологічний метод пізнання узагальнимо та поглибимо розуміння змісту поняття «децентралізація»:

- процес розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру з метою оптимізації та підвищення ефективності управління суспільно важливими справами, найповнішої реалізації регіональних і місцевих інтересів [9, с. 7];
- розширення компетенцій місцевих адміністративних органів, що діють у межах своєї компетенції самостійно і незалежно від центральної влади [10, с. 88];
- поступове делегування постійно зростаючої частини повноважень регіональним, міським і сільським владним інститутам [6];
- спосіб територіальної організації влади, при якому держава передає право на прийняття рішень по визначених питаннях або у визначеній сфері структурам локального або регіонального рівня, що не входять у систему виконавчої влади і є відносно незалежними від неї [11];

- передача частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади та ОМСВ, розширення повноважень нижчих органів за рахунок вищих за рівнем [12];

- система управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; скасування або послаблення централізації (розширення прав низових органів управління) [13].

ОМСВ та приватні організації мають ефективно виконувати децентралізовані функції, щоб забезпечувати належний рівень доходів, які збираються на місцевому рівні чи надходять від центрального уряду з повноваженнями приймати рішення щодо витрат [14].

Будь-який розгляд питання щодо реструктуризації чи реорганізації урядового сектора повинен відповідати також критеріям ефективного та прозорого фінансування. Тому для виконання своїх економічних функцій децентралізованим рівням влади слід надавати достатні повноваження по збору місцевих податків, залученню міжурядових трансфертів, інвестицій, що дасть змогу приймати ефективні рішення щодо розподілу видатків.

Дослідники процесів децентралізації звертають увагу на демографічні, національні, природно-географічні, функціональні, інфраструктурні, адміністративні, політичні, економічні, соціальні, історичні та культурні ознаки, які мають вплив на прагнення територій об'єднуватися та зумовлюють тенденції до змін у системі місцевого самоврядування. При цьому, ФД є ключовим елементом схеми (Додаток А).

Проблематика децентралізації влади, фінансових відносин та запровадження їх в Україні на місцевому рівні досліджувались багатьма вітчизняними вченими, такими як О. Бориславська [15], Д. Хріпливець [16], В. Борденюк [17], О. Бабич [18], А. Матвієнко [19], В. Роман [20], М. Пасічник [21], Н. Бикадорова [22], А. Бондаренко [23], Н. Камінська [24], І. Карчевська [25], С. Колодій [26], О. Крайник [27], І. Легкоступ [28], Ю. Остріщенко [29] та іншими, які доповнили та розвинули найкращі світові дослідження у цій галузі.

Вітчизняні вчені, спираючись на дослідження зарубіжних авторів, здебільшого вживають термін «фіскальна децентралізація» та «бюджетний федералізм», а не «фінансова децентралізація».

Таблиця 1.1

Трактування поняття «децентралізація» у сфері розподілу фінансових повноважень між рівнями влади

Фінансова децентралізація	
Процес, який включає не лише передачу фінансових ресурсів, а й передачу повноважень у фінансовій сфері (видаткових, дохідних, податкових);	Волохова І. С. [30]
Процес розподілу функцій, фінансових ресурсів і видаткових повноважень між державною владою та ОМСВ;	Дроздовська О. С. [31]
Процес розподілу функцій, фінансових ресурсів і відповідальності за їх використання між центральними і локальними рівнями управління	Бикадорова Н. О. [22]
Фіскальна децентралізація	
Надання місцевим органам певної податкової влади, доступу до фінансових ринків, відповідальності у витрачанні коштів та дозволити їм самостійно визначати рівень, структуру та порядок витрачання коштів їх місцевих бюджетів;	Стукало Н. В. [32]
Передача повноважень ОМСВ самостійно вирішувати питання щодо програмних видатків та автономного збільшення власної доходної бази;	Зайчикова В. В. [33]
Здатність місцевого самоврядування незалежно і ефективно забезпечувати суспільними послугами, шляхом узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями	Герчаківський С. Д. [34]
Бюджетна децентралізація	
Забезпечення місцевих органів влади достатнім обсягом фінансових ресурсів для розвитку власного фінансового потенціалу територій, реалізації інвестиційних програм, стимулювання підприємницької активності на рівні адміністративно-територіальних одиниць;	Усков І. В. [35]
Розподіл повноважень щодо дохідних джерел, видатків за відповідними рівнями бюджетної системи, а також встановлення повноважень, в межах яких місцеві органи влади зможуть визначати свої власні доходи і видатки;	Савчук С. В. [36]
Будь-які види мобілізації ресурсів у бюджетах ОМСВ	Бодров В. Г. [37]

Примітка. Складено автором з використанням вказаних джерел

За сутністю ці поняття охоплюють багаторівневі фінансові відносини та передбачають розширення компетенцій адміністративно-територіальних одиниць. Широке поняття «фінансової децентралізації» має на меті урегулювати відносини між центральними та місцевими органами влади, тоді як у вузькому розумінні – можливості місцевих органів влади приймати рішення у бюджетно-податковій сфері (табл. 1.1). Тобто, основною метою політики децентралізації є чітке розмежування повноважень між рівнями влади.

У пошуках детермінант впливу на фінансову спроможність регіонів має сенс зупинитися на аналізі наукових доробків закордонних авторів, де місцеві перетворення розпочалися значно раніше в часі. Часто можна зустріти в науковій літературі первинні невластиві, на перший погляд, фактори, що обумовлюють природний поділ територій та їх подальший економічний розвиток. Доцільно зробити огляд розвитку наукової думки в часі стосовно місцевого самоврядування. А головне - зосередитись на аргументованих підходах емпіричного характеру, що мають вагомий вплив на результати досліджень.

Перше теоретичне обговорення фіскальної децентралізації з економічної точки зору датується серединою XX століття. Р. Масгрейв [38], Ч. Тібу [39] сформулювали теоретичні основи фіскального федералізму. Р. Масгрейв, безперечно, є головним архітектором базової теорії ФД. Саме він визначив основними функціями уряду локалізацію, розподіл та стабілізацію. Перша функція передбачає забезпечення коригування розподілу ресурсів. Друга, аналогічним чином, забезпечує коригування розподілу доходів та багатства. Третя стосується політики, сформульованої для забезпечення макроекономічної стабільності. Загалом – це свідчення того, що ФД має політичне, економічне та соціальне значення для місцевого рівня. Ч. Тібо ще у 1961 році ґрунтовно виклав у своїй праці “Економічна теорія фіскальної децентралізації в публічний фінансах: необхідність, джерела використання” [40] загальні ідеї фінансової (фіскальної) децентралізації. Фіскальна автономія

ОМСВ забезпечує ефективний розподіл результатів, що в підсумку може призвести до вищих темпів зростання економіки загалом. Досліджуються можливості впливу виборців на місцеву владу. У той час як Ч. Тібу концентрується на горизонтальній конкуренції, А. Бретон [41] вивчає переваги вертикальної конкуренції. Згідно з його твердженнями, різні рівні влади, прагнучи збільшити свою "частку ринку", забезпечують громадянам оптимальний тип та кількість суспільних благ.

В. Оутс [42] поглибив знання про оптимальний розподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади. Результатом цих досліджень стало формулювання В. Уотсом «теореми про децентралізацію», що визначає умови, за яких місцеві органи влади є більш спроможними забезпечити ефективність прийняття рішень ніж центральна влада.

Д. Бреннан та Д. Бьюкенен [43] стверджують, що горизонтальна та вертикальна конкуренція між різними рівнями влади може мати дуже важливе значення у розмірі їхніх бюджетів.

Д. Аронсон і Д. Хіллі вивчали явище «фінансової децентралізації» та виклали це у своїй праці «Фінансування урядів штатів і місцевих органів» [44]. Загострили увагу на проблемах місцевого самоврядування, пов'язаних з новими викликами у сфері освіти та громадських покращень. Розвинув думку Х. Розен [45], який зосередився на принципах, інструментах та проблемах фінансування державних та місцевих урядів США.

Р. Бал та Й. Лінн [46] зосередилися саме на економічній ефективності та мобілізації місцевих доходів, які виступають аргументами досягнення місцевого розвитку. Суть ефективності полягає в тому, що ФД наближає ОМСВ до людей і сприяє відповідальному регулюванню податкового навантаження та витрат, тим самим впливаючи на добробут. Аргумент мобілізації доходів для ФД полягає в тому, що децентралізована система сприяє збільшенню темпів приросту доходів.

ФД має свої особливості, які слід враховувати при її застосуванні. Доступність послуг для місцевого населення, можливість вибору

адміністративних одиниць з кращим рівнем забезпечення потреб на локальному рівні забезпечує муніципальний розвиток, сприяє конкуренції між ОМСВ [47].

Науковці у дослідженні явища «фінансової децентралізації» зосереджуються на двох групах питань. Перша досліджує фактичний зміст ФД, а друга оцінює основні рушійні сили та причини процесу ФД та їх загальні переваги. Концептуально невірно вважати, що ФД більш приваблива для країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою [48]. Спричинено це протиріччями у трактуванні термінів і, як результат, невідповідності теоретичного уявлення і самої суті ФД. Таке твердження впливає з того, що деякі уряди країн перехідного періоду називають реформами з ФД ні що інше як географічну деконцентрацію центральної державної бюрократії з надання послуг.

В науковій літературі виокремлюється кілька напрямків опису перебігу ФД, проте її суть охоплюється такими взаємопов'язаними конкуруючими процесами як «делегування» або «передача» фіскальних повноважень. У будь-якому випадку, повноваження з прийняття рішень щодо складу видатків, а часто - щодо складу та рівня доходів перекладаються на окремо обрані субнаціональні рівні. ФД передбачає визначення фіскальних обов'язків різних рівнів влади, а також складається з інструментів, які спрямовані на допомогу в публічному наданні місцевих послуг [49]. Це тягне за собою розподіл раніше зосереджених повноважень щодо отримання податків та доходів між рівнями управління. Наслідок полягає в тому, що переваги децентралізації позитивно співвідносяться з дисперсійними потребами на послуги, що надаються суспільству.

Деякі вчені зосереджуються на ролі організації витрат [50]. Децентралізована система може змінювати мобільність за рахунок адміністративних та координаційних витрат, що відображають ступінь зв'язку між громадянами та ними уповноваженими делегатами до муніципальної влади.

До концепції ФД можна застосувати різні підходи. Як ми знаємо, один з них характеризує децентралізацію як процес, де повноваження передаються зверху вниз. Стимулом до таких перетворень може бути більш ефективна реалізація поставлених цілей шляхом делегування повноважень місцевим органам влади. Головним критерієм оцінки в такому випадку є відповідність цілям національної політики. Саме такий підхід підкреслює те, як реагування на місцевому рівні впливає на ефективність розподілу ресурсів, підвищення добробуту, розвитку інновацій. Інший підхід демонструють здебільшого країни, що розвиваються, і на це є кілька причин: провал економічного планування центральним урядом; зміна міжнародної кон'юнктури та програми структурних перетворень, спрямованих на покращення результатів діяльності державного сектору; заохочення розвитку фінансової автономії в країнах, що розвиваються шляхом зміни політичного клімату. Рішенням може бути запровадження заходів поступової ФД для забезпечення ефективного управління, макроекономічної стабільності та зростання. Як правило, в таких обставинах ініціаторами перетворень виступають нижчі рівні влади.

Еволюція теорії ФД має прогресивні ідеї. Натомість запровадження на практиці у чистому вигляді може створити певні проблеми, починаючи від узгодження локальних потреб з макроекономічними планами щодо розподілу видатків та надходжень з центрального бюджету. Тому кожна країна має сама виважено підходити до обрання глибини децентралізації.

У всьому світі відбулося відродження інтересу до ФД з 1990-х років. Кінець холодної війни сприяв піднесенню продецентралізаційних політичних рухів навіть у країнах, які, хоча і були демократичними, але мали надзвичайно жорсткий політичний устрій. Більшість країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, заявили про свій намір розпочати певні ініціативи щодо ФД. Основними цілями називають політику сприяння економічному зростанню, уникнення неефективного управління та макроекономічної нестабільності. У реальному світі демократизація часто супроводжувалася децентралізацією.

З розвитком можливостей обчислювальної техніки суттєво зросла зацікавленість в емпіричному обґрунтуванні тих чи інших процесів, пов'язаних з розподілом фінансових ресурсів між рівнями влади. Такі тенденції досліджували К. Дейнінгер та Л. Сквайр [51], Х. Мартінес-Васкес та Р. Макнаб [48].

Натомість У. Паніцца [52] у 1999 репрезентував просту модель, яка узагальнює велику кількість результатів літературних досліджень з питань фіскального федералізму. Ця модель описує економіку, яка характеризується двома рівнями уряду, що зосереджені на суспільних та приватних благах. Прогнози моделі перевіряються за допомогою комплексу заходів вимірювання фіскальної централізації. Модель тестується за допомогою методу найменших квадратів, tobit-аналізу та напівпараметричних оцінок.

На основі такого підходу з'явилась можливість визначити емпіричні закономірності, що пояснюють міждержавні відмінності у рівні фіскальної централізації. Основними висновками теоретичної моделі стало те, що рівень фіскальної централізації є обернено корельованим із: розмірами країни, доходом на душу населення, диференціаціями смаків та рівнем демократії.

У цьому напрямку працювали також А. Алезіна та Е. Сполаоре [53], які припускають, що було б цікаво розширити аналіз на рамки з різними рівнями уряду. Теорія перевірена за допомогою як стандартних методик (МНК, Tobit), так і напівпараметричних оцінок, що не вимагає нормально розподілених залишків. Хоча В. Уотс виявляв, що лише розмір доходу на душу населення суттєво корелюються з фіскальною централізацією.

Д. Уолліс та В. Оутс [54] зосередили увагу на фіскальній структурі американських штатів. Вони побудували моделі щодо можливих державних заходів. Знаходять кореляцію між декількома соціально-економічними змінними (структурою населення, доходами населення, політичною структурою, часткою фермерів та ін.) з фіскальною централізацією.

Зважаючи на наявну літературу, результати подібних досліджень видаються особливо цінними. Емпіричний аналіз визначає взаємозв'язок між

ФД та змінними, що її вимірюють. А головне - суперечать думці, що неможливо знайти унікальний набір змінних для пояснення міждержавних відмінностей. Вчені оптимістично налаштовані щодо можливості пошуку емпіричних закономірностей, що пояснюють децентралізацію. Основною ж проблемою їхніх досліджень є чутливість до змін при використанні різних підходів. Складним в інтерпретації залишається те, який обсяг повноважень щодо оподаткування громадянин добровільно надав би уряду як учаснику деякого первинного суспільного договору, що розробляє фіскальну політику?

Продовжили дискусію Д. Геллап та Д. Сакс [55]. Вони підняли питання впливу географічних чинників на економічний розвиток. Місце розташування та клімат мають велику вагу у рівні доходів через їх вплив на транспортні витрати, продуктивність сільського господарства тощо. Саме тому географічна складова також має вплив на вибір економічної політики. За відправну точку взято саме фізичну географію, сильно диференційовану, де відмінності мають великий вплив на економічний розвиток. Хоча до географічних змінних в економетричних дослідженнях дехто ставиться скептично, економісти давно відзначили вирішальну роль географічних факторів. Результати дослідження містили ряд нових важливих висновків. При умові зменшення транспортних витрат лише на 5% темпи зростання в економіці збільшуються майже на 50%. З цієї причини лише країнам, що розвиваються, та які мають вигідний транспортний доступ до світових ринків, вдалося створити галузі залежні від імпортової сировини «монтажного типу». Тому розуміння географічних переваг може вплинути на фінансову політику як регіонів, так і економічне благополуччя країни в цілому.

П. Кругман [56] також зазначив, що спостерігається сплеск інтересу до географічних аспектів розвитку, тобто до питання про те, де відбувається економічна діяльність. Випадковий погляд на карту світу говорить про те, що відмінності в економічному розвитку є, щонайменше, пов'язаними з місцем розташування регіонів, доходу на душу населення. Очевидно, що існують великі регіональні нерівності в межах країн і, найчастіше, потужна тенденція

до концентрації населення спостерігається в густонаселених регіонах та містах. З іншого боку, доступність нерухомості, вартість ренти за землю сприяють диференціації економічних інтересів та потреб між регіонами, що може призводити до бажання регіонів мати більшу фінансову автономію та самоврядування.

Останнім часом спроби пояснити подібні закономірності стають предметом дослідження великої кількості економістів.

Вплив «нової економічної географії» на розвиток окремих регіонів узагальнили у 2004 році Дж. Оттавіано та Ж.-Ф. Тісе [57]. Вони описали, яким чином впливають географічні чинники на розвиток бізнесу в окремих регіонах та навпаки, які економічні критерії пов'язують бізнес з певними локаціями. Тобто автори пов'язують два поняття: економічної географії та географію економіки. Просторову економіку розуміють як результат взаємозв'язку агломерації та розсіювання продуктивних сил.

Правильна політика або технологічний розвиток можуть подолати багато географічних перешкод та допомогти використовувати географічні переваги. Відсутність належної інфраструктури у бідних регіонах частіше пояснюється поганою політикою обслуговування, ніж недостатніми витратами. Це може привести до бажання регіонів мати більше фінансової автономії та самоврядування.

Отож, нові економічні та політичні інститути, особливо, якщо вони не децентралізовані певним чином, зазвичай призводять до дорогих і неефективних нових інвестицій. Частка цих же ресурсів могла б забезпечити кращі послуги, якщо вони були спрямовані на обслуговування громад [58].

М. Арзагі, В. Хендерсон [59] у 2005 році змоделювали та емпірично дослідили причини, які, на їхню думку, сприяють урядовій децентралізації чи ефективному федералізму у світі. Перехід до федеральної системи ґрунтується на попиті місцевих регіонів на місцеву автономію, яка збільшується із зростанням національного доходу, збільшенням населення. На це впливає також ступінь демократизації на національному та локальному рівнях.

Емпірично рівень децентралізації змінюється прогнозовано, зокрема, він збільшується в міру економічного зростання, розміру країни та чисельності населення. Також національна демократизація призводить до потенційно регіонального представництва та розвитку регіональних вимог до більшої фінансової автономії.

Г. Канавіре-Бакарреза, Х. Мартінес-Васкес, Б. Єдгенов [60] зосереджують свою увагу на вивченні емпіричної актуальності фізичної географії як детермінанти фінансової децентралізації. Очевидно, що більш географічно різноманітні країни відзначаються більшою неоднорідністю своїх громадян. Розрахунки проведені на основі даних з 94 країн за період з 1970 по 2010 р. Побудовано індекс географічної фрагментації, який суттєво пов'язаний з ФД. Використано багатий набір даних та декілька економетричних моделей для емпіричного вивчення детермінант ФД з особливим акцентом на географії.

Саме врахування географічних чинників, таких як розміри та розташування країни, місця розселення та вподобання мешканців, розташування об'єктів інфраструктури, сильні громадянські інститути, рівень демократії та людський капітал є невід'ємним інструментом для процесів ФД.

Основне питання полягає в тому, чи вигідно надавати місцевому самоврядуванню більше повноважень та самостійності у прийнятті рішень про доходи та витрати, чи краще прийняти ці рішення на центральному рівні. Багато науковців та політиків намагаються зрозуміти наслідки ФД. Однак, значно менше зусиль пішло на дослідження причин ФД. Різниця в тому, в якій мірі країни передали фінансові ресурси та відповідальність за видатки місцевим та регіональним органам влади. Можна припустити, що джерелом ФД можуть бути різні фактори, а саме особливості історії, культури, політики, фізичної географії. Взаємозв'язок між децентралізацією та географією базується на логіці. Що більше географічно відрізняються країни, регіони то, як правило, демонструється більша неоднорідність громадян, включаючи їх потреби у наданні суспільних благ та послуг. Більше того, географія впливає на комунікації.

Грунтовно описав детермінанти ФД вчений М. Жілек [61]. Розглянуто питання децентралізації державних витрат у європейських країнах. За основу взято дані з 31 європейської країни, що охоплює період 1995-2016 рр. За цими даними будується та оцінюється регресійна модель панелі випадкових ефектів. Оцінені рівняння підтвердили гіпотезу, що країни з більшою площею земель, чисельністю населення та рівнем економічного розвитку прагнуть децентралізувати більше державних витрат, тоді як вища урбанізація підтримує більшу централізацію. Для виконання своїх економічних функцій децентралізованим рівням влади слід дозволити збирати адекватний дохід або за рахунок місцевих податків, або за рахунок міжурядових трансфертів і приймати рішення щодо витрат. При цьому було визначено два фактори впливу: коефіцієнт централізації державних витрат та коефіцієнт централізації видатків уряду. Неоднорідність уподобань, виміряна етнічною, мовною та релігійною фракціоналізацією, виявилася важливим фактором децентралізації витрат.

М. Крістл, М. Кеппл-Турина, Д. Кучера [62] у своєму дослідженні про детермінанти ефективності державного сектора, зосереджують увагу на зростанні прозорості урядових бюджетів за останні десятиліття. Цей розвиток призвів до посилення інтересу не тільки серед економістів, але й серед громадськості щодо використання державою ресурсів та до того, чи зможе держава використовувати ці ресурси ефективніше. Виокремлюється вплив двох визначальних факторів на ефективність державного сектору: фіскальна децентралізація та існування фіскальних правил. Вперше проведений аналіз впливу фіскальних правил на загальну ефективність державного сектору з урахуванням ендогенного впливу на процеси децентралізації.

Автори виявили значний позитивний вплив від децентралізації доходів на ефективність державного сектору. Так, у країнах Європи в середньому 30,3% державних витрат припадає на місцевий та регіональний рівні, причому найвищий рівень спостерігається в Данії - 60,8%, а найнижчий у Греції - 6,7%. Результати дослідження виявили прямий зв'язок рівня фінансових надходжень

на місцях з показниками ефективності державного сектору. З іншого боку, фіскальні правила не впливають позитивно на ефективність в цілому. Насправді вони можуть бути згубними, якщо поєднати їх з високою децентралізацією. Ці результати говорять про те, що рішення, спрямовані на сприяння ефективності громадського сектору повинні менше зосереджуватися на встановленні фіскальних обмежень, а більше – на серйозному прийнятті принципів субсидіарності.

Узагальнену думку має В. Танзі [63]. Він загострив увагу на питаннях розвитку регіонів, з якими так чи інакше стикаються країни. Так, внаслідок глобалізації та поглиблення демократизації в поєднанні із зростанням доходів, регіони почали розвиватися у багатьох країнах. Ці сили викликали зростаючі вимоги до підвищення ступеня ФД. Можна припустити, що децентралізація - це вища ціна, попит на яку, ймовірно, зростатиме з доходом на душу населення. На процеси децентралізації мають вплив розмір країн, приватизація, регламенти, внутрішній ринок, рівень корупції, розмір податків та витрат, податкові реформи, макроекономічна координація, прозорість, регіональні відмінності, зайнятість у державному секторі.

Один із сильних теоретичних аргументів на користь ФД - те, що потреби громадян та платників податків у діяльності державного сектору краще відомі представникам місцевих органів влади, ніж представникам центральної влади. Причина полягає в тому, що суміжність забезпечує більше інформації, а відстань зменшує кількість інформації, необхідної для прийняття правильних рішень.

Слід зазначити, що існують певні загрози на децентралізованих територіях. Особливу роль можуть відігравати етнічні відмінності населення, а ці відмінності є характеристиками різних частин країни. Тоді регіони країни можуть почати вважати себе «особливими» від решти країни, тим самим приводячи в рух місцеві органи влади. Ця проблема, як правило, має серйозні наслідки для країн з важливими природними ресурсами, розташованими в конкретних регіонах. Особливо загострюється питання перерозподілу доходів.

Адже однією з головних функцій національного уряду є саме перерозподіл доходів з більш багатих регіонів на бідніші регіони через єдине надання суспільних благ та послуг. Коли рівень доходів регіонів у країні є відносно рівним та важливі природні ресурси не зосереджені в одному регіоні, простіше мати добре функціонуючу децентралізовану систему. Однак, коли рівні доходів значно відрізняються між собою, так що одному регіону доводиться субсидувати інший у значних масштабах, стає набагато важче проводити ефективну політику перерозподілу доходів. Коли різниця в доходах пояснюється концентрацією природних ресурсів в одному регіоні, труднощі в проведенні такої політики можуть стати особливо великими. Це може призвести до політичних проблем, а іноді навіть до воєн між регіонами.

За останні два десятиліття відбувся міжнародний рух як до інституційної, так і до ФД. Фіскально зросла роль субнаціональних урядів. Поглиблюються знання щодо детермінант ФД та їх вплив на формулювання гіпотез пов'язаних з географією, населенням, рівнем розвитку країни, інституціональними факторами. Ступінь впливу детермінант на фінансову спроможність регіонів можливо виміряти емпірично. Для повного розуміння слід використовувати якомога більше факторів впливу.

Політичні дослідження часто підкреслюють відмінності між федеральними, нібито більш децентралізованими країнами та унітарними, централізованішими країнами. Хоча є приклади унітарних країн, які сильно децентралізовані як за видатковою, так і за дохідною частинами бюджету.

Якщо децентралізація є важливою політичною метою для певної країни; якщо країна зможе створити інститути, які змусять децентралізацію працювати з розумним ступенем ефективності, то децентралізація може стати гарною політикою. Політика країни має бути виваженою та балансувати між уніфікацією та децентралізацією, спираючись на об'єктивні фактори. Досвід, накопичений у великій кількості країн, передбачає обережність у цьому процесі, оскільки умови для успішної децентралізації часто відсутні. У цьому

випадку більша децентралізація означає, що країна платить високу ціну з точки зору ефективності та / або стабільності.

Ознайомившись з багатогранними процесами надання фінансових можливостей для окремих територій, нами пропонується дещо розширити поняття «фінансової децентралізації» та визначити його як процес передачі повноважень управління доходами та видатками з центрального рівня на нижчі бюджетні рівні з метою збільшення ефективності розподілу коштів та прийняття рішень на місцях, сприяння підвищенню конкурентоспроможності регіонів на основі розкриття їхнього потенціалу розвитку та концентрації на регіональній ідентичності.

Досконале вивчення проблематики процесів ФД дає можливість зрозуміти, що поштовхом до самоуправління та ФД територій можуть бути безліч факторів, проте вагомий вплив, а часто і визначальний мають причини економіко-географічного характеру. На нашу думку, ефекти впливу географії відіграватимуть ключову роль на розвиток окремих територій. Особливої актуальності такі тенденції набувають для прикордонних регіонів після російського вторгнення на територію України.

Грунтовний теоретичний аналіз сутності, змісту та концептуальних підходів до розуміння поняття ФД є запорукою ефективних управлінських реформ та водночас нагальним науковим і практичним завданням.

Концентрація на регіональній ідентичності набуває все більшого значення для конкурентоспроможності територій. Тому вироблення гнучких унікальних стратегій розвитку має згуртувати зацікавлені сторони.

1.2. Закордонний досвід запровадження реформ децентралізації фінансів в умовах становлення територіальної організації України

Децентралізація – це процес перерозподілу функцій, тобто їх часткова передача від центральних органів управління до місцевих. Сьогодні залишається актуальною потреба в обґрунтуванні необхідності запровадження

та поглиблення процесу децентралізації в розрізі зміцнення дохідної та видаткової бази з урахуванням інтересів центральних органів влади, ОМСВ на основі світового досвіду. Оскільки Україна має фактично недостатній рівень фінансової самостійності місцевих бюджетів, то виникає потреба в подальших дослідженнях у цій сфері.

Фундаментальні напрацювання у проведенні децентралізаційних змін розвинутих країн мають стати для України практичним підґрунтям щодо подальшої реалізації реформ місцевого самоврядування.

Прагнення до фінансової автономії стало одним із основних факторів для реформування адміністративно-територіальних одиниць у всьому світі. Ретроспективний аналіз розвитку економічної самостійності адміністративно-територіальних одиниць дає змогу відслідкувати еволюційні зміни на основі історико-економічного методу. Це дає можливість визначити, на якому етапі розвитку та які можливості прискорення цих процесів є в нашій державі. Розвинуті економіки Північної Америки та європейських країн розпочали процеси місцевих економічних перетворень ще в 50-х роках XX ст. і до нашого часу пройшли непрості етапи еволюції, удосконалення місцевого розвитку, що мали кілька відмінних рис (табл. 1.2). Країни відрізняються між собою за багатьма ознаками: географічними умовами, ментальною ідентичністю, історичними надбаннями тощо. Тож, можна припустити, що однакового підходу щодо розширення прав територій не існує. Але слід наголосити на тому, що більшість країн світу намагається збільшити важливість місцевих громад у розподілі фінансових ресурсів, а отже і у прийнятті рішень.

Набуття на субнаціональних рівнях повноважень для генерування, розподілу та використання фінансових ресурсів стало дуже важливим для місцевих органів влади у їх прагненні досягти бажаних цілей розвитку на своєму рівні. Виходячи з того, що можливих підходів до запровадження змін в економічному житті регіонів дуже багато, то перш ніж давати оцінку процесам децентралізації, які запроваджуються в Україні, необхідно детально

ознайомитися та проаналізувати досвід адаптації реформ зарубіжними країнами.

Таблиця 1.2

Етапи розвитку місцевого самоврядування у світі

Етапи	Характерні риси	Переваги
I. Промисловий розвиток (1950-1970 роки)	Прагнення зміцнити економічну базу міст шляхом залучення будь-якого інвестора та створення на території громади нового великого підприємства	З'являються перші промислові парки. Посилилася конкуренція між громадами
II. Розвиток малих підприємств (1970-1990 роки)	Заходи з підтримки малого бізнесу: пряма підтримка підприємців, технічна допомога з консультування операційної діяльності та управління, у створенні нових робочих місць	Розвиток «м'якої інфраструктури» – бізнес-центри та бізнес-інкубатори, центри розвитку підприємництва, обслуговуючі центри за принципом «єдиного вікна», численні урядові програми різного.
III. Розширення бази економічного розвитку (1990-2000 роки)	Поява інноваційного інструментарію формування та розширення бази економічного розвитку (співпраця, створення державно-приватних партнерств, мереж та асоціацій громад, розвиток промислових кластерів та підвищення ролі інновацій	Більше уваги приділяється досягненню балансу економічного зростання та якості життя в громаді. Створюється привабливий інвестиційний клімат, формуються ділові зв'язки, налагодження плідної співпраці.
IV. Сталий екон. розвиток громад (з 2000 року)	Багатовекторність та сталість - взаємозалежність економічного, екологічного та соціального благополуччя	Планування та стратегічний характер ініціатив, чутливість до потреб громади, зосередженість на довгостроковій перспективі.

Джерело: складено автором на основі [64]

В арабському світі стратегії децентралізації почали запроваджуватися після арабських повстань 2011 року. У Тунісі влада зобов'язалася посилити та застосувати процеси розподілу управління в рамках єдиної держави згідно Конституції [65]. У Йорданії прийнято закон про децентралізацію, як намір приборкати політичні протести [66; 67]. У 2015 році в Марокко було прийнято цілий ряд законів, які були покликані сформулювати принципи децентралізації та регіоналізації [68; 69; 70]. І навіть у країнах, які не були вражені хвилями масових протестів у 2011 році, таких як Алжир [71], спостерігаємо дискусію щодо посилення децентралізації, яка спрямована на встановлення передової

практики місцевого самоврядування та нової місцевої системи оподаткування, а також активізації економічної ролі комун. Науковці пропонують використовувати фіскальну політику для випробування здатності регіонального розподілу влади [72; 73; 74]. Аналіз даних щодо оподаткування та розподілу податкових надходжень між різними рівнями політичної системи дають додаткову інформацію про спроможність центральної влади до управління або про відповідну спроможність субнаціональних урядів. Відомо, що країни Африки частково залежні від допомоги міжнародних донорів. Часто це надає додаткові можливості для діяльності субнаціональної еліти, яка може непропорційно розподіляти грантові кошти, неефективно приймати рішення. Це зміцнює місцеві еліти, тоді як бідні верстви населення залишаються маргіналізованими в процесі прийняття рішень. Через колоніальну спадщину своєї адміністративної системи всі франкомовні країни Африки однаково намагаються запровадити процес децентралізації за французькою моделлю, де з року в рік нові збори та відповідні ресурси передаються місцевим органам [75; 76]. Тому запровадження децентралізаційних змін має бути адаптовано до пріоритетних цілей та обставин кожної країни.

Бідність є, мабуть, найстрашнішим викликом розвитку країн Африканського континенту. Доступ до робочих місць, якість освіти, медичні послуги, житло та водопостачання залишаються недостатніми для більшості населення. З частиною схожих проблем зіштовхнулася Україна з 2022 року. Тому ми маємо розглядати не лише забезпечені еволюційні реформи розвинутих економік світу, а й навчитися запобігати помилкових рішень з прикладів тривалих спроб трансформації місцевого врядування в слаборозвинених країнах.

Загальна ідея ФД зосереджується на вирішенні фіскальної кризи та обходу обмежень центральної бюрократії шляхом передачі фіскальних обов'язків на місцевий рівень. Це спрямовано на підвищення ефективності у наданні державних послуг. Але іноді це лише форма зменшення фіскального дефіциту, що підтримує легітимність національного уряду [77; 78; 79].

Незважаючи на справжню автономію фінансових рішень місцевих органів влади, не завжди можна говорити про фіскальну або фінансову самостійність [80].

Ми як дослідники, маємо критично ставитися до запроваджуваних реформ та рекомендувати подолати загальні недоліки, що перешкоджають наближенню до фінансового благополуччя регіонів, а саме:

- знайти власну модель розвитку з врахуванням традицій, географії, економіки, рівня доходів, соціальної структури, політичних вподобань;
- рекомендувати шляхи долучення місцевого населення, що спричинить відчуття відповідальності перед власною громадою та встановить демократичне місцеве самоврядування;
- визначити певний фінансовий баланс між рівнями влади;
- запропонувати прагматичний підхід для логічного проведення етапів ФД;
- запропонувати адекватну міжурядову систему трансфертів бюджетних коштів.

Яким же шляхом розвивається місцеве самоврядування в азійських країнах? Швидкий економічний розвиток деяких країн може становити інтерес для України. Слід зазначити, що спроби децентралізації охоплюють майже всі азійські країни. Але інтенсивність та бажання передавати управління в регіони суттєво відрізняється між собою. Реформи децентралізації в пострадянських країнах, таких як Узбекистан, Казахстан [81], Туркменістан, Киргизстан не набули широкого застосування переважно в силу своїх історично-культурних особливостей: авторитаризм та концентрація влади в центрі, колективізм та істотний вплив кланів та еліт на основі сім'ї, спадщина державного управління ісламу стримують подальші перетворення [82]. ОМСВ в Центральній Азії не мають реальної спроможності адекватно вирішувати потреби громадян, оскільки вони сильно залежать від центрального уряду в оподаткуванні, наданні послуг, місцевому розвитку. Однією із загальних тенденцій у регіоні є те, що центральний уряд делегує величезні обов'язки з надання послуг

місцевим органам влади, не забезпечуючи належного фінансування. Місцеві державні фінанси - одне з найбільш суперечливих питань порядку денного децентралізації в Центральній Азії. ОМСВ в регіоні мають обмежену фінансову автономію і сильно залежать від центральної влади. Оскільки ОМСВ не мають надійної фінансової бази, а центр приймає важливі рішення щодо державної політики, на місцевому рівні практично не існує можливості для громадян висловити свою стурбованість державними послугами.

У країнах Азії представлені різноманітні моделі децентралізованого управління. Варіюються від федеральних систем де-юре (таких як Індія [83] та Пакистан), до фактично квазіфедеральних систем (Китайська Народна Республіка [84; 85]), регіональних систем управління (Індонезія, Японія та Філіппіни), унітарних системи (Республіка Корея) і, частково (Таїланд) або переважно деконцентрованих системи (Камбоджа та В'єтнам) [86]. Країни також демонструють величезні розбіжності у звичних показниках ФД, таких як частка субнаціональних видатків у загальних видатках державного управління. Згідно з цим показником, КНР виглядає як найбільш децентралізована країна у світі з понад 70% загальних державних витрат, які передані на субнаціональні рівні. Призначення податків у КНР також загалом узгоджується з нормативними положеннями [87].

Основна ідея базується на поступовій реформі, що застосовується до окремих складових децентралізованого управління. Нещодавно проведена реформа в Японії була зосереджена на посиленні субнаціональної податкової автономії. Структура місцевих податків у Японії значною мірою підпорядковується більшості приписів нормативної теорії [88]. В Індії запроваджений податок на додану вартість також спрямовується в цьому напрямку. Спостерігаються також деякі доцентрові кроки, такі як придушення виборів до місцевих рад у Пакистані з 2008 року.

В Індії загальні трансферти від федерального уряду до штатів майже не залежать від фіскального потенціалу і не забезпечують належних стимулів для

належної фіскальної поведінки, оскільки вони частково базуються на попередньому дефіциті.

У порівнянні азійські реформи мають спільні риси з рештою світу, але також мають і відмінності. На місцеві уряди в країнах Азії покладаються типові субнаціональні податки, але частка власних податків у загальному доході, як правило, досить низька. На часто хитких юридичних підставах широко застосовуються різноманітні податки та збори, які, хоча і репрезентують власні доходи, але формуються таким чином, що створюють перешкоди для безперервного функціонування внутрішнього ринку: спотворюють стимули, мають непостійний розподіл доходів та провокують можливості для корупційних дій. Серед загальних рис – декларативний перехід від самодержавної/диктаторської системи до демократії із зарпозвадженням принципів децентралізації (Камбоджа, Індонезія, Філіппіни, Таїланд та В'єтнам). При цьому результат різний - від майже чистої деконцентрації до прямої регіоналізації.

За останнє десятиліття країни Південної та Південно-східної Азії вважаються найбільш швидкозростаючим регіоном у світі, їхня економіка зростає на 4,8% - 8,1% щороку [89]. Основною рушійною силою розвитку виступають інвестиції та переваги дешевої кваліфікованої робочої сили. Значно зросла якість освіти та охорони здоров'я. Певного успіху у цьому напрямку досягли Індонезія, Індія, Бутан, Бангладеш, Шрі-Ланка, Пакистан. Децентралізація доходів, рівень грамотності мають суттєвий позитивний вплив на економічне зростання. Ефективна структура потоків ФД вирізняє країни Південної Азії, оскільки ефективний розподіл фінансових ресурсів покращує адекватність державного сектору та є одним з основних джерел економічного зростання. Децентралізація також забезпечує більш ефективні державні послуги, що може компенсувати погіршення впливу централізації на розподіл доходів.

Особливу увагу слід приділити дослідженню реформ з ФД у країнах Латинської Америки та Карибського басейну, які проходили цей шлях

особливо складно [90; 91; 92; 93]. Адже це, здебільшого країни, які не так давно позбавилися колоніального минулого та диктаторських режимів, а тому були у схожих політико-економічних умовах з Україною. Останніми роками рух до ФД посилюється у багатьох, якщо не в більшості країнах Латинської Америки. Ця тенденція пов'язана з консолідацією та поглибленням демократії, поступовим відходом від колоніального минулого. Зокрема, в федеративних країнах Аргентині [94] та Бразилії [95], процеси децентралізації на сьогоднішній день просуваються інтенсивніше, ніж в унітарних країнах, таких як Колумбія [96], Болівія [97]. На фіскальному рівні керівники місцевих та регіональних юрисдикцій почали наполягати на розширенні ресурсної бази та своїх функціональних повноважень з метою задоволення вимог виборців, створюючи нові низові вимоги щодо розширення можливостей бюджету. Це призвело до поступового перерозподілу федеральних, національних зборів та податків на користь субнаціональних урядів. У деяких федеральних країнах регіональні органи управління ефективно адмініструють ПДФО або ПДВ. Мексика також експериментувала з частково децентралізованим державним ПДВ у 80-х роках, а згодом його децентралізувала [95; 98]. Натомість, ПДВ на державному рівні має Бразилія.

Щоб компенсувати нестачу місцевих податків залучаються трансфerti з державного бюджету, які перераховувалися здебільшого автоматично за історичним принципом. Проте часто трапляється так, що особи, котрі приймають рішення, мають спокусу перекласти витрати на свої програми до інших юрисдикцій та збільшити витрати, щоб отримати більші трансфerti. Така практика стала згубною та неефективною, адже перетік коштів обурює багаті муніципалітети та сприяє неефективному розподілу надходжень незаможними регіонами.

На додаток до великої різниці в результатах надання послуг, швидка децентралізація часто призводила до фінансових банкрутств та боргових дефолтів субнаціональних урядів. Саме тому більшість країн регіону попередньо узгоджують дозволи на субнаціональну заборгованість, а деякі

країни обмежують співвідношення поточних видатків до доходів. Побоювання щодо стабільності державних фінансів та неоднозначні результати у наданні послуг часто ставали причиною суттєвого перегляду початкових законів про децентралізацію, як траплялося в Колумбії та Бразилії. Інколи це призводить до «рецентралізації», що підсилює роль і перетік повноважень до центральних урядів (наприклад Венесуела). Програмно існує узгодженість щодо необхідності активного нарощування фінансової незалежності, сприяння прозорості та підзвітності на регіональному та місцевих рівнях. Але чіткого розуміння дій немає, ініціативи неспівмірні та неефективні. Ключовою інституційною слабкістю процесів децентралізації в Латинській Америці є відсутність центральних установ, які ефективно підтримували би розбудову потенціалу на місцевому рівні.

Такий досвід може бути корисним у реаліях нашої країни. Адже подібні «хвороби» є перепорою на шляху розвитку міжбюджетних відносин в Україні починаючи з 1991 року.

Вдалі приклади проведення реформ на місцевих рівнях є у всьому світі, зокрема в Латинській Америці, Азійсько-Тихоокеанському регіонах. Але передова думка, запровадження на практиці еволюційних змін здебільшого зароджуються в індустріальних та розвинутих країнах, де структурування державного сектору збільшило значення фіскальної децентралізації ще в другій половині XX століття.

Спільно напрацьованим документом у Європі визначено Європейську хартію місцевого самоврядування. Окремо в хартії виділено статтю, в якій описуються основні принципи розподілу фінансових ресурсів ОМСВ. Де зазначено, що ОМСВ мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень. Обсяг фінансових ресурсів ОМСВ відповідає повноваженням, передбаченим конституцією або законом. Принаймні частина фінансових ресурсів ОМСВ формується за рахунок

місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону [99].

Локальні податки і збори в хартії розглядаються як необхідний атрибут, джерело місцевого самоврядування. При цьому делеговані та передані повноваження мають фінансуватися за рахунок передачі частини доходів від центральної влади. Місцеві податки і збори мають формувати в собі ту частину дохідної бази місцевих бюджетів, щодо якої центральні органи влади не мають жодних повноважень [100].

Підходи до самоуправління територіями дещо різняться в країнах Європи, але посилення самодостатності громад є основною метою врядування, що обумовлено повнотою принципів свободи, самовизначення, якістю адміністративних послуг, вирішенням соціально-економічних, мовних, етнічних питань тощо.

Унітарний устрій Данії має свої особливості щодо децентралізації. З 1970, 2007 років після етапів великих муніципальних реформ [101; 102], які призвели до різкого скорочення кількості муніципалітетів та повітів, геоадміністративна система держави почала поступово передавати відповідальність на місця з перерозподілом податків. Основним джерелом фінансування державного сектору Данії виступають податки із заробітної плати. Загальний податок на доходи фізичних осіб складається з трьох компонентів: пропорційного муніципального податку, пропорційного податку на округи та прогресивного податку центрального уряду. Частка загальних доходів від таких податків в середньому складає 55%, тоді як ПДВ, друге за значенням джерело, покриває лише близько 20%. В свою чергу, близько 70% дохідної частини муніципалітетів становлять податки на доходи фізичних осіб, до 20% - міжурядові трансферти [103]. Податки з доходів фізичних осіб важливі для усіх рівнів геоадміністративної системи Данії, особливо для найнижчого, де відбувається перетік робочої сили між муніципалітетами. У порівнянні з іншими адміністративно-територіальними одиницями країн Європи муніципалітети Данії мають найбільшу свободу реалізації своїх

проектів. Така самостійність призвела до порівняно великих різниць у ставках податку на доходи з фізичних осіб та податку на прибуток між муніципалітетами. Незважаючи на цю автономію, датський центральний уряд намагається протистояти значним збільшенням податків на нижчих рівнях геоадміністративної системи (встановлюється верхня межа середнього збільшення всіх податків ставки по муніципалітетах і округах) [104]. Частину надходжень до місцевих бюджетів складає непростий набір вертикальних та горизонтальних трансфертів, які покликані компенсувати відмінності та стимулювати розвиток регіонів. Підходи до оптимізації трансфертів весь час удосконалюються та адаптуються до сучасних умов.

Швеція провела докорінні зміни в місцевому самоврядуванні ще на початку 90-х років XX ст. і завершила реформу у 2015 році, із 21 області залишилося 10 [105].

Глибоке розуміння сутності реформ має обґрунтовану філософію подальшого вдосконалення і в цьому розрізі фіскальна децентралізація розглядається як складова фінансової перспективи, де децентралізованими є економічні ресурси, що виділяються на регіональний рівень, а не тільки право стягувати податки [106].

Слід відмітити, що більше половини доходів формується за рахунок регіональних та муніципальних податків (станом на 2018 рік близько 67%). Відповідно залежність від трансфертів складає лише 32%, тоді як середній показник по ЄС становить 47%. Місцеві власні доходи складають близько 33%. 98% загальних місцевих податкових надходжень перебуває під повним контролем місцевих органів влади.

Витрати округів та муніципалітетів є найбільш сконцентрованими та більшими, ніж у середньому по ЄС, у сферах охорони здоров'я (27% від загальних місцевих витрат), соціального захисту (27%) та освіти (22%). Іншими відповідними сферами витрат є загальні державні послуги (11%) та економічні справи (6%) [107].

Унікальність шведського досвіду полягає в тому, що в ньому спочатку закладений чи не найвищий рівень децентралізації місцевого управління.

Своїм шляхом реформування територіального устрою пішла Норвегія. Саме ця країна першою серед країн Європи прийняла у 1937 році Закон про місцеве врядування («Акт про ольдерменів»), відповідно до якого діє дворівнева система [108]. Нового розвитку процеси децентралізації набули кілька десятиліть тому, коли уряд зіткнувся з проблемою різкого відтоку населення з північних територій. Саме тоді було взято вектор на збільшення обсягу коштів та повноважень на місцях, при цьому удосконалюючи адміністративно-територіальний устрій. Головна ідея у тому, щоб передати більше повноважень з національного на регіональний рівень, що чітко розписано в «Білих Книгах» [109]. Наприклад, муніципалітети відповідають за молодшу та середню школи, первинну медичну допомогу, а округи - за старшу школу, вторинну медицину. В перспективі повноваження та обов'язки округів повинні зрости, що дасть змогу ефективніше захищати свої інтереси перед урядом. Головним джерелом наповнення місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб. Податкова ставка ПДФО в Норвегії становить 27%, з яких 11,35% йде в муніципальну казну, 2,6% — округам, 13,05% — центральному уряду [110]. Регіональна реформа запроваджена для створення заможних та продуктивних муніципалітетів та округів, а також для покращення координації та кооперації при наданні послуг населенню. Досвід та рівень розвитку Норвегії дає підстави пересвідчитись у важливості контролю за використанням фінансових ресурсів.

Для України досвід країн Скандинавії може бути дуже цінним, адже високий рівень життя та наданих послуг багато в чому залежить від вдалого розподілу ресурсів між рівнями влади.

У Федеративній Республіці Німеччина бюджетоутворюючий процес будується за вертикальним принципом розподілу податкових надходжень. Податок на доходи фізичних осіб, ПДВ, податок на доходи з капіталу формують бюджети федерального рівня, земель та громад. Окремі податки

закріплюються за визначеними рівнями бюджетної системи і спрямовуються лише до одного з бюджетів [111]. Основою фінансової незалежності є громади, через які забезпечується життєздатність територій. Саме в громадах здебільшого формуються місцеві бюджети за рахунок специфічних, натуральних, прибуткового податків.

Для усунення дисбалансів бюджетів використовується міжземельне фінансове вирівнювання та федеральні додаткові субвенції.

На противагу Німеччині Іспанія є унітарною державою. Прийняття Конституції Іспанії в 1978 р. фактично започаткувало трирівневий поділ управління державними територіями на автономні громади (17 одиниць), провінції (50 одиниць), муніципалітети (близько 8 тисяч одиниць) [112]. За основним законом встановлюється розподіл повноважень між державою та автономними громадами, але не стосується обов'язків місцевих органів влади. Ці повноваження регулюються Законом «Про місцеве самоврядування», який встановлює мінімальний рівень обов'язкових послуг відповідно кількості населення муніципалітетів. Крім того, Закон про місцевий уряд покладає обов'язки на провінції [113]. В більшості випадків обов'язки розподіляються між центральним та регіональними урядами, наприклад у будівництві доріг, політиці розвитку. Традиційно, центральний уряд має виключні повноваження в питаннях оборони, закордонних справ, економічної стабілізації та соціального забезпечення. Враховуючи законодавчі положення, три рівні повинні мати мережі для співпраці та взаємодії. Принципи фінансової достатності побудовані навколо відповідності поставлених завдань з виділеними економічними ресурсами [114; 115; 116]. Але брак чіткого розподілу повноважень та достатніх фінансових можливостей не дозволив створити сприятливі умови для справжньої автономії. Місцеве оподаткування, яке стосується безпосередньо економічної діяльності, постійно стримувалось центральним урядом, що збільшило спільне користування бюджетними фінансовими ресурсами. Так, на початку 80-х років XX ст. частка центральних органів влади у загальних державних витратах наближалась до 90%, решта

10% - місцеве урядування. Тридцять років потому державні витрати становили близько 50%, а місцевий та регіональний рівні - 15% та 30% відповідно [117].

Ресурси на місця не поспішають передаватися. На фоні західноєвропейських країн фінансовий стан іспанського місцевого самоврядування слабкий, хоча принцип самодостатності визначений Конституцією. Майбутні реформи мають запропонувати такі підходи, які реально будуть відповідати принципам фінансової автономії та будуть відповідати засадам Європейської хартії про місцеве врядування.

Італійська модель місцевого самоврядування почала формуватися в 1970-х роках (на конституційному рівні реформа завершилась в 2001 році), має чіткий розподіл компетенцій на трьох рівнях: регіону, провінції, комуни [118]. Держава має виключне право влади у сфері юстиції, виборчого законодавства, зовнішньої політики, оборони, імміграції, монетарної політики, навколишнього середовища, культурної спадщини, соціального забезпечення [119]. З 2015 року почала впроваджуватися система базових та реверсних дотацій, яка має на меті підвищити фіскальну спроможність місцевих бюджетів.

Особливу зацікавленість викликають деякі країни пострадянського простору, які виважено запроваджували масштабні економічні реформи та стрімко ввійшли до «європейської сім'ї». Всі вони пройшли невідворотний шлях змін адміністративного поділу територій з наданням їм відповідних ресурсів та повноважень, що зумовило поштовх до нового етапу розвитку.

Потреба у швидких реформах виникла у зв'язку зі стрімким зростанням ринкових відносин. Зміни відбулись у більшості країн з перехідною економікою в Центральній та Східній Європі. Відповідно, є багато спільного щодо питань реформ та методів реалізації в усьому регіоні.

На схожих початкових позиціях функціонування нових адміністративно-територіальних утворень з нашою країною була Польща та країни Балтії. Польський устрій зазнав великих новацій: змінився територіальний поділ, зменшилась кількість державних службовців,

реформовано механізм перерозподілу податкових надходжень між бюджетами різних рівнів. Згідно Конституції Польської Республіки доходами одиниць територіального самоврядування є їх власні доходи, а також загальні і цільові дотації із бюджету держави [120].

На усіх рівнях самоврядування сплачуються певні фінансові платежі до місцевих бюджетів у вигляді загальнодержавних (прямих) податків (ПДФО, податок на доходи юридичних осіб). Наповнення місцевих бюджетів залежить від економічної привабливості території, оскільки доходи місцевих бюджетів поповнюються за рахунок загальнодержавних податкових платежів.

До місцевих бюджетів надходить 100% податків з нерухомості, податок зі спадщини, сільськогосподарський податок, податки на лісове господарство, транспортний податок, ринкові збори, єдиний податок. Основну частку наповнення місцевих бюджетів складають частина ПДФО та податку на нерухомість, який сплачується з кожного квадратного метра площі житла. Стабільне поповнення місцевих бюджетів дозволяє у довгостроковій перспективі планувати розвиток інфраструктури та працювати над економічними стимулами для розвитку бізнесу. Громади планують свій розвиток на десятиліття вперед, здебільшого розраховуючи на власні фінансові ресурси. Центральні органи влади, міністерство фінансів не залучене до збору та використання місцевих податків. Створена мережа регіональних рахункових палат, які не дають жодного шансу у зловживанні видатками з місцевих бюджетів. Чіткий розподіл повноважень між місцевою та центральною владою дав поштовх до стрімкого розвитку територій, притоку інвестицій, покращення соціальної сфери [121].

Загальною метою країн Балтії була зміна високоцентралізованої системи державного управління демократичними та децентралізованими організаційними структурами. Децентралізація в країнах Балтії призвела до дроблення субнаціональних юрисдикцій на менші одиниці, іноді навіть дуже крихітні, як в Естонії та Латвії [122; 123]. Велика кількість малих муніципалітетів неминуче призвела до «компромісу» між розмірами місцевих

органів влади за кількістю населення та їх можливою ефективністю у виробництві суспільних благ. Були розподілені адміністративні обов'язки між рівнями влади, визначивши джерела доходів та системи грантів. Як і більшість країн, які стали на шлях децентралізації, країни Балтії на початковому етапі реформ зіштовхнулися з традиційними проблемами: визначені функції місцевих органів не були збалансованими з їхнім фіскальним потенціалом; розбіжністю в доходах муніципалітетів.

Незважаючи на інтенсивність процесу реформ у різних країнах, існують значні подібності в цілях реформ. В цілому, реформи місцевого самоврядування в Балтії спрямовані на підвищення економічної ефективності місцевих юрисдикцій, а також на функціональність та глибшу демократизацію урядового сектору [124; 125]. Загальноприйняте розуміння в усіх трьох країнах Балтії полягає в тому, що економічну ефективність та життєздатність муніципалітетів слід посилити шляхом оптимізації кількості жителів, які проживають у юрисдикціях субцентрального уряду. Останніми роками країни Балтії домоглися зміцнення фіскальної спроможності муніципалітетів і зменшили диспропорції в доходах між ними.

Більшість країн пройшли цей нелегкий шлях в середині 90-х років ХХ ст., а саме: за даними Світового банку, 63 із 75 великих країн, що розвиваються та трансформаційних країн розпочали рух у напрямку децентралізації [23].

Згідно відомостей Організації економічного співробітництва та розвитку вибірка даних окремих розвинених країн дає розуміння про ступінь участі місцевих бюджетів у ключових сферах розвитку адміністративно-територіальних одиниць (рис. 1.1), при цьому:

- чіткого розмежування видатків місцевих бюджетів за державним устроєм країни не спостерігається;
- освіта, соціальний захист, загальнодержавні послуги, економічна діяльність, охорона здоров'я є основними напрямками витрат регіональної влади;
- існують суттєві відмінності між країнами за напрямками витрат;

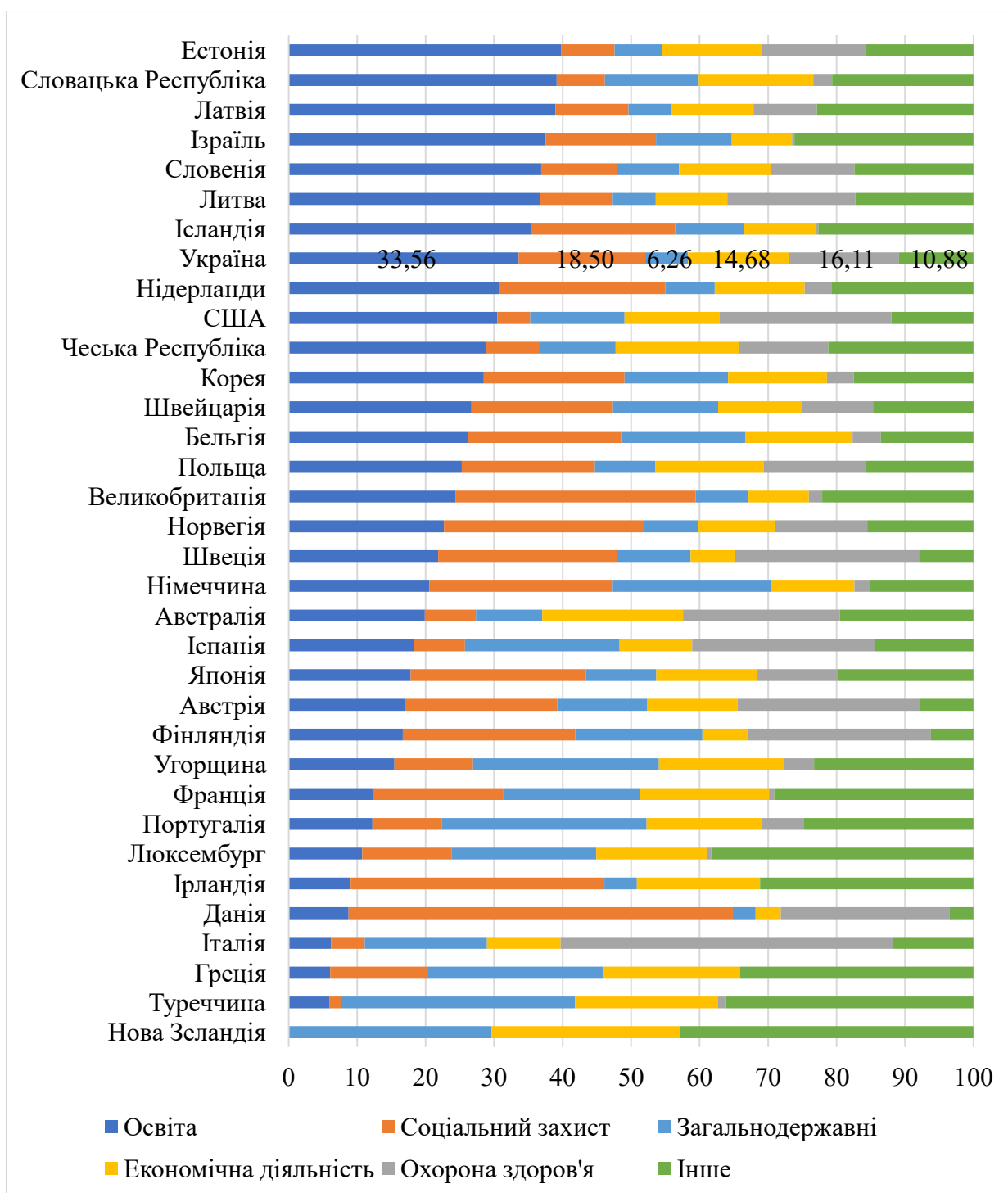

Рис. 1.1 Видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікацією країн світу у 2019р., %

Джерело: складено автором на основі [126]

- освіта є основною сферою витрат і в середньому становить 22,36% від загального обсягу видатків. Найбільша частка складає в Естонії – майже 40%,

проте в Новій Зеландії витрати на освіту – це прерогатива бюджету вищого рівня. В Україні частка місцевих бюджетів на освіту складала 33,56%;

- соціальний захист є другою за величиною категорією витрат. Це видатки на соціальні послуги та пільги, інвестиції в соціальну інфраструктуру для сім'ї, дітей, молоді, безробітних, людей з інвалідністю тощо. Україна за цим показником (18,5%) відповідає світовим тенденціям, де середнє значення видатків з поміж 34 країн становить 17,5%. Примітно, що місцева влада Данії (56%), Ірландії (37%), Великобританії (35%), Норвегії (29%), Німеччини (27%), Швеції (26%) скеровує на соціальне забезпечення значну частину своїх бюджетів;

- загальнодержавні послуги серед 34 країн займають в середньому 15%, в Україні на ці цілі місцеві бюджети витрачають близько 6%. Це витрати на організацію та функціонування місцевої влади, збір податків та управління державним боргом;

- витрати місцевої влади на економічну діяльність в Україні становлять близько 15%, що співставно з загальними тенденціями з поміж 34 країн (середнє значення складає 14%).

- охорона здоров'я є серед пріоритетів місцевої влади в Італії (49%), Швеції (27%), Фінляндії (27%), Іспанії (27%), Австрії (27%), США (25%). Натомість в Ірландії, Греції, Новій Зеландії, Ізраїлі, Ісландії, Люксембурзі, Франції, Туреччині, Великобританії фінансування системи охорони здоров'я – абсолютна прерогатива бюджетів вищих рівнів. В Україні близько 16% місцевих бюджетів витрачається на такі цілі, при чому середній показник з поміж 34 країн становить близько 12%;

- решта витрат, що загалом в середньому 20% складаються витрати на відпочинок, культуру, релігійну підтримку, охорону навколишнього середовища, громадський порядок та безпеку, комунальні справи. Найменше уваги цим напрямкам загалом на місцевому рівні приділяється в Данії (4%), Фінляндії (6%), Австрії (8%), Швеції (8%), Україні (11%), це свідчення того що цими питаннями опікуються або загальнодержавні уряди, або взагалі ці

напрямки залишаються поза увагою держави. Натомість Ірландія, Греція, Туреччина, Люксембург, Нова Зеландія витрачають зі своїх місцевих бюджетів на такі статті від 31% до 43%.

Таким чином, Європа поступово рухається до укрупнення адміністративно-територіальних одиниць та посилення процесів децентралізації. Здебільшого національні уряди здійснили розподіл обов'язків між місцевими і центральними органами влади.

Важливий вплив на визначення ініціатив місцевого економічного розвитку мають події та тенденції, що спричинені глобалізаційними процесами: збільшення мобільності капіталу, уніфікація підходів та стандартів, синхронізація економік різних країн, технологічні вдосконалення та зростання ефективності виробничих процесів, розвиток транспортної інфраструктури, розвиток людського капіталу, збільшення конкуренції між країнами, усунення політичних бар'єрів торгівлі, децентралізація урядових послуг.

Вивчення зарубіжного досвіду на основі певних індикаторів дає уявлення про рівень соціально-економічного розвитку країни, ступінь перерозподілу ВВП, більший чи менший рівень централізації фінансових ресурсів, пріоритетність фінансування визначених напрямків, вибір шляхів досягнення збалансованості бюджетних доходів та видатків. Застосування кращих практик реформування міжбюджетних відносин допоможе знайти оптимальне рішення для підвищення ефективності та розвитку країни.

Враховуючи багатий закордонний досвід, можна стверджувати, що для успішних децентралізаційних перетворень необхідно створити сприятливі умови та посилити зацікавленість ОМСВ в нарощуванні власного фінансового потенціалу. Слід загострити увагу на питаннях пошуку оптимального рівня фіскальної децентралізації, врахування традицій, економіко-географічних чинників. Зважаючи на те, що Україна твердо визначила європейський шлях розвитку, вона має впроваджувати ті реформи, які будуть сприяти демократизації держави із самодостатнім місцевим самоврядуванням.

1.3. Бібліометрика досліджень фінансової децентралізації.

Сьогодні людство знаходиться в ері інформаційної економіки, що зумовлює швидкі зміни в інфраструктурі та технологіях. Шанс на перспективний розвиток мають лише ті країни, які зосереджуються на інтелектуальних послугах та наукомістких товарах. В основі ж лежать інформація та знання, які і рухають технології.

Розуміння важливості вивчення процесів децентралізації у світі задає вектор розвитку передової вітчизняної думки. Подальші кроки у напрямку ФД України мають ґрунтуватися на сучасних наукових та практично реалізованих підходах надання фінансових повноважень територіям. Обробка та синтез такої інформації неодмінно повинні впливати на вітчизняні законодавчі ініціативи.

Для аналізу використовуваних термінів та визначення перетину областей дослідження було застосовано методи сучасного бібліометричного аналізу. Бібліометрія є методом кількісного вивчення за допомогою статистичних або математичних операцій друкованих документів у вигляді матеріальних об'єктів або бібліографічних одиниць. Завданням даного засобу є дослідження об'єктивних кількісних закономірностей наукової літератури, які використовуються з метою дослідження динаміки розвитку предметних галузей [127, с. 3-10]. Для цього зосередимося на наукометричній базі даних Scopus [128] за ключовими словами «фінансова децентралізація».

Бібліометричний аналіз було обрано як метод верифікації напрямків поточних та прогнозування майбутніх досліджень, оскільки він вже довів свою дієвість в інших науках.

У цьому дослідженні бібліометричний аналіз був проведений таким чином:

1. Здійснено пошук та сортування матеріалів в базі даних Scopus за ключовими словами «фінанси» та «децентралізація». Термін «децентралізація» з 1984 року згадується в статтях 14224 рази (примітно,

вперше зустрічається ще у 1920 році) та застосовується у різних областях знань. Щоб більш конкретизувати пошук, було звужено пошуковий запит до ключової фрази. Таким чином стало відомо, що ФД цікавляться у різних областях знань, а саме 1104 статті відповідають цьому критерію.

Всього статей у базі даних Scopus із згадуванням терміну «фінансова децентралізація» та його варіціями у області знань «Економіка, економетрика та фінанси» виявлено 664 одиниць (на кінець 2018 р.). Зважаючи на те, що початок дискусії відбувся у середині 80-х років, основне швидке зростання спостерігається останнім часом: 40 статей протягом першого періоду, решта з'явилась з 2000 року. При цьому вилучені матеріали та доповіді конференцій та книги (які часто дублюють статті), а також примітки редактора (які також індексуються наукометричною базою).

У процентному співвідношенні близько 60% статей присвячені ФД, як економічній категорії (рис. 1.2).

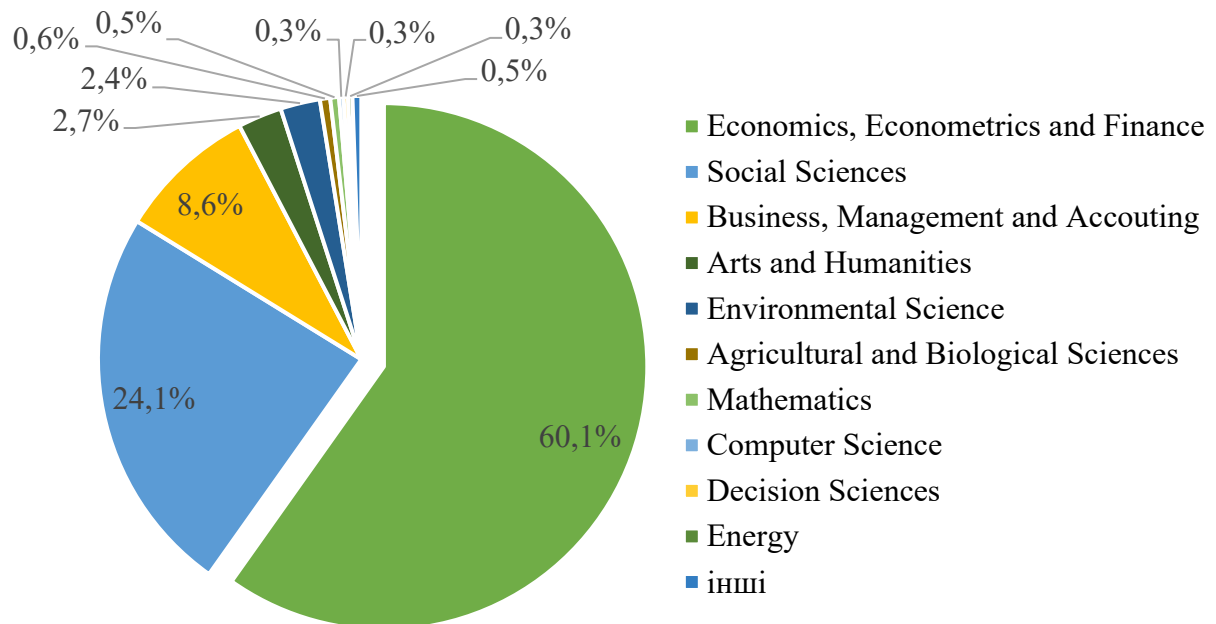

Рис. 1.2 Частка статей в розділі економічних наук, пов'язаних з терміном «фінансова децентралізація» за період 1984-2018рр., %

Джерело: побудовано автором на основі бази даних Scopus

Зростаюча кількість статей, яка продемонстрована на рисунку 1.3 свідчить про те, що сфера дослідження знаходиться на стадії зростання, хоча перша стаття на обрану тематику зафіксована у 1984 році.

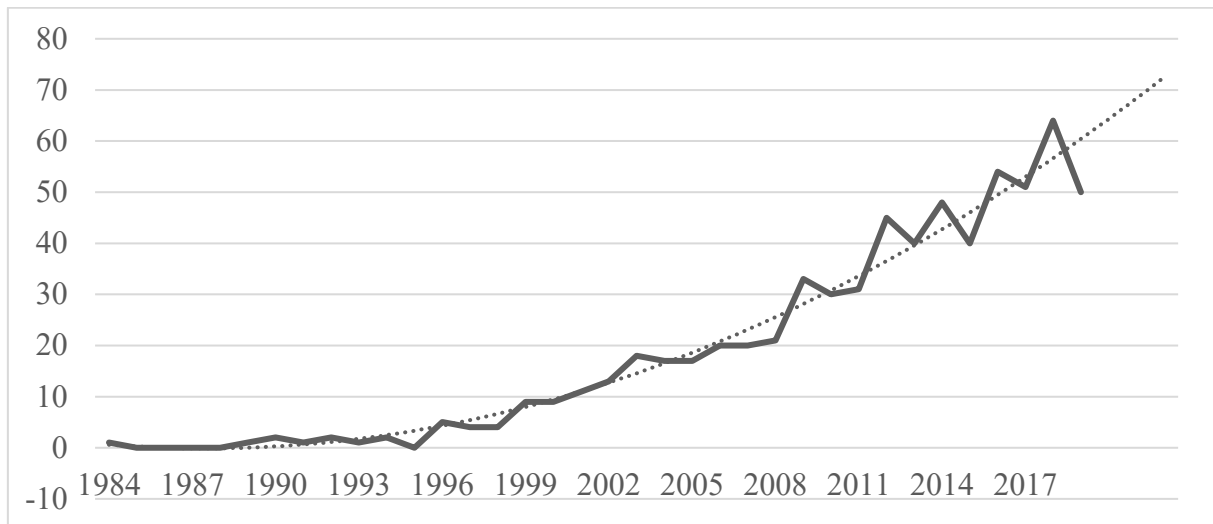

Рис. 1.3 Тренд академічних публікацій у сфері ФД (кількість статей, шт.)

Джерело: побудовано автором на основі бази даних Scopus

2. Обробка та подальша систематизація даних за допомогою спеціальних програмних комплексів. Всі пошукові результати були збережені у форматі RIS (вибірка у 664 статті), який містить всі дані, необхідні для проведення бібліометричного аналізу (назва, дані авторів, їх приналежність до установи чи організації, ключові слова, посилання тощо). Програми BibExcel і VOSviewer були обрані для проведення бібліометричного аналізу. Програмне забезпечення BibExcel відповідає нашим потребам, оскільки в ньому можна обробляти дані з різних джерел, включаючи Scopus, а також можна завантажувати дані до VOSviewer [129, с. 9-24; 130; 131; 132].

3. Побудова мережі співцитувань, кластерування термінів за хронологією, мережевий аналіз. Аналіз початкових даних дозволяє виявити авторів, які приділяють велику увагу тематиці та опублікували п'ять та більше статей, що свідчить про сприяння розвитку дослідження. Серед них: Хорхе Мартінес-Васкес (Державний університет Джорджії, США) – 7 статей, Хен-

фу Зуу (Інститут перспективних досліджень, Китай) – 7 статей, Олександр Лібман (Мюнхенський університет імені Людвіга Максиміліанса, Німеччина) – 6 статей, Ленка Малічка (Технічний університет Кошице, Словаччина) – 6 статей, Джудіт Торнтон (Норвіцька бізнес-школа, Великобританія) – 6 статей, інші мають меншу кількість наукових праць.

Слід відмітити, що праці авторів мають слабкий зв'язок, тобто майже не мають співцитовань. При цьому характерним є те, що автори кластеровані за розвитком ідей та концептуальних положень досліджень, мають абсолютно різні підходи до вирішення певної проблеми. У цьому випадку наукові зв'язки між авторами можна виявити, якщо розширити вибірку за кількістю авторів, статей тощо.

Також особливої уваги заслуговує географія публікацій. Як виявилось, найбільшу увагу до проблематики ФД приділяють науковці США (рис. 1.4).

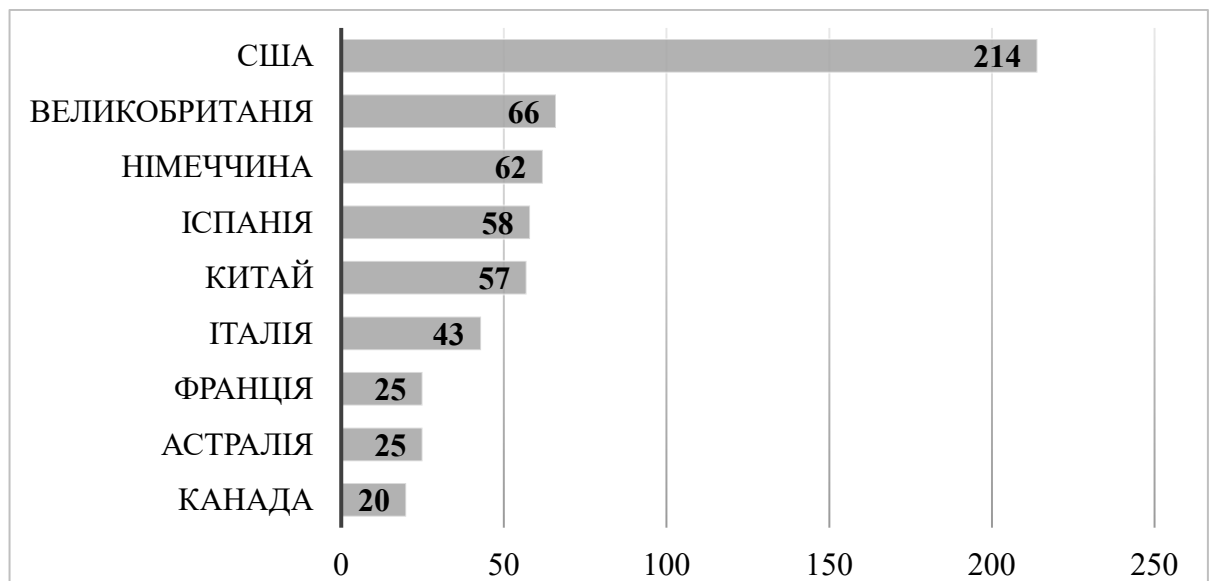

Рис. 1.4 Внесок авторів за географічною приналежністю у сфері дослідження ФД, (кількість документів, шт.)

Джерело: побудовано автором на основі бази даних Scopus

Візуалізація дослідницької мережі була виконана за допомогою VOSviewer - програми, що має власну методику кластеризації [133] і завдяки

цьому виконаний аналіз обраних робіт та була створена карта термінів. Для кращої наочності було обрано мінімальне значення зустрічальних термінів у кількості 30 одиниць. При цьому система сама обирає кількість визначальних термінів (за замовчуванням - це складає 60% найбільш релевантних термінів). За такими умовами було ідентифіковано 60 ключових слів (частота використання >30), які були уточнені до 45, виключаючи дублікати і такі, які не мають значення для цього аналізу (тобто «Китай», «число», «тип» тощо). Таким чином, 45 пунктів було організовано в 4 кластери (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Результати кластерування ключових слів в сфері дослідження ФД за
період спостережень

Кластер 1 (17 од)	Кластер 2 (15 од)	Кластер 3 (8 од)	Кластер 4 (5 од)
system	decentralization	fiscal decentralization	transfer
policy	state	economic growth	central government
reform	incentive	relationship	province
development	corruption	efficiency	determinant
process	cost	period	intergovernmental transfer
decentralisation	taxis	size	
fiscal policy	provision	subnational government	
municipality	fiscal federalism	oecd country	
problem	centralization		
issue	jurisdiction		
research	federalism		
need	public good		
context	firm		
influence	tax competition		
term	regional government		
economic development			
implementation			

Джерело: сформовано автором за допомогою техніки кластеризації VOSviewer

Слід зазначити, що частота використання ключового слова «децентралізація» є найвищим і дорівнює 556. Термін «фіскальна

децентралізація» зустрічається 507 разів, далі - «система» (268), політика (215), реформи (195).

Результати обробки даних були представлені у вигляді графіка (рис1.5.), візуалізованого за допомогою програмного забезпечення VOSviewer. Великі кола відповідають термінам, які використовуються часто, а малі – тим, які використовуються рідше. Інші терміни з'являлися у вибірці менше 30 разів (залежність величини кола від щільності). Для всіх термінів використано візуалізацію мережі (рис. 1.5) та візуалізацію щільності за допомогою VOSviewer.

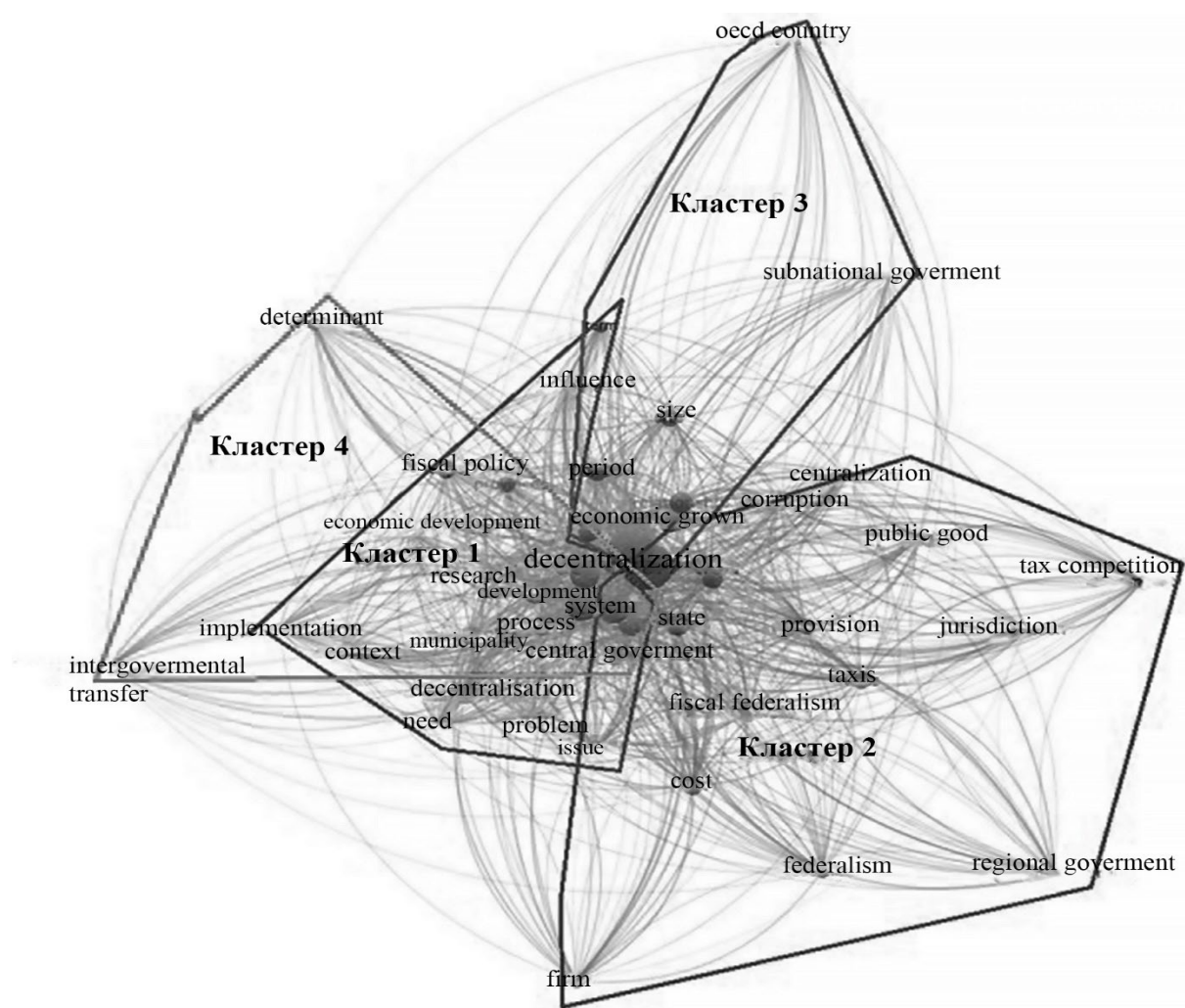

Рис. 1.5 Мережева візуалізація найбільш вживаних термінів у статтях, присвячених фінансовій децентралізації

Джерело: побудовано автором за допомогою VOSViewer v.1.6.13 із використанням вибірки із 664 статей за період 1984-2018 рр. (наукометрична база Scopus Database)

З рисунка 1.5 можна побачити, що дослідження в сфері ФД останніми роками багато в чому пов'язані із дослідженнями міжурядових трансфертів, проблематикою фіскальної федералізації, регіональної влади, податків, юрисдикції.

Виокремлені кластери (табл. 1.3) можна умовно назвати так: проблематика ФД та її вплив на економічний розвиток регіонів (кластер 1); функціонування регіонів в умовах максимальних повноважень (кластер 2); ефективність європейського співробітництва у сфері фіскальної децентралізації (кластер 3); відносини центральної влади з ОМСВ (кластер 4).

Підсумовуючи результати обробки даних, їх візуалізації та контент-аналізу найбільш цитованих праць, можемо зробити наступні висновки:

1. Дослідження в сфері ФД є мультидисциплінарними та намагаються вирішити питання розподілу фінансів як на найнижчих ланках самоуправління, так і в умовах федеративних утворень;

2. Дослідження у сфері ФД динамічно розвиваються та є перспективними для суміжних площин, таких як: міжурядові трансферти, організація європейського економічного співробітництва, фіскального федералізму, податково-бюджетної політики;

3. Географічна локація дослідницьких проектних груп не має значущості, оскільки децентралізаційна спрямованість самих дослідників та необхідність аналізу глобальних трендів стимулює їх до створення окремих досліджень, які географічно не локалізовані. Найбільше досліджень у цій царині сукупно зосереджено в США.

Вітчизняні науковці весь час мали можливість вивчати сучасні підходи розподілу компетенцій між адміністративно-територіальними одиницями. Географія розвитку наукової думки у цьому напрямку у порівнянні з реальним ефектом втілення адміністративних реформ має неабиякий вплив на напрямок вибору підходів щодо територіального поділу, надання фінансових повноважень регіонам. В Україні реалізація практичних кроків довгий час гальмувалася, бракувало політичної волі для рішучого запровадження змін

[134]. Лише віднедавна Україна стала активним учасником процесів вивчення закордонного досвіду та запровадження кращих практик ФД. Важливість всеохоплюючих знань про такі процеси має бути запорукою успішної реалізації реформи адміністративно-територіального устрою України.

У 1985 році європейські країни змогли узагальнити та оформити на папері основні засади бюджетного федералізму з прийняттям Європейської хартії місцевого самоврядування [99]. Результатом стало формування нового змішаного типу міжбюджетних фінансових відносин, де з різними ступенями участі поєднувалися принципи бюджетного федералізму з принципами бюджетного унітаризму. За даними Світового банку до середини 90-х років ХХ ст. 63 із 75 трансформаційних і великих країн, що розвиваються стали на шлях децентралізаційних змін [135]. Розвиток державотворення останніми роками тісно пов'язаний з намаганнями європейської інтеграції України, пріоритетом децентралізації і наданням відповідних повноважень базовим суб'єктам місцевого самоврядування.

Зважаючи на світові тенденції, питання розподілу повноважень та ресурсів між рівнями влади обговорювалося в Україні ще з середини 90-х років. Це обумовило формування нової національної бюджетної політики з урахуванням прийнятних світових практик.

Науковці протягом усього часу незалежності України наголошують на необхідності перерозподілу фінансових ресурсів на користь регіональних рівнів. З огляду на те, що процес переходу від планово-адміністративного розподілу бюджетних ресурсів до розширення фінансових повноважень органів місцевого врядування ще триває, доцільно виділити етапи еволюції бюджетної політики.

Природньо, що на першому етапі (90-ті рр. ХХ ст. – початок 2000-х рр.) зусилля були зосереджені на створенні законодавчого поля для формування місцевих бюджетів та відокремлення їх від державного бюджету, створення умов для самодостатнього розвитку адміністративно-територіальних одиниць. В основу таких змін було закладено положення Європейської Хартії місцевого

самоврядування та найкращі практики світових стандартів суспільних відносин у цій сфері, що визначило передумови для децентралізації: обґрунтованого географічного поділу, покращення соціальної інфраструктури, демографічної ситуації, розвитку економіки, забезпечення фінансової самостійності.

Прийняття Конституції України (1996 р.) [136] зафіксувало незаперечне право ОМСВ на частку фінансових ресурсів шляхом розмежування і самостійності державного та місцевих бюджетів. Так, ст. 119 та ст. 143 Конституції України за місцевими органами виконавчої влади та ОМСВ закріпила відповідальність та ряд функцій з надання суспільних благ. Згідно ст. 132 Конституції України визначено основи побудови територіального устрою, серед яких децентралізація виступає одним з принципів у здійсненні державної влади. Ст. 142 Конституції України чітко окреслює матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування. Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) [137] заклав основи відносин між бюджетними рівнями. Проте, на цьому етапі злагожене функціонування міжбюджетних відносин мало лише декларативний характер, бюджетна система залишалася занадто централізованою.

Отже, перші кроки державної політики на шляху запровадження ФД не були достатньо ефективними та вимагали подальшого розмежування фінансового забезпечення.

З введенням у дію Бюджетного кодексу України у 2002 році [138] та подальшими змінами, доповненими нормативно-правовими актами розпочався другий етап бюджетних взаємовідносин, оптимізації та збалансування структури доходів та видатків різних рівнів. Гостра необхідність прийняття цього документа була продиктована вимогами узагальнення та конкретизації бюджетного законодавства, сприяння швидкому просуванню шляхом ФД. Дійсно, на папері це були прогресивні наміри і вважалося, що Бюджетний кодекс розв'яже низку питань, таких як розподіл джерел доходів та встановлення прямих відносин між рівнями

бюджетів, розмежування видаткових повноважень, розподіл дохідних джерел між різними рівнями місцевих бюджетів, надання права місцевим бюджетам здійснювати запозичення. На практиці ж, у період між 2002 та 2010 рр. виявилось, що відсутність повноти сприйняття бюджетної децентралізації в суспільстві взагалі та між рівнями влади зокрема зумовили посилення зворотних процесів - централізації фінансових ресурсів держави [139; 140].

Спробою на законодавчому рівні врегулювати рух бюджетних коштів став закон «Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, сіл, селищ та їх об'єднань» [141]. Механізм розподілу трансфертів був прописаний таким чином, що фінансові ресурси потрапляли спершу до районних місцевих адміністрацій, а вже потім розподілялися між бюджетами нижчих рівнів. Таким чином, місцеві громади ставилися у пряму фінансову залежність від прийняття рішень на вищому рівні. Результат – стрімке зростання горизонтального та вертикального фіскального дисбалансу. Такі перекоси спричиняли негативне ставлення ОМСВ до центральної влади. Страждало в більшій мірі сільське населення. Жителям великих міст було значно простіше отримати певний набір послуг. Нагальним завданням центрального уряду стало забезпечення належного державного сервісу рівномірно по території країни.

У 2007 році було ухвалено Концепцію реформування місцевих бюджетів [142]. Документ був покликаний покращити процеси місцевого самоврядування шляхом запровадження певних кроків по зміцненню ФД із зазначенням строків виконання. Прикро, що на законодавчому рівні він так і не знайшов відображення.

Не дивлячись на певні недоліки, цей етап слід розцінювати як певний крок вперед: започатковано реформування бюджетної системи, переведено на казначейське обслуговування місцеві бюджети, затверджено формульний підхід до розподілу міжбюджетних трансфертів. Такі дії випереджали час, але в комплексі з існуючим законодавством не були готові протистояти існуючим підходам в управлінні державою, податковій системі тощо.

Проблеми в бюджетній сфері накопичувались і потребували вирішення. Саме тому було прийнято в новій редакції Бюджетний [143] та Податковий [144] кодекси України. Це був наступний етап, який умовно тривав з 2010 року до 2014 року. Зміни в законодавстві закріпили за місцевими бюджетами нові можливості з відповідними обов'язками: визначено джерела доходу загального фонду та уточнено його структуру, запроваджено механізм бюджетного планування та прогнозування, закріплено сфери надання цільових субвенцій та напрямки їх використання.

Попри все, намагання не здобули належного ефекту у питаннях ФД - не відбулося змін у системі бюджетного вирівнювання. Прямі міжбюджетні відносини мали тільки районні, обласні бюджети та бюджети міст обласного значення. Місцеві органи влади так і залишалися залежними від центральних органів влади та у більшості своїй були дотаційними. Ситуація ускладнювалася великою роздробленістю селищних рад та їх неспроможністю відповідати сучасним економічним викликам, кількість яких у 2012 році сягала 10278 одиниць.

Україна довго йшла шляхом передачі повноважень на місця, проте кардинальних змін організація влади почала зазнавати лише з кінця 2014 року. Розпочався четвертий етап реорганізації територіального устрою країни, який триває до сьогодні. План реформи довго дискутувався серед науковців із залученням іноземних практиків. Усі сходилися в одному, що в Україні має розпочатися нарешті дієва реформа децентралізації з передачею повноважень та фінансових ресурсів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування. В основу було закладено передові напрацювання у сфері суспільних відносин, враховано положення Європейської хартії місцевого самоврядування. Основним ефектом реалізації реформи ставилося за мету створення належних умов функціонування ОМСВ шляхом надання фінансових, організаційних, матеріальних, адміністративних повноважень та обов'язків місцевим органам влади. Законодавче підґрунтя почало напрацьовуватися в 2014 році і повинно було запроваджуватися поступово

протягом кількох років, по мірі реалізації етапів реформування. На початковому етапі Урядом було затверджено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади [145], План заходів по її реалізації [146]. Наступним кроком було необхідно закріпити нові положення в Конституції. Проте, Верховній Раді України забракло політичної волі прийняти зміни до основного закону в розрізі децентралізації, тому реформувати сферу суспільних відносин Уряд був вимушений у межах чинної Конституції. Тому був напрацьований пакет законодавства, який не суперечив нормам Конституції і давав змогу просуватися на шляху децентралізаційних змін. Внесені зміни до Бюджетного [147] та Податкового [148] кодексів України змінили та зміцнили податкову базу, започаткували принципи фінансово-організаційних умов місцевого самоврядування. Місцеві бюджети здобули своєрідну автономію: незалежно від Державного бюджету отримали змогу формувати та затверджувати самостійно свої бюджети. Завдяки фінансовому перерозподілу з 2014 року по 2019 рік бюджети ОТГ зросли в середньому у 6 разів.

Законодавчий супровід не обмежився лише змінами до кодексів. Оперативно було прийнято ряд законів, що сприяли розвитку місцевого самоврядування:

- «Про засади державної регіональної політики» [149], що дало змогу реалізувати в регіонах більше 12 тисяч проєктів за рахунок збільшення державної підтримки розвитку інфраструктури;

- «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [150]. Цей закон відкрив можливості до формування базового рівня місцевого самоврядування. До 2020 року селищні ради мали змогу добровільно об'єднатися в громади. Хто не зміг самостійно визначитися, то держава у добровільно-примусовому порядку, за згодою громади, згідно розроблених перспективних планів, об'єднала громади. З 2015 року по вересень 2020 року було створено 1469 об'єднаних територіальних громад.

Запорукою змін у соціальній сфері, освіті, медицині, наданні адміністративних послуг виступила ФД. Саме тому, функціонування окремої громади та успішність запровадження реформи децентралізації великою мірою залежить від фінансового наповнення місцевих бюджетів. Створення умов для підприємницької діяльності, розвинена інфраструктура, наявність кваліфікованих трудових ресурсів можуть бути факторами, які суттєво впливатимуть на залучення інвестиційного капіталу, можливості реалізації соціальних проектів, розробку та фінансування програм місцевого розвитку, успішної реалізації змін у місцевому самоврядуванні.

На державному рівні вибудовано загальне бачення відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України та викладено в Законі України № 2389-IX від 09.07.2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» [151]. Даний Закон не визначає конкретних кроків щодо розвитку окремих територій. Натомість акцентується увага на основах державної та регіональної політики та політиці відновлення регіонів і територій, визначаються основні принципи та підходи до досягнення сталого соціально-економічного розвитку територій, зменшення регіональних диспропорцій, сприяння конкурентоспроможності, інноваційності, підвищенні якості життя населення.

Також Законом умовно виокремлюються громади та території за функціональними типами, які буде визначати спеціальна міністерська комісія, а саме:

1. Території відновлення - мікрорегіони, громади, на території яких велися бойові дії або які були тимчасово окуповані, зазнали руйнувань інфраструктури та житлового фонду, мають різке погіршення розвитку і значне переміщення населення. Зрозуміло, що в цю категорію потрапляє більше 20% території України. На жаль, такі території за Законом можуть не розробляти стратегій розвитку аж до 2027 року.

2. Регіональні полюси зростання – території з кращим географічним, економічними, демографічними показниками, порівняно з територіями відновлення. Їх розвиток може позитивно вплинути на інші регіони. До таких територій логічно віднести здебільшого території за правим берегом Дніпра.

3. Території з особливими умовами для розвитку – це мікрорегіони, територіальні громади, які мають низький соціально-економічний рівень розвитку та де існують об'єктивні обмеження щодо використання потенціалу території. До таких територій можна віднести північ, північний схід України та території прилеглі до зон бойових дій.

4. Території сталого розвитку – самодостатні громади з соціально-економічним потенціалом, що спроможні до збалансованого розвитку.

Розробка конкретних кроків щодо розвитку окремих територій за Законом вимагаються від місцевих органів влади та від бізнесу на основі регіональних стратегій розвитку, які мають підтримати малі та середні підприємства, стимулювати інвестиційну діяльність, забезпечити ефективне використання природних ресурсів, розвиток туризму та інших галузей. А саме, у розробленні та забезпеченні реалізації державної регіональної політики беруть участь асоціації ОМСВ та їх добровільні об'єднання, агенції регіонального розвитку, громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи створені відповідно до цього Закону [151].

Відповідно, на регіональному рівні слід керуватися Законом України № 156-VIII від 05.02.2015р. «Про засади державної регіональної політики» [152], де зазначено, що регіональний розвиток здійснюється на основі комплексних регіональних програм розвитку, які розробляються з урахуванням потреб та особливостей кожного регіону. Такі програми мають містити визначення пріоритетів та заходів для розвитку окремих територій, а також механізми контролю та моніторингу за їх реалізацією.

Тобто програми регіонального розвитку мають розроблятися ОМСВ та органами виконавчої влади на різних рівнях. Зокрема, місцеві ради мають розробляти місцеві програми розвитку, які охоплюють територію відповідної

громади. Для територій, що постраждали від російської агресії, вводиться новий документ стратегічного планування – план відновлення та розвитку. На рівні області – регіональні та міжрегіональні програми розвитку, які мають розроблятися відповідними виконавчими органами. На рівні держави – національна стратегія розвитку. Допускається залучення Агенцій регіонального розвитку із правом здійснення платних послуг для такої роботи.

На жаль, Законом не передбачено комплексного підходу відновлення та розвитку зі спеціальними економічними умовами функціонування окремих територій. Адже на деокупованих прикордонних територіях України діють загальні принципи господарювання на період воєнного стану, за винятком незначних податкових пільг для діючого бізнесу.

Питання ФД набувають особливої ваги, тому що саме вони покликані забезпечити перерозподіл повноважень та фінансових ресурсів між рівнями влади, належного рівня соціальних стандартів, реалізації проектів розвитку територій.

Україна поступово та болісно просувається шляхом до європейських стандартів раціонального об'єднання територій. Прагнення до децентралізованого управління - це вимога часу.

На шлях активної децентралізації Україна вступила майже десять років тому. Однак нинішній стан справ відображає неспроможність задоволення потреб суспільства в наданні доступних і якісних соціальних, адміністративних послуг на місцях. Більшість сформованих громад через слабку матеріально-фінансову базу та подрібненість не в змозі взяти на себе функції покладені на них за законом. Залишається невирішеним питання адекватності, достатності ресурсів. Існує проблема щодо спроможності ОМСВ забезпечувати якісні послуги, фінансування яких здійснюється за рахунок трансфертів чи власних джерел, що не є мотивуючим фактором для останніх.

Таким чином, серед недоліків на даному етапі процесу реформування місцевого самоврядування можна виділити наступні:

- недостатній рівень децентралізації фінансів та залежність від Державного бюджету;
- недостатня якість надання публічних послуг, зумовлена утрудненим фінансуванням;
- низький рівень фінансово-ресурсної бази ОМСВ для реалізації своїх повноважень;
- можливість вільно користуватися власними коштами громади через обмеження Державною казначейською службою України;
- практична неможливість брати участь у визначенні економічних пріоритетів на загальнодержавному рівні;
- неякісне бюджетне планування на центральному рівні, неузгодженість наданих компетенцій із ресурсами для їх запровадження;
- намагання центральних органів влади перекласти тягар відповідальності за надання державних послуг населенню, уникаючи при цьому вирішення нагальних питань.

Слід зазначити, що поглиблення реформи децентралізації з перерозподілом функцій від центральних органів влади до ОМСВ має велику затребуваність. Більше того, такий розподіл зміцнить центральну владу, надавши їй можливість сконцентрувати увагу на загальнодержавних питаннях.

Отже, завдяки поглибленню реформи децентралізації, на основі зарубіжного досвіду та з урахуванням національних особливостей можна запропонувати додаткові механізми, які допоможуть вирішити такі проблеми:

- чіткий розподіл повноважень між рівнями влади дасть можливість визначити сфери відповідальності центрального та місцевих рівнів. Адже незрозумілі та дублюючі функції часто спричиняють недостатність фінансових повноважень;
- за рахунок власних джерел ОМСВ зможуть отримати надійну фінансову базу, достатню для виконання своїх функцій, а також розширить

можливості доповнювати свої доходи, що буде мотиваційним чинником в подальших перетвореннях, сприятиме посиленню фінансової стійкості;

- запровадження додаткових засобів стимулювання, таких як податкові пільги, дотації, трансфери, що може дати поштовх до залучення інвестицій в регіони. При цьому дотації мають сприяти фінансовій спроможності місцевих бюджетів, обсяги трансфертів мають враховувати реальні доходи і обґрунтовані видатки;

- дольове фінансування місцевих проєктів (державна разом з місцевими органами) дасть змогу об'єднувати інтереси відносно цілей регіонального розвитку.

- запровадження сучасних інформаційних технологій у сфері управління процесами регіонального розвитку та наданні послуг, використовуючи багатий досвід провідних економік, дасть змогу відповідати критеріям та спростить комунікації по залученню потенційних інвесторів;

- розробка програм, направлених на залучення фінансових ресурсів для відновлення та модернізації інфраструктурних об'єктів за допомогою активізації випуску МО;

Оскільки на етапі становлення фінансової незалежності громади дуже вразливі, то неабияку роль при цьому відіграє державна підтримка. Саме від центральної влади залежить стимулювання соціально-економічного розвитку, забезпеченість фінансовими ресурсами для реалізації намічених цілей і програм, посилення конкурентоспроможності регіонів.

З 2022 року особливо гостро постало питання відновлення постраждалих від війни територій. Законодавством передбачене розмежування зон особливої уваги на певних територіях. Але на нашу думку цього не достатньо. Слід зосередитися на окремо визначених територіях, які мають свою ідентичну приналежність. Таким напрямком може стати створення МРПР зі спеціально визначеною територією, яка має чітко визначені стратегічні цілі і спрямована на стимулювання і підтримку економічного, соціокультурного та інноваційного розвитку в даному регіоні. В основі створення МРПР лежить

ідея сприяння рівномірному та збалансованому розподілу ресурсів, інвестицій та інноваційних рішень між різними територіями країни з метою підвищення їх економічної конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку.

Підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що Україна стала на шлях зміцнення економічної незалежності територіальних одиниць і проходить тривалий нелегкий шлях перетворень. Історично так склалося, що для нашої країни притаманні деякі відмінності у розумінні повноважень регіонів. Можна стверджувати, що в результаті проведених реформ значення та фінансова незалежність адміністративно-територіальних одиниць відчутно посилюються. Адже фінансова автономія є ключовим принципом і невід'ємною частиною місцевого самоврядування.

Висновки до першого розділу:

Дослідження теоретико-інституційних засад розвитку ФД дозволяє зробити такі висновки:

1. У процесі аналізу наявних підходів до трактування сутності ФД розмежовано еволюцію смислового наповнення процесів, пов'язаних з розподілом фінансових повноважень, здійснено їх систематизацію. Поглиблено змістовне наповнення та економічну сутність поняття «децентралізація». Сформульовано авторське визначення ФД з огляду збільшення ефективності розподілу коштів та прийняття рішень на місцях, підвищення конкурентоспроможності регіонів на основі розкриття їхнього потенціалу та важливості концентрації на регіональній ідентичності.

2. Визначено місце приналежності явища ФД серед первинних природних детермінант впливу у системі розподілу повноважень таких як демографічні, національні, природно-географічні функціональні, інфраструктурні, адміністративні, політичні, економічні, соціальні, історичні та культурні ознаки, що зумовлюють тенденції до змін у системі місцевого самоврядування.

3. Систематизовано в часі розвиток практики сучасних підходів діагностики рівня ФД адміністративно-територіальних одиниць: оптимального розподілу ресурсів та повноважень, зосередження на рушійних силах, регіональних відмінностях, глобальних викликах, проблемах фінансування та їх емпіричному обґрунтуванні.

4. Ретроспективний аналіз розвитку економічної самостійності адміністративно-територіальних одиниць дав змогу відслідкувати еволюційні зміни в інших країнах. За притаманними ознаками розмежовано основні тенденції запровадження реформ з децентралізації фінансів у зарубіжних країнах, загострено увагу на питаннях пошуку оптимального рівня фіскальної децентралізації. Проведений порівняльний аналіз підходів в деяких країнах підтвердив те, що основною метою є розширення повноважень місцевих громад, але зі своїми національними особливостями. Важливий вплив на визначення ініціатив місцевого економічного розвитку мають події та тенденції, що спричинені глобалізаційними процесами: збільшення мобільності капіталу, уніфікація підходів та стандартів, синхронізація економік різних країн, технологічні вдосконалення та зростання ефективності виробничих процесів, розвиток транспортної інфраструктури, розвиток людського капіталу, збільшення конкуренції між країнами, усунення політичних бар'єрів торгівлі, децентралізація урядових послуг.

5. Визначено тренд світової академічної думки у сфері ФД за роками. Запропоновано методику бібліометричного дослідження поняття «фінансова децентралізація» як методу верифікації напрямків поточних та прогнозування майбутніх досліджень. Використано сучасні підходи обробки даних у науковій діяльності за допомогою програмного комплексу VOSViewer v.1.6.13. Результати обробки даних, їх візуалізація та контент-аналіз допомагають вирішити питання розподілу фінансів на різних ланках самоуправління. З'ясовано, що дослідження у сфері ФД тісно пов'язане з суміжними площинами: міжурядовими трансфертами, проблематикою фіскальної децентралізації, регіональної влади, податково-бюджетною політикою.

Обґрунтовано подальші практичні дослідження та зв'язок у часі з фактичними кроками по запровадженню реформ. Розроблено мережеву візуалізацію найбільш вживаних термінів у статтях, присвячених ФД з умовним виокремленням кластерів.

6. Систематизовано недоліки на даному етапі процесу реформування місцевого самоврядування. Сформовано уявлення про передумови запровадження сучасних практик розподілу фінансових ресурсів з огляду на еволюцію інституційного забезпечення в Україні.

Стан нормативно-правового забезпечення функціонування окремих територій є недостатньо розвинутим. Сучасність вимагає докорінного перегляду державної стратегії повоєнного відновлення та розвитку регіонів. Створення МРПР - особливих територій зі спеціальними умовами, ідентичною приналежністю дасть поштовх до економічного, соціокультурного та інноваційного розвитку.

Основні наукові результати, представлені у розділі 1, висвітлені у працях автора [153; 154; 155].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

2.1. Формування та використання коштів бюджетів різних рівнів в умовах адміністративно-територіальних змін.

В умовах поступового переходу до європейських цінностей, перед Україною постала гостра необхідність у зміцненні повноважень ОМСВ. Україна намагається дотримуватися вектору розвитку у цьому напрямку, про що свідчить прийняття чисельних законодавчих актів та імплементація змін до Конституції України щодо намірів інтеграції у Європейську сім'ю. Основою для соціально-економічного розвитку регіонів України є спроможність місцевих органів влади надавати якісні послуги, що нерозривно пов'язано з децентралізацією фінансових ресурсів.

Збільшення можливостей по формуванню та плануванню місцевих бюджетів за рахунок чіткого розподілу та закріпленню між рівнями бюджетної системи державних податків і зборів має на меті стимулювати соціально-економічний розвиток об'єднаних громад. Місцеві органи влади наділені повноваженнями встановлювати самостійно ставки місцевих податків та зборів, що має суттєвий вплив на формування фінансового ресурсу на місцях. Навіть у випадку, якщо місцеві ради не приймають рішення по встановленню ставок певних податків та зборів, то, відповідно з нормами Податкового кодексу України, такі платежі все одно справляються із застосуванням мінімальних ставок.

Структурні зрушення у системі регіональних фінансів змінюють можливості для самостійного забезпечення розвитку місцевих громад. Для порівняння і аналізу змін взято до розгляду останні одинадцять років [156], [157].

Порівнюючи можливості дохідної частини бюджетів формується розуміння про спроможність місцевих бюджетів. (додаток Б, табл. Б.1.). Адже їхнє наповнення є чинником фінансової стабільності, фінансовою базою місцевого самоврядування.

Часовий проміжок з 2012р. до 2022 р. відображає економічні процеси за кілька років до змін адміністративно-територіального устрою (2012-2014 рр.), перехідний період, що супроводжувався спадом економічних показників у зв'язку з початком військових дій та тимчасовою окупацією частини території України (2014-2015 рр.), безпосереднє запровадження реформи децентралізації (2015-2022 рр.) з урахуванням гострої фази збройної агресії росії у 2022 році.

Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті та перерозподілі ВВП відображають рівень фінансової незалежності, економічного потенціалу, політичної спроможності ОМСВ брати участь в житті держави, на противагу впливовості центральної влади.

Понад 77% бюджетних ресурсів зосереджуються у державному бюджеті. Частка місцевих бюджетів становила відповідно близько 23%. З таблиці видно, що динаміка розподілу бюджетних ресурсів у зведеному бюджеті (коефіцієнт децентралізації за доходами) набував позитивних змін до 2022 року. Зростання за передостанні сім років з 18,6% до 22,7% (на 4,1 п.п.) безумовно сприяло зміцненню фінансової бази ОМСВ. Слід звернути увагу, що у 2015 та 2022 роках відбулося помітне відхилення від загальної тенденції частки державного бюджету у порівнянні з місцевими бюджетами у бік збільшення на 3,7% від попереднього року. На це вплинув швидший ріст доходів Державного бюджету у порівнянні з місцевими бюджетами завдяки перегляду бюджетної політики, викривленню джерел наповнення бюджетів. В подальшому ці показники стабілізувалися та повернулися до приблизного співвідношення 77% / 23%. Військова агресія проти нашої країни ще більше змістила розподіл дохідної частини зведеного бюджету на користь бюджетів вищих рівнів. У 2015 та 2022 роках це співвідношення становило 81% / 19%,

що говорить про мобілізацію державного ресурсу у найбільш складні часи для держави та відповідно – звуження можливостей розпорядження коштами на місцях.

Частка ВВП, яка розподіляється через місцевий та державний бюджети дає можливість оцінити питому вагу усіх створених за рік благ та послуг, що перерозподіляється через бюджети.

Рис. 2.1 Частка доходів бюджетів (без трансфертів) у перерозподілі ВВП, %.

Джерело: побудовано автором на основі статистичних даних

Державний бюджет має значно більшу роль у перерозподілі ВВП (23,5% у 2021 р.), ніж місцеві бюджети (6,9 % у 2021 р.) – розрив трикратний, що вказує на все ще високу централізацію фінансових ресурсів та залежність місцевих органів влади (рис. 2.1). Спостерігається певна стабільність участі місцевих бюджетів у ВВП, при цьому частка державного бюджету у ВВП у 2015 році зросла на 4,3% і становила 26,7%, в періоді між 2015 та 2021 роками спостерігається зменшення на 1,6 п.п. У 2022 році відбулося стрімке зростання цього показника та склало 10,7 п.п. у порівнянні з 2021 роком. Очевидно, що

на це повпливало зосередження фінансових ресурсів та мобілізація зусиль економіки по виконанню загальнодержавних функцій у 2022 році.

На рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет слід звернути більше уваги, адже саме цей показник дає змогу робити висновки про темпи економічного розвитку країни. В унітарних країнах з ринковою економікою рівень участі держави у перерозподілі ВВП зазвичай становить близько 30%. В Україні цей показник, без урахування позабюджетних фондів, коливався останніми роками в межах від 28,7% до 30,4%, що ніби то наближено відповідає світовим тенденціям. Проте, не доречно порівнювати ці показники в силу різних етапів розвитку економіки. Відносно велика частка перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет у розвинених країнах ґрунтується на високій якості надання публічних послуг. В Україні спостерігається дещо інша ситуація, що характеризується низькою ефективністю використання бюджетних коштів, надмірною залежністю вітчизняного бізнесу від державних коштів. Обсяг коштів у 2022 році, котрі зосереджувалися у зведеному бюджеті та вплинули на перерозподіл ВВП різко змінився та склав 42,3%. Це говорить про те, що у зв'язку зі збройною агресією росії роль державних коштів ще більш суттєво зросла, натомість приватний сектор зменшив вплив на розвиток національної економіки.

Трансфerti в структурі місцевих бюджетів відіграють визначальну роль і складали до 2019 року близько половини доходів (рис. 2.2). Зменшення об'ємів трансфертів свідчить про поступове делегування повноважень місцевим рівням влади, які не шкодять загальнонаціональним інтересам. Особливу увагу слід зосередити на 2015 році. Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті помітно скоротилася на 3,6%, натомість відбулося збільшення трансфертів в структурі місцевих бюджетів з 56,4% до 59,0%. Такі зміни були пов'язані з новими підходами до міжбюджетних відносин [158], за якими було запроваджено базову (реверсну) дотацію, субвенції (медична, освітня, на підготовку робітничих кадрів) та скасовано

дотації вирівнювання. Випереджаюче зростання ВВП у порівнянні з доходами місцевих бюджетів також вплинули на такі відхилення.

Рис. 2.2 Динаміка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету та трансфертів у доходах місцевих бюджетів у 2012-2022 рр.

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних

Існуючий порядок до 2015 року не стимулював місцеві органи влади нарощувати власну ресурсну базу і цей рік був переломним, з 2016 року спостерігається поступова стабілізація власних доходів місцевих бюджетів з одночасним скороченням трансфертів, частка яких останніми роками істотно зменшилася і становила у 2022 році 24,6%. Різке скорочення цього показника на 10,3% за останній рік очевидно пов'язано з недостатністю джерел надходження коштів у період війни, а не плановим зменшенням зовнішнього фінансування (рис. 2.3). Залежати від дотаційних ресурсів – це хибна практика, що стимулює залежність від забезпечення перерозподіленими ресурсам. Основне призначення трансфертів – надання фінансової допомоги. Загалом питома вага трансфертів у структурі місцевих бюджетів з 2015 року почала зменшуватися, що свідчить про розвиток ФД. Виключенням став 2021 рік, де трансферти з державного бюджету різко вирости і склали 202,8 млрд. грн. (на 21,4% до попереднього року).

З огляду на кроки, що здійснюються у напрямку реформи децентралізації, підтверджується дієвість обраного напрямку. Адже залежність місцевої влади від центру напрямку пов'язана від можливостей місцевих бюджетів.

Рис. 2.3 Динаміка доходів місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів в 2012-2022 рр.

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних

Розмір трансфертів з місцевих бюджетів мінімальний (близько 1%) і не має значного впливу на фінансові можливості державного бюджету.

Реформа ФД надає додаткові можливості для наповнення місцевих бюджетів, переходу на самозабезпечення. Вектор подальшого розвитку залежить від загальнонаціональної політики, зокрема від напрацьованої на центральному рівні бюджетно-податкової системи. Завдяки новим можливостям громади вправі самі визначати податкове навантаження на суб'єктів регіональної економіки, від чого напрямку залежить обсяг і якість наданих суспільних послуг та благ. З іншого боку, м'яке втручання держави шляхом вирівнювання фінансових можливостей регіонів, скорочення

нерівномірності формування доходів місцевих бюджетів сприятиме збалансованому економічному розвитку всієї території України.

Для розуміння структури доходів місцевих бюджетів доречно проаналізувати джерела формування та напрямки використання коштів. Згідно з ст.9 Бюджетного кодексу України [143], доходи місцевих бюджетів класифікуються за такими розділами: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти. Окремим рядком у структурі місцевих бюджетів виділяють офіційні трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ. (Додаток В, табл. В.1.). Для спрощення сприйняття, деякі статті в структурі доходів було узагальнено. Динаміка сукупних показників доходів місцевих бюджетів загалом зростає рік до року. Виключенням став 2014 рік, коли загальний показник доходів місцевих бюджетів знизився зі 105 млрд. грн до 101 млрд. грн. Анексія АР Крим та окупація частин Донецької та Луганської областей вплинула на загальноекономічну ситуацію в країні, а також безпосередньо відобразилася на показниках місцевих бюджетів. Також гаряча фаза збройної агресії проти нашої країни з 2022 року суттєво вплинула на цей показник: зменшення загальних доходів місцевих бюджетів відбулося на 25,6 млрд. грн у порівнянні з 2021 роком. У відносно спокійні роки, з 2015 року, сумарні доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) мають стійку тенденцію до збільшення у порівнянні з попереднім роком. Найбільший приріст доходів місцевих бюджетів спостерігався за підсумками 2016 року і склав 41,3% (або в абсолютному вимірі 50 млрд. грн). Джерела доходів місцевих бюджетів останніми роками дещо змінилися. Так, з 2016 року не справляються фіксований сільськогосподарський податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності [148]. Натомість з 2015 року було надано можливість місцевим бюджетам залучати офіційні трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ як окремого джерела доходу. Поки що частка цих статей у доходах невелика, а тому має мізерний вплив при аналізі зведених місцевих бюджетів.

Для усвідомлення результатів процесу реформи ФД доцільно розглянути зміни в структурі та динаміці доходів місцевих бюджетів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Узагальнена структура доходів місцевих бюджетів України в 2012-2022 рр.,
% (з урахуванням міжбюджетних трансфертів)

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Податкові надходження, в т.ч.:	38,1	41,2	37,7	33,5	40,2	40,1	41,4	48,3	60,6	73,5	83,4
Неподаткові надходження, в т.ч.:	5,6	5,5	5,3	6,8	6,0	5,2	5,0	4,7	4,6	5,8	4,7
Доходи від операцій з капіталом	0,8	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,7	0,7	0,5
Цільові фонди	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
РАЗОМ ДОХОДІВ (без урахування міжбюджетних трансфертів)	44,7	47,6	43,6	41,0	46,7	45,7	46,9	53,6	66,0	65,1	75,4
Офіційні трансферти, в т.ч.:	55,3	52,4	56,4	59,0	53,3	54,3	53,1	46,4	34,0	34,9	24,6
Дотації	26,9	27,7	27,8	2,5	1,9	4,4	4,5	4,6	4,6	3,9	4,0
Субвенції	28,3	24,7	28,6	56,5	51,5	49,9	48,7	41,8	29,4	31,0	20,6
ВСЬОГО	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних

Традиційно, протягом багатьох років трансферти складали близько половини надходжень до місцевих бюджетів, проте останніми роками спостерігається тенденція до зменшення (з 2015р. до 2022р. їх частка зменшилася з 59% до 24,6% відповідно). Докорінно змінилася структура ресурсів: до початку реформи децентралізації доплати з державного бюджету, які не мали конкретного цільового характеру складали від 26,9% у 2012 році до 27,8% у 2014 році. З 2015 року спостерігається різка зміна структури фінансової допомоги бюджетам нижчих рівнів. Частка дотацій у порівнянні з 2014 роком зменшилась на 23,8 п.п. і склала у 2022 році 4%. Натомість, частка

субвенцій у 2015 році порівняно з 2014 роком збільшилась у майже у два рази і склала 56,5% усіх доходів місцевих бюджетів. В подальшому цей вид надходжень також мав тенденцію до скорочення, у 2022 році склав 20,6% від усіх надходжень до місцевих бюджетів. Надання допомоги з метою цільового розпорядження коштами в деякій мірі виховує якісне використання фінансової допомоги та сприяє ощадному плануванню та контролю власних ресурсів. Примітно, що з 2020 року частка власних доходів почала переважати частку давальницьких ресурсів до місцевих бюджетів та склала 66,0%, а у 2022 році на 75,4% місцеві бюджети мали забезпечувати потреби з власних джерел. Зміна підходів до розподілу та справляння податків між рівнями бюджету збільшили їхню частку у структурі місцевих бюджетів за останні одинадцять років на 45,3 п.п. та склали 83,4%. Не дивлячись на те, що частка трансфертів скорочується, їх величина все ще залишається на високому рівні, що в цілому суперечить принципам ФД. Майже щорічні зміни правил одержання трансфертів, постійне недофінансування безумовно негативно відображаються ефективності їх використання. У руках же держави трансферти виступають певним інструментом тиску на місцеву владу. З іншого боку трансферти допомагають долати значні розбіжності у фактичному розвитку регіонів. Саме в таких випадках держава за допомогою механізмів горизонтального вирівнювання підтримує певну економічну однорідність територій, компенсує різницю у державних фінансових можливостях, які впливають з децентралізації фіскальної відповідальності [159].

Окрім коштів, які передаються на місцеві рівні з бюджетів вищих рівнів, близько половини складають власні надходження. Сучасні підходи до наповнення місцевих бюджетів були сформовані на засадах бюджетно-податкової децентралізації і повноцінно запрацювали з 2015 року (Додаток В, табл. В.2.).

Структура місцевих бюджетів дещо змінилася (рис.2.4), що пов'язано з наступним:

- бюджетоформуючим та стійким джерелом надходжень залишився ПДФО. Хоча у період з 2015р. до 2017р він складав від 45,4% до 48,2%. В подальшому питома вага надходжень від цього податку підвищувалася та за підсумком 2022 року склала 65,1%;

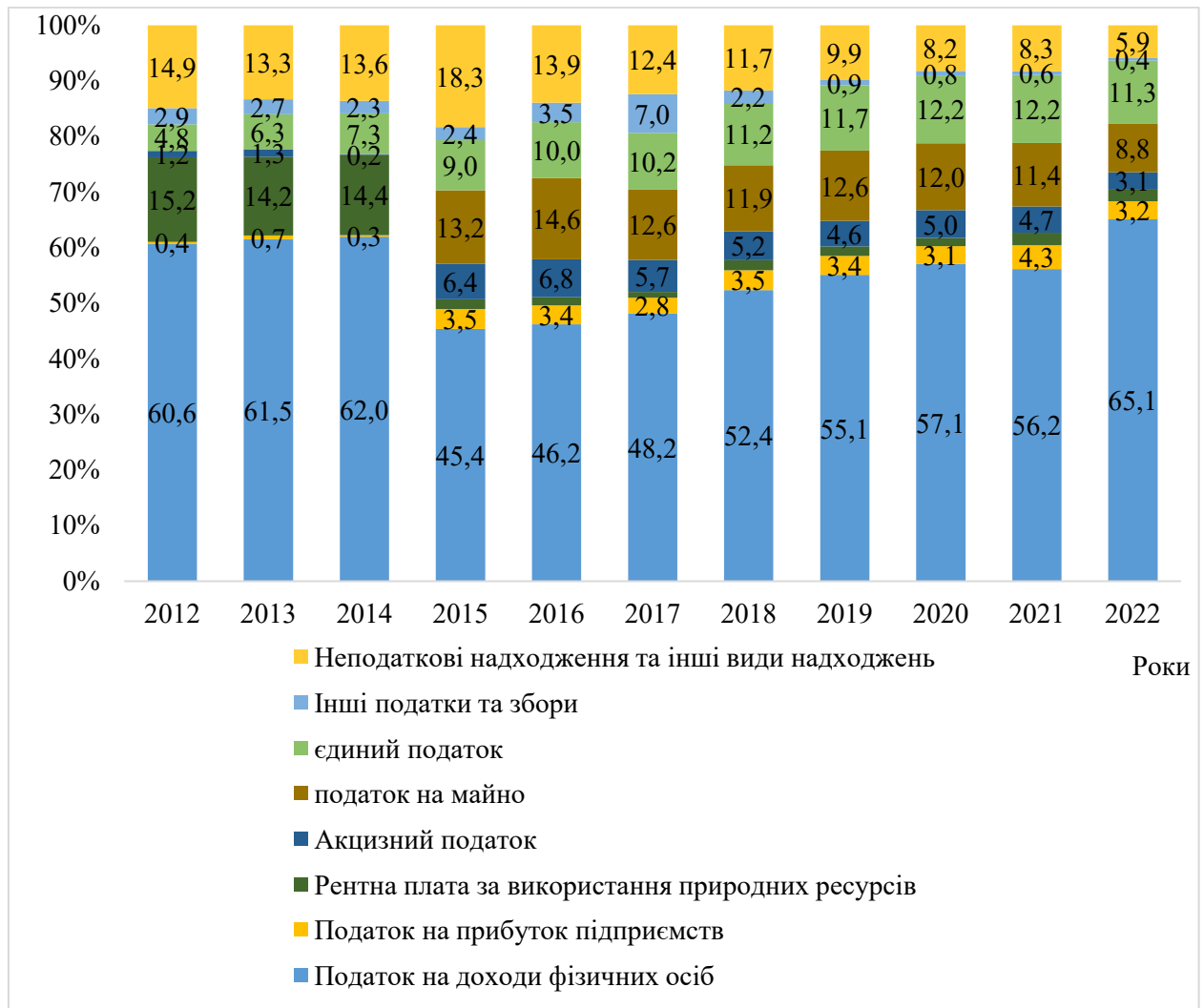

Рис. 2.4 Структура доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) за 2012-2022рр., %

Джерело: розраховано автором на основі даних зі статистичних збірників : «Бюджет України» за 2012-2022 рр.

- вагомим джерелом доходів стала плата за землю (входить до структури податку на майно), яку переведено до категорії місцевих податків і яка практично замінила рівень надходжень від рентної плати. (згідно ст. 64 та

ст. 66 Бюджетного Кодексу України). Ці показники коливаються в межах 9-13%;

- рівень податку на прибуток з 2015 року зріс більше ніж у 10 разів у порівнянні з 2014 склав 3,5% надходжень до місцевих бюджетів. Так, у 2014 році було зібрано 0,3 млрд. грн, у 2015 році – 4,3 млрд. грн. Найбільше значення цього податку склало 16,1 млрд. грн. у 2021 році. Ріст надходжень пов'язаний з тим, що в рамках реформи децентралізації 10% податку на прибуток підприємств було передано на місцеві рівні. Такі зміни запроваджені на основі міжнародних практик, що повинно сприяти залученню інвестиційних ресурсів. У 2022 році надходження знизилися у порівнянні з 2021 роком майже на 20% і склали 13,5 млрд. грн.;

- суттєво зросли надходження від єдиного податку. З 2012 року рівень надходжень в структурі доходів місцевих бюджетів без урахування трансфертів зріс на 6,5 п.п. і становив за результатами 2022 року 47,2 млрд. грн.

- у 2015 році завдяки нововведенням рівень надходжень від реалізації суб'єктами господарювання підакцизних товарів становив 7,7 млрд. грн, у 2021 році – 17,8 млрд. грн (4,7%) доходів місцевих бюджетів без врахування трансфертів. У 2022 році надходження від цього податку дещо знизилися та становили 13,1 млрд. грн (3,1%). До реформи це була частка від підакцизних вироблених в Україні товарів, яка зараховувалася до місцевих бюджетів і такі надходження становили у 2012-2014 рр. в середньому лише 1%. Такі зміни повинні стимулювати місцеві органи влади до боротьби з контрафактною та контрабандною підакцизною продукцією.

Дохідна частина бюджетів здебільшого регламентується на центральному рівні влади, що не відображає в повній мірі потреби регіонів. На сучасному етапі розвитку можливості регіонального врядування мають визначатися ефективністю використання бюджетних видатків. Від раціонального використання бюджетних коштів окремими громадами залежить макроекономічна привабливість держави в цілому. Створення

сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності, залучення інвестиційних ресурсів, гарантій соціального захисту населення залежать від оптимального розподілу видатків та їх обсягу. Планування видаткової частини повинні відображати потенційні можливості місцевих бюджетів. Особливої уваги потребують підходи до планування видаткової частини в перехідний період. Реформа повинна розмежувати приналежність таких статей видатків як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист, державне управління. Адже, в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, місцеві органи влади повинні мати впевненість в тому, що окрім фінансування власних повноважень, будуть належним чином задоволені делеговані повноваження без шкоди для фінансування видатків локального характеру. Регулювання урядом видатків у «ручному режимі» за допомогою трансфертів граничить з маніпулюванням соціально-економічним розвитком регіонів і неминуче скорочує їхні можливості. Здебільшого на умовах субсидіарності фінансуються з місцевих бюджетів окремі статті видатків, причому за деякими статтями істотно збільшилась питома вага в приналежності до рівнів бюджету (Додаток Г). Найбільшу питому вагу видатків місцевих бюджетів у 2022 році (з урахуванням наданих з державного бюджету трансфертів) у порівнянні з видатками з державного рівня складають такі видатки:

- на освіту – 79,88% (або 232,25 млрд. грн.), збільшення склало 9,63 п.п. у порівнянні з 2012 роком;
- на духовний та фізичний розвиток – 67,15% (22,58 млрд. грн.), що на 7,3 п.п. більше, ніж у 2012 році;
- до 2022 року видатки на охорону здоров'я в більшій мірі фінансувалися з місцевих бюджетів. Зі змінами у законодавстві щодо запровадження системи страхових медичних гарантій, основним джерелом фінансів на покриття медичних послуг став державний бюджет. У 2022 році лише 14,40% (або 31,01 млрд. грн.) фінансувалося за рахунок місцевих бюджетів, тоді як у період 2012-2019 років вони складали близько 80%;

- на житлово-комунальне господарство 98,72% (або 40,63 млрд. грн.), протягом останніх років питома вага змінювалася в межах 1%;
 - на охорону навколишнього середовища – 9,81% (або 0,51 млрд. грн.).
- До 2022 року зберігалася певна стабільність у фінансуванні цього напрямку та коливалася у межах 22-35%. Зменшення фінансування, як не пріоритетного напрямку очевидно спричинене військовими діями в Україні;
- не дивлячись на виклики, помітних змін у структурі зазнала стаття видатків на економічну діяльність. З 2012 року вони зросли на 18,21 п.п. і склали 39,04% (або 61,07 млрд. грн.) у 2022 році. Проте в абсолютному вираженні відбулося суттєве зменшення фінансування на 51,29 млрд. грн. Примітно, що у 2017-2019 роках їх частка становила близько 54%. Останніми роками, завдяки збільшенню доходної бази територіальних громад значно зросли видатки на будівництво, сільське господарство, транспорт, ремонт та будівництво доріг, на фінансування програм у сферах малого та середнього підприємництва, енергоефективності.

У абсолютному вираженні до 2022 року спостерігалася стійка тенденція до зростання обсягів витрат на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення. На перший погляд, у 2022 році структурно визначальних змін не відбулося. Незначне зростання спостерігалось лише витрат на загальнодержавні функції (+0,51 млрд. грн.), обслуговування боргу (+0,45 млрд. грн.), громадський порядок, безпеку та судову владу (+9,37 млрд. грн.) та соціальний захист та соціальне забезпечення (+1,13 млрд. грн.), що склало лише 2,4% від загального об'єму видаткової частини місцевих бюджетів. Проте можемо констатувати суттєве зменшення решти абсолютних показників. Загалом видаткова частина місцевих бюджетів скоротилася у 2022 році на 82,06 млрд. грн. або на 17,74% у порівнянні з 2021 роком.

На жаль, наша держава успадкувала радянські підходи до управління соціальними послугами. Непопулярність швидких змін серед населення, несприйняття та політизованість реформ, незавершеність розпочатих ініціатив

часто дають зворотній ефект. Збільшення фінансування аж ніяк не означає покращення ефективності використання бюджетних коштів.

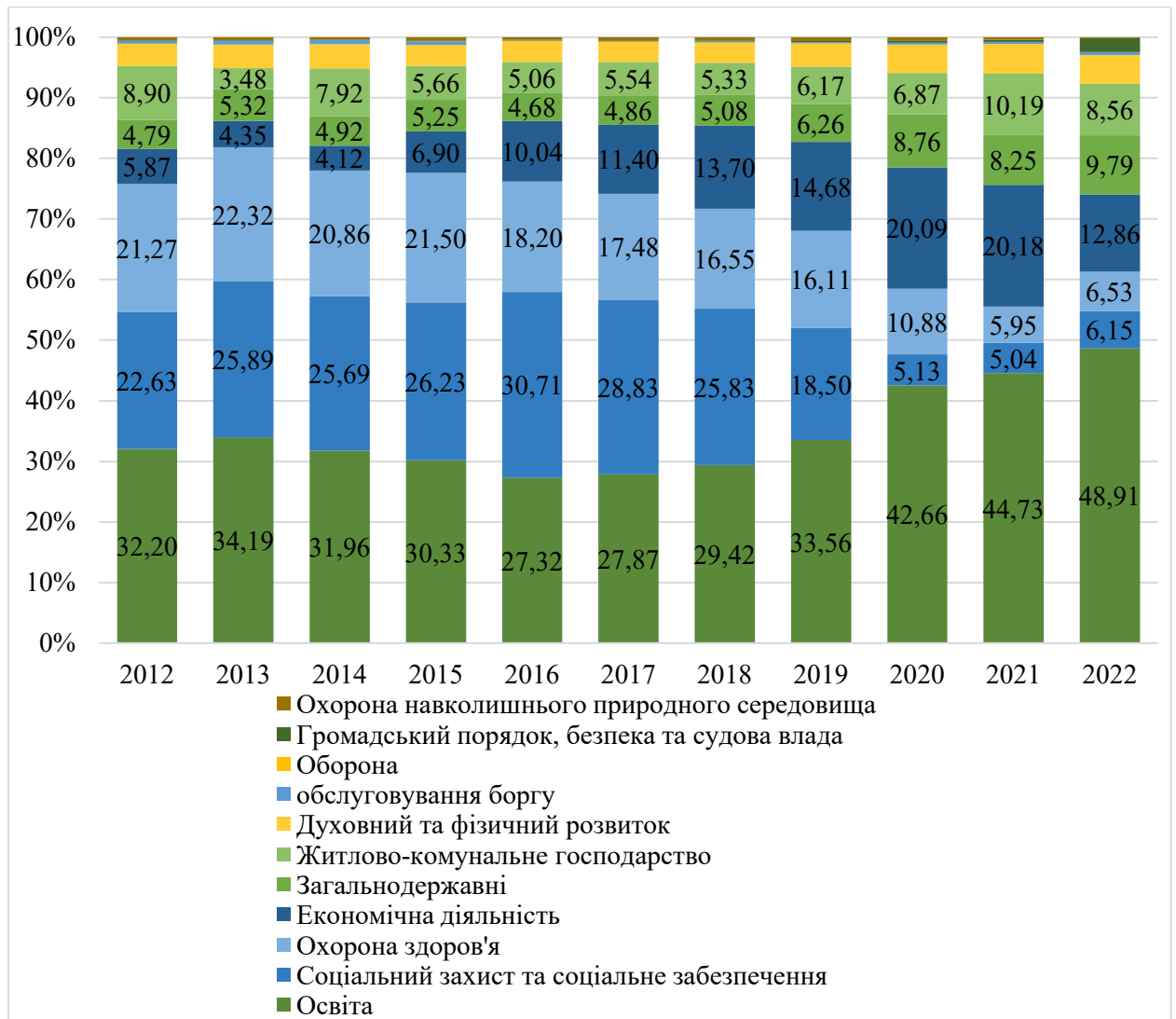

Рис. 2.5 Структура видатків місцевих бюджетів України у 2012-2022 рр., %

Джерело: розраховано автором на основі даних зі статистичних збірників : «Бюджет України» за 2012-2022 рр.

Структура видатків місцевих бюджетів свідчить про те, що вони зорієнтовані здебільшого на виконання поточних завдань (рис. 2.5). З 2012 р. по 2015 р. на соціально-культурні потреби витрачалося близько 80% видатків місцевих бюджетів, а у 2013 році навантаження на місцеві бюджети було піковим і складало більше 86%. Ситуація почала поступово змінюватися з 2015 року, до 2022 року частка таких витрат вже становила 62%. При цьому

основні статті видатків змінилися: освіта (30,33% - 48,91%), соціальний захист та соціальне забезпечення (26,23% - 6,15%), охорона здоров'я (21,50% - 6,53%). Решта видатків, загальна частка яких становила в різні роки від 4,72% до 25,55%, на жаль, фінансуються за залишковим принципом або за гострої потреби чи мають відношення в більшій мірі до компетенції державного бюджету: ЖКГ, оборона, обслуговування боргу, охорона навколишнього природного середовища, громадський порядок, безпека та судова влада.

Розглянемо, як пов'язаний рівень ФД видатків з економічним розвитком регіонів в Україні на прикладі 2020 року (рис.2.6).

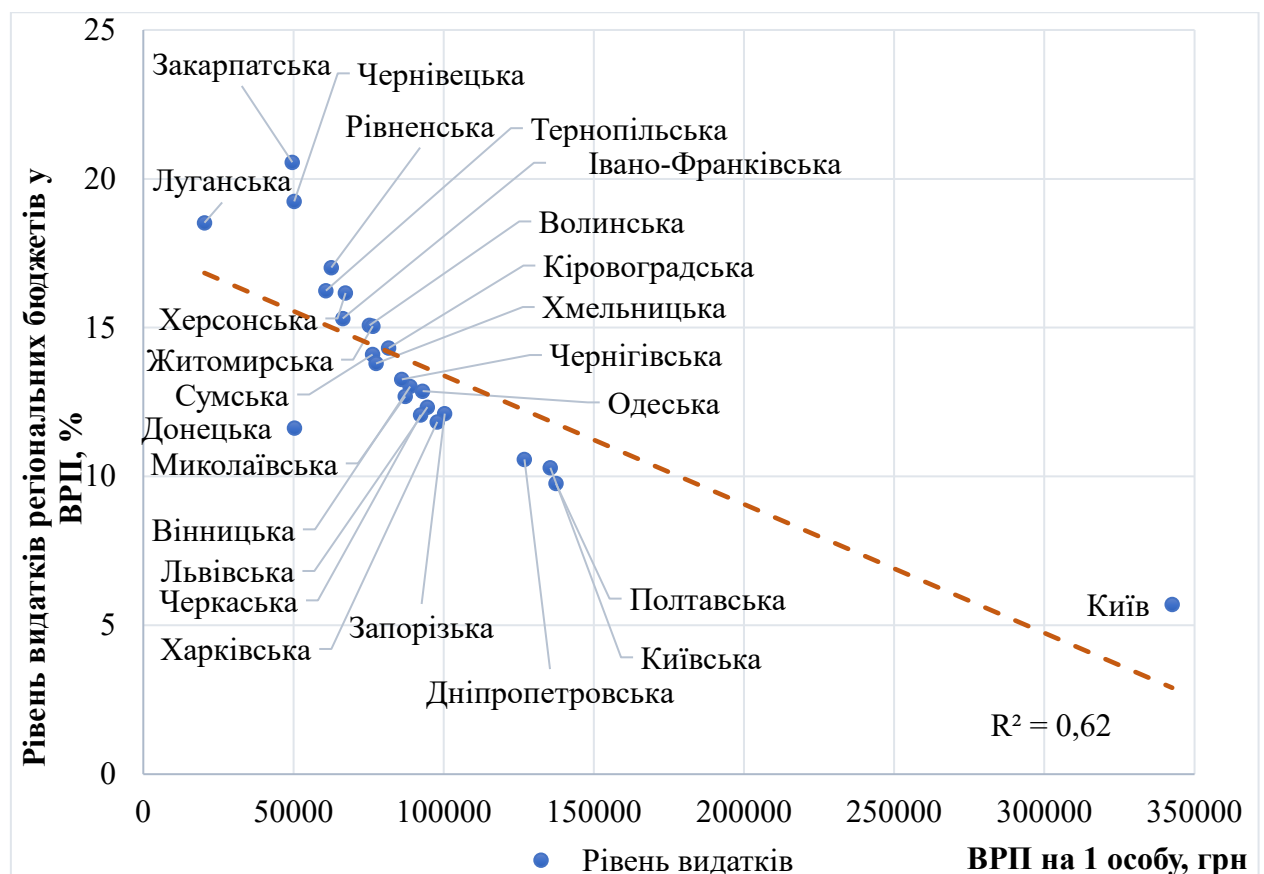

Рис. 2.6 Рівень видатків регіональних бюджетів відносно ВРП за регіонами

Джерело: сформовано автором

Графік відображає зворотну кореляцію між часткою видатків місцевих бюджетів у ВРП та ВРП на одну особу. Простежується тенденція, при якій нижчому рівню видатків у складі ВРП відповідає вищий рівень ВРП на одну

особу. Це свідчить про те, що «заможні» регіони більш децентралізовані, при чому рівень достатку населення у цих регіонах в меншій мірі залежить від бюджетних коштів. Проте, таке співвідношення не означає, що існує жорсткий причинно-наслідковий зв'язок ($R^2 = 0,62$). Тому не можна стверджувати, що економічний регіональний розвиток кардинально залежить від зміни децентралізації видатків чи вони розвиваються пліч-о-пліч між собою. Окрім фінансової складової існують географічні, інституційні, історичні та інші фактори, які можуть пояснювати спроможність до децентралізації, багатства регіонів. Важливу роль у ефективності здійснення видатків відіграють також політичні процеси, грошово-кредитна політика, зовнішньо-економічна ситуація, інвестиційний клімат, активність населення тощо. Зокрема, висока інвестиційна привабливість та успішна реалізація інфраструктурних проєктів місцевим самоврядуванням тісно корелює з рівнем фінансових показників видатків та має позитивний вплив на фінансову спроможність місцевих бюджетів.

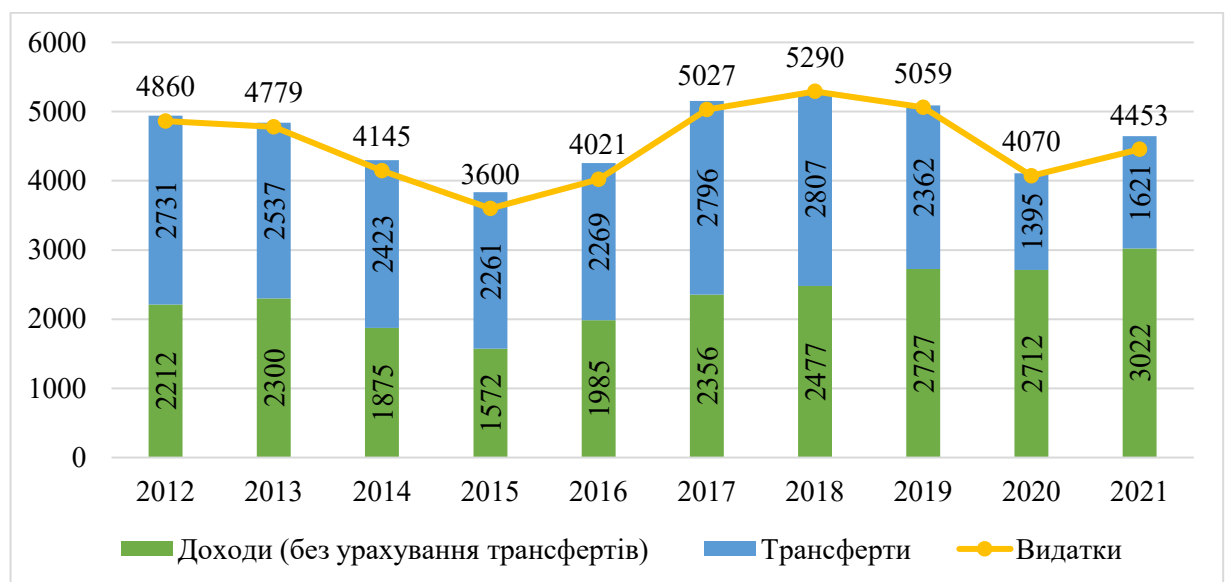

Рис. 2.7 Динаміка доходів та видатків місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу у порівняльних цінах 2012 р., грн.

Примітка: розроблено автором на основі статистичних даних (офіційний сайт Державної служби статистики України) [160]

Аналіз загальних показників лише відображає загальні тенденції у розподілі фінансових ресурсів між бюджетами. Доцільно звернути увагу на зміну середнього рівня доходів та видатків з місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу в цілому по країні (рис. 2.7).

Для зіставлення даних за досліджуваний період враховано індекс інфляції і дані подано у порівняльних цінах 2012 року. В цілому бачимо, рівень доходів відповідає рівню витрат місцевих бюджетів. З 2016 року спостерігається незначне збільшення наповнюваності місцевих бюджетів з розрахунку на одну особу. Звісно, негативні тенденції скорочення чисельності наявного населення в Україні в деякій мірі впливають оберненопропорційно на рівень доходів та видатків на одну особу. За оцінкою статистичних даних рівень витрат на одну особу з місцевих бюджетів значно скоротився у період 2014-2016 рр. У 2015 році цей показник складав лише 3834 грн, що на 29% менше ніж у 2012 році і 21% менше ніж у 2021 році. Примітно, що у період 2014-2016 рр. доходи місцевих бюджетів перевищували видатки від 4% до 6%. Лише з 2016 року спостерігається поступове збільшення доходів та видатків у розрахунку на одну особу. З огляду на це, у 2018 році відповідні показники доходів склали 107% до 2012 року та 138% до 2015 року. У 2021 році доходи населення у порівняльних цінах суттєво зменшилися та склали 4644 грн. на особу. З 2018 року розрив між доходами та видатками місцевих бюджетів максимально скоротився, що говорить про вдаль планування та фактичну збалансованість розподілу бюджетних ресурсів.

Зі зміною підходів до розподілу бюджетних ресурсів поступово змінюється уявлення про значення та роль місцевих органів влади. Передбачається все більше повноважень на місцях з підкріпленням фінансовим ресурсом. Але місцеві бюджети все ще суттєво залежать від такого регуляторного фінансового механізму як трансферти, хоча спостерігається поступове зменшення їхньої частки. Важливо, щоб у процесі децентралізації на місця були передані не лише функції, а необхідні ресурси - повноваження разом з відповідальністю.

На регіональному рівні узагальнюючим показником, який характеризує рівень економічного розвитку та результати економічної діяльності всіх господарюючих суб'єктів регіону є ВРП. Він виступає важливим макроекономічним індикатором і вимірює валову додану вартість економічної діяльності відповідного регіону, яка обчислюється шляхом віднімання із сумарної валової продукції обсягів її проміжного споживання.

Згідно статистичних даних (Додаток Д, табл. Д.1., табл. Д.2.) за 2020 рік найбільші обсяги ВРП зосереджуються у м. Києві (1 276 376 млн грн, або 23,42% від ВРП України), Дніпропетровській (582 363 млн грн, або 10,68% від ВРП України) та Харківській (319 796 млн грн, або 5,87% від ВРП України) областях. Найменші показники у Луганській (52 135 млн грн, або 0,96% від ВРП України), Чернівецькій (54 582 млн грн, або 1,00% від ВРП України), та Закарпатській (75 626 млн грн, або 1,39% від ВРП України) областях. З 2014 року економічні показники Донецької та Луганської області значно скоротилися, не враховуються дані по Автономній Республіці Крим внаслідок військово-політичних причин. Тож, для повноти відображення аналіз проводиться, виходячи з фактичних даних. Останніми роками ВРП за областями на досить стабільному рівні і коливався в межах 1%.

Однією з причин розбіжностей у показниках між регіонами є нерівномірність розміщення продуктивних сил, яка за собою тягне різницю у доходах, а отже і у розмірі податкової бази. Відмінність вартості публічних послуг у розрахунку на одиницю населення на окремих територіях також впливає на дисбаланси розвитку регіонів.

Більш інформативним показником є ВРП на одну особу, адже він відображає розподіл ресурсу на кількість населення регіону. Для подальшої графічної інтерпретації даних присвоєно кожному регіону України порядковий номер згідно розташуванню регіонів в таблиці за алфавітом (Додаток Д, табл. Д.3.). Графічне відображення (Додаток Д, рис. Д.1.) наочно демонструє зміни у ВРП на одну особу у 2012 році у порівнянні з 2021 роком.

Бачимо, що з часом розрив ВРП на одну особу збільшується, зокрема м. Київ особливо виразно виділяється з поміж інших регіонів. Станом на кінець 2012 року Дніпропетровська, Донецька, Київська, Полтавська області та м. Київ мали вищий за середній по Україні ВРП на одну особу. На кінець 2021 року ситуація кардинально змінилася як в силу економічних так і військово-політичних обставин: в розрахунок не береться Автономна Республіка Крим, м. Севастополь, різко зменшилися показники Донецької та Луганської областей, розрив ВРП на одну особу між деякими регіонами посилюється, про що свідчить строкатість графіку. Станом на кінець 2021 року дещо змінився рейтинг областей, які мають вищий за середній ВРП на одну особу, а саме: Харківська (ранг 6), Запорізька (ранг 5), Київська (ранг 4), Дніпропетровська (ранг 3), Полтавська (ранг 2) та м. Київ (ранг 1). При цьому значення столиці ще більше зросло. Відповідно серед аутсайдерів за останні 10 років згідно сортування за рангами опинилися Луганська та Донецька (ранг 25 та ранг 22 відповідно, де різке падіння рангу пов'язане зі зменшенням економічного потенціалу внаслідок військових дій), Закарпатська (ранг 24), Чернівецька (ранг 23), Рівненська (ранг 21) області (Додаток Д, табл. Д.4.).

Аналіз статистичних даних щодо ВРП на одиницю населення дає можливість більш аргументовано робити деякі висновки. Розрив між відношенням максимального до мінімального значення значно збільшився, так, у 2012 році він становив 6,71 рази, а у 2021 році – вже 17,49 разів, що прямо свідчить про зростаючі диспропорції у соціально-економічному розвитку регіонів (табл. 2.2).

Рівень розподілу національного виробництва відображається у обсязі ВРП на одиницю населення, при чому, чим менше значення цього показника, тим більш нерівномірно розподілені між регіонами виробничі потужності. Така різниця, звісно, відображається на можливостях місцевих бюджетів. За період, що аналізується цей показник мав тенденцію до зменшення з 14,91% до 5,72%.

При зіставленні абсолютних показників ВРП на одну особу коректно враховувати індекс інфляції та привести всі дані у порівняльних одиницях базового року (Додаток Д, табл. Д.5.). Саме з цих даних ми бачимо, що рівень ВРП на одну особу зріс лише на 35,5% в цінах 2012 року та в середньому по Україні становив від 32002 грн. у 2012 році до 43366 грн. у 2021 році.

Таблиця 2.2

Аналіз граничних показників ВРП на одиницю населення за регіонами України, 2012-2021 рр.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Максимальне значення (Max), грн	97429	109402	124163	155904	191736	238622	283097	320885	342247	431616
Мінімальне значення (Min), грн	14529	15154	14079	10778	14251	13883	16301	18798	20297	24684
Середній показник, грн	32002	33473	36904	46413	55899	70233	84235	94661	101138	131734
Max/Min, рази	6,71	7,22	8,82	14,47	13,45	17,19	17,37	17,07	16,86	17,49
Min/Max, %	14,91	13,85	11,34	6,91	7,43	5,82	5,76	5,86	5,93	5,72
Max/середній, рази	3,49	3,74	3,77	3,71	3,81	3,76	3,72	3,73	3,72	3,62
Min/середній, рази	0,52	0,52	0,43	0,26	0,28	0,22	0,21	0,22	0,22	0,21

Джерело: складено автором з використанням даних Державної служби статистики України

Спостерігалось зменшення у період 2014-2016 рр. з найнижчим значенням 25797 грн. у 2015 році. Очевидно, що це пов'язано з військово-політичними обставинами. Фактично за показником ВРП на одну особу Україна змогла повернутись на рівень 2013 року лише у 2018 році.

Порівнюючи показники за областями, можна зробити висновок, що більшість областей змогли показати високі темпи приросту, вищі ніж 20% у 2021 році порівняно з 2012 роком. При цьому Вінницька (85,65%), Чернігівська (74,65%), Полтавська (67,77%), Кіровоградська (62,77%), Житомирська (61,55%), Львівська (60,70%), мали найвищі показники приросту ВРП на одну особу (рис. 2.8).

Для більш об'єктивного розуміння тенденцій обсягу ВРП доречно розглянути зміни індексу фізичного обсягу ВРП на одну особу (Додаток Д, табл. Д.6.). Скорочення чисельності наявного населення в Україні безумовно накладає свій відбиток на показники розвитку соціально-економічного стану регіонів.

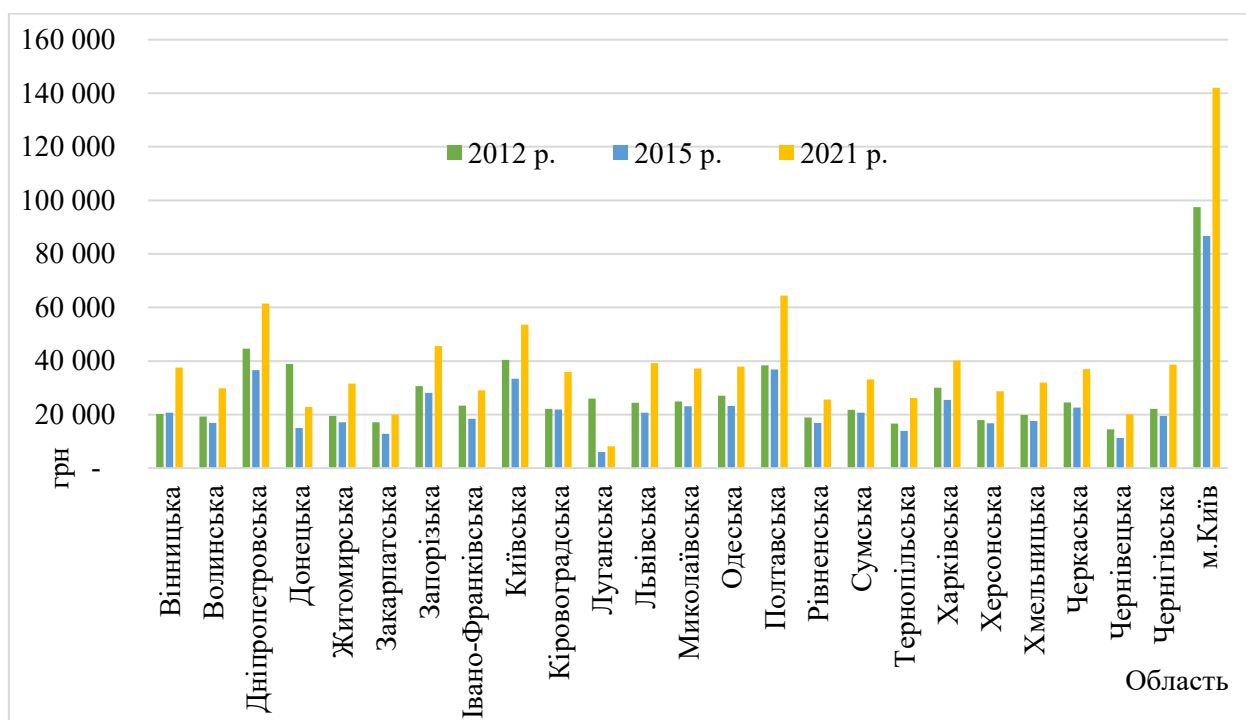

Рис. 2.8 Динаміка ВРП у розрахунку на одну особу за регіонами України в 2012-2021 рр., у цінах 2012 року, грн

Джерело: розраховано автором з використанням даних Державної служби статистики України

Ресурсний потенціал за досліджуваний період використовується не надто результативно, про що свідчить повільні зміни даного показника. У період 2014-2015рр. спостерігається помітний спад до рівня 90%, з 2016 року спостерігалася незначне загальне підвищення (до 103,8% у 2019 році). У 2021 році темп приросту індексу фізичного обсягу ВРП на одну особу у порівнянні з 2012 роком продемонстрував незначне зростання. Найгірші значення отримали Волинська – (-11,3%), Житомирська – (-3,8%), Хмельницька – (-

2,5%), Чернівецька – (-2,2%), Сумська – (-1,9%) області. Натомість зростання за цим показником виявлено в Миколаївській - (+14,1%), Одеській – (+10,6%), Запорізькій – (+7,9%), Донецькій – (+6,5%), Дніпропетровській – (+6,0%) областях. За результатами аналізу даного показника протягом десяти років бачимо, що розвиток регіонів проходить досить скромними темпами.

Отож, ВРП дав можливість оцінити стан економічної безпеки як окремих регіонів, так і країни в цілому, виділивши найбільш продуктивні регіони.

Завдяки перегляду та створенню належних фінансових умов для наповнення місцевих бюджетів значно розширилися можливості місцевих органів влади. При цьому тиск держави у вигляді вилучення невикористаних або додатково отриманих коштів неприпустимий, завищені очікування на наступний рік за результатами попереднього року впливає на органи місцевого врядування як вирок. Такі дії негативно відображаються на подальшому бажанні громад працювати на результат.

Тож чітке розмежування повноважень між державним та місцевими органами влади закріплене на законодавчому рівні, політика направлена на консенсус у міжбюджетних відносинах є передумовою сталого розвитку на загальнонаціональному рівні.

2.2. Комплексне інтегральне оцінювання рівня фінансової децентралізації регіонів України

Аналізуючи дані в цілому по Україні ми мали змогу оцінити загальний стан та тенденції фінансових взаємовідносин між рівнями бюджетної системи. В умовах інтенсифікації євроінтеграційних змін більш значної уваги потребують вивчення, аналіз факторів впливу регіональних та місцевих бюджетних ресурсів на рівень їхньої фінансової незалежності. Соціально-економічний розвиток області, регіону залежить від повноти використання ресурсів, прихованих резервів, можливого потенціалу всіх видів діяльності.

Взаємодія підходів та їх вдале запровадження є особливо актуальним на шляху розвитку регіонів в часи реформування місцевого самоврядування. В умовах становлення децентралізаційних процесів важливо в розрізі регіонів орієнтуватися у чинниках, які впливають на соціально-економічний розвиток країни. Вдале управління фінансовими ресурсами безумовно відіграє не останню роль у підвищенні фінансового потенціалу регіону. Тому доцільно зосередитись на аналізі соціально-економічного стану регіонів у розрізі їх фінансового забезпечення, оцінці ефективності використання бюджетних ресурсів в умовах ФД.

Аналіз окремих індикаторів звужує уявлення про економічні процеси, не дає можливості оцінювати рівень фінансової забезпеченості адміністративно-територіальних одиниць за напрямками та в цілому. Зважаючи на досить значні відмінності у розвитку регіонів, постає питання узагальненої оцінки рівня фінансово-економічного стану регіонів, збалансованості доходів та видатків бюджетів; фінансової здатності у протистоянні негативним факторам; можливостей місцевих органів влади своєчасно забезпечувати фінансові зобов'язання; зберігати бюджетну самостійність та платоспроможність; своєчасного виявлення сильних та слабких сторін з подальшою мобілізацією резервів для стабілізації. На основі правильно вироблених механізмів розподілу фінансового ресурсу з урахуванням наявного потенціалу адміністративні одиниці здатні забезпечити фінансову стійкість в умовах децентралізаційних процесів. Вищезазначене обумовлює об'єктивну необхідність узагальнюючого відображення стану грошових фондів, в якому місцеві органи влади функціонують (рис. 2.9).

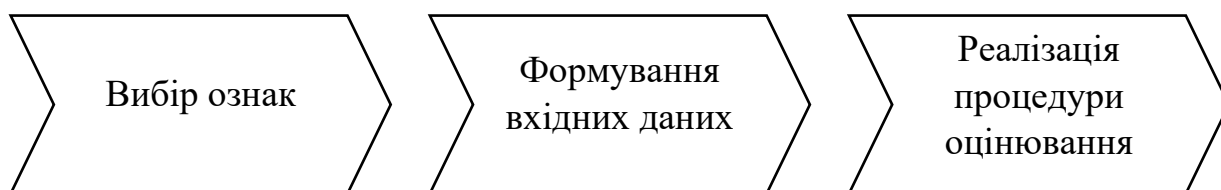

Рис. 2.9 Схема побудови узагальненого показника рівня ФД регіону

Джерело: побудовано автором

Об'єднання ознак здійснено згідно «теорії адитивної цінності», передбачає об'єднання цінностей складових в один агрегований показник.

Вхідні дані узагальнено за певними напрямками, які формують уявлення про фінансовий стан на основі якісних та кількісних характеристик досліджуваних показників.

Відбір індикаторів та їх подальше групування було сформовано на основі досвіду та практичних навичок із використанням математико-статистичних методів оцінювання.

Питання діагностики за допомогою комплексного підходу є непростим і недостатньо розробленим у методологічному та практичному плані. Проте інтегральний характер складових фінансового середовища обумовлює застосування інтегральної оцінки рівня фінансової забезпеченості та економічного розвитку регіонів, що інформативно відображається певним числовим вимірником [161; 162]. Метою такого підходу є одержання якісного показника, який узагальнює набір характерних ознак певного явища. Методику такого оцінювання було логічно розмежовано на етапи. (Додаток Е, рис. Е.1.).

Етап 1. За інформативну базу було взято дані служби статистики України (Додаток Б, табл. Б.1.; Додаток Г, табл. Г.1.; Додаток Е, табл. Е.1.1-Е.10.3.) Об'єктами дослідження було обрано місцеві бюджети в розрізі областей, які найбільш змістовно відображають соціально-економічний рівень розвитку територій протягом 2012-2021рр. Обрано та систематизовано показники, які характеризують рівень ФД регіонів за груп-факторами впливу; дають достатньо вичерпну інформацію; забезпечують достовірне оцінювання кожного категорії зокрема та комплексне дослідження загалом (Додаток Е, табл. Е.11.). За допомогою обраних критеріїв передбачається відслідкувати структурно-динамічні зміни у забезпеченні бюджетів областей, регіональних змінах в економіці.

Етап 2. З метою забезпечення інформаційної односпрямованості показники було поділено на дві групи:

- стимулятори, рівень зростання яких покращує загальну оцінку, при цьому зв'язок між оцінкою і показником буде прямим. До такої групи було віднесено показники Д1-Д5, В1-В3, В5, Т2, Т4.

- дестимулятори, де нижчим значенням показника відповідає вища якість оцінки, відповідно зв'язок між оцінкою і показником буде оберненим. До індикаторів, зменшення яких є бажаним віднесено показники В4, Т1, Т3, Т5.

Етап 3. Показники мають різну інформативну наповнюваність, містять якісні та кількісні характеристики, різну розмірність. Щоб усунути вплив розмірності під час розрахунків показники потребують приведення їх до однієї основи зі збереженням структурних зв'язків між ними. Тобто, процедура переведення індикаторів різних розмірностей у безрозмірні величини у діапазоні $[0;1]$ унеможливилює співставлення різноспрямованих індикаторів. Для нормування був обраний спосіб на підставі відношень: для стимуляторів - фактичного значення до максимального, а для дестимуляторів – мінімального значення до фактичного із сукупності певної ознаки. Хоча цей метод не позбавлений недоліків, основним з яких є низький динамічний діапазон, проте динаміка вихідного індикатора зберігається. Розгляд та застосування методів за «розмахом варіації», за «еталонним значенням», за «середнім квадратичним відхиленням» виявилися або не інформативними, або неможливими у застосуванні на наступних етапах розрахунків.

Етап 4. Набір індикаторів, які згруповано за напрямками комплексного дослідження очевидно мають різне значення при формуванні загального показника. У зв'язку з цим постає необхідність у визначенні ваги за факторним навантаженням для кожного індикатора.

Більшість дослідників у своїх роботах використовують метод експертних оцінок, який ґрунтується на припущенні думок експертів, проведенні інтуїтивно-логічного аналізу з кількісною та якісною оцінкою ваги показників. Такий підхід у значній мірі є суб'єктивним і не виключає можливості принципових помилок, що може суттєво вплинути на результати

дослідження. Цим методом доречно користуватися при неможливості застосування інших.

Із багатьох формалізованих підходів, які виключають суб'єктивізм та забезпечують адекватні результати оцінювання, вирішено застосувати методологічний інструментарій математично-статистичної обробки даних за допомогою методу головних компонент [163].

Основна мета визначення навантаження полягає у визначенні внеску кожного фактору до загальної дисперсії, яка дорівнює 100%. Обрахунки виконувалися за допомогою пакета Statistica 12.0 та MS Excel 2019 (Додаток Е, табл. Е.12.) у декілька етапів:

1) побудова кореляційної матриці з використанням повороту осі та квартимаксної нормалізації, що встановлює більш прості кореляційні зв'язки між відповідними змінними та факторами.

2) виокремлення головних компонент і розрахунок факторних навантажень;

3) визначення головних компонент.

Вагові коефіцієнти a_i були розраховані за формулою:

$$a_i = \frac{c_i |d_i|}{\sum c_i |d_i|} \quad (2.1)$$

де c_i – внесок i -ї компоненти в сумарну дисперсію множини індикаторів, факторне навантаження, d_i – частка загальної дисперсії.

Етап 5. Проміжний інтегральний показник вирішено розрахувати за допомогою мультиплікативної згортки, що найбільш адекватно відображає нелінійні економічні процеси. Найбільш доречно використовувати такий метод оцінки у випадках, де досліджувані ознаки характеризуються відносними величинами.

$$I_{Д,В,Т} = \prod_{i=1}^n z_i^{a_i} \quad \sum a_i = 1; a_i \geq 0 \quad (2.2)$$

де z_i – нормалізоване значення ряду. Згідно такого підходу передбачається подальший розрахунок проміжних інтегральних показників за кожним напрямком.

Методика дозволяє систематизувати дані, врахувати відношення кількісних показників бюджетів, виявити відповідність обраним критеріям та за допомогою використання математичних процедур укрупнення досліджуваного явища робити висновки про фінансове забезпечення регіонів.

1. На основі визначених формул проведено обчислення інтегрального індексу рівня ФД регіонів за доходами (Додаток Е, табл. Е.13.).

Як видно з таблиці після обчислень інтегрального показника всі області відранжовано відповідно якості значення індексу у порядку зростання. Тобто, кращому значенню показника відповідає вищий рейтинг. Узагальнюючи інформацію за дев'ять років, стабільно передові позиції у питанні ФД за доходами займають м. Київ, Дніпропетровська, Харківська, Київська, Одеська області. Натомість найгірша ситуація спостерігається у Тернопільській, Чернівецькій, Закарпатській, Волинській, Івано-Франківській областях.

Увагу пропонується зосередити на періоді до початку запровадження змін місцевого самоврядування (2012 р.), періоді активного запровадження адміністративно-фінансової реформи (2015 р.) та етапі відносної нормалізації фінансових відносин між рівнями бюджетної системи (2021 р.). Слід зазначити, що зменшення більшості значень показників у період 2014-2016 рр. пов'язане з загальним спадом економіки, а не з впливом запровадження реформи децентралізації (рис. 2.10).

Порівнюючи інтегральні показники рівня децентралізації за доходами між областями для більш повного розуміння доречно розглянути зміну індексів у динаміці. Показники індексів були відсортовано за спаданням відповідно 2021 року. Згідно розрахунків, високим рівнем ФД за доходами протягом аналізованого періоду порівняно з іншими регіонами відрізнялися м. Київ, Дніпропетровська, Київська, Харківська, Одеська області. Натомість, найгірша ситуація на кінець 2021 року склалася у Луганській, Чернівецькій,

Тернопільській, Закарпатській, Волинській областях, що вказує на недостатність власних ресурсів та існування фінансової залежності.

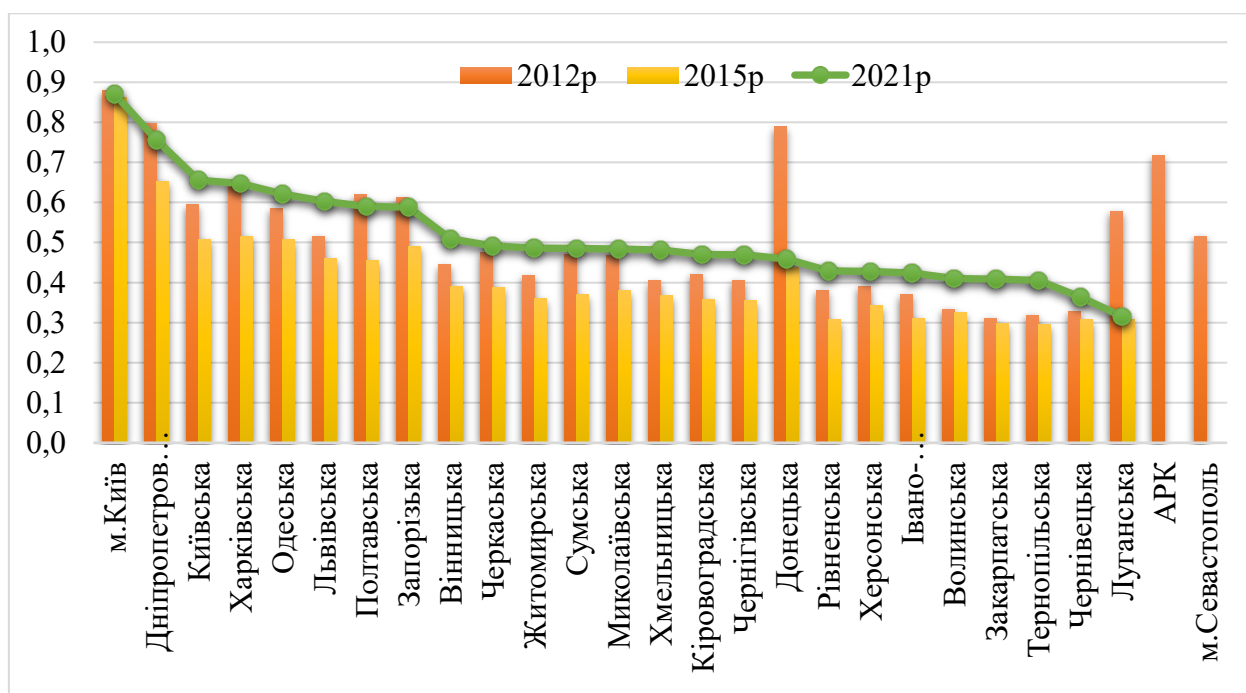

Рис. 2.10 Динаміка змін інтегрального індекса ФД за доходами (Ід), 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

Незначне зростання значення індексу у 2021 році у порівнянні з 2012 роком відбулося у більшості областей, зокрема високі темпи продемонстрували Закарпатська (0,10 п.), Львівська (0,09 п.), Тернопільська (0,09 п.), Хмельницька (0,08 п.) та Волинська (0,08 п.) області. Спад зафіксовано у Донецькій (-0,33 п.), Луганській (-0,26 п.), Дніпропетровській (-0,04 п.), Полтавській (-0,03 п.), Запорізькій (-0,02 п.) областях.

Примітно, що попри задекларовані перспективи значного збільшення фінансової спроможності місцевих бюджетів перед запровадженням реформи, можемо спостерігати лише незначні зміни, що наочно ілюструється рівнем інтегрального індексу ФД за доходами. Тому постає питання більш детального аналізу коефіцієнтів та їхнього впливу на загальний показник.

Результати розрахунків коефіцієнта децентралізації доходів (Д1) демонструють зростання у 23 областях (рис. 2.11). Найбільший відносний приріст доходів (більше 30%) у 2021 році порівняно з 2012 роком відбувся у Львівській (41%), Тернопільській (41%), Закарпатській (на 40%), Київській (на 38%), Волинській (на 31%), Хмельницькій (на 36%) областях та місті Києві (на 32%). Натомість, відбулось падіння показника у Луганській (на 71%) та Донецькій (на 59%) областях, що пов'язано з тимчасовою окупацією частини цих територій. Примітно те, що з часом зростає між областями диференціація питомої ваги власних доходів місцевих бюджетів у складі Зведеного бюджету України. Станом на 2021 рік розрив становив більше 12 разів (м. Київ – 3,68, Чернівецька – 0,29).

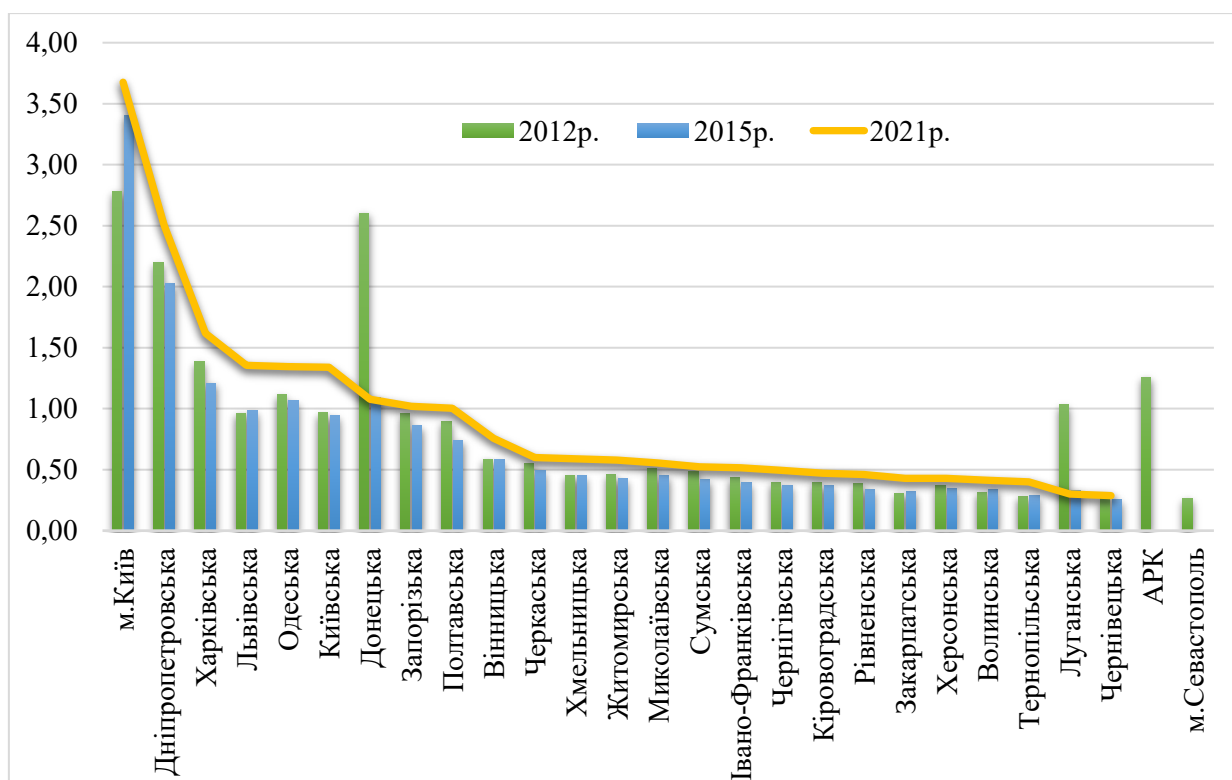

Рис. 2.11 Динаміка змін коефіцієнта децентралізації за доходами (Д1), 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

Отже, проведені зміни на законодавчому рівні не надто вплинули на наповнюваність та спроможність місцевих бюджетів. Імовірно, причиною

цього є направленість адміністративно-територіальної реформи на забезпечення за рахунок власних ресурсів.

Результати обчислень коефіцієнта бюджетної результативності (Д2) свідчать про поступове зростання рівня доходів на одну особу протягом аналізованого періоду (2012-2021 рр.) (рис. 2.12). Якщо у 2012 році середній рівень власних доходів місцевих бюджетів на одну особу становив 2213 грн на одну особу, то у 2021 доходи зросли до 9182 грн на одну особу, зростання при цьому відбулося більш ніж у 4 рази. Але для об'єктивного порівняння показники було приведено до цін базового року (2012р.). З огляду на це графік наочно демонструє реальний рівень доходів на одну особу по областях. Так, враховуючи інфляцію можемо бачити, що реальні доходи на одну особу у 2015 році в середньому скоротилися у порівнянні з 2012 роком майже на 30% (1566 грн у 2015 р. проти 2213 грн у 2012 р.). До 2021 року співвідношення покращилося і становило близько 37% росту у порівнянні з 2012 роком (3023 грн. проти 2213 грн.).

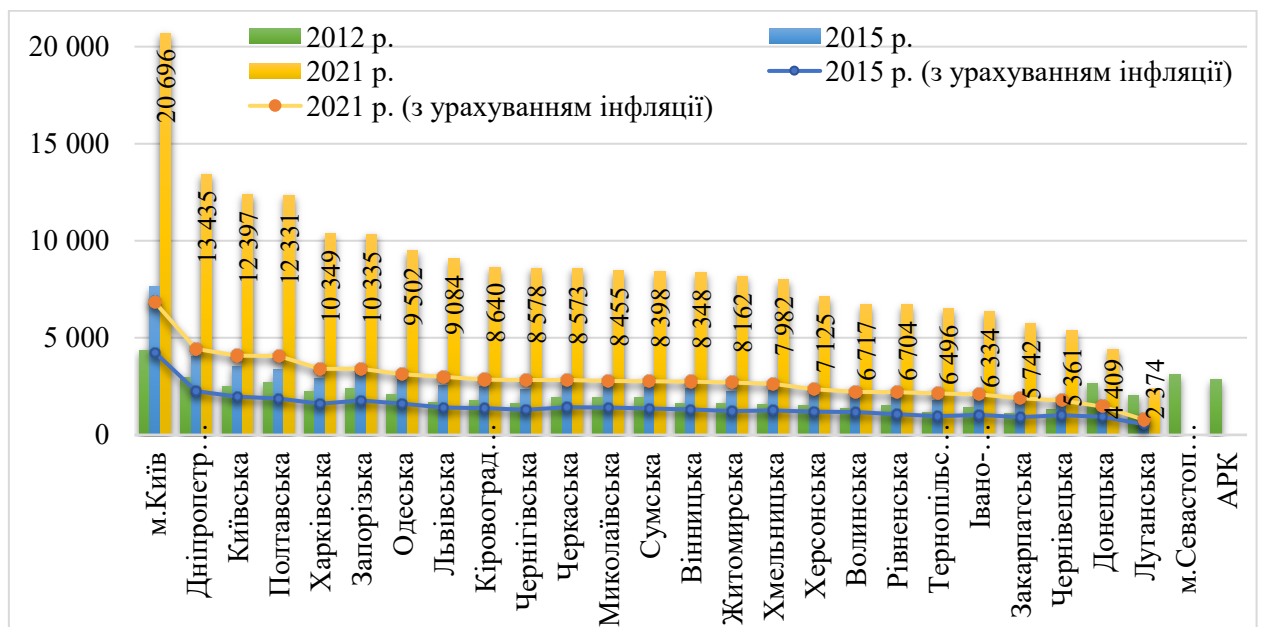

Рис. 2.12 Динаміка змін коефіцієнта бюджетної результативності (Д2) з урахуванням фактора інфляції, 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

Збільшення доходів на одну особу характерне для всіх регіонів. Навіть у Луганській області зафіксовано незначне зростання (на 335 грн). Максимальне зростання власних доходів на одну особу у період з 2012 по 2021 рік в абсолютних показниках спостерігалось у м. Києві (на 16340 грн), Дніпропетровській (на 10479 грн), Київській (на 9894 грн), Полтавській (на 9609 грн), Харківській (на 8098 грн) областях. Натомість найнижчий приріст рівня власних доходів на одну особу згідно розрахунків становив у Луганській (335 грн), Донецькій (1761 грн), Чернівецькій (4077 грн), Закарпатській (4649 грн), Івано-Франківській (4939 грн) областях. З обсягу цього показника опосередковано можна судити про рівень економічного розвитку регіону.

Порівнюючи рівень обсягу власних доходів на одну особу між областями, приходимо до висновку, що все більше зростає нерівномірність розподілу доходів між населенням України. Так, наприклад, у 2021 році за цим показником м. Київ випереджав Луганську область більш ніж у 8 разів, при тому що у 2012 році такий розрив з Закарпатською областю становив 4 рази. У 2012 році 9 регіонів мали рівень власних доходів на одну особу вищий середнього по Україні (2213 грн), серед них: м. Київ, м. Севастополь, Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Полтавська, Донецька, Київська, Запорізька, Харківська області. У 2021 році кількість регіонів, що відповідають вищому за середній по Україні (9182 грн) рівень власних доходів на одну особу зменшилось до семи (м. Київ, Київська, Дніпропетровська, Полтавська, Запорізька, Харківська, Одеська). Примітно, що у Львівській, Кіровоградській областях цей показник також близький до середнього по країні.

Відтак, можна констатувати, що запустивши реформу децентралізації, швидкого реального наповнення місцевих бюджетів не відбулося. Адже такі перетворення потребують часу, зважаючи на те, що основною метою розвитку територій задекларовано використання фінансово-економічного потенціалу громади.

2. Не менш важливим є обчислення інтегрального індексу ФД за видатками. Отримані розрахунки дають можливість оцінити ефективність використання фінансових ресурсів з місцевих бюджетів за областями з відповідним ранжуванням та за періодами (Додаток Е, табл. Е.14.). Вибірково за роками (2012р., 2015р., 2021р.) це відображено на рисунку 2.13.

Станом на 2021 рік, високими значеннями показника характеризуються місто Київ (0,92), Дніпропетровська (0,68), Полтавська (0,68), Київська (0,66), Запорізька (0,62) області. Натомість серед аутсайдерів опинилися області з такими показниками: Луганська – 0,33, Чернівецька - 0,44, Закарпатська - 0,44, Донецька - 0,46, Тернопільська – 0,48.

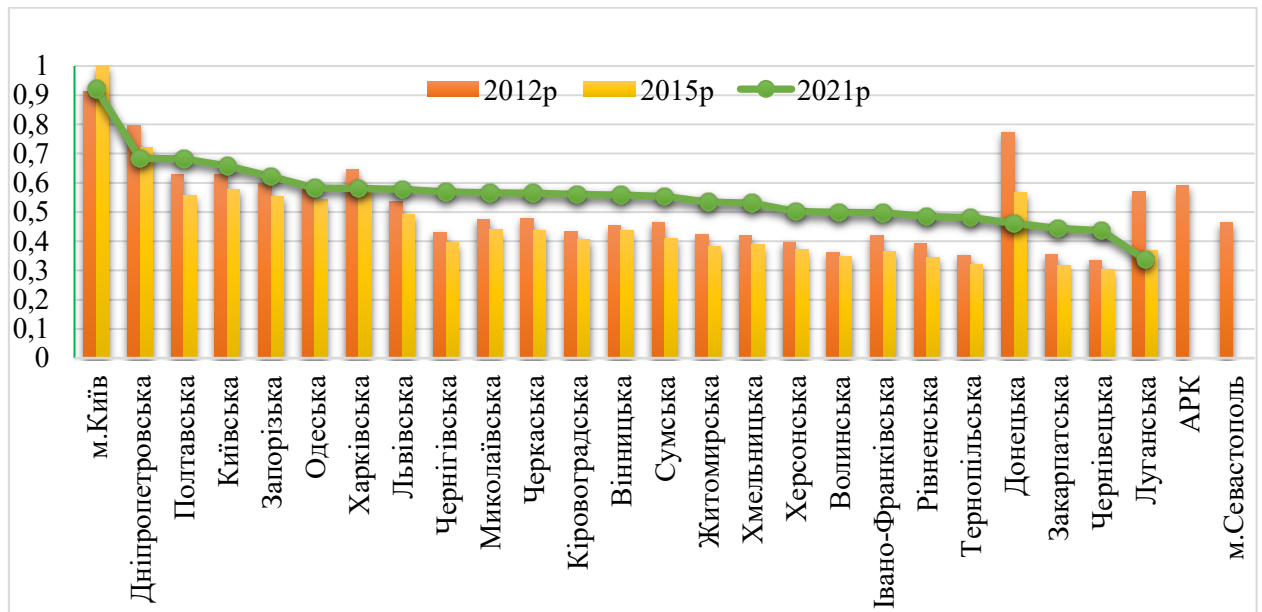

Рис. 2.13 Динаміка змін інтегрального індексу ФД за видатками (ІВ), 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

У порівнянні з 2012 роком зростання спостерігалось у Чернігівській (0,14 п.), Волинській (0,14 п.), Тернопільській (0,13 п.), Кіровоградській (0,13 п.), Житомирській (0,11 п.) областях. Значне падіння даного показника відбулося у Донецькій (-0,31 п.), Луганській (-0,23 п.), Дніпропетровській (-0,11 п.), Харківській (-0,06 п.) областях.

Розглянемо, які фактори (показники окремих коефіцієнтів) вплинули на інтегральні індекси.

Коефіцієнт бюджетного покриття (B1) дає розуміння про частку видатків місцевих бюджетів, які покриваються за рахунок власних доходів місцевих бюджетів. Для початку, порівнюємо середньоукраїнське значення даного показника. Бачимо, що до запровадження децентралізаційних змін у 2012 році рівень показника складав 42%. У 2015 році, під час нестабільної економічної ситуації в державі та на початку запровадження реформи коефіцієнт бюджетного покриття дещо знизився і становив 39%. До 2021 року, періоду відносної стабілізації та визначеності у запровадженні фінансових відносин між рівнями бюджетної системи цей показник підвищився до 62%. Тобто спроможність ОМСВ за рахунок власних фінансових ресурсів задовольняти власні видатки зросла, що є наслідком розподілу видаткових повноважень та зміни податкових правил. Результатами обчислень проміжних періодів знехтуємо і порівнюємо показники 2012 та 2021 років для більшого усвідомлення змін. Станом на 2012 рік 9 регіонів мали можливість наполовину забезпечувати виконання видаткових повноважень за рахунок власних доходів (м. Севастополь, м. Київ, Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Полтавська, Донецька, Запорізька, Харківська, Київська області). До 2021 року такій умові відповідало вже 23 регіони. Традиційно низький рівень показника мали у 2012 та 2021 рр. Чернівецька (28% та 47%), Закарпатська (25% та 49%) області.

Потрібно відмітити той факт, що найвищі темпи приросту коефіцієнта бюджетного покриття, порівнюючи 2021 з 2012 роком, продемонстрували здебільшого слабо економічно розвинені області, а саме Закарпатська (+99%), Волинська (+95%), Тернопільська (+91%), Івано-Франківська (+86%), Хмельницька (+81%). Натомість Луганська (+5,7%), Донецька (+10%), Харківська (+16,8%), Дніпропетровська (+22%), Полтавська (+29%) продемонстрували незначний приріст цього показника. Як наслідок, можемо спостерігати скорочення диференціації між областями.

Проаналізувавши показники коефіцієнта децентралізації видатків місцевих бюджетів (В2) зроблено висновок, що протягом аналізованого періоду кардинального росту часток видатків областей у видатках Зведеного бюджету України не спостерігалось, більше того питома вага усіх регіонів навіть скоротилася з 44,9% у 2012 році до 30,2% у 2021 році. Стабільно висока частка видатків з місцевих бюджетів у складі Зведеного бюджету належить економічно розвиненим регіонам, а саме станом на 2021 рік м. Київ – 3,76%, Дніпропетровська область – 2,92%, Харківська область – 2,37%, Львівська область – 1,78%, Одеська область – 1,75%. Низький показник відповідає таким областям: Луганській – 0,54%, Чернівецькій – 0,54%, Кіровоградській – 0,67%, Чернігівській – 0,69%, Тернопільській – 0,70%. Зрозуміло, що оцінювання показників по Донецькій та Луганській областях відображають наочно реальний фінансовий стан цих регіонів, а не очікувані результати. Тому беручи до порівняння та аналізу показники економічного стану, потрібно усвідомлювати, що перекося у висновках пов'язані виключно з тимчасовою окупацією частини територій.

Не менш важливим та інформативним показником фінансового стану регіонів є рівень бюджетної забезпеченості населення (В3), який дає змогу оцінити обсяг видатків місцевих бюджетів на одну особу. Дані розрахунків свідчать про те, що видатки місцевих бюджетів на одну особу зросли майже у 2,8 рази: з 4886 грн у 2012 році до 13833 грн у 2021 році. Звісно, для об'єктивного порівняння слід враховувати чинник інфляції (рис. 2.14).

Середнє значення цього показника по Україні збільшилося на 2,5% (5009 грн. у 2021 році проти 4886 грн. у 2012 році). Більше того у 2015 році цей показник становив 3641 грн у порівняльних цінах, що на 25% нижче ніж у 2012 році. Відповідно, враховуючи рівень інфляції у 2015 році по всіх регіонах спостерігалось скорочення видатків, а у 2021 році – незначний ріст лише у 7 областях (від 1% до 30%) порівняно з 2012 роком. З графіка бачимо, що рівень видатків на одну особу з місцевих бюджетів у порівняльних цінах суттєво відрізняється від фактичних значень.

Збільшення видатків характерне для всіх регіонів. Максимальне зростання видатків місцевих бюджетів на одну особу у період з 2012 по 2021 рік в абсолютних показниках спостерігалось в м. Києві (на 15196 грн.), Дніпропетровській (на 13453 грн.), Харківській (на 12706 грн.), Полтавській (на 11984 грн.) та Київській (на 11814 грн.) областях. Натомість, найнижчий приріст показника відповідав Луганській (443 грн.), Донецькій (2575 грн.), Чернівецькій (6795 грн.), Івано-Франківській (6944 грн.) та Закарпатській (7220 грн.) областям. По суті цей показник відображає рівень витрат регіону на одну особу, чим більша сума видатків, тим краще соціально-економічне становище відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

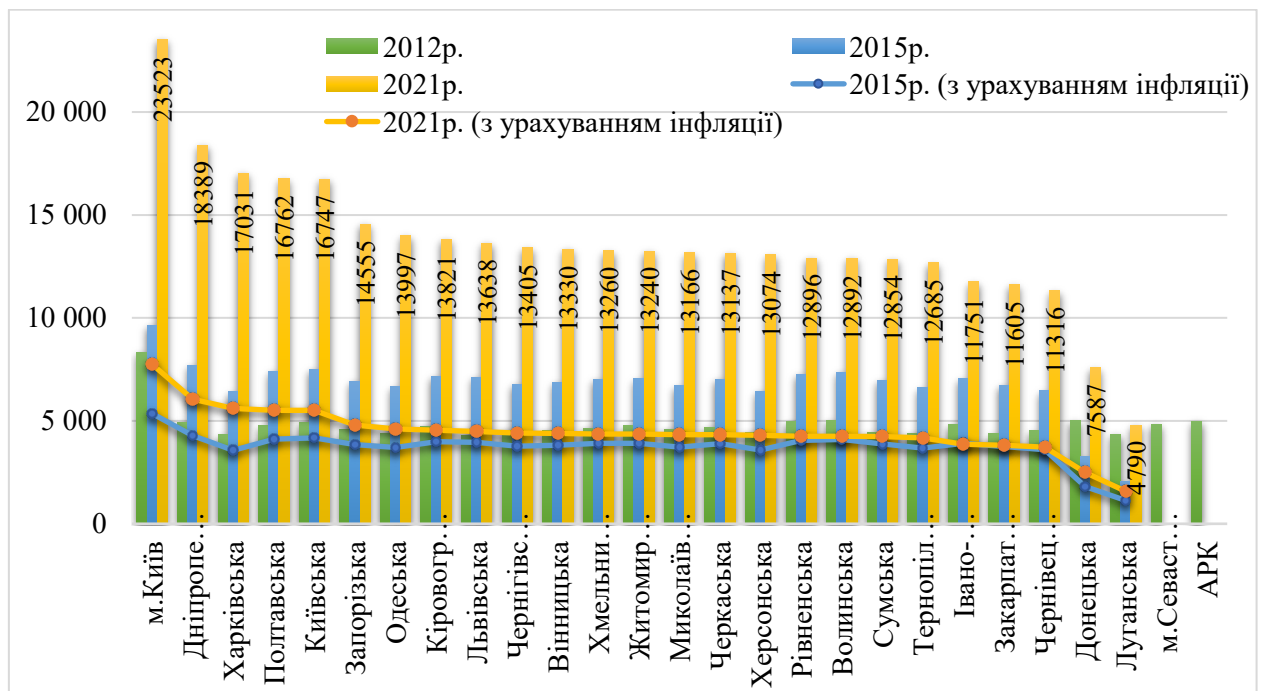

Рис. 2.14 Динаміка змін коефіцієнта бюджетної забезпеченості населення (В3) з урахуванням фактора інфляції, 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

Потрібно відмітити те, що з часом зменшується нерівномірність розподілу видатків між населенням України. У 2012 році лише 7 регіонів мали рівень видатків на одну особу вищий середнього по Україні (4886 грн). До

2021 року це відношення змінилося, близькими до цього критерію стали 12 областей (середній показник по Україні - 13833 грн.).

Третій напрямок обчислень спрямований на дослідження інтегрального індекса ФД регіонів за трансфертами.

Отримані розрахунки (Додаток Е, табл. Е.15.) дають можливість визначити рівень фінансової стійкості в динаміці з відповідним ранжуванням регіонів та залежності місцевих бюджетів від трансфертів. (рис. 2.15).

Розглянувши зміну інтегральних показників за роками пересвідчуємося у поступовому погіршенні рівня показника, що свідчить про зменшення перерозподілу фінансових ресурсів через систему міжбюджетних трансфертів і одночасно про погіршення рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів.

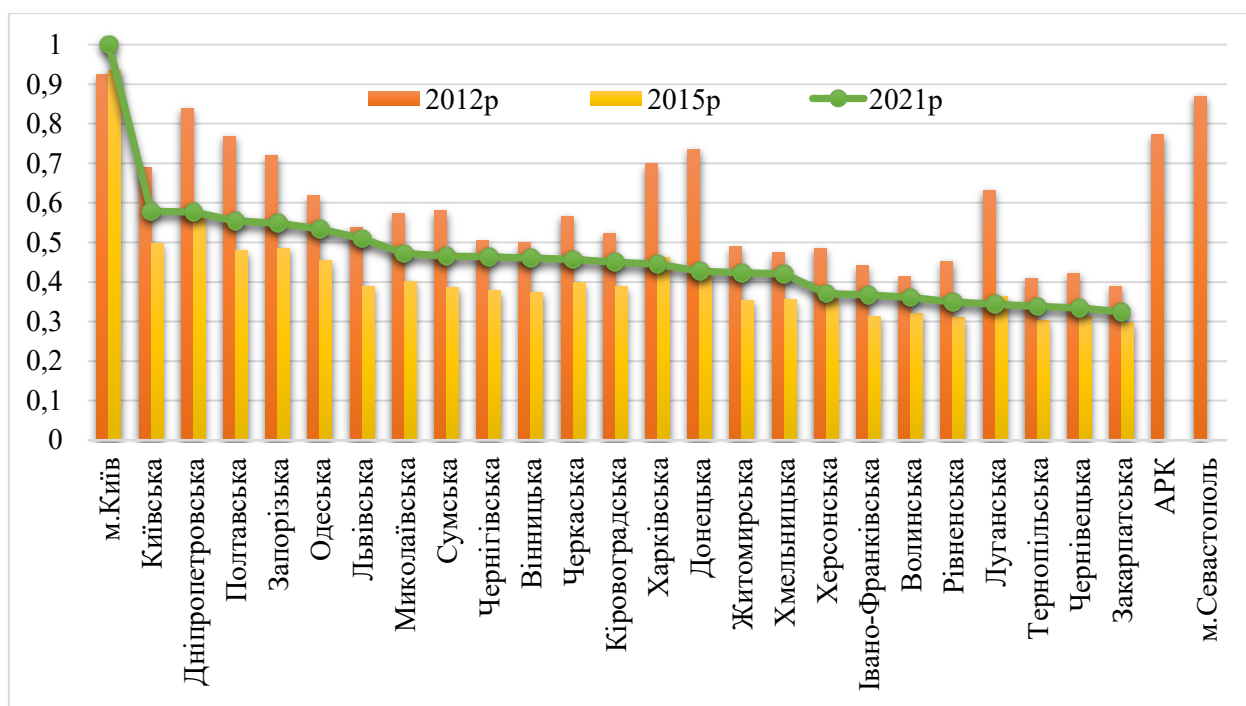

Рис. 2.15 Динаміка змін інтегрального індекса ФД за трансфертами (I_T), 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

Відбулося суттєве скорочення показника у 2021 році приблизно на 20% в середньому за областями у порівнянні з 2012 роком. Найбільше зменшення показника відбулося у Донецькій (0,31 п.), Луганській (0,29 п.),

Дніпропетровській (0,26 п.), Харківській (0,25 п.) Полтавській (0,21 п.), областях. Натомість найменшого скорочення показника зазнали регіони: Львівська (0,03 п.), Вінницька (0,04 п.), Чернігівська (0,04 п.), Волинська (0,05 п.), Волинська (0,05 п.) області. Потрібно звернути увагу на те, що рівень показника найбільше «просів» у 2013 році та у 2016 році і відповідав середньому значенню по Україні 0,36 та 0,144 відповідно. Найвище середнє значення цього показника відповідало 2012 року і становило 0,595. У 2021 році цей індекс становив 0,463.

Аналіз складових дасть можливість розкрити вплив факторів на зміни інтегрального показника.

Коефіцієнт бюджетної залежності (Т1) (дестимулятор) відображає трансфертну залежність місцевих бюджетів (рис. 2.16).

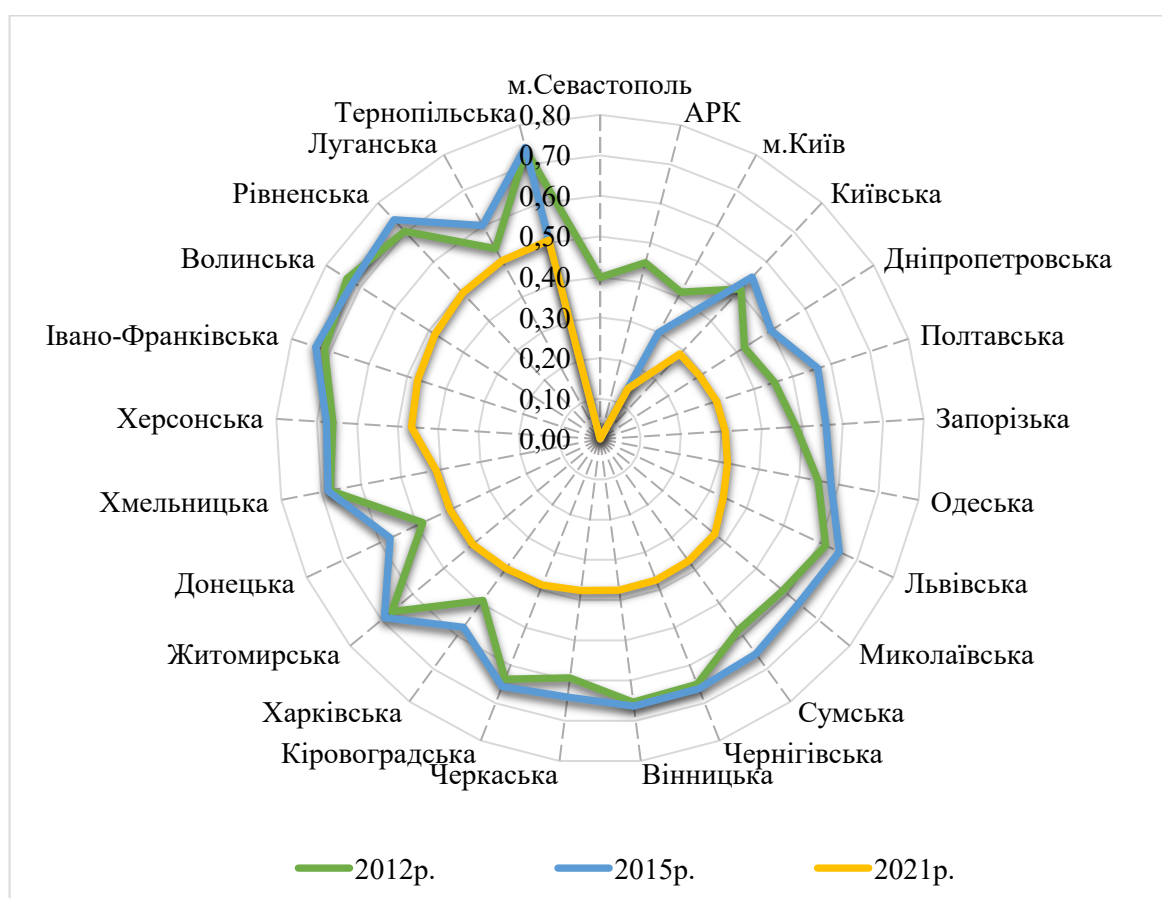

Рис. 2.16 Динаміка змін коефіцієнта бюджетної залежності (Т1), 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

Як свідчать розрахунки, за результатами 2021 року найбільш залежні області від міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів знаходяться на заході України: Закарпатська (52%), Чернівецька (52%), Тернопільська (51%), Луганська (50%), Рівненська (49%). Натомість, найменшу частку трансфертів в місцевих бюджетах мають м. Київ (14%), Київська (29%), Дніпропетровська (29%), Полтавська (30%), Запорізька (31%) області. В цілому у 2021 порівняно з 2012 роком рівень трансфертної складової у доходах місцевих бюджетів у середньому скоротився на 35%, що яскраво видно на графіку. Проте рівень диференціації за цим показником суттєво зріс: у 2012 році він становив 0,36 п. (різниця показників Закарпатської області та м. Севастополь), у 2015 році - 0,45 п. (різниця показників Закарпатської області та м. Київ), у 2021 році – 0,38 п. (різниця показників Закарпатської області та м. Київ).

Із запровадженням реформи децентралізації виникає питання на скільки змінився обсяг трансфертних коштів у складі місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу (рис. 2.17).

Адже, згідно статистичних даних розмір трансфертної допомоги мав тенденцію до зростання (Додаток Е, табл. Е1.-Е.10.3.) і середнє значення по Україні на одну особу зросло у 1,8 рази: 2012р. – 2732 грн., 2021р. – 4927 грн. Максимальне зростання трансфертів у розрахунку на одну особу в абсолютних показниках спостерігалось у Харківській (на 4547 грн), Тернопільській (на 3389 грн), Дніпропетровській (на 3366 грн), Херсонській (на 3255 грн), Полтавській (на 3101 грн) областях. Натомість, найнижчий приріст показника відповідав Луганській (42 грн), Донецькій (576 грн), Львівській (1900 грн), Одеській (1966 грн) областям та місту Києву (368 грн). Проте, для об'єктивного порівняння доцільно порівнювати показники у цінах базового року. Середнє значення цього показника по Україні у цінах 2012 року зменшилося у 1,68 рази (1622 грн у 2021 році проти 2732 грн у 2012 році). У 2015 році цей показник становив 2261 грн у порівняльних цінах, що на 21% нижче ніж у 2012 році. Відповідно, враховуючи індекс інфляції, можна

стверджувати, що в цілому по Україні обсяг трансфертів до місцевих бюджетів поступово скорочується.

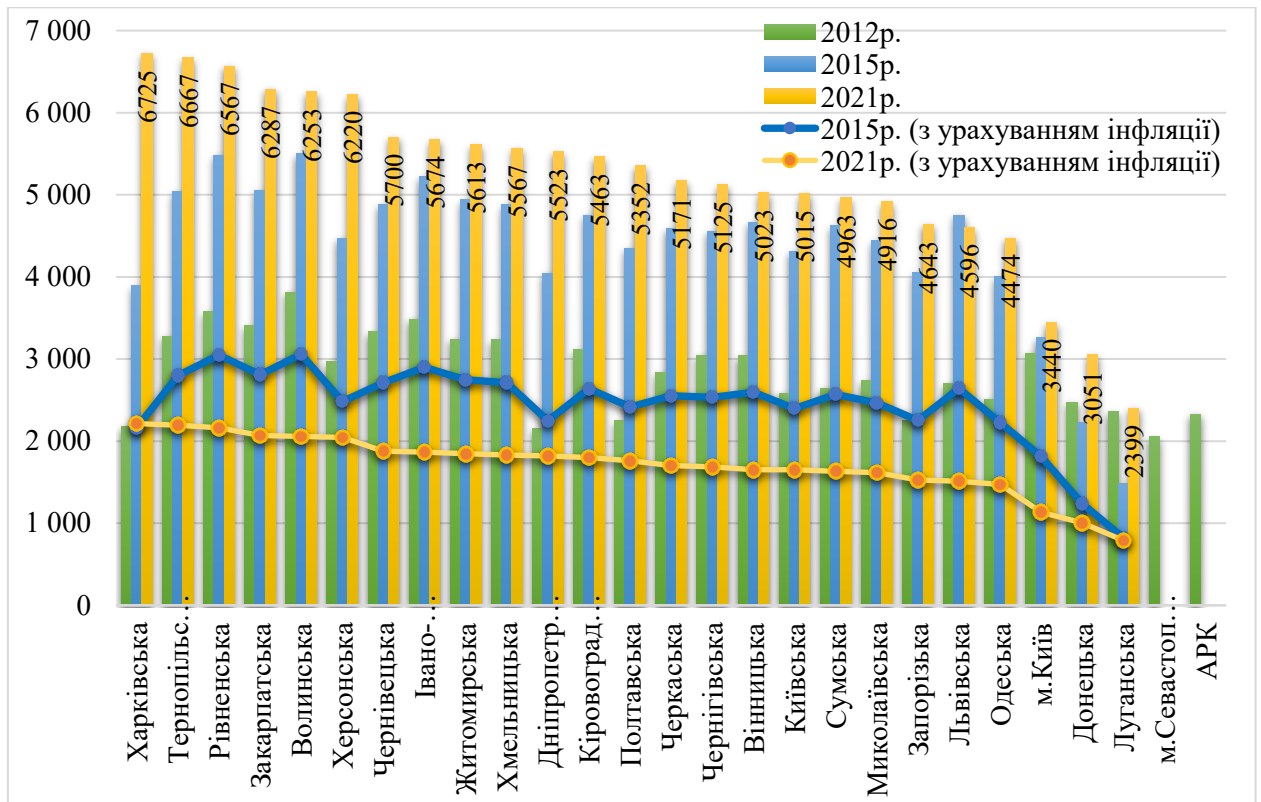

Рис. 2.17 Динаміка змін коефіцієнта бюджетної результативності трансфертів (Т2) з урахуванням фактора інфляції, 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

У розрізі областей слід відзначити, що обсяг трансфертів вищий за середній по Україні у 2012 році отримали 15, а у 2021 році – 18 областей.

У цінах базового року від'ємні значення темпів приросту трансфертів спостерігалися в усіх областях: від – 66,5% у Луганській до -15,7% у Дніпропетровській. Виключенням стала Харківська область де цей показник показав додатне значення +1,66%.

Важливе інформаційне навантаження містить коефіцієнт стабільності дохідної частини бюджету (Т4), який говорить про частку покриття міжбюджетних трансфертів податковими доходами. Рекомендоване значення цього показника має бути більше 1 і тому цьому критерію у 2012 році

відповідали 4 адміністративно-територіальні одиниці (міста Севастополь та Київ, Дніпропетровська та Полтавська області), у 2015 році лише місто Київ, а у 2021 році – 19 регіонів (цьому критерію не відповідали лише показники Чернівецької, Закарпатської, Волинської, Рівненської, Луганської, Тернопільської областей). Найбільші темпи приросту у цьому напрямку продемонстрували у 2021 році порівняно з 2012 роком м. Київ (372%), Волинська (250%), Чернігівська (236%), Вінницька (233%), Львівська (233%) області (рис 2.18).

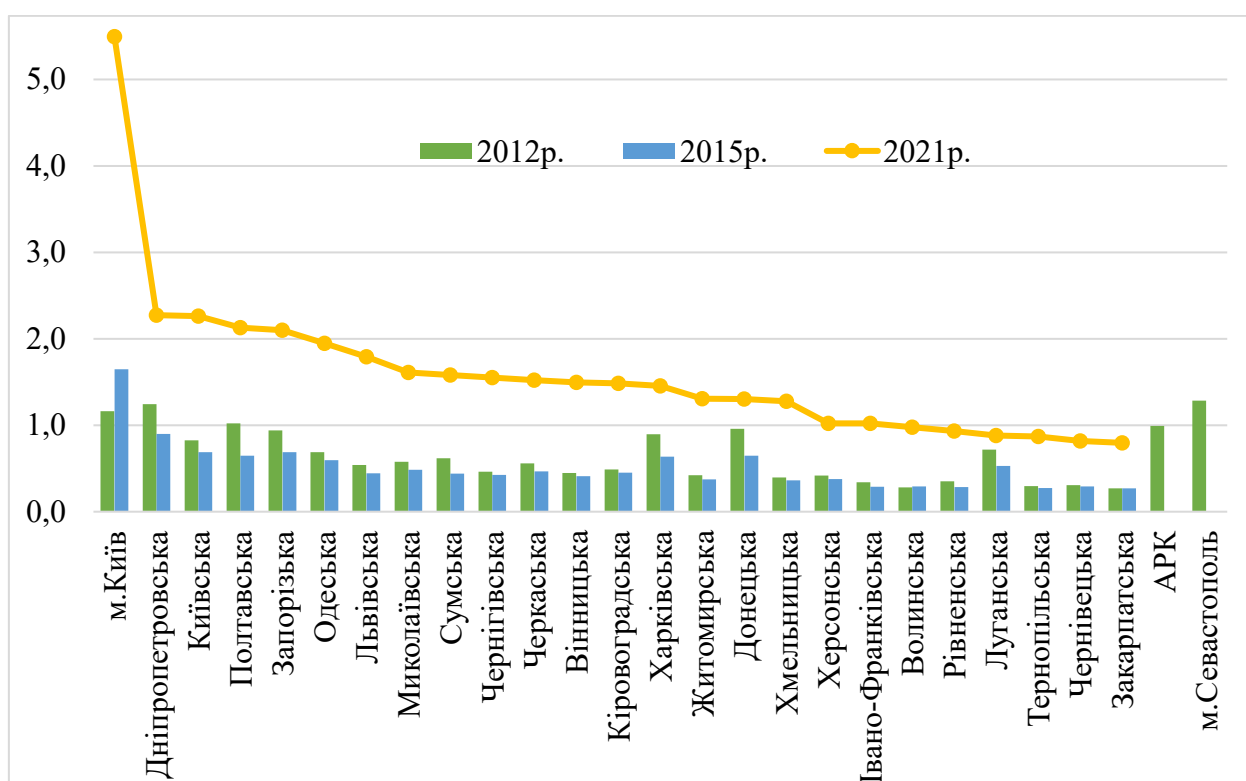

Рис. 2.18 Динаміка змін коефіцієнта стабільності дохідної частини бюджету (Т4), 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

Етап 6. Для формування узагальнюючого показника фінансової спроможності регіонів пропонується використати метод геометричної середньої, який дозволяє врахувати взаємний вплив проміжних показників (2.3):

$$I = \sqrt[3]{I_D * I_B * I_T} \quad (2.3)$$

Коефіцієнтами вагомості для кожного проміжного індексу вирішено знехтувати у зв'язку з однорідністю їхнього розподілу. Кожній адміністративно-територіальній одиниці присвоєно ранг, згідно вагомості показника (найбільшому значенню відповідає вищий ранг) (Додаток Е, табл. Е.16.). Рейтингування здійснюється з метою порівняння стану фінансової забезпеченості регіонів. Такий підхід зумовлений тим, що більшість показників не мають нормативних значень, що ускладнює процес їх аналізу. Узагальнююча оцінка охоплює часовий проміжок з 2012 по 2021 рік.

Високі значення узагальнюючого показника фінансової спроможності станом на 2021 рік відповідають м. Києву (0,93), Дніпропетровській (0,67), Київській (0,63), Полтавській (0,61), Запорізькій (0,59), Одеській (0,58) областям. Низькі значення характеризують Луганську (0,33), Чернівецьку (0,38), Закарпатську (0,39), Тернопільську (0,40), Рівненську (0,41), Волинську (0,42) області. Тим самим підтверджується гіпотеза існування залежності бюджетного забезпечення від рівня економічного розвитку регіону.

Стримані темпи приросту у порівнянні з 2012 роком за цим показником продемонстрували Волинська (9,14%), Тернопільська (12,82%), Чернігівська (12,03%), Закарпатська (11,08%), Хмельницька (10,12%) області. Натомість найбільше втратили за дев'ять років Луганська (-43,97%), Донецька (-41,31%), Дніпропетровська (-17,65%), Харківська (-17,06%), Полтавська (-9,34%), Запорізька (-8,80%) області.

Етап 7. Задля досягнення більшої інформативності результатів обчислень узагальнюючого інтегрального показника має сенс згрупувати регіони за рівнем фінансової забезпеченості. Скористаємося формулою Стерджеса (2.4.), яка дає можливість розподілити згідно розподілу сукупності даних на рівні інтервали:

$$i = \frac{x_{max} - x_{min}}{k} \quad (2.4)$$

де x_{max} , x_{min} – максимальне та мінімальне значення ознаки в сукупності показників;

k – число груп. У нашому випадку обрано число 5, що відповідає кількості спостережень 25 (кількості адміністративно-територіальних одиниць). Умовно розподілено регіони на групи з низьким, задовільним, середнім, помірним, високим рівнями ФД. (Додаток Е, табл. Е.17.).

Протягом досліджуваного періоду у значеннях індексів, а відповідно і віднесенню областей до тієї чи іншої групи відбувалися певні перекоси. Для наочної демонстрації обрано було результати дослідження окремо трьох років: 2012, 2015, 2021 (рис. 2.19).

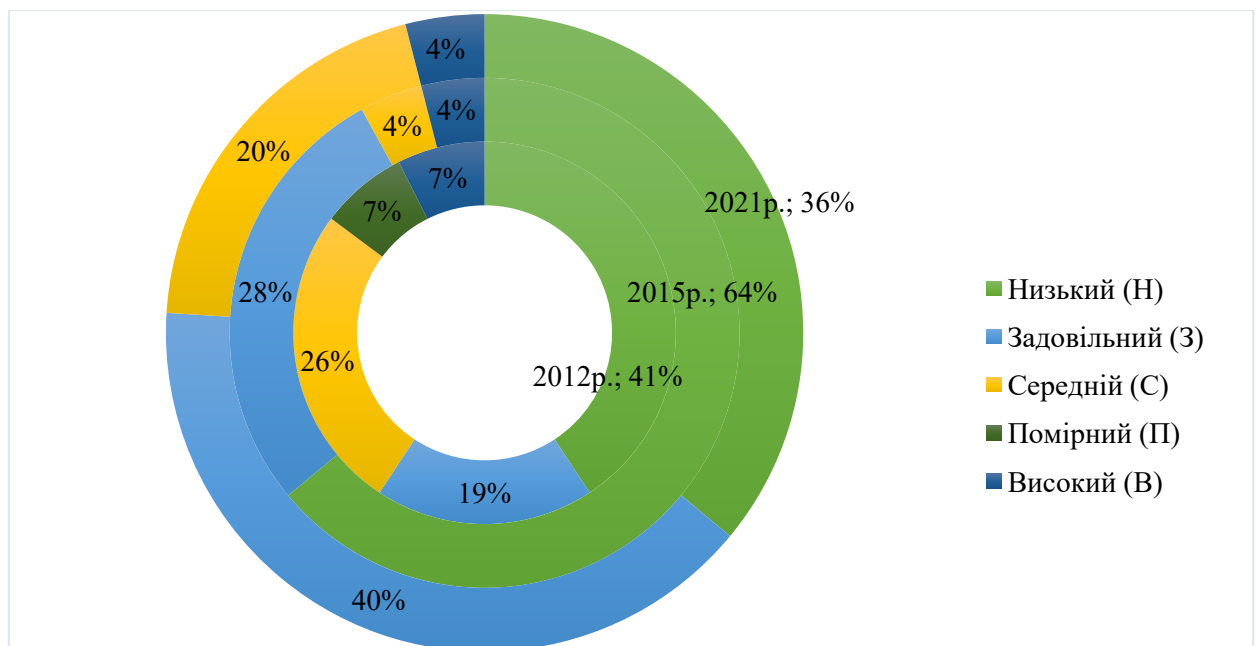

Рис. 2.19 Диференційованість областей за рівнем фінансової забезпеченості, 2012р., 2015р., 2021р.

Джерело: розраховано та побудовано автором

У 2012 році диференційованість областей за рівнем фінансової забезпеченості була більш рівномірною та відповідала вищим значенням, а

саме: кількість областей що відповідали рівню «низький» було 11, «задовільний» - 5, «середній» - 7, «помірний» - 2, «високий» - 2.

2015 рік характеризується великим спадом узагальнюючого інтегрального показника, що відображено у результатах аналізу та віднесення до певних груп областей: «низький» - 16, «задовільний» - 7, «середній» - 1, «помірний» - 0, «високий» - 1.

Слід зауважити, що економічний спад та поступове запровадження реформ децентралізації у 2014-2016 рр. безумовно наклав відбиток на фінансовому забезпеченні регіонів, про що свідчить певна «просадка» показників у цей період.

До 2021 року ситуація поступово відновлюється, що свідчить про покращення фінансового забезпечення регіонів. Хоча більшість областей все ще мають скромний рейтинг: «низький» - 9, «задовільний» - 01, «середній» - 5, «помірний» - 0, «високий» - 1.

За узагальнюючим показником ФД стабільно високим рівнем характеризується м. Київ з рівнем показника 0,9; 0,93; 0,93. У 2012 році відповідала високим критеріям Дніпропетровська область з показником 0,81, але з часом позиції втратила і опинилася в групі з середнім рівнем.

Дещо втратила позиції Харківська область – змістилася з «середнього» рівня до «задовільного» з показником 0,55. Луганська та Донецька області змістились до «низького» рівня з показниками 0,33 та 0,45 відповідно.

Утримали свої позиції з «середнім» рівнем Київська (0,63), Полтавська (0,61), Запорізька (0,59), Одеська (0,58) області.

Станом на 2021 рік «задовільний» рівень мали 10 областей: Вінницька (0,51), Житомирська (0,48), Кіровоградська (0,49), Львівська (0,56), Миколаївська (0,51), Сумська (0,50), Харківська (0,55), Хмельницька (0,48), Черкаська (0,50), Чернігівська області (0,50).

Натомість за дев'ять років перелік аутсайдерів майже не змінився з показниками за 2012 та 2020 роки відповідно: Волинська (0,37 та 0,42), Донецька (0,77 та 0,45), Закарпатська (0,35 та 0,39), Івано-Франківська (0,41 та

0,43), Луганська (0,59 та 0,33), Рівненська (0,41 та 0,42), Тернопільська (0,36 та 0,40), Херсонська (0,42 та 0,43), Чернівецька (0,36 та 0,38) області. Здебільшого фінансове забезпечення цих областей дещо покращилося, за виключенням Донецької та Луганської областей.

Таким чином, розрахунок та аналіз узагальнюючих показників говорить про все ще високу залежність більшості регіонів від фінансових ресурсів державного бюджету. Тому, поки що не досягнуто основної цілі реформи децентралізації – спроможності адміністративно-територіальних одиниць.

Процеси місцевого самоуправління повинні супроводжуватися передачею фінансових ресурсів з грамотним управлінням ними на місцях. Дослідження підтвердили пряму залежність - де високому рівню самостійності розподілу фінансових ресурсів відповідає вищий рівень економічного благополуччя.

Запропонований підхід сприяє формуванню об'єктивної характеристики рівня фінансової забезпеченості регіону, а отже і фінансових можливостей для саморозвитку. Методика розкриває стан ресурсно-функціональних складових, динаміку відхилень інтегральних значень, дає можливість моніторингу кількісних орієнтирів для досягнення бажаного рівня фінансового стану регіонів та дає змогу зосередити увагу на об'єктивних причинах здійснення реальної ФД в Україні.

2.3. Економіко-математичне моделювання взаємозалежності між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним розвитком регіонів

Аналіз рівня ФД регіонів на основі інтегрального показника, розглянутий у попередньому розділі дає змогу об'єктивно оцінити стан фінансових ресурсів у порівнянні з іншими регіонами та в динаміці. Проте такий підхід не відображає рівня впливу та взаємозв'язку між соціально-

економічними чинниками та ВРП, як одним із основних індикаторів рівня ФД регіонів.

Задіяння інструментарію економетричного моделювання дозволить визначити внесок кожної змінної та зафіксувати значущі фактори, які найістотніше впливають на економічні можливості регіонів та чинники, котрими можна знехтувати в аналізі впливу на ВРП [164; 165]. Виявлення взаємозв'язків між соціально-економічним зростанням та ФД в Україні у проміжку з 2012 року по 2021 рік становить науковий інтерес, адже саме на цей період припадають зміни в адміністративно-територіальному устрої країни, реформа бюджетної системи, період економічних потрясінь, вимушена втрата контролю над частиною території країни з економічними наслідками від цього. На момент проведення дослідження дані про обсяги ВРП відповідно до плану державних статистичних спостережень оприлюднені лише до 2021 року включно [166].

Використання економетричних методів дасть можливість підтвердити гіпотезу та встановити рівень зв'язку між економічним розвитком регіонів та ФД за допомогою комплексу показників. Значення та поведінка цих параметрів залежить від багаточисельних факторів, яких у повному обсязі врахувати неможливо. Якісні результати дослідження безумовно залежать від ретельного відбору змінних.

Перед собою ставили схожі завдання деякі вітчизняні дослідники, зокрема Возняк Г. В. [167; 168; 169], Лінгур Л.М. та Васильєва Т.П. [170], Некрасова Л. А. [171], Слухай С.В. [172], а також іноземні вчені: Арай Х. [173], Бодман П., Ходж А. [174], Славінскайте Н. [175] та інші.

Для аналізу нами вирішено використати більшість показників з попереднього розділу, що характеризують здебільшого рівень ФД регіонів ґрунтуючись на даних місцевих бюджетів (Додаток Е, табл. Е.11.). Для уникнення лінійного зв'язку, а також для збільшення прогностичної цінності аналізу було виключено всі незалежні змінні, які спираються на використання даних про ВРП. Натомість, було додано інші показники, які характеризують

певну групу. Дослідження планується провести за трьома напрямками почергово, використовуючи окремо показники ФД регіонів: за доходами, видатками, трансфертами. Запропонований набір показників недостатній для комплексного охоплення характеру фінансових відносин між рівнями влади. Тому для більшої достовірності розрахунків вирішено додатково використати сталий набір змінних за окремими напрямками, що також опосередковано характеризують результати фінансово-економічної діяльності регіонів. Питома вага решти чинників має бути настільки несуттєвою, щоб можна було їх ігнорувати в процесі дослідження.

Між усіма вищезазначеними показниками не існує функціональної математичної залежності, де мала би місце жорстка механічна причинність виражена у вигляді математичного рівняння. Проте можна припустити, що між обраними чинниками існує кореляційно-регресійний зв'язок. Основне завдання дослідження полягає у встановленні зв'язку (кореляції) між незалежними змінними (аргументи) та залежною змінною (функцією) і описати це за допомогою економетричних регресійних моделей, які дозволять кількісно охарактеризувати наявні закономірності між соціально-економічними явищами. Саме правильно обрані показники дадуть змогу найбільш точно описати силу та напрямок впливу основних фінансових факторів на зміну результативного показника, проаналізувати структурні зв'язки між окремими змінними.

Як зазначалося вище, основним індикатором, який характеризує добробут населення регіону є показник ВРП. Тому за основу взятий логарифм натуральний ВРП областей України в 2012-2021 роках у фактичних цінах в якості залежної змінної ($\ln Y_{it}$), де i – номер регіону ($i = 1, \dots, 27$), t – номер року ($t = 1, \dots, 10$). Намагання використати в обчисленнях показник ВРП у розрахунку на одну особу в якості залежної змінної продемонстрував тісний функціональний лінійний зв'язок із незалежними змінними з причини того, що деякі незалежні змінні також характеризують явища у розрахунку на одну особу. Як наслідок – наявність між змінними кореляції близької до 1, що

викривлює вплив факторів на користь показників, які містять в своєму розрахунку дані чисельності населення.

Усі показники вирішено було логарифмізувати, що дозволило наблизити залишки регресії до нормальних (табл. 2.3).

Дослідження проводиться на основі загальнодоступних даних Міністерства фінансів України [157], Державної служби статистики [160], Державної казначейської служби України [176], фінансових звітів ОДА 24 областей, АРК, міст Києва та Севастополя. Дані для дослідження з 2014 року по АРК, м. Севастополь відсутні, по Луганській та Донецькій областям взято до уваги офіційну статистичну інформацію з частини цих областей, що підконтрольні Україні.

Таблиця 2.3

Вхідні змінні для побудови регресійної моделі

Змінна	Характеристика
<i>залежна змінна (її натуральний логарифм):</i>	
$\ln Y_{it}$	валовий регіональний продукт (абс.)
<i>незалежні змінні за доходами (їх натуральні логарифми):</i>	
$\ln D1$	частка децентралізації доходів (%)
$\ln D2$	показник бюджетної результативності (абс.)
$\ln D3$	показник податкової автономії (%)
$\ln D5$	показник фінансової самостійності (%)
$\ln D6$	частка місцевих податків у доходах місцевих бюджетів (без трансфертів) (%)
<i>незалежні змінні за видатками (їх натуральні логарифми):</i>	
$\ln B1$	показник частки бюджетного покриття (%)
$\ln B2$	показник децентралізації видатків місцевих бюджетів (%)
$\ln B3$	рівень бюджетної забезпеченості населення (абс.)
$\ln B5$	показник загальної податкової стійкості (%)
$\ln B6$	рівень забезпеченості видатків місцевих бюджетів (без трансфертів) місцевими податками (%)
<i>незалежні змінні за трансфертами (їх натуральні логарифми):</i>	
$\ln T1$	показник бюджетної залежності (%)
$\ln T2$	рівень бюджетної результативності трансфертів (абс.)
$\ln T3$	показник стійкості бюджету (%)
$\ln T4$	показник стабільності дохідної частини бюджету (%)
$\ln T5$	показник покриття видатків міжбюджетними трансфертами (%)
<i>додаткові незалежні змінні (їх натуральні логарифми):</i>	
$\ln K1$	індекс інфляції (%)
$\ln K2$	капітальні інвестиції на одну особу (абс.)
$\ln K3$	індекс реальної заробітної плати (%)
$\ln K4$	рівень безробіття (%)
$\ln K5$	індекс покриття імпорту експортом (торгівельний баланс) (%)

Джерело: складено автором

Часовий інтервал дослідження складає 10 років (2012-2021рр.). (Додаток Д, табл. Д.1., Додаток Е, табл. Е.1.1 - Е.10.3.). Для об'єктивних висновків вирішено було умовно розділити досліджуваний період на два часових проміжки: 2012-2014 роки – до активного запровадження реформи децентралізації, 2015-2021 – роки нового етапу фінансово-економічних відносин між рівнями влади. З точки зору побудови економетричної моделі рівень впливу факторів на результуючий показник зі зміною підходів до розподілу фінансових потоків змінився, а отже доцільно розділити ці два періоди.

Вибір програмного продукту для аналізу має суттєве значення. Тому було розглянуто та вивчено переваги та недоліки деяких програм.

MS Excel є досить поширеним додатком з потужними математичними можливостями, де деякі статистичні функції вбудовані в спеціальні пакети. Здебільшого цей програмний продукт використовують для накопичення, проміжного перетворення даних, попередніх статистичних обчислень, побудови діаграм. Проте науковці з недовірою ставляться до висновків досліджень на основі MS Excel.

Тому для остаточної обробки даних нами було вирішено використати спеціальні програмні комплекси покликані вирішувати складні статистичні задачі. Скористаємося програмним продуктом SPSS Statistics v26.0 (Statistical Package for the Social Sciences). Це потужний та інформативний статистичний пакет обробки даних. Включає широкий набір функцій для аналізу великих об'ємів даних з можливостями графічного відображення та прогнозування результатів [177].

Проведені дослідження припускають, що залежність між змінними можна описати за допомогою логарифмічних моделей множинної лінійної регресії:

$$\text{за доходами: } \ln Y_{it} = a + b * \ln Dn_{it} + e * \ln Kn_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2.5)$$

$$\text{за видатками: } \ln Y_{it} = a + c * \ln Bn_{it} + e * \ln Kn_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2.6)$$

$$\text{за трансфертами: } \ln Y_{it} = a + d * \ln Tn_{it} + e * \ln Kn_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2.7)$$

$$\text{загальна модель: } \ln Y_{it} = a + b * \ln Dn_{it} + c * \ln Bn_{it} + d * \ln Tn_{it} + e * \ln Kn_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2.8)$$

де Y_{it} – значення досліджуваного показника (залежна змінна) для i -го регіону ($i = 1, \dots, 27$) в момент часу t , при цьому t – номер року (1, ..., 10);

$D(n)_{it}$ ($D1_{it}, D2_{it}, D3_{it}, D5_{it}, D6_{it}$) – вектор незалежних змінних за доходами;

$B(n)_{it}$ ($B1_{it}, B2_{it}, B3_{it}, B5_{it}, B6_{it}$) – вектор незалежних змінних за видатками;

$T(n)_{it}$ ($T1_{it}, T2_{it}, T3_{it}, T4_{it}, T5_{it}$) – вектор незалежних змінних за трансфертами;

$K(n)_{it}$ ($K1_{it}, K2_{it}, K3_{it}, K4_{it}, K5_{it}$) – вектор додаткових незалежних змінних.

ε_{it} – відхилення i -го регіону в момент часу t ;

a, b, c, d, e – параметри моделі, які потрібно оцінити.

Показово розглянемо рівняння оцінки впливу факторів ФД на ВРП за доходами місцевих бюджетів ($\ln D(n)_{it}$) у 2012-2014рр.

Відбір та включення до моделі великої кількості предикторів було навмисним. Використання регресійного методу аналізу з покроковим виключенням незначущих змінних дасть змогу суттєво спростити модель, уникнути подальшого громіздкого відбору змінних для майбутніх розрахунків та прогнозування. Застосування потужностей програмного комплексу SPSS Statistics v26.0 у побудові лінійної регресії з покроковим методом та заданими іншими параметрами дозволяє відібрати саме те регресійне рівняння, де незалежні змінні мають значний вплив на залежну змінну. Застосовано комбінований покроковий метод, що включає в себе прямий та обернений методи за рівнями значущості зв'язків (тіснотою кореляції з залежною змінною). Основна суть методу полягає у покроковому виключенні з рівняння тих змінних, вплив яких стає занадто слабким та покроковому додаванні незалежних змінних, які краще за інші корелюються із залежною змінною. Отримані дані показують, яким чином змінювалися характеристики регресійного аналізу при поетапному включенні нових предикторів у рівняння

регресії. Цей процес програмою повторюється до тих пір, доки додавання незалежних змінних буде несуттєво змінювати значення R-квадрату.

Інтерпретація розрахунків на основі методу найменших квадратів у період 2012-2014 рр. за рівнянням (2.5.) наведена в таблицях (табл. 2.4. – табл. 2.6. та Додатку Ж.1). На основі згенерованих даних для прикладу подальшого подання моделей по кожній групі предикторів доцільно дати характеристику складових вищезазначеної регресійної моделі.

З таблиці 2.4 маємо такі висновки: задіяння змінних в розрахунок проводилося у вісім кроків. Значення коефіцієнта кореляції на цьому кроці досягло $R = 0,988 (>0,5)$, що свідчить про дуже тісний зв'язок між залежною змінною ($\ln Y$) та набором відібраних програмою незалежних змінних ($\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D3$, $\ln K2$, $\ln D6$, $\ln K4$). Значення цього коефіцієнта може варіюватися у межах від 0 до 1 і свідчить про залежність залежної змінної від незалежних змінних.

Таблиця 2.4

Звіт для моделі за доходами, тіснота зв'язку, 2012-2014рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
1	,970 ^a	0,940	0,939	0,18858	
2	,976 ^b	0,953	0,951	0,16878	
3	,982 ^c	0,965	0,964	0,14627	
4	,984 ^d	0,968	0,966	0,14146	
5	,986 ^e	0,972	0,971	0,13150	
6	,987 ^f	0,974	0,972	0,12822	
7	,988 ^g	0,976	0,974	0,12343	
8	,988 ^h	0,976	0,974	0,12455	1,718
a. Предиктори: (константа), $\ln D1$ b. Предиктори: (константа), $\ln D1$, $\ln D5$ c. Предиктори: (константа), $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D2$ d. Предиктори: (константа), $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D2$, $\ln D3$ e. Предиктори: (константа), $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D2$, $\ln D3$, $\ln K2$ f. Предиктори: (константа), $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D2$, $\ln D3$, $\ln K2$, $\ln D6$ g. Предиктори: (константа), $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D2$, $\ln D3$, $\ln K2$, $\ln D6$, $\ln K4$ h. Предиктори: (константа), $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D3$, $\ln K2$, $\ln D6$, $\ln K4$ i. Залежна змінна: $\ln Y$					

Примітка. Розрахунки автора з використанням пакету програмного комплексу SPSS Statistics v26.0

R-квадрат – міра лінійної моделі, яку іноді називають коефіцієнтом детермінації, також знаходиться в межах від 0 до 1. У нашому випадку на восьмому відборі предикторів R-квадрат = 0,976, говорить про достовірність побудованої моделі та означає, що побудована регресійна модель описує 97,6% випадків вибірки.

Результати тесту Дарбіна-Уотсона складають 1,718, що є прийнятним результатом: значення знаходиться в межах [0;4] та у відповідності з «правилом великого пальця» коефіцієнт Дарбіна-Уотсона наближається до «2». Це вказує на незалежність спостережень. Таке значення показника характеризується відсутністю автокореляції - системних зв'язків між залишками, тобто між відхиленнями спостережуваних (емпіричних) значень від теоретично очікуваних (розрахункових).

У наступній таблиці 2.5 йдеться про результати тесту однофакторного дисперсійного аналізу. Головним чином слід звернути увагу на останню колонку, яка відображає «статистичну значимість» моделі. Значення цього показника повинно бути не більше 0,05.

Таблиця 2.5

Дисперсійний аналіз

Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
8	Регресія	44,627	6	7,438	479,429	,000 ⁱ
	Залишок	1,117	72	0,016		
	Всього	45,744	78			

Примітка. Розрахунки автора з використанням пакету програмного комплексу SPSS Statistics v26.0

Це є свідченням, що регресійна модель, побудована на основі відібраних даних справедлива для всієї генеральної сукупності в цілому. У покроковому методі цей аспект враховано, і модель перераховується програмою з поетапним виключенням неприйнятних змінних до тих пір поки показники значимості не стабілізуються в межах допустимих значень.

Сума квадратів у рядку «Регресія» наочно показує частку дисперсії залежної змінної під впливом незалежних змінних. Відповідно рядок «Залишок» відображає частку дисперсії залежної змінної без впливу незалежних змінних.

Результати регресійного аналізу, які описують регресійну модель, відображені в таблиці 2.6.

У стовпчику «В» таблиці подані основні коефіцієнти отриманої множинної регресійної моделі. Це стандартизовані відповідній області значень регресійні коефіцієнти, які вказують на важливість незалежних змінних, задіяних у регресійному рівнянні.

Важливим кроком перед побудовою моделі є процедура діагностики на колінеарність між незалежними змінними, що дозволяє уникнути ефекту мультиколінеарності. При цьому декілька незалежних змінних можуть мати настільки сильну кореляцію, що в регресійній моделі вони можуть визначати однакові процеси та мати однаковий вплив (що є неприпустимим).

Таблиця 2.6

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		В	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
8	(Константа)	3,357	2,070		1,621	0,109		
	lnD1	1,158	0,038	1,025	30,557	0,000	0,301	3,321
	lnD5	-0,553	0,100	-0,213	-5,545	0,000	0,230	4,351
	lnD3	1,339	0,453	0,069	2,959	0,004	0,619	1,616
	lnK2	0,308	0,044	0,233	7,029	0,000	0,309	3,234
	lnD6	0,246	0,062	0,086	3,946	0,000	0,722	1,385
	lnK4	0,361	0,102	0,094	3,537	0,001	0,479	2,087

Примітка: Розрахунки автора з використанням пакету програмного комплексу SPSS Statistics v26.0

Результат діагностики колінеарності відображений у стовпчику «Статистика колінеарності». Прийнято вважати, що якщо величина значення

VIF (фактор інфляції дисперсії) біля незалежної змінної більше 5, то має місце проблема мультиколінеарності та нестійкості коефіцієнтів «В», «Бета». У деяких джерелах допускається більш м'який критерій значення цього показника, а саме до 10 одиниць. У нашому дослідженні пропонується обмежити використання змінних з проблемою мультиколінеарності, показники яких більше 7. Часто трапляється, коли економічні показники, які входять до економетричної моделі як пояснювальні змінні, пов'язані між собою. Вони можуть бути перешкодою при оцінюванні параметрів та вплинути на якість моделі. Тому доречно позбутися небажаного коефіцієнта так як інтерпретація регресійної моделі може відобразити викривлені результати.

t-тести використовують для оцінки значимості окремих коефіцієнтів a , а саме для перевірки нульової гіпотези, що коефіцієнт регресії рівний 0.

Рівняння регресії для прогнозування ВРП за доходами на основі даних 2012-2014 років буде виглядати наступним чином:

$$\ln Y_{it} = 3,357 + 1,158 * \ln D1 - 0,553 * \ln D5 + 1,339 * \ln D3 + 0,308 * \ln K2 + \\ + 0,246 * \ln D6 + 0,361 * \ln K4 \quad (2.9)$$

Приходимо до висновку, що модель статистично значима і присутній функціональний зв'язок між ВРП та відібраними коефіцієнтами за доходами. Тобто рівень децентралізації за доходами суттєво впливав на економічне зростання регіону і отриманим результатам можна довіряти. Величина a оцінює агрегований вплив інших (крім врахованих у моделі $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D3$, $\ln K2$, $\ln D6$, $\ln K4$) чинників на результат $\ln Y_{it}$. Величини b та e вказують, що збільшення на 1% значень $\ln D1$, $\ln D3$, $\ln K2$, $\ln D6$, $\ln K4$ зумовлюють зростання $\ln Y_{it}$ (ВРП) на 1,16%, 1,34%, 0,31%, 0,25%, 0,36% відповідно. Від'ємний коефіцієнт перед змінною $\ln D5$, котра оцінює фінансову самостійність регіонів, засвідчує про негативний вплив зростання частки власних доходів місцевих бюджетів у загальних доходах місцевих бюджетів і збільшення на

1% цього показника зумовлювало зменшення ВРП на 0,55%. Це скоріше за все говорить про велику залежність фінансового благополуччя регіонів до 2015 року від надходжень з державного бюджету та від структури бюджетної політики в цілому.

Інші показники не були статистично важливими, а тому не мали суттєвого впливу на розвиток регіонів на основі підходів формування місцевих бюджетів до 2015 року.

Відзначимо, що $\ln Y_{it}$ залежить від $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln D3$, $\ln K2$, $\ln D6$, $\ln K4$ майже лінійно. Тому немає потреби будувати нелінійну регресійну модель, для якої коефіцієнт детермінації, вочевидь, буде гіршим.

Наступною розглянемо регресійну модель оцінки впливу факторів ФД на ВРП за видатками місцевих бюджетів ($\ln B(n)_{it}$) у 2012-2014рр. (Додаток Ж.2.).

У ході розрахунків було виявлено завищений показник VIF для предикторів $\ln B1$ та $\ln B5$. Тому для уникнення явища мультиколінеарності було прийнято рішення щодо виключення коефіцієнта з найбільшим показником фактору інфляції дисперсії, а саме $\ln B1$ (показник бюджетного покриття).

Виходячи з результатів аналізу показників децентралізації місцевих бюджетів за витратами, робимо висновок, що більшість незалежних змінних ураховані у рівнянні регресії та мають високу значущість. До розрахунку не ввійшли лише показники рівня забезпеченості видатків місцевих бюджетів (без трансфертів) місцевими податками, рівня інфляції по причині невідповідності параметру значимості.

Перерахувавши модель та упевнившись у її відповідності заданим параметрам отримано таке рівняння регресії:

$$\begin{aligned} \ln Y_{it} = & 3,942 + 1,153 * \ln B2 + 0,758 * \ln B5 + 0,444 * \ln B3 - 0,072 * \ln K5 + \\ & + 0,304 * \ln K4 + 0,158 * \ln K2 - 0,392 * \ln K3 \end{aligned} \quad (2.10)$$

Незалежні змінні побудованої моделі у значній мірі пов'язані з залежною змінною. Рівняння регресії описує 97,8% випадків вибірки, що значить про суттєвий вплив децентралізації за видатками на економічне зростання регіону. Серед показників рівняння негативний вплив на показник ВРП мають індекси торговельного балансу та реальної заробітної плати, а саме: збільшення на 1 % показників $\ln K5$ та $\ln K3$ призводило до зменшення залежної змінної $\ln Y_{it}$ на 0,07% та 0,39% відповідно. Від'ємне значення торговельного балансу (переважання імпорту над експортом) по Україні в цілому протягом 2012-2014 років, звичайно, негативно впливало на економічне зростання та ВРП. Решта показників мають позитивний вплив.

Наступна модель висвітлює вплив показників децентралізації за трансфертами та додаткових незалежних показників на рівень ВРП (Додаток Ж.3.). На проміжному етапі побудови моделі було примусово вилучено показник $\ln T3$ по причині великого наднормового значення VIF.

$$\ln Y_{it} = 11,939 + 0,637 * \ln K2 + 0,511 * \ln T4 - 1,861 * \ln K3 \quad (2.11)$$

Статистично важливим з групи показників, що характеризують рівень децентралізації за трансфертами виявився лише $\ln T4$ – показник стабільності дохідної частини бюджету. Рівень капітальних інвестицій ($\ln K2$) та індекс реальної заробітної плати ($\ln K3$), як додаткові змінні також відповідають параметрам моделі. Решта показників не відповідають критеріям відбору по тим чи іншим причинам. Загалом незалежні змінні істотно пояснюють залежну змінну (R-квадрат = 0,646). Збільшення на 1% показників $\ln K2$ та $\ln T4$ призводить до збільшення залежної змінної $\ln Y_{it}$ на 0,637% та 0,511% відповідно, проте при збільшенні на 1% $\ln K3$, навпаки, призводить до зменшення $\ln Y_{it}$ на 1,861%.

Залучення усіх показників до моделі дає можливість в комплексі розглянути процеси впливу ФД на зміни в економічному зростанні регіонів (Додаток Ж.4.). Забігаючи наперед, зауважимо, для уникнення

мультиколінеарності модель лінійної регресії було перераховано п'ять разів з поступовим виключенням на кожному етапі одного предиктора, а саме: $\ln T4$, $\ln D2$, $\ln B1$, $\ln D1$. На рівні програми, завдяки покроковому підходу задіяння змінних, модель також зазнала п'яти перерахунків. У результаті, упевнившись у достовірності та статистичній значимості основних параметрів моделі, отримали таке рівняння регресії:

$$\ln Y_{it} = 0,703 + 1,126 * \ln B2 - 0,293 * \ln T3 + 0,633 * \ln K1 + 0,233 * \ln K2 + 1,363 * \ln D3 \quad (2.12)$$

Коефіцієнт детермінації R-квадрат має високе значення, що говорить про достовірність побудованої моделі на 97,6%.

Збільшення на 1% бюджетних показників $\ln B2$ та $\ln D3$ призводить до збільшення залежної змінної $\ln Y_{it}$ на 1,126% та 1,363% відповідно. Натомість при збільшенні на 1% показника $\ln T3$ відбувається зменшення залежної змінної $\ln Y_{it}$ на 0,293%. Зрозуміло, що переважання та збільшення міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету у структурі доходів місцевих бюджетів мало залежний негативний вплив на розвиток місцевого самоврядування та не сприяло економічному розвитку регіонів в цілому. Слід зазначити, що додаткові показники (при збільшенні на 1%) індексу інфляції $\ln K1$ та капітальних інвестицій $\ln K2$ мають позитивний вплив на показник рівня ВРП, а саме – 0,633% та 0,233% відповідно.

Проведений регресійний аналіз за доходами, видатками, трансфертами та загальний аналіз на основі даних нереформованої бюджетно-фінансової моделі до 2015 року має високий рівень статистичної значимості та говорить про достовірність побудованих моделей на рівні 98%. Лише модель множинної лінійної регресії за трансфертами мала нижчі показники зв'язку незалежних змінних із залежною та як наслідок – нижчий коефіцієнт детермінації, що описує близько 65% випадків вибірки. Проте, це допустимий рівень, на результати аналізу можна спиратися.

Наступний блок дослідження на основі кореляційно-регресійного аналізу зосереджено у часовому горизонті з 2015 до 2021 року. Саме цей період являє собою підвищений науковий інтерес з точки зору активного провадження реформ децентралізації. Методика використовується така ж як і у дослідженні попереднього періоду.

Розглянемо регресійну модель оцінки впливу факторів ФД на ВРП за доходами місцевих бюджетів ($\ln D(n)_{it}$) у 2015-2021 рр. (Додаток Ж.5.).

Виключення з моделі предиктора $\ln D2$ зумовлено уникненням явища мультиколінеарності. Модель була перерахована три рази з урахуванням примусового виключення змінної.

Побудована модель характеризується високим ступенем достовірності, що підтверджується коефіцієнтом детермінації на рівні 0,929.

Показник критерію Дарбіна-Уотсона знаходиться у допустимих межах і складає 1,204, що вказує на незалежність спостережень.

Загалом відібрана модель справедлива для всієї генеральної сукупності.

Таким чином до рівняння регресії за доходами були відібрані лише три змінні $\ln D1$, $\ln D5$, $\ln K2$ і має такий вигляд:

$$\ln Y_{it} = 5,640 + 0,575 * \ln D1 + 0,979 * \ln D5 + 0,266 * \ln K2 \quad (2.13)$$

Збільшення на 1% бюджетних показників часток децентралізації доходів, фінансової самостійності та додаткового показника капітальних інвестицій на одну особу призводить до збільшення показника рівня ВРП на 0,58%, 0,98% та 0,27% відповідно.

Наступним кроком розглянемо регресійну модель оцінки впливу факторів ФД на ВРП за видатками місцевих бюджетів ($\ln B(n)_{it}$) у 2015-2021 рр. (Додаток Ж.6.). Під час обрахунку моделі примусово було вилучено незалежну змінну забезпеченості видатків місцевих бюджетів ($\ln B6$) по причині понаднормових значень VIF. Таким чином, щоб отримати результуюче регресійне рівняння було виконано один примусовий перерахунок та дев'ять

відборів показників програмою з метою відображення максимально реалістичної моделі з заданими параметрами:

$$\ln Y_{it} = 8,362 + 0,962 * \ln B2 + 0,431 * \ln B3 + 0,502 * \ln K4 + 1,601 * \ln B5 - 0,939 * \ln K3 - 0,106 * \ln K5 - 0,716 * \ln K1 \quad (2.14)$$

Отримані результати говорять про тісний зв'язок ($R=0,982$) між залежною змінною $\ln Y_{it}$ та набором відібраних змінних $\ln B2$, $\ln B3$, $\ln K4$, $\ln B5$, $\ln K3$, $\ln K5$, $\ln K1$.

Коефіцієнт детермінації становить 0,965, що є свідченням достовірності побудованої моделі. Показник критерію Дарбіна-Уотсона знаходиться в межах допустимих значень (1,970), що говорить про відсутність автокореляції. Згідно показників коефіцієнтів регресійного рівняння можна пояснити, які фактори та з якою силою впливають на залежну змінну. Із п'яти впроваджених на початковому етапі основних незалежних змінних описують рівняння регресії лише три – показник децентралізації видатків місцевих бюджетів ($\ln B2$), рівень бюджетної забезпеченості населення ($\ln B3$) та показник загальної податкової стійкості ($\ln B5$), збільшення яких на 1% зумовлює зростання показника рівня ВРП на 0,96%, 0,43% та 1,61% відповідно. При цьому додаткові незалежні змінні були задіяні у рівняння у більшій кількості: збільшення на 1% показників індексу інфляції ($\ln K1$), індексу реальної заробітної плати ($\ln K3$) та частки покриття імпорту експортом ($\ln K5$) зумовлюють зменшення показника рівня ВРП на 0,716%, 0,939% та 0,106% відповідно. Пояснення цього явища буде надано в описі загальної моделі нижче. Натомість, збільшення на 1% показника рівня безробіття ($\ln K4$) зумовлює ріст показника рівня ВРП на 0,502% відповідно.

Негативний вплив показника торговельного балансу ($\ln K5$) на залежну змінну говорить про переважання імпорту над експортом, що є загрозовою тенденцією в довгостроковій перспективі для розвитку регіонів.

Щодо викривленого позитивного впливу рівня безробіття на рівень ВРП в аналізованих моделях можна припустити, що офіційна статистика не відображає реальну картину серед працюючого населення. Тіньовий ринок праці в середині країни та частина працюючого населення за кордоном безумовно має вплив на соціально-економічний розвиток регіонів.

Результати аналізу впливу показників ФД за трансфертами місцевих бюджетів на ВРП за період 2015-2021 рр. (Додаток Ж.7.) відображені у наступному рівнянні регресії:

$$\ln Y_{it} = 13,928 - 0,700 * \ln T3 + 0,481 * \ln K2 - 0,691 * \ln K4 - 0,281 * \ln T2 + 0,113 * \ln K5 \quad (2.15)$$

Відмітимо те, що лише показники стійкості бюджету ($\ln T3$) та бюджетної результативності трансфертів ($\ln T2$) увійшли до складу рівняння як суттєві. Решта показників, які характеризують рівняння із групи додаткових. Загалом модель має відносно високий ступінь достовірності на рівні 85,3%. Перевірка на автокореляцію показала виважені результати (коефіцієнт Дарбіна-Уотсона становить 1,375). Предиктори додавалися до моделі поступово, примусових виключень показників не було за заданим критерієм $VIF \geq 7$. Таким чином із 10 незалежних змінних задіяно було всього 5 шляхом побудови п'яти моделей з включенням-виключенням змінних, що відповідають критерію значимості.

Збільшення показників основних змінних стійкості бюджету ($\ln T3$) та бюджетної результативності трансфертів ($\ln T2$) на 1% призводить до зменшення показника ВРП на 0,281% та 0,7%. Тобто збільшення міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів у порівнянні з власними доходами негативно впливають на рівень ВРП. Таке твердження ще раз підкреслює хибність курсу наповнення місцевих бюджетів за рахунок трансфертів. Решта змінних, які мають вплив на показник рівня ВРП відносяться до додаткових: збільшення на 1% капітальних інвестицій на одну

особу ($\ln K2$) та частки покриття імпорту експортом ($\ln K5$) призводить до збільшення ВРП на 0,481% та 0,113% відповідно. Проте збільшення на 1% показника рівня безробіття ($\ln K4$) призводить до зменшення показника рівня ВРП на 0,691%.

Узагальнена модель із задіянням показників рівня децентралізації за доходами, видатками, трансфертами дасть можливість оцінити рівні впливу зазначених показників у комплексі на показник рівня ВРП (Додаток Ж.8.).

Примусових виключень за ознакою мультиколінеарності не було, що свідчить про мінімальний вплив фактору інфляції дисперсії. Модель тестувалася 5 разів, при чому програмою було покроково видалено 15 предикторів як статистично незначущі. У результаті до моделі було задіяно п'ять незалежних змінних, що дає уявлення про важливість складових.

$$\ln Y_{it} = 6,346 + 0,154 * \ln D1 + 0,935 * \ln T4 + 0,683 * \ln B2 + 0,243 * \ln T2 - 0,388 * \ln D6 \quad (2.16)$$

Модель статистично значима, наявний яскраво виражений функціональний зв'язок між показником рівня ВРП та незалежними змінними. Коефіцієнт детермінації має високе значення, що говорить про достовірність побудованої моделі на 97,2%. За результатами тесту Дарбіна-Уотсона можна стверджувати про відсутність зв'язків між відхиленнями емпіричних значень від розрахункових (1,789). Модель справедлива для всієї генеральної сукупності в цілому, адже показник значущості має мінімальні значення.

З комплексного рівняння регресії можна зробити деякі умовиводи. За доходами задіяно два предиктори, за видатками – один, за трансфертами – два, додаткові – не задіяні взагалі.

Збільшення на 1% показників децентралізації доходів ($\ln D1$), децентралізації видатків місцевих бюджетів ($\ln B2$), бюджетної результативності трансфертів ($\ln T2$) та стабільності дохідної частини бюджету ($\ln T4$) зумовлюють збільшення показника рівня ВРП на 0,154%, 0,683%,

0,243% та 0,935% відповідно. Проте, як виявляється, вплив збільшення показника частки місцевих податків у доходах місцевих бюджетів ($\ln D6$) має обернений характер – зменшення показника рівня ВРП на 0,388%. Це свідчить про можливий негативний вплив співвідношення зростання об'єму місцевих податків у структурі власних доходів на стимулювання економічного розвитку регіонів. Додаткові предиктори були виключені програмою автоматично, як такі, що не відповідають критерію значимості покрокового відбору з вірогідністю $\geq 0,1$.

Результати обчислень дають нам цілісне уявлення про вагомі фактори впливу на рівень економічного розвитку регіонів.

Слід зазначити, що показники $\ln D2$, $\ln B1$, $\ln B6$, $\ln T1$, $\ln T5$ жодного разу не були задіяні у регресійних рівняннях з причин низької значущості або примусового вилучення. (Додаток Ж.9.).

Схожі результати аналізу показників 2015-2021 років були отримані на основі автоматизованого лінійного моделювання із зосередженням на генеруванні цілей моделі на більш надійних результатах прогнозування, використавши бутстреп-агрегування. На противагу бустинг-генеруванню, який генерує моделі для отримання більш точних передбачень, беггінг зосереджує увагу на стабільності моделі. Проте автоматизований підхід не дозволяє застосовувати ряд жорстких обмежень для моделювання.

Підсумовуючи вищевикладене, постає питання вибору моделі, котра найточніше описує силу факторів впливу на показник ВРП у певних часових проміжках. Саме правильний відбір статистичної моделі може бути основою для прогнозування значень залежної змінної за рахунок обраних незалежних змінних, тобто впливу показників бюджетної децентралізації на ВРП регіону.

За результатами проведених емпіричних досліджень з'ясувалося наступне:

1) достовірність залежності показника ВРП у період 2012-2014 років майже в рівній мірі характеризувалася рівняннями регресії за доходами ($R^2 = 0,976$) та витратами ($R^2 = 0,978$). Аналіз за трансфертами в достатній мірі

описує зв'язок незалежної змінної із залежними змінними ($R^2 = 0,646$). Залучення всіх показників до моделі не додало рівня достовірності моделі ($R^2 = 0,976$). Виходячи з цього, найбільш точною виявилася модель побудована на основі показників витрат, що дає змогу обмежити відбір та задіяння до аналізу великої кількості статистичної інформації.

2) аналізуючи комплекс показників ФД та їх зв'язок з економічним розвитком регіонів у період 2015-2021 років приходимо до висновку, що окреме використання в аналізі показників доходів, витрат, трансфертів у великій мірі відображають відсоток дисперсії в залежній змінній (92,9%, 96,5%, 85,3% відповідно). Це говорить про достовірність побудованих моделей. Хоча спостерігаються деякі суперечливі моменти в інтерпретації впливу показників. Найбільш інформативною та достовірною виявилася модель із залученням усіх показників ($R^2 = 0,972$). Із залучених у розрахунки двадцяти предикторів використовується програмою лише п'ять, що значно спрощує задіяння такого аналізу для прогнозування. Примітно, що не застосовуючи «небюджетні» додаткові змінні нам вдалося досягти найкращого результату за визначеними обмежувальними параметрами рівняння регресії.

У цілому, очікуване зростання доходів місцевих бюджетів не стало вирішальним стимулом економічного розвитку регіонів. Майже всі моделі, де були задіяні показники доходів та видатків включали в себе предиктори часток децентралізації доходів та децентралізації видатків, що говорить про важливість об'єму власних коштів регіонів. Зміни в інтерпретації моделей та їх складових за часовими відрізками доводить той факт, що новий етап реформи міжбюджетних відносин повільно змінює структуру впливів на регіональну економіку.

Таким чином, проведене економетричне дослідження ФД дає можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру, розкриває перспективи збалансування бюджетних надходжень з видатками та

розробки заходів удосконалення фінансової політики регіонів в умовах децентралізаційних змін.

Висновки до другого розділу:

1. Запропоновано та проведено всеохоплюючий аналіз місцевих бюджетів за доходами, видатками, трансфертами за 2012-2022 рр. Порівняльний аналіз акцентовано з розподілом на періоди запровадження реформи децентралізації: до змін у адміністративно-територіальному устрої (2012-2014рр.), перехідний період (2014-2015рр.), безпосереднє запровадження та розвиток реформи (2015-2022рр.). Використано різні статистичні підходи щодо оцінювання регіонального економічного розвитку в умовах адміністративно-фінансової децентралізації: проаналізовано сучасний стан фінансової залежності територій, проведена робота по обробці статистичних даних.

2. Проведена робота по визначенню чинників впливу на соціально-економічне становище регіонів, від управління якими значною мірою залежить ефективність використання фінансових ресурсів. Зосереджена увага на показнику ВРП, який є одним із основних індикаторів економічної діяльності регіонів. Глибокий аналіз цього показника в динаміці дав можливість оцінити стан економічної безпеки як окремих регіонів, так і країни в цілому, виділивши найбільш продуктивні регіони.

3. Підтверджено припущення про важливість перерозподілу видаткової частини бюджетів. Планування видаткової частини повинно відображати потенційні можливості місцевих бюджетів без шкоди для фінансування видатків локального характеру. Регулювання урядом видатків у «ручному режимі» за допомогою трансфертів граничить з маніпулюванням соціально-економічним розвитком регіонів і неминуче скорочує їхні можливості. Важливо, щоб у процесі децентралізації на місця були передані не лише функції, а необхідні ресурси - повноваження разом з відповідальністю.

4. Запропоновано удосконалену методику комплексного інтегрального оцінювання рівня фінансового забезпечення адміністративно-територіальної одиниці з подальшим рейтингуванням. Методика розкриває стан ресурсно-функціональних складових, дозволяє здійснювати моніторинг кількісних складових фінансового стану. Узагальнююче відображення стану грошових фондів місцевих органів влади здійснено на основі підходів «теорії адитивної цінності», що передбачає об'єднання цінностей складових в один агрегований показник з використанням математико-статистичних методів оцінювання. Метою розрахунку інтегрального індексу є отримання якісного показника, який узагальнює набір характеристик економічних процесів.

5. Застосоване інтегральне оцінювання сприяло об'єктивній характеристиці рівня фінансової забезпеченості регіонів, перегляду та розвитку економічних можливостей в умовах обмежених ресурсів місцевих бюджетів. Методика розкриває стан ресурсно-функціональних складових, динаміку відхилень інтегральних значень, дає можливість моніторингу кількісних орієнтирів для досягнення бажаного рівня фінансового стану регіонів та дає змогу зосередити увагу на об'єктивних причинах здійснення реальної ФД в Україні. Дослідження підтвердили пряму залежність, коли високому рівню самостійності розподілу фінансових ресурсів відповідають розвинені регіони.

6. Використано удосконалену методику визначення зв'язків між ФД та соціально-економічним розвитком регіонів на основі кореляційно-регресійного аналізу (лінійна регресія з комбінованим покроковим методом) з використанням програмного комплексу SPSS Statistics v26.0. Застосовано модифіковану модель оцінювання впливу детермінант доходів, видатків, трансфертів та комбінованого підходу на регіональний показник соціально-економічного розвитку ВРП.

7. Поставлене завдання дослідження розширило можливості для виявлення впливу як окремих факторів так і в комплексі на рівень економічної потуги регіонів. Використані економетричні підходи підтвердити гіпотезу та

встановили рівень зв'язку між економічним розвитком регіонів та ФД за допомогою комплексу показників. Зміни в інтерпретації моделей та їх складових за часовими відрізками доводить той факт, що новий етап реформи міжбюджетних відносин повільно змінює структуру впливів на регіональну економіку.

8. Проведене економетричне дослідження ФД дає можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру та розкриває перспективи збалансування бюджетних надходжень з видатками, розробки заходів удосконалення фінансової політики регіонів в умовах децентралізаційних змін.

Основні висновки і результати дослідження опубліковані в працях [178; 179].

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Підвищення ефективності формування та використання фінансових видатків адміністративно-територіальних одиниць.

Основною ідеєю держави у реформуванні системи міжбюджетних відносин було визначено передачу повноважень та коштів на нижчі рівні управління задля формування спроможних територіальних громад. Зміни бюджетно-податкового законодавства передбачали можливості забезпечення дохідної частини бюджетів за рахунок достатніх та стабільних джерел. Всі ці заходи першочергово спрямовані на забезпечення ефективного функціонування місцевого самоврядування. Тому саме обсяг територіальних видатків повинен стимулювати та визначати величину доходів, їх чіткий розподіл між рівнями влади.

Якщо з доходами громад більш зрозуміла ситуація, то витратну частину регіональних бюджетів слід вивчати досконаліше. Адже існуючий рівень витрат абсолютно не достатній для комфортного життя громадян.

Від місцевої влади усе частіше вимагається робити більше і краще з використанням обмеженого об'єму фінансових ресурсів. Для вирішення таких проблем необхідні координаційні заходи між національними, регіональними та місцевими органами влади та їх юрисдикціями по нарощуванню потенціалу субрегіональних рівнів. Жодна країна не стоїть на місці у розробці та адаптації дієвих повноважень. Усі намагаються шукати та апробувати нові підходи децентралізації фінансових ресурсів. Пошуки рішень для покращення якості послуг, ефективності залучення інвестицій та фіскальної стійкості муніципальних фінансів мають бути визначальними індикаторами дієвості місцевих органів влади.

Перш ніж заглибитися в аналіз стану та спробувати запропонувати напрямки удосконалення видаткової частини адміністративно-територіальних одиниць у наших реаліях розглянемо останні тенденції серед муніципальних видаткових повноважень.

Слід зазначити, що у більшості країн існує різноманітність у розподілі відповідальності між рівнями влади, де кожен рівень має властиві лише йому обов'язки та повноваження (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Загальноприйняті тенденції розподілу повноважень між рівнями влади

Рівень	Муніципальний рівень	Проміжний рівень	Регіональний рівень
Обов'язки та повноваження	Велике охоплення	Спеціалізовані. Виконання делегованих повноважень з регіонального рівня, центру.	Загального масштабу
Основні послуги, завдання	- Освіта (ясла, дошкільна, початкова) - Містобудування та управління - Місцеві комунальні мережі - Місцеві дороги та комунальний транспорт - Соціальний захист окремих груп населення - Первинна та профілактична медична допомога - Спорт, культура, дозволя - Громадський порядок та безпека - Місцевий економічний розвиток, туризм, ярмарки - Навколишнє середовище (озеленення) - Соціальне житло - Адміністративні та дозвільні послуги	- Середня або спеціалізована освіта - Надмуніципальна соціальна та молодіжна допомога - Середня ланка охорони здоров'я - Збір та переробка відходів - Дорожнє будівництво районного значення - Навколишнє середовище	- Середня, вища освіта та професійна підготовка - Просторове планування - Регіональний економічний розвиток - Охорона здоров'я (вторинна ланка) - Соціальні питання - Дорожнє будівництво (регіональний рівень) - Культура - Туризм - Охорона навколишнього середовища - Соціальне житло - Громадський порядок та безпека

Джерело: складено автором

Насправді, теорія дещо відрізняється від реальності. На практиці часто органи різних рівнів врядування вимушені виконувати функції, що спричиняють так звану асиметричну децентралізацію. Це зумовлено географічними, культурними, історичними причинами. Фінансові обов'язки делегуються здебільшого місцевим органам, що призводить до не властивих їм видатків, додаткових трансфертів з центрального бюджету. Така практика спостерігалася у федеративних країнах, а сьогодні для унітарних країн це теж стало нормою. Складний розподіл обов'язків часто провокує до дублювання компетенцій, конкуренції між бюджетами різних рівнів.

Однак порівняння міжбюджетних фінансових систем ніколи не буває простим через відмінності в тому, як організовані субнаціональні уряди, які функції вони виконують і як вони отримують гроші, щоб платити за те, що вони роблять. У першу чергу слід вести мову про фінансову спроможність адміністративно-територіальних одиниць. Вона залежить частково від інвестиційних витрат, які сприяють підвищенню привабливості громади, залученню інвестицій у соціальну інфраструктуру. А, відповідно, високий рівень інфраструктури є вагомим фактором розвитку територіальної одиниці.

Відтак основною сферою відповідальності місцевої влади стає підтримка та покращення громадської інфраструктури. Це включає в себе місцеві дороги, мости та парки, водопостачання та очищення стічних вод, збирання та утилізацію сміття, громадське освітлення, місцевий громадський транспорт та теплопостачання. У ряді економік місцеві органи влади несуть відповідальність за надання важливих послуг соціального сектору, зокрема в освіті, а в деяких місцях і в охороні здоров'я. Ступінь відповідальності місцевих органів влади за послуги соціального сектору має глибокий вплив на їх «фіскальне навантаження». Тому важливо розуміти, на яких послугах соціального сектору потрібно акцентувати увагу місцевим органам влади.

Спираючись на фактичний розподіл коштів місцевих бюджетів та узагальнюючи світовий досвід можна виділити основні складові використання фінансових ресурсів місцевими органами влади (рис 3.1).

Рис. 3.1 Напрямки фінансового забезпечення регіонального розвитку

Джерело: складено автором

Впровадження та удосконалення кращих практик зарубіжного досвіду функціонування системи управління видатками місцевих бюджетів має суттєво вплинути на економічні показники та підвищити ефективність бюджетного процесу.

Загальний рівень видатків регіональних бюджетів за категоріями дає уявлення лише про соціально-економічні пріоритети держави в цілому та про напрямки використання видаткової частини місцевих бюджетів України з поміж розвинених країн. Зосередження на підтриманні рівня суспільних послуг без надання належної уваги економічним цілям, ігнорування екологічних проблем продукують дисбаланси розвитку бюджетної системи та не дають можливості нарощувати економічне зростання країни. Звичайно, це не загальне правило, існують і винятки.

Важливо зазначити, що причинно-наслідковий зв'язок між децентралізацією та рівнем розвитку не завжди досяжний. Деякі країни з високим рівнем місцевих витрат є централізованими, тоді як деякі країни з низьким або середнім рівнем - децентралізованими. Насправді децентралізація не є панацеєю від регіональних та загальнодержавних проблем, з якими може

зіткнутися країна. Розподіл повноважень може надавати можливості, але також тягне за собою ризики з точки зору ефективності (державна політика та надання послуг), представництва (політичне управління) та національної єдності. Децентралізація не може бути однозначно оцінена, оскільки її ефективність залежить від контексту і способу реалізації. Її результати багато в чому залежать від способу розроблення та впровадження процесу, від ступеня зрілості інституцій, від належного місцевого потенціалу та від якості багаторівневого управління, включаючи ефективні механізми координації між рівнями влади.

Зазвичай, високий рівень місцевих витрат не обов'язково свідчить про високий рівень ФД, оскільки в деяких випадках ці витрати делегуються центральними органами влади. Передача обов'язків місцевим органам влади не значить, що вони мають можливість обирати напрямки витрат. Часто вони діють як звичайні «платіжні агенти» з невеликими можливостями маневрування у прийнятті рішень щодо спрямування витрат. Найбільш унормовані витрати пов'язані із заробітними платами у сфері медицини та освіти, соціальних гарантій. Деякі витрати обмежені правилами, нормами, стандартами і передбачають обов'язкові витрати (екологічні норми, стандарти безпеки тощо), що призводить до їх збільшення. Тож, частка місцевих бюджетів у загальнодержавних видатках чи ВВП хоча і дає цінний макроекономічний огляд рівня ФД, проте іноді піддається переоцінці, де місцеві органи влади мають численні зобов'язання щодо витрат від імені центральної влади.

Центральні органи влади мають скеровувати та контролювати дії місцевої влади. Розробка певних національних стандартів повинна унеможливити необґрунтовані витрати на рівні місцевого самоврядування. Натомість, якщо стандарти не досягаються, то місцевим органам необхідно інвестувати саме в цю послугу, оплачувану за рахунок зменшення інших послуг або додаткового місцевого податку. Пошук оптимального вирішення

між браком фінансування та супротивом підвищенню оподаткування є важливим завданням влади.

На перший погляд здається, що централізоване фінансування послуг сприяє справедливості, оскільки послуги оплачуються однаково через місцеві представництва. Такий підхід зменшує можливості, а отже і ефективність, оскільки місцеві органи влади не можуть обирати бажаний рівень витрат.

Привабливість громади визначається достойним наданням послуг та запропонованим комфортом проживання для мешканців. Наявність і якість таких об'єктів і послуг, як пляжі, парки, охорона, дороги, паркінги будуть входити до безумовних визначальних чинників рівня проживання. Громадянин може розглядатися як той, хто обирає ту спільноту, яка найкраще задовольняє його модель переваг щодо суспільних благ. Це основна відмінність між центральним і місцевим рівнями надання суспільних благ. На центральному рівні надаються переваги для споживачів-виборців, і уряд намагається пристосуватися до моделі цих переваг. Тоді як на місцевому рівні муніципалітети мають більш-менш встановлені моделі доходів і витрат. А тому споживач послуг переходить до тієї громади, чия місцева влада найкраще задовольняє його набір уподобань. Успішними будуть ті громади, які зможуть створити найкращі умови та будуть прагнути залучати економічно активних громадян.

Фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, екологічних проблем не повинні залежати в повному обсязі від одних джерел. Рівень таких послуг, у разі фінансування виключно з місцевих бюджетів, буде залежати напряду від можливостей мешканців сплачувати податки, а отже спроможності громади в цілому. Такі послуги мають бути однаково доступні та мати співставну якість по всій території країни. Питання фінансового федералізму та рівня централізації державних витрат гостро дискутується в наукових колах: ефективність за рахунок місцевих витрат чи справедливість рівномірного розподілу? Теоретично комбіноване децентралізоване фінансування покликане вирішити такі проблеми. На часі розробка

комплексних компромісних рішень у розподілі видаткових повноважень між державним та місцевими бюджетами. І не існує єдиного правильного рішення. На регіональному рівні все залежить від пріоритетів ОМСВ та інтересів громадян, де черговість реалізації завдань має прийматися у порядку важливості, що ґрунтується на поєднанні пріоритетів політики та доказового, бажано економетричного інструментарію.

Таблиця 3.2

Принципи формування бюджетних видатків

Тип методології	<i>Знизу-вгору</i>	<i>Зверху-вниз</i>	<i>Історичний принцип</i>	<i>Моделювання</i>
Опис	Формування з розрахунку на одиницю необхідних видатків. Співставлення з економічним зростанням, демографією для оцінки майбутніх потреб.	Використання стимулів витрат для оцінки потреб у фінансуванні пріоритетних сфер. Співставлення з економічним зростанням, демографією для оцінки майбутніх потреб.	Оцінка на основі минулих показників видатків. Встановлення відсоткового збільшення потреб.	Спрямовані на майбутнє. Оцінка видатків на основі сценаріїв з використанням різних підходів.
Користувачі	Уряд та зацікавлені сторони	Уряд та зацікавлені сторони	Галузеві міністерства та міністерство фінансів	Міністерство фінансів, НБУ, міжнародні організації
Вимоги	Довідкові значення	Довідкові значення	Історичні видатки, бажані витрати	Можливі сценарії, емпіричні дані, еластичність зростання
Застереження	Чутливість до видатків на одиницю продукції	Чутливість до прогнозів зростання.	Чутливість до історичних показників, як наслідок – викривлення якісних цілей.	Чутливість до припущень, залежність від даних.

Джерело: складено автором

Тож концептуальні основи економічного та фінансового аналізу витрат і наданих благ слід розглядати у межах мікроекономічних концепцій, які

дають можливість виміряти ефекти. Визначити та виміряти регіональні потреби у видатках важко. Місцеві видатки дуже різняться та залежать від спектру та якості послуг, географічних та соціально-економічних характеристик, які впливають на вартість надання цього пакету послуг. Сьогодні потреба у видатках формується здебільшого за історичним принципом (табл. 3.2).

Справедливий огляд фінансування потрібно спрямувати на оновлення та вдосконалення системи розподілу фінансових ресурсів між органами місцевого врядування у змінюваних умовах. Ключовим у цьому має бути розробка нових оцінок відносних потреб на фінансування послуг. Поступове зміщення пріоритетів від перерозподілу ресурсів до надання стимулів для вирішення потреб з посиленням спроможності збирати місцеві доходи має стати твердим напрямком руху центрального уряду задля самодостатності громад. Мета полягає у тому, щоб оновити та удосконалити методи, які застосовуються для перерозподілу фінансових ресурсів між органами місцевого врядування, урахувати відмінності у витратах на послуги на користь конкретного мешканця громади. Задля досягнення поставлених цілей місцеві рівні врядування повинні мати змогу оцінювати фінансові потреби на середньострокову перспективу: визначати можливі варіанти мобілізації ресурсів, узгоджувати стратегії розвитку з плануванням потреб у видатках, пропонувати раціональний розподіл державних фінансів, розробляти умови взаємодії з партнерами з недержавного сектору, відпрацьовувати напрямки інвестиційних надходжень, посилювати підзвітність та прозорість розподілу ресурсів.

Зосередження на розробці моделей оцінки витрат та їх цінність має ґрунтуватися на достовірних даних, а головне - урахувувати можливі ризики кліматичних змін, умов господарювання в регіоні, наслідки від пандемій, потенційні міграційні процеси, можливі військові загрози тощо. Дослідження у цьому напрямку слід розглядати у контексті триваючих пандемії COVID-19, військових конфліктів, які суттєво впливають на фінанси місцевих органів

влади. Відповідно, слід окреслити перелік можливих інституційних проблем, які можуть бути перешкодами у процесі планування:

- відсутність та/або недостатня кількість інформації для якісної оцінки результатів;
- недостатня інтеграція та взаємодія між рівнями влади, інституційний супротив;
- несприйняття та тривалі терміни прийняття рішень, як результат - неактуальність запровадження нових підходів;
- низьке усвідомлення поточних та майбутніх ризиків, що неминуче відображається на якості та об'ємах фінансування.

Тому, запропоновані рішення вимірювання потреб місцевих органів влади мають бути простими, прозорими, зрозумілими та справедливими. Застосування невеликої кількості важливих індикаторів з можливим виключенням незначущих показників, які спричиняють найменшу зміну оцінених потреб місцевою владою, формує загальне бачення по розробці методу оцінки фінансування. Звісно, потреби та наявні можливості будуть визначними факторами у визначенні обсягів запланованих витрат, що безпосередньо впливатиме на вибір методології.

Тож постає питання: з чого починати, як оцінити фінансові потреби? У перехідних умовах децентралізації фінансових ресурсів України нами пропонується підійти до розробки стратегії оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів поетапно (табл. 3.3).

Даний підхід не враховує зміну політичних курсів, глобальних економічних потрясінь, інших катастроф.

I етап. Визначається нагальність потенційних витрат з точки зору обсягів інвестування ресурсів. Великий вплив має масштабність фінансування, адже спрямованість на конкретні завдання, проєкти чи національні стратегії визначають можливості задіяння комплексної калькуляції витрат.

Таблиця 3.3

Стратегія оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів

I етап	Бажаний обсяг та мета фінансування
	• Кінцева мета залучення, розподілу коштів • Рівень залучення фінансування (держава, регіон, громада) • Необхідний об'єм ресурсів. Можливості залучення з інших джерел • Суб'єкти залучення
II етап	Вибір типу методології
	• На яких витратах слід зосередитися? • Очікувані терміни фінансування витрат • Можливе переймання досвіду успішних країн
III етап	Розрахунок бюджету витрат
	<i>Сценарії та потенційні вигоди</i> • Вплив можливих сценаріїв на потреби у фінансуванні • Які наслідки та ризики для потреб у фінансуванні • Майбутні фінансові вигоди <i>Вплив</i> • Вплив на конкретних споживачів • Порівнюваність витрат з майбутніми заощадженнями • Вплив екологічної складової на оцінку витрат <i>Взаємозв'язок між органами державної влади, секторами, напрямками</i> • Дублювання потреб у фінансуванні, що можуть призвести до завищених потреб • Можливості застосування висновків по залученню коштів на інших напрямках
IV етап	Перевірка, виявлення та подолання недоліків
	• Висновки по фінансуванню • Виявлення недоліків • Можливі сценарії усунення недоліків по фінансуванню

Джерело: сформовано автором

Поглиблене вивчення зацікавленими сторонами суті проблематики у фінансуванні можуть допомогти у виборі методології та у підсумкових оцінках щодо розрахунку витрат, поточних потреб. Доступ до якісних даних сприятиме кращому плануванню, складанню бюджету, реалізації поставлених цілей. Оскільки потреби розвитку можуть сильно відрізнятися за географічними ознаками та потребувати більш детального планування, то необхідно запропонувати гнучкі підходи по адаптації до потреб місцевих громад. Удосконалення законодавства у частині розпорядження коштами відкривають вікно можливостей для місцевих органів влади відігравати більш важливу роль у реалізації цілей сталого розвитку на місцевому рівні.

Децентралізованим місцевим органам влади потрібно розширити повноваження впливати на видаткову частину статей послуг з охорони здоров'я, освіти, соціальної сфери. Адже нижчі рівні влади знаходяться ближче до місцевих громад і можуть краще реагувати на місцеві потреби. Визначені цілі розвитку в той же час забезпечують основу для місцевого прогресу. ОМСВ можуть підготуватися до реалізації поставлених цілей шляхом проведення оцінки потреб для визначення пріоритетів, узгодження планів місцевого розвитку та мобілізації місцевих ресурсів.

II етап. Залежно від обраної методології (рис. 3.2) має застосовуватися відповідний інструментарій обрахунків потреб у обсягах витрат.

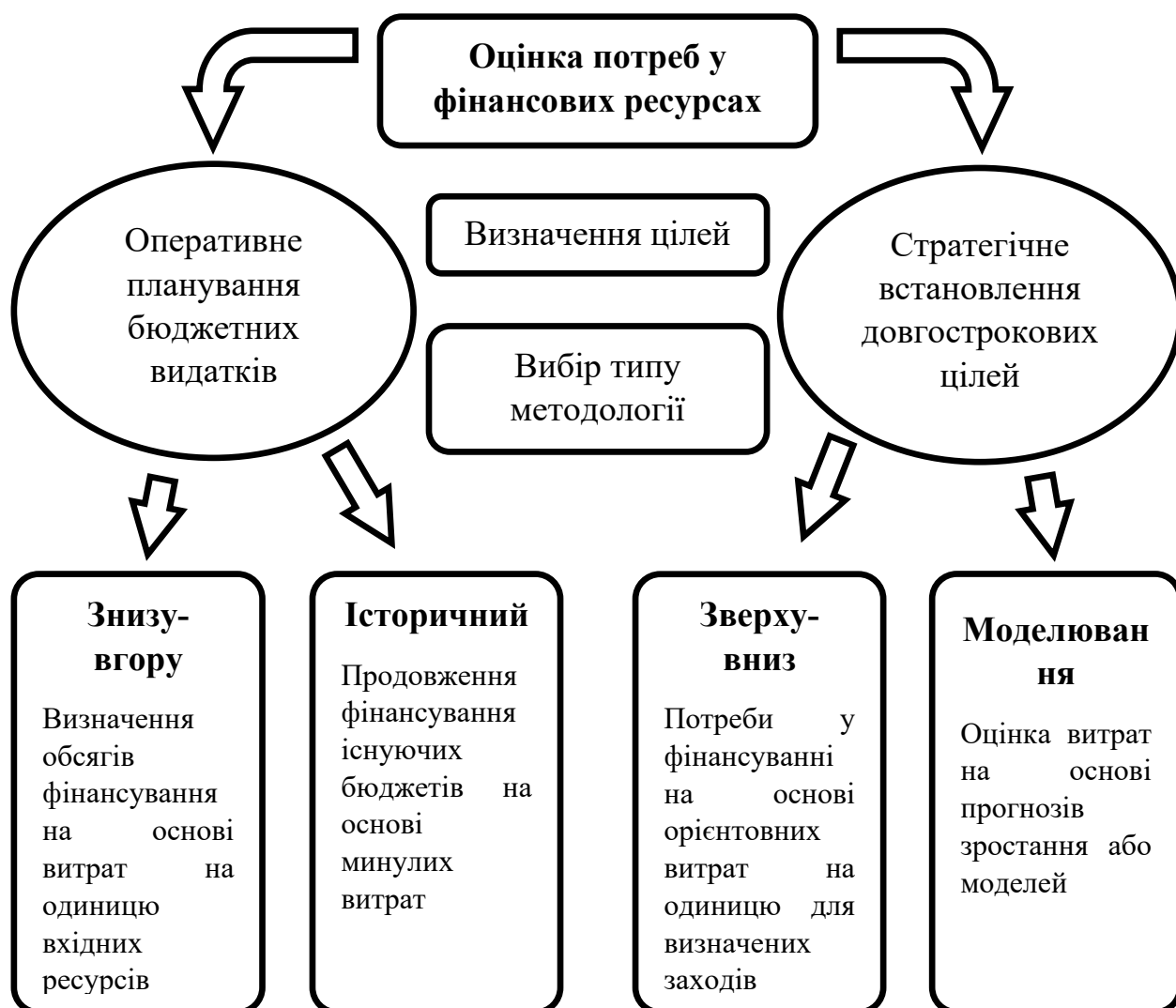

Рис. 3.2 Процес вибору методології оцінки витрат

Джерело: сформовано автором

Методології «знизу-вгору» та «історичного підходу» властиві для планування на осяжне майбутнє та складаються на операційному бюджетному рівні. Витрати розраховуються за конкретним благом або послугою як на рівні громади, так і на рівні країни. Методологія, основана на історичних тенденціях здебільшого використовується у плануванні бюджетів різних рівнів України. Вона спирається на розширення або продовження поточних заходів і програм, оскільки не може включати нових чинників витрат. Такий підхід характеризується простотою та прозорістю, але в усіх інших відношеннях він не бажаний. З точки зору покращення певних здобутків цей підхід має під собою певні переваги. Використання фактичних минулих видатків підходить здебільшого для визначення потреб у видатках, які місцеві ради слабо або взагалі не контролюють (призначаються урядом). Просте збільшення минулих витрат може призвести до неправильного розподілу видатків радами. При реформуванні окремих секторів, напрямків, конкретних послуг він потребує кардинального перегляду, а отже – повинен ґрунтуватися на інших методах.

Особливий інтерес як для науковців, так і для розпорядників бюджетних коштів являють собою найбільш складні підходи моделювання потреб в об'ємах витрат. Врахування нових обставин відкривають можливості для більш достовірного передбачення майбутніх наслідків. Належне прогнозування витрат має вирішальне значення для стійкості фіскальної програми і підготовки бюджету, особливо у багаторічному фінансовому плануванні. Слід мати на увазі, що використовуючи моделювання оцінки фінансування витрат, перспективи покращення окремих показників не завжди означають такі ж тенденції за іншими показниками. Тому комплексний інтегрований підхід, хоч і ускладнює розрахунки, проте забезпечує повну картину зв'язків між напрямками втручання.

При виборі моделі оцінки об'ємів витрат можуть виникати інші перешкоди, які можуть вплинути на кінцеві результати. Серед них: чутливість до швидких змін економічного середовища під впливом глобальних викликів; взаємозв'язок між суміжними секторами, що вимагає компромісних кроків;

неможливість урахування всіх факторів впливу, що тягне за собою неконтрольоване викривлення витрат.

Для визначення напрямків покращення та удосконалення рівня ФД за допомогою контролю видаткової частини місцевих бюджетів нами було запропоновано сучасний підхід машинного навчання - гнучкої високоефективної моделі XGBoost, в основі якої лежить алгоритм градієнтного бустингу дерев рішень. Практична апробація моделі розглянута в розділі 3.2.

III етап. Розрахунок бюджету витрат. Цей етап потребує зосередженості на калькуляції з урахуванням певних обмежень.

На оцінку фінансових потреб неминуче можуть вплинути непередбачувані сценарії, зокрема війни, пандемії, стихійні лиха, зміни клімату тощо. З іншої боку, деякі заходи потенційно можуть генерувати додаткові фінансові вигоди. Для стратегічного планування доречно встановлювати цілі з використанням гнучкого планування, що передбачає певні компромісні рішення. Врахування ризиків може вплинути на фінансові наслідки. Тому збалансований підхід зміцнює загальну стійкість обраної моделі та сприяє мінімізації економічних втрат.

IV етап. У ході аналізу та перевірки застосування обраних підходів неминуче з'ясовуються потенційно значущі фінансові витрати. Їхня оцінка та коригування дають змогу заповнити прогалини у фінансуванні.

Основною ціллю переоцінки фінансування має бути задоволення визначених потреб. Тому чітко сформульоване завдання з наявними якісними даними дадуть бажаний результат.

Має сенс звернути увагу на розробку структурованої системи спеціальних специфічних індикаторів, які послужать основою потужної підтримки моніторингу та оцінки місцевого прогресу у досягненні результатів розвитку. Там, де можливо, така структура повинна використовувати наявні показники та рекомендації з національного рівня та адаптовані на місцевому рівні. Картографування фінансових показників у всіх сферах моніторингу та

оцінки – від вхідних даних до впливу – допомагає краще зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки, оцінити доступність та охоплення пов'язаних програм, а також визначитися з необхідними ресурсами та матеріалами. Хоча показники результатів і впливу на видаткову частину можна оцінити, проте це не стосується спектру показників вхідних даних. А такі дані мають вирішальне значення для того, щоб місцеві органи влади розуміли свій внесок у досягнення цілей вищого рівня та інформували про планування, складання бюджету та формування політики подальшого розвитку.

Сам процес вибору та визначення об'ємів витрат передбачає чіткий алгоритм дій. Проблему може створити нестача даних, відсутність або неповнота яких визначає якість оцінки витрат. Використання національних офіційних джерел у поєднанні з міжнародними базами даних можуть закрити такі прогалини, зокрема: національні плани розвитку, галузеві плани, стратегічні плани міністерств, документи державного бюджету, національні статистичні дані, дані міжнародних організацій, індикатори світового розвитку, міжнародна фінансова статистика, бази даних про стихійні лиха, катастрофи.

Серед проблем для застосування нових підходів оцінки фінансування потреб можна виділити недостатній ресурсний потенціал України. Низький технічний досвід, недостатність фінансування заходів, обмеженість в часі безумовно впливають на інтенсивність запровадження сучасних методик. На цьому етапі доречно залучати та підтримувати незалежні дослідницькі та правозахисні організації, що відстежують витрати та здатні відокремлено підійти до багатогалузевої калькуляції витрат.

Запровадження розглянутого підходу для визначення фінансових потреб на рівні країни викликано необхідністю забезпечення методологією з урахуванням ризиків та залученням зацікавлених сторін. Долучення міністерств, місцевих органів влади, представників наукових кіл до осучаснення підходів у розрахунках та визначенні витрат місцевих бюджетів

повинно поглибити підходи та сприяти ефективному використанню фінансових ресурсів.

Маємо сподівання, що декларативне та примусове доведення обсягів планування майбутніх витрат поступово відходить у минуле. Перспективи розвитку адміністративно-територіальних одиниць повинні базуватися на сучасних економетричних підходах оцінки фінансової спроможності. Лише поєднання, чітке узгодження зусиль усіх рівнів влади може сформувати пріоритети та реальну стратегію змін у фінансових відносинах між державою та місцевим самоврядуванням.

3.2. Апробація сучасних економетричних підходів машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів

В умовах системної трансформації державного сектору, спрямованої на підвищення фінансової безпеки територій та якості життя населення, проблема ефективної діагностики бюджетного потенціалу стають визначальними.

З огляду на виявлені у попередніх розділах основні тенденції сучасного просування фінансового забезпечення децентралізаційних змін, вважаємо за необхідне дослідити фактори, що можуть вплинути на удосконалення видаткової частини місцевих бюджетів.

Визначення методології обумовлено нагальністю пошуку наукового обґрунтування виявлення зв'язків видаткової частини місцевих бюджетів з факторами впливу.

Вибір економетричного підходу має бути виваженим. Наприклад, розрахунок фінансових потреб на основі експертних оцінок є суб'єктивним і потенційно менш прозорим. Комбінований емпіричний аналіз зв'язку витрат з різними чинниками потреб надає можливість обґрунтовувати свої рішення, проте цей підхід безпосередньо не визначає формули. Тому спроби побудови моделі, де вагові коефіцієнти базуються на судженнях зацікавлених сторін та

експертів на нашу думку можуть бути хибними та не відображати достовірні характеристики впливу показників.

Щоб максимізувати інтерес до прогнозування, доречно підкреслити його важливість як ключового фактора у процесі планування та бюджетування. Це означає надання довгострокової перспективи процесу складання бюджетів та наголос на фінансово стійких рішеннях. Необхідність задіяння моделювання обґрунтовується безпосередніми практичними вигодами:

- можливість прогнозування розподілу обмежених ресурсів з найкращими бажаними параметрами;
- підтримка рівноваги структурного балансу, яка вимагає покриття регулярних витрат періодичними доходами;
- можливість довгострокового фінансового планування, яке зобов'язує посадових осіб враховувати довгострокові наслідки рішень, прийнятих у змінюваних реаліях;
- капітальне удосконалення відкриє можливість використовувати довгостроковий горизонт планування.

У розвинених країнах кілька десятиліть тому з початком застосування новітніх підходів до моделювання економічних процесів технології машинного навчання мали значний вплив на бізнес, бюджетування доходів. Для багатьох організацій це стало важливим інструментом для самовдосконалення, розпізнавання певних завдань та прогнозування. Підвищений інтерес до такого підходу пов'язаний з можливістю долучення безлічі факторів, включаючи сценарії обробки об'ємних даних за розумних витрат та за відносно короткий час виконання. Науково обґрунтовані підходи стають дедалі затребуванішими, хоча і є організації, що ставляться скептично та уникають математично орієнтованих способів прогнозування майбутніх тенденцій.

Зваживши недоліки різних підходів та ознайомившись з методами обробки даних, ми прийшли до висновку, що застосування можливостей машинного навчання є найбільш сучасними та стійкими.

За допомогою певних класифікацій алгоритмів програма намагається сама знайти приховані закономірності в даних і вчитися на цьому. Згідно з цими підходами, потреби у видатках місцевого самоврядування визначаються на основі статистичних зв'язків між характеристиками регіону, обраними як «рушійної сили потреб» (вікова структура, чисельність населення тощо) та минулими доходами. Такі оцінені співвідношення використовуються у формулах для розрахунку потреб у видатках місцевих рад. Надійні оцінки витрат можуть забезпечити розуміння наявного фінансування, оцінити фінансові ризики, оцінити стабільність послуг, визначити ключові змінні, що визначають зміну рівня витрат. Зрештою, такий підхід дає розуміння впливу ФД на державні витрати місцевих органів влади. ОМСВ приділяють все більше уваги тенденціям витрат і їх точні оцінки можуть допомогти керувати бюджетною рівновагою та підвищити довіру громадян. Такі розрахунки скеровані здебільшого на забезпечення оцінки фінансування потреб вищих рівнів, а також можуть використовуватися для досягнення конкретних результатів на основі фактичних витрат, оцінки варіантів фінансування окремих напрямків.

Перш ніж залучати до моделі показники необхідно прийняти компромісне рішення між простотою та точністю. Адже, формула лише з кількома факторами впливу на потреби зменшує складність розрахунків та буде легшою для розуміння, тоді як формула з додатковими показниками буде більш точною. Ця дилема вирішується за допомогою застосування потужних програмних комплексів, які забезпечують швидкість обробки інформації, гнучкість підходів, точність розрахунків з використанням великого об'єму вхідних даних. Тому для подальшої роботи з даними обрано IBM SPSS Modeler V.18.3.0 [180], як краще програмне забезпечення 2022 року в категорії продуктів Analytics і AI [181]. Методи, доступні в палітрі моделювання, дозволяють отримувати нову інформацію з даних, виявляти раніше приховані закономірності і розробляти прогнознi моделі швидко та інтуїтивно без безпосереднього програмування. Вибір саме цього програмного продукту

зумовлений «дружнім» інтерфейсом, широкими можливостями обробки даних, зрозумілою візуалізацією отриманих результатів.

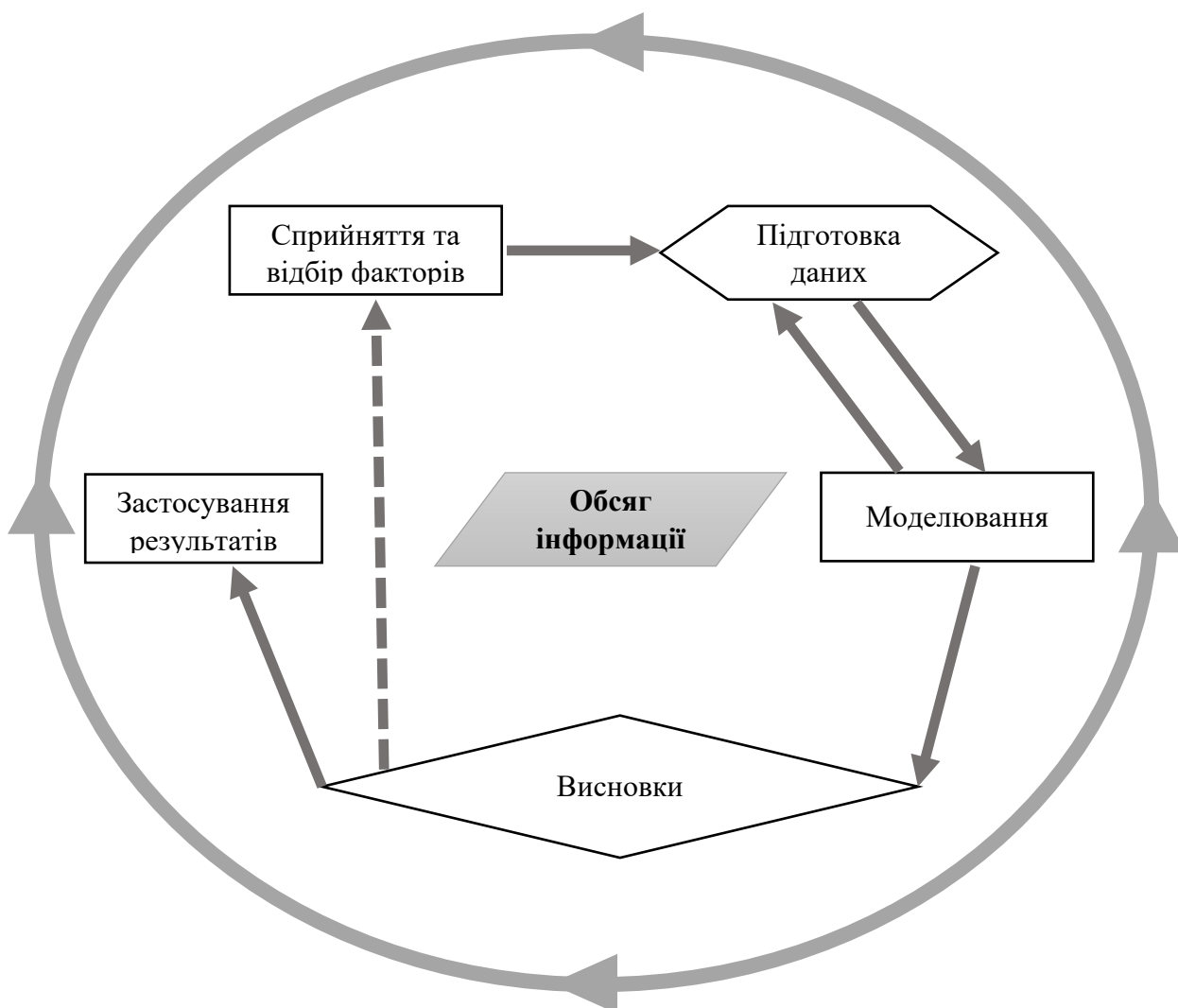

Рис. 3.3 Алгоритм моделювання впливу факторів на видатки місцевих бюджетів.

Джерело: сформовано автором

Процес побудови моделі трудомісткий та включає декілька етапів (перспективи та можливості запровадження результатів моделювання на основі отриманих результатів відображено на рисунку 3.3:

1. Збір даних, визначення їхньої «корисності», встановлення вимог до аналізу;
2. Остаточний процес підготовки відібраної невідготовленої інформації для подальшого опрацювання: обробка, перетворення, вибір функцій;

3. Безпосередньо процес моделювання. Вибір методів. Навчання моделі за різними критеріями;

4. Оцінка та висновки з отриманого моделювання.

Для демонстративного моделювання було використано набір статистичної інформації, яка характеризує зміни в регіонах. Звичайно, «неекономічні» змінні також можуть бути залучені. Використаний перелік статистичних даних не вичерпний та не є остаточним. Модель може доповнюватися іншими аналітичними характеристиками областей, враховуючи якісні (двійкові, категоріальні дані) та кількісні показники, зі збільшенням часового масштабу, що має позитивно вплинути на якість обрахунку прогностного показника залежної змінної (Додаток 3, табл. 3.8.). Для прикладу можливостей інтерпретації та застосування моделі використано найбільш повний масив даних за 2015-2020 роки з метою мінімальної втрати кореляційних зв'язків між предикторами (Додаток Е, табл. Е.4.1 - Е.10.3, Додаток 3, табл. 3.1.1-3.6.2).

Завантаживши дані до програми перш за все необхідно виконати їх обробку – відфільтрувати. Для коректного застосування змінних визначаємо тип даних в залежності від їх значень та ролі у моделі (вхідний чи цільовий предиктор). На цьому етапі звернемо увагу на відсутність даних до 2018 року за показниками RES, TECH, SUPSTAF. Програму варто примусити перевіряти значення і зазначити комірки без даних як «white space», щоб в подальшому відсутність інформації не інтерпретувалася як нульові значення.

Окрім цього штучним шляхом визначимо відсутні значення цих показників за допомогою запропонованого згенерованого програмою автоматичного алгоритму прогнозування рішень, а саме модуля інтерактивних дерев (C&RT, CHAID) для збагачення інтерпретації.

Пусті комірки для міста Києва за показником RURPOP підтверджують відсутність проживаючого сільського населення в місті, а тому ми запрограмували сприйняття цих комірок як «нульові значення» (рис. 3.4).

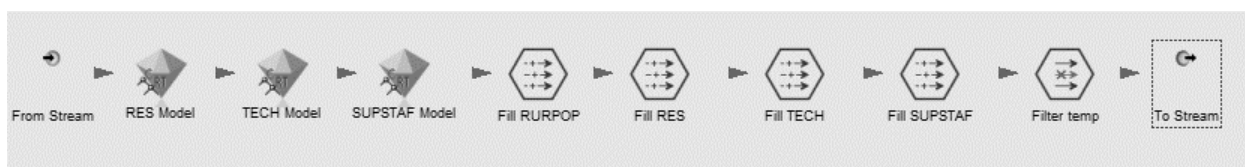

Рис. 3.4 Обробка відсутніх та нульових показників програмою SPSS Modeler

Джерело: складено автором на основі IBM SPSS Modeler

Підготовані дані за допомогою різновидів графіків, виводу аналізованої інформації було перевірено та досліджено на розподіл значень, їхню якість (мініатюру гістограм, мінімальні, максимальні значення, середнє стандартне відхилення, кількість значень, кількість унікальних значень, кількість викидів, кількість екстремальних значень тощо).

Згенерувавши нові дані ми отримали 100% наповнюваність, що сприятиме якісному аналізу в подальшому, хоча при цьому дещо постраждав коефіцієнт кореляції визначених предикторів за рахунок додавання розрахованих даних.

Щоб уникнути переобладнання моделі та оптимізувати для подальшого аналізу, дані поділяються на навчальний і тестовий набори. Алгоритм використовує навчальний набір даних для створення моделі та тестовий набір – для вимірювання продуктивності. На відсоткових пропорціях слід зосередитися. Чим більше даних використовується як навчальні, тим краще модель зможе вчитися на основі даних і модель краще відображає реальність. При цьому тестовий набір буде меншим, що призводить до меншої впевненості в результатах, оскільки продуктивність вимірюється на меншій кількості записів. Поширеною і часто ефективною практикою для машинного навчання є практика 80/20. 80% даних використовується для навчання, а 20% даних використовується для тестування та оцінки побудованої моделі. Це гарантує, що модель не надто застосована до навчальних даних і може узагальнювати нові дані. Вибірковість визначення рядків для присвоєння типу набору визначаємо випадковим генеруванням. Чітка прив'язка до розподілу

вибірки зумовлена ще тим, що наше завдання пов'язане з прогнозуванням значень видатків місцевих бюджетів. Визначаємо тип згенерованих даних.

У поєднанні великої кількості даних та потужності обчислювальної техніки скористаємося сучасним та одним із найефективніших методів машинного навчання XGBoost (eXtreme Gradient Boosting) [182]. Найважливішими особливостями алгоритму є те, що він може досягати високої потужності прогнозування, запобігати перенавчанню, керувати пустими даними та вираховувати їх, працює в 10 разів швидше, ніж інші популярні алгоритми.

Така модель приймає інтегровану ідею і може використовуватися для вирішення проблем як класифікації, так і регресії. Алгоритм в основному застосовує інтегральні обчислення, вирішує функцію мінімальних втрат за допомогою розкладання Тейлора другого порядку, визначає розділений вузол і будує остаточну модель (рис. 3.5).

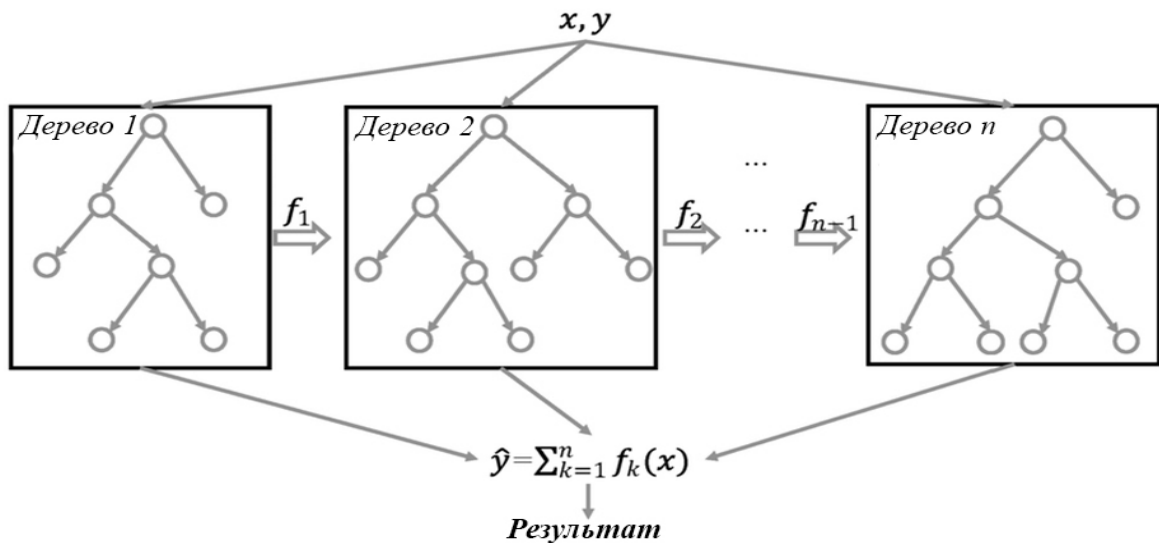

Рис. 3.5 Загальна архітектура XGBoost

де $\hat{y}$ – прогнозований вихід для даних; n – кількість оцінок, що відповідають незалежним k деревоподібним структурам для кожного f_k (тобто $k=1$ до n).

$$L(\emptyset) = \sum_i l(\hat{y}_i, y_i) + \sum_k \omega(f_k) \quad (3.1)$$

де перший доданок (елемент) – це функція суми втрат для кожного окремого прикладу даних, у якій $\hat{y}_i$ – прогнозоване значення, y_i – істинне значення, i – кількість вибірок. Обчислює втрату між передбаченими і справжніми значеннями. Другий доданок – сума штрафів або регуляризаційних термів для моделі, де $\omega(f_k) = \gamma T + (\frac{1}{2})\lambda\|\omega\|^2$, при чому T представляє кількість листових вузлів, ω – значення на листових вузлах. Звичайний терм додається для контролю складності моделі, тобто для досягнення балансу між складністю моделі та ефектом моделі. Відповідно до цільової функції, алгоритм кроку вперед використовується для вирішення дерева рішень f_k у поточному стані:

$$L^t = \sum_i l(\hat{y}_i^{t-1} + f_t(x_i), y_i) + \omega(f_t). \quad (3.2)$$

t – період поточного стану, оскільки відомий результат $t - 1$ стану, ми можемо отримати f_k , оптимізувавши наведену вище формулу. У наведеній вище формулі, звичайний термін $\sum_k \omega(f_k)$ у $t - 1$ стані є постійним членом, який не впливає на результат оптимізації, тому його можна видалити. Після цього для вирішення моделі запроваджується розширення Тейлора L^t . Через просторові обмеження ми не розширюємо процес вирішення моделі.

Даний вузол на платформі SPSS Modeler в доступній формі розкриває основні функції та часто використовувані параметри цієї моделі, реалізований на мові програмування Python. В основі XGBoost Tree лежить алгоритм розумного градієнтного бустингу дерев рішень. Зокрема, ця модель має відмінну продуктивність і високу швидкість завдяки можливості паралельних обчислень машинного навчання задач класифікації та регресії. Особливістю XGBoost Tree є побудова моделі підвищення ефективності на основі ітеративного вивчення слабких класифікаторів з подальшим додаванням їх до остаточного сильного класифікатора. Дозволяє навчитися нової моделі на

підставі даних попередньої, а також заздалегідь розрахованих відхилень прогнозу від факту [183].

Модель XGBoost в основному включає три типи параметрів: загальні параметри (для встановлення загальних функцій моделі), параметри просування (для швидкості навчання) та параметри навчання (для керування виконанням оптимізації завдання).

На основі цих трьох типів параметрів ми оптимізували важливі параметри та створили оптимізовану модель, щоб покращити прогнозний вплив моделі на видатки місцевих бюджетів.

Для успішної реалізації алгоритму XGBoost Tree перейдемо безпосередньо до формулювання параметрів для побудови моделі.

1. Аналізуємо поля, які ми будемо використовувати та призначаємо їм заздалегідь визначені ролі. Нашою метою є дослідження показника видатків місцевих бюджетів EXPLOCBUDG, як цільової функції. Всі інші предиктори будуть виступати у якості вхідних змінних для прогнозування. Поле найменування року YEAR не будемо використовувати, так як воно не несе смислового навантаження.

2. Визначаємо основні гіперпараметри нашої моделі вручну, щоб прогноз адаптувався якомога ближче до свого справжнього значення. В подальшому порівняємо показники після використання гіперпараметрів за замовчуванням та оптимізованих програмним комплексом:

- серед алгоритмів побудови дерева зупинимося на автоматичному методі з десятьма раундами підвищення;
- діапазон значень *max_depth* варіюється $[0, +\infty]$, типовий - $[3, 10]$. Нами пропонується максимальну глибину дерева зупинити на «4», що спрощує переобладнання;
- діапазон значень *min_child_weight* - $[0, +\infty]$, визначає мінімальну суму навантаження усіх спостережень. При цьому чим більше значення, тим консервативніший алгоритм і менша ймовірність переобладнання. Високі

значення не дозволяють вивчати відносини, які можуть бути специфічними для моделі. Тому обираємо значення «1»;

- дельта-крок дозволяє оцінку ваги кожного дерева, позитивне значення може допомогти етапу оновлення бути більш консервативним. *max_delta_step* залишаємо за замовчуванням «0», що означає відсутність обмежень [184]. Вищевказані параметри досягнуто експериментально шляхом поетапного підбору комбінацій значень показників *max_depth* (від 3 до 8 з кроком «1») та *min_child_weight* (від 0 до 2 з кроком «0,25»), де найвище значення у тестовому наборі склало 0,977 (рис. 3.6);

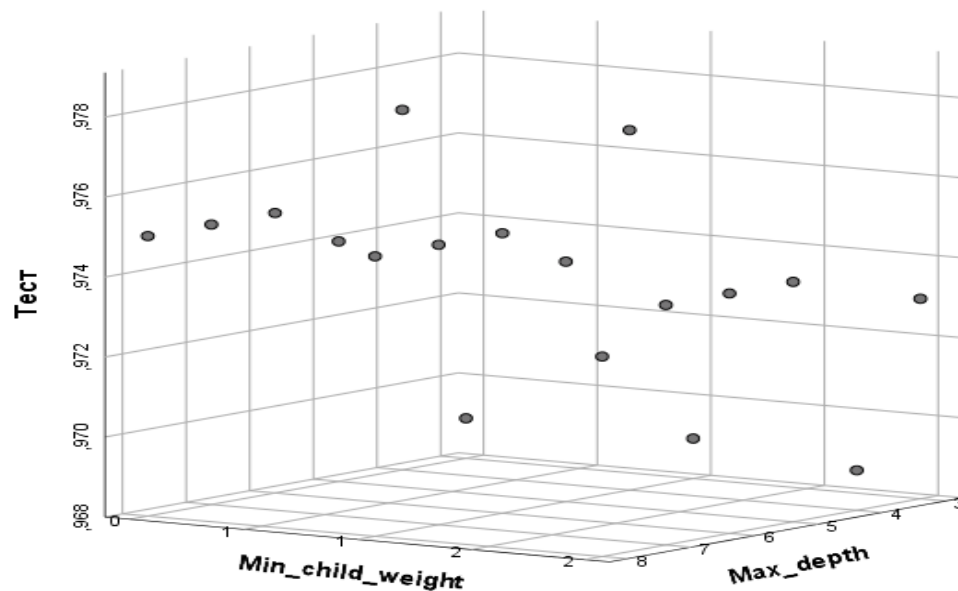

Рис. 3.6 Комбінації параметрів зростання дерев

Джерело: сформовано автором за допомогою IBM SPSS Modeler

- серед запропонованих програмою варіантів об'єктивних навчальних завдань обираємо *reg_linear* як функцію втрат, що необхідно мінімізувати;

- значення коефіцієнта підвибірки навчальних екземплярів [0,1] *sub_sample* встановлюємо на рівні «1», що буде означати відбір усіх навчальних даних перед вирощуванням дерев;

- параметр *eta* контролює швидкість навчання, визначає кількість коригувань, які ми робимо на кожному кроці і варіюється у межах від 0 до 1. При високому значенні параметра перше побудоване дерево бере на себе більшу частину передбачення. На практиці нижчий рівень цього показника робить модель більш стійкою до переобладнання та розширює процес навчання, що тягне за собою збільшення часу для тренування незначних покращень. Тому обираємо значення на рівні «0,3»;

- значення *gamma* вказує на мінімальне значення втрат, необхідне для створення додаткового розділу на листовому вузлі дерева. Виставляємо значення на рівні «0», адже збільшення цього показника буде вказувати на консервативність алгоритму.

- *colsample_bytree* використовує підвибірку стовпців під час побудови кожного дерева, подібну до випадкового лісу з діапазоном значень [0,1]. Підвибірка відбувається один раз для кожного побудованого дерева;

- *colsample_bylevel* - коефіцієнт підвибірки стовпців для кожного розбиття на кожному рівні [0,1]. Підвибірка відбувається один раз для кожного нового рівня глибини, досягнутого в дереві. Стовпці відбираються з набору стовпців, вибраних для поточного дерева;

Поетапно підставляючи значення від 0,1 до 1 з кроком 0,1 виявили, що найкраще відображається на тестовому наборі при 0,98 лінійної кореляції для *colsample_bytree* на рівні «0,4» та *colsample_bylevel* на рівні «1» (рис. 3.7).

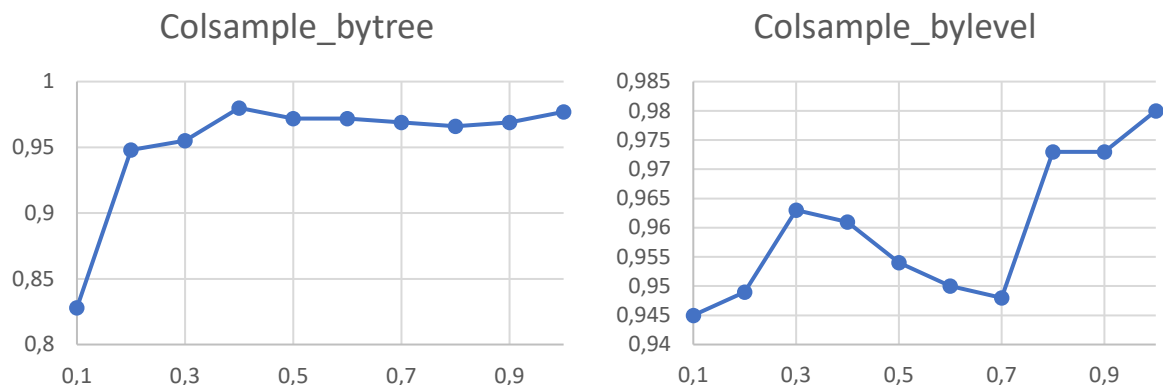

Рис. 3.7 Пошук оптимального набору параметрів стовпців моделі XGBoost

Джерело: сформовано автором за допомогою IBM SPSS Modeler

- показники *lambda* та *alpha* відображають відповідно компоненти регуляризації навантаження RIDGE (L2) - накладання штрафу на розмір коефіцієнтів та LASSO (L1) - оцінки розріджених коефіцієнтів. Ці показники скеровані на виправлення більш складних моделей, при цьому збільшення цих значень зробить модель більш консервативною. Тому значення *lambda* та *alpha* залишаємо за замовчуванням на рівні «1» та «0» відповідно, що відповідає найкращому значенню показника лінійної кореляції в тестовому наборі даних, встановлених у процесі перевірки.

На основі вищенаведених маніпуляцій з основними налаштуваннями ми змогли визначити, що результати прогнозування класифікації за допомогою тестової моделі з користувацькими налаштуваннями були кращими, ніж результати моделей за замовчуванням та оптимізованої автоматично програмним комплексом (табл. 3.4), (рис. 3.8).

Таблиця 3.4

Порівняльна характеристика вихідних параметрів моделей XGBoost за ступенем автоматизації

Показник	Гіперпараметри встановлені за замовчуванням		Гіперпараметри оптимізовані програмою		Гіперпараметри оптимізовані вручну	
	Навчання	Тест	Навчання	Тест	Навчання	Тест
Mean Absolute Error	725,886	1730,07	2060,43	1761,48	752,93	1477,56
Standard Deviation	933,57	2725,07	2046,611	2005,07	999,74	2258,96
Linear Correlation	0,998	0,975	0,995	0,97	0,998	0,98
Occurrences	120	30	120	30	120	30

Джерело: сформовано автором за допомогою IBM SPSS Modeler

Тому для подальшого аналізу та прогнозування будемо керуватися саме цим варіантом відбору параметрів. Ми використали алгоритм XGBoost для виконання обчислень в програмному забезпеченні IBM SPSS Modeler на базі мови програмування Python, щоб отримати оцінки важливості ознак для компонентних факторів [185]. На рисунку 3.9. (Додаток 3) ми бачимо

розташування основних компонентів, які були задіяні в моделі. Поєднання надійного теоретичного обґрунтування та швидкого практичного алгоритму робить використані предиктори потужним інструментом для впевненої інтерпретації деревоподібної моделі підвищення градієнта XGBoost.

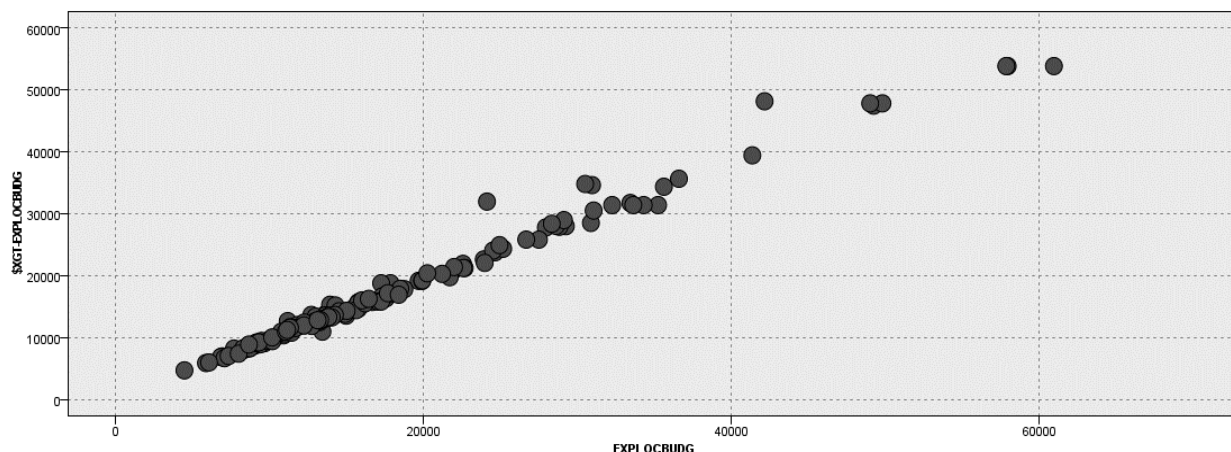

Рис. 3.8 Кореляційна залежність прогнозованих значень від фактичних на прикладі оптимізованої моделі XGBoost з користувацькими налаштуваннями.

Джерело: сформовано автором за допомогою IBM SPSS Modeler

З гістограми можемо зробити певні висновки - визначити важливість функції для кожної змінної у нашому наборі даних. Задіяно було в побудові моделі 28 із 36 предикторів. Із них F2 - 11, F13 - 9, F1 - 7, F4 - 6, F6 - 4, F10 - 4, F18 - 4 з відповідними значеннями мають найбільший внесок у точне прогнозування. Тобто від розміру міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, зібраних податків на доходи фізичних осіб, єдиного податку, наявного доходу населення найбільше залежать на даному етапі розвитку місцевого самоврядування прогнозні показники видатків з місцевих бюджетів, як важливого чинника впливу на рівень ФД.

Ми знаємо, що вплив трансфертів на місцеві бюджети у минулих роках був досить вагомий. Нині, політика держави спрямована на поступову передачу повноважень на нижчі рівні управління. Основна мета - відповідальний розподіл коштів та м'яке примушування самостійного

заробляння коштів. Маємо сподівання, що з часом відбуватиметься еволюція законодавства і залежність місцевих органів влади буде зменшуватись.

У той же час оцінки інших показників, таких як розмір імпорту, кількість зайнятого населення в промисловості, місцеві податки також не були низькими. Це вказує на те, що ці основні компоненти також певною мірою вносять свій внесок у прогнозування видаткової частини місцевих бюджетів. Решта показників використовувались моделлю меншу кількість разів, а отже мають несуттєвий вплив на цільовий показник. Натомість програмою не були задіяні жодного разу у побудові дерева показники капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища, міграційного приросту населення, зайнятого населення у транспортній, поштовій, професійній, науковій, технічній, іншого виду економічної діяльності, населення задіяне в охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги, працівники задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок зі складу допоміжного персоналу, кількості проектів публічно-приватного партнерства.

Модель має не тільки якісний прогнозний вплив на навчальний набір, а й на тестовий набір, що вказує на високу здатність до узагальнення. Крива прогнозу навчальної моделі майже співпадає з кривою ідеальної моделі прогнозу (рис 3.9). Побудована модель актуальною, стійкою, є доречною з точки зору прогнозування. Аналіз значень дав змогу оцінити продуктивність моделі на кожній ітерації алгоритму під час навчання та побудувати результати у вигляді кривих навчання. Крива \$BEST-EXPLOCBUDG знаходиться на певному відрізку над кривою \$XGT- EXPLOCBUDG, що вказує на покращення в якості моделі на цьому відрізку навчання. Графік кривих навчання надає діагностичний інструмент, який можна інтерпретувати та пропонувати конкретні зміни гіперпараметрів моделі у разі низької ефективності прогнозування.

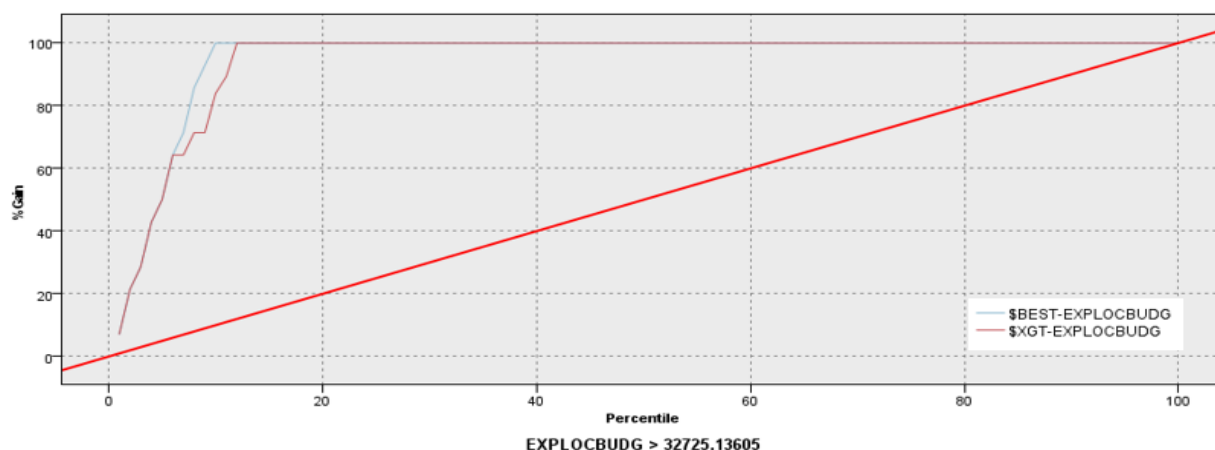

Рис. 3.9 Зміна точності кривих покращення моделі при збільшенні кількості дерев рішень

Джерело: побудовано автором за допомогою SPSS Modeler

Таким чином, ми використали метод екстремального підвищення градієнта XGBoost, що дало змогу встановити зв'язок між різними соціально-економічними характеристиками регіонів та спрогнозувати рівень впливу факторів на витрати місцевих бюджетів. Слід зазначити, що запропонований метод дав змогу досягти високих показників ефективності, що є доказом дієвості моделі.

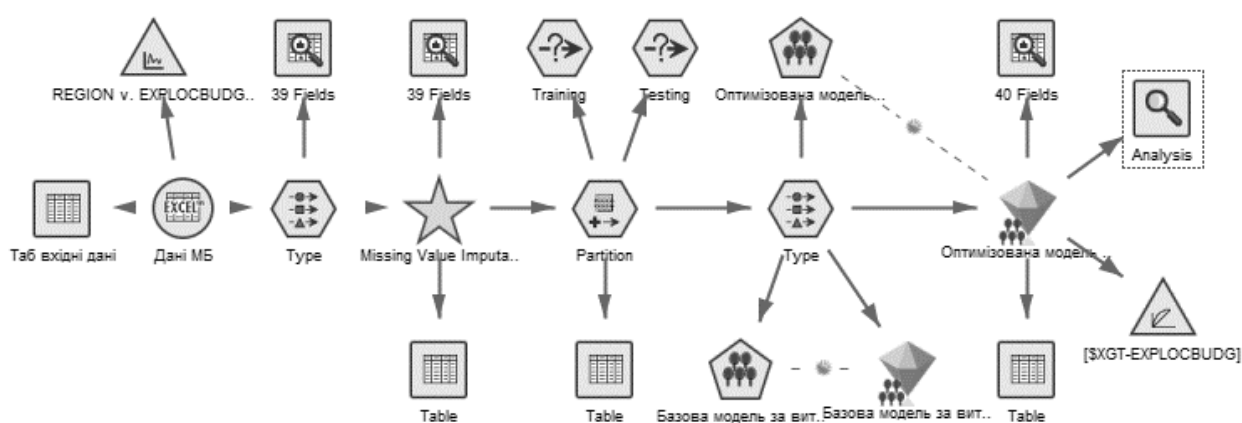

Рис. 3.10 Етапи побудови моделі машинного навчання XGBoost на платформі SPSS Modeler

Джерело: побудовано автором за допомогою SPSS Modeler

Це дослідження визначає один із способів удосконалення поточних підходів фінансування. Нинішня формула дуже складна й погано зрозуміла навіть досвідченим посадовцям місцевого самоврядування. Натомість застосування спеціалістами програмних продуктів значно підвищить прозорість та сприйняття обґрунтування прийнятих рішень (рис. 3.10).

З розвитком комп'ютерних технологій машинне навчання має широко використовуватися в прогнозуванні економічних процесів. Застосування сучасних методів машинного навчання у поєднанні з можливостями штучного інтелекту відкриває широкі перспективи перед місцевими органами влади. Використання найновіших доступних даних, збір інформації на регулярній основі про суспільно-економічний стан адміністративно-територіальної одиниці у поєднанні з унормованими показниками бюджетних відносин між рівнями влади виводять на новий щабель можливості розпорядження фінансовими ресурсами місцевих бюджетів. Наукові підходи щодо оптимального розподілу та використання бюджетних коштів можуть суттєво спростити та удосконалити процеси планування розподілу ресурсів бюджетів, зосередити увагу на найбільш вагомих статтях доходів та витрат, виявити опосередковані фактори впливу на бюджетні процеси.

3.3. Забезпечення стійкого розвитку регіональної економіки: альтернативні джерела фінансування місцевого самоврядування.

Економіка України переживає рецесію внаслідок російського вторгнення. Війна вносить свої корективи, призупинилось багато видів діяльності, що вимагає більшого втручання уряду. Пріоритети в суспільстві зміщуються ближче до стану «виживання». Перед населенням постають нові виклики, пов'язані з порушенням усталених норм суспільного та економічного функціонування.

Релокація виробничих потужностей у безпечніші регіони чи руйнування промислових об'єктів у наслідок обстрілів створюють дуже відчутні проблеми

для місцевих бюджетів. У таких обставинах про додаткові інвестиції, звісно, не йдеться. Незадіяні інтелектуальні можливості, вивільнена робоча сила значно звужують відтворювальні можливості економіки регіонів.

Продовжуючи думку, можна стверджувати, що окрім частини населення, яке тікає від загрози бойових дій, є ще інша - частина свідомих кваліфікованих працівників, які мігрують услід за виробництвами. Тож прикордоння в недалекому майбутньому може зіштовхнутися з гострою проблемою відтоку економічно активного населення, що неминуче матиме негативні довгострокові наслідки для фінансового забезпечення регіонів.

Інший напрямок, який має великий вплив на загальну ситуацію в регіонах, в основному стосується сфери відповідальності державних та місцевих органів влади – це важливі інфраструктурні об'єкти, такі як дороги, мости, мережі зв'язку, тепло- та енергогенеруючі компанії. Пошкоджені об'єкти змушують людей переселятися та обтяжують потік товарів, що ускладнює підтримку економічної продуктивності в прикордонних районах.

Результати попередніх досліджень підтверджують високу залежність видаткової частини місцевих бюджетів від трансфертних коштів та окремих видів податків на даному етапі запровадження ФД.

У той же час, зменшення залежності видаткової частини місцевих бюджетів від державного бюджету, стимулювання залучення інвестицій мають стати пріоритетним напрямком для місцевої влади, що неодмінно буде сприяти зростанню соціально-економічного розвитку регіонів у цілому.

Відправною точкою майбутнього розвитку територій має стати концентрація на регіональній ідентичності. Створення умов для залучення інвестицій, кваліфікованої робочої сили безумовно сприятливо відобразиться на наповненні місцевих бюджетів.

Тому за вхідні дані доречно брати рівень прямих інвестицій (у тому числі за видами економічної діяльності), а за вихідні – індикатори соціально-економічного стану. Порівняльні характеристики окреслюють наближений ефект з точки зору інвестицій, рівня економічного зростання, соціального

благополуччя, екологічного стану території. Більш достовірні результати продуктивності мікрорегіонів та їх характеристик можна отримати завдяки тематичним дослідженням. Калькування економічних ефектів, перенесення успішних кейсів не завжди доцільно повторювати. Слід враховувати специфіку соціально-економічного стану на території, можливість реально оцінювати загальні витрати та вигоди.

У ході експериментальних вимірювань вирішено було зупинитися на інтерпретації узагальненого взаємозв'язку та впливові обсягів ПІІ (*FDI*) за період 2015-2021рр. на загальний об'єм ВРП з урахуванням фактору інфляції (*GRPinfl*), як показника загального стану економічної продуктивності регіону (Додаток К.1.):

$$GRPinfl = -167403 + 55,27 * FDI \quad (3.3)$$

Модель показала високу статистичну значущість (згідно критерію Фішера та значення Р-статистики).

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,798$ свідчить про сильний зв'язок між змінними та вказує на те, що незалежна змінна *FDI* забезпечує достатню кількість інформації для прогнозування залежної змінної *GRPinfl*. А саме, констатуємо мультиплікативний вплив, де збільшення показника *FDI* на одиницю передбачає збільшення рівня *GRPinfl* на 55,27 одиниць. Для наочного відображення скористаємося графічним методом інтерпретації розрахунків (рис. 3.11).

У 2022 році спостерігався відтік ПІІ з України та склав близько 12 млрд. долл. США. Припустимо, що загальний об'єм залишків ПІІ в 2023 році залишився на рівні 2022 року, а саме 51 118 млн. долл. США [186]. Маємо сподівання, що з 2024 року інвестиційний клімат в Україні покращиться, чому сприятиме завершення бойових дій та активізація сприятливого середовища для інвесторів. Тому нами пропонується розглянути сценарій збільшення об'єму інвестицій зі скромним нарощуванням на рівні 10% щороку відносно базового 2023 року з горизонтом планування 5 років (до 2028 року).

Використавши у розрахунках ці дані для прогнозування з'ясувалося, що розкид показників між песимістичним та оптимістичним сценарієм залежної змінної (рівня GRP) досить значний. Спостерігаємо досить широкий довірчий інтервал, проте можна стверджувати, що прогнозовані значення з ймовірністю 95% будуть лежати в цьому діапазоні за умови бажаних об'ємів ПІІ. Найбільш імовірним за таких умов видається реалістичний сценарій прогнозованих обсягів ВРП (GRP).

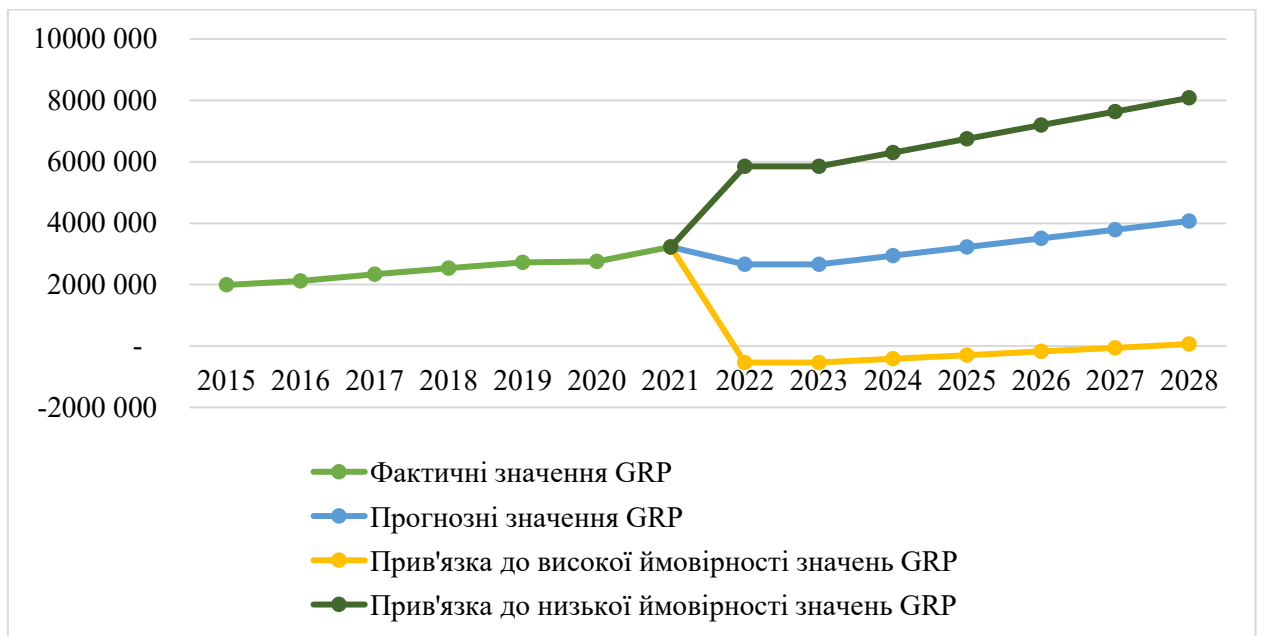

Рис. 3.11 Прогнозування ВРП (GRP) за бажаними значеннями ПІІ (FDI), 2015-2028 рр.

Джерело: побудовано автором

Також була проведена робота по можливій інтерпретації впливу ПІІ та прогнозуванню показників зайнятості населення, витрат на охорону навколишнього природного середовища. На жаль, подальшого розвитку такі припущення не отримали з причин низької статистичної значущості моделей – 0,08 та 0,1 відповідно. Окрім цього, предиктори продемонстрували слабкі зв'язки між собою – 0,49 та 0,52 відповідно (Додаток К.2.).

Вихідні дані відображені в додатках: ВРП – додатки Е.4.1.-Е.10.1., ПП та витрати на ОНПС – додатки Е.4.2.-Е.10.2., загальна кількість зайнятого населення – додатки З.1.1.-З.7.1.

Отже, ми отримали на основі кореляційно-регресійного аналізу із застосуванням відомих оприлюднених даних протягом семи років певні залежності, які зможемо застосовувати і в подальшому для прогнозування бажаних рівнів ВРП за рахунок залучення ПП. Слід зазначити, що показники відносно стабільні, адже залежать здебільшого від зовнішнього фактора. Тому, не зважаючи на відсутність деяких статистичних сучасних даних ми маємо змогу прогнозувати певні рівні зростання соціально-економічного стану за рахунок зовнішніх інвестицій.

Зазвичай обсяг коштів місцевих бюджетів обмежений і використовується передусім на поточні потреби. Окрім цього функціонування місцевих органів державної влади та забезпечення фінансовими ресурсами потреб громад в умовах воєнного стану є надскладним завданням. Ще у 2007 році Кей Спірмен у своїй книзі «Фінансовий менеджмент для місцевого самоврядування» наголошував на тому, що процес децентралізації має запропонувати умови та можливості для фінансування муніципалітетів з оптимальною структурою фінансових ресурсів, що веде муніципалітети до максимізації своїх доходів [187]. З огляду на нові виклики ми маємо віднайти дієві механізми задіяння повноважень для самофінансування та створити передумови для життєздатних рішень, розвитку започаткованої реформи децентралізації.

Залучення додаткових ресурсів має стати одним із основних напрямків діяльності місцевих органів влади на майбутнє, що створить нові можливості в умовах децентралізації фінансів.

Як альтернатива банківському кредитуванню, одним із таких прогресивних та перспективних інструментів є розвиток та запровадження обігу муніципальних цінних паперів. Активне муніципальне фінансування може стати вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів у часи

відбудови інфраструктури та відновлення привабливості регіонів. За допомогою таким способом залучених фінансових ресурсів відкриваються додаткові можливості реалізації програм соціально-економічного розвитку. Крім цього місцеві органи влади можуть сприяти підвищенню фінансової незалежності від центральних бюджетів. Тож в обставинах, що склалися внаслідок військових дій проти нашої держави з руйнуваннями критичної інфраструктури, розміщення такого боргового фінансового інструменту, як облігації, може стати "рятівним колом" в післявоєнний період.

Рішення про залучення коштів можуть прийматися на рівні місцевих рад з випуском облігацій місцевих позик. Проте, враховуючи обсяги ушкодженої інфраструктури, сьогодення вимагає більш масштабного фінансування. На нашу думку, за емісію та гарантування облігацій фондів місцевого розвитку мають виступати обласні, районні, селищні ради через залучення коштів у спеціально створені ними фонди. Саме кошти, залучені через випуск таких облігацій за міжнародною класифікацією здебільшого скеровуються на інфраструктурні проєкти. Не зважаючи на складнощі у наповненні місцевих бюджетів, не варто розглядати такі кошти як інструмент покриття дефіциту. Попри низький рівень ризику для інвесторів, такі рішення неодмінно тягнуть за собою збільшення місцевих податків, обмеження місцевих витрат або зменшення місцевого бюджету.

Дивлячись на те, що забезпечення облігацій за рахунок податкових надходжень є ризикованим, компромісним рішенням для сторін має стати пропозиція умов вкладення, за якими, переважно, джерелом розрахунків будуть виступати надходження від експлуатації створених, відновлених, модернізованих інфраструктурних об'єктів. Тобто, основна сума та відсотки сплачуються з доходу, отриманого від об'єкта, який будується на основі запозичення. Таким критеріям відповідають доходні облігації, які мають безпосередній фінансовий ефект.

У зарубіжних країнах МО набувають нового рівня привабливості, як одного з інструментів фінансування місцевих інфраструктурних об'єктів.

Подекуди за рахунок МО рівень фінансування досягає 75% від вартості усіх інфраструктурних проєктів. Країни Європи пройшли довгий та непростий шлях становлення та функціонування фінансових ринків. Так, основним законодавчим актом в країнах ЄС, що регулює ринок МО є Директива MiFID-II [188].

Тому необхідно наслідувати досвід інших і створити оптимальні умови функціонування обігу цінних паперів на вітчизняному фінансовому ринку.

З огляду на те, що Україна твердо обрала рух до родини європейських країн, то постає необхідність адаптації національного законодавства до європейських норм з подальшою інтеграцією в систему міжнародних економічних відносин.

16 серпня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [189]. Таким чином Україна зробила перший крок та імплементувала зарубіжні практики, гармонізувала правове регулювання відносин зацікавлених сторін у цій сфері.

На жаль, до цього часу в Україні цей інструмент залучення додаткових коштів є у зародковому стані.

Із запровадженням реформи децентралізації темпи розвитку регіонів були повільними, невпорядкованими та неорганізованими завдяки млявому плануванню та залежності місцевих бюджетів від традиційних форм фінансування, таких як податки та державні трансферти. Мінливість життєздатних джерел доходів місцевих бюджетів посилює їхнє небажання позичати. Кризовий час змушує нас знаходити оптимальний баланс між запозиченнями та стимулюванням економічного зростання. Проблема суттєво ускладнюється в Україні, адже державі необхідно забезпечити достатнє фінансування для збалансованого регіонального розвитку.

Чіткого бачення розвитку ринку муніципальних цінних паперів до цього часу не було. Хоча цей фінансовий інструмент зазвичай розвивається разом з поглибленням децентралізаційних процесів. Недостатня інформація щодо

важливості МО, відсутність професійних знань місцевої влади щодо облігацій, політична нестабільність у країні, військові дії, а також інші причини мають неабиякий вплив на розвиток цього напрямку. Зрозуміло, що сьогодні, коли наша країна знаходиться фактично у стані війни, вкладення в МО є надто ризиковою справою.

Але з упевненістю можна сказати, що у світі формується зацікавленість до підтримки економічного відновлення України з боку низки соціальних та відповідальних інвесторів. І перші кроки у цьому напрямку вже зроблено. 29 грудня 2022 року був укладений договір між Національним депозитарієм України (НДУ) та Центральним депозитарієм Польщі (KDPW). Метою цього Договору є встановлення кореспондентських відносин між НДУ та KDPW для проведення операцій «Поставка цінних паперів без оплати», що дозволить здійснювати транскордонні перекази цінних паперів, а саме українських МО, облік яких здійснюється в НДУ. KDPW буде забезпечувати облік таких українських цінних паперів у депозитарній системі Польщі [190]. Можна сказати, що для місцевого самоврядування відкриваються нові можливості по залученню іноземних інвестицій. Тому держава та місцеві органи влади мають вже зараз готуватися до активної відбудови та модернізації країни. Чи здатні традиційні засоби фінансування справлятися з новими викликами? Очевидно – ні! Запропоновані привабливі та надійні умови за цінними паперами мають стати вирішальним фактором вибору інвестування коштів. Лише відкритість та гарантія реалізації проєктів можуть збільшити зацікавленість та зменшити ризиковість таких активів. Регулятор ринку цінних паперів має зосередитись на розробці та впровадженні нормативних актів, які дозволять випуск МО із використанням надходжень для задоволення визначених суспільних потреб.

Переваги МО є багатовимірними, зокрема нижчі процентні ставки порівняно з кредитами, податкові пільги та підвищена підзвітність представників влади, що виражається в прозорості процесу. У разі великих капіталовкладень облігації є більш підходящим інструментом фінансування. Облігації фондів місцевого розвитку надають початкове фінансування для

місцевих капітальних проєктів та інвестицій у будівництво шкіл, доріг, мостів, дитячих майданчиків, альтернативних джерел енергії, очисних споруд, водопостачання, потужностей для переробки відходів, спортивних та рекреаційних об'єктів, покращення навколишнього середовища, інших інфраструктурних проєктів. Розбудова кращої інфраструктури підвищує рівень життя на місцевому рівні та створює умови для швидкого розвитку реального сектору за рахунок збільшення припливу іноземних інвестицій. Призначення МО може бути дуже вузьким. Випуск облігацій відноситься до найпростішого, найпрозорішого, найефективнішого способу залучення коштів поза банківським сектором з отриманням доступу до ринку приватного капіталу.

Окрім реальних ефектів, МО можуть мати позитивний маркетинговий вплив на місцеву владу, оскільки після випуску власних цінних паперів вони потрапляють у центр уваги широкої громадськості та експертів. Це може надати їм порівняльну перевагу перед іншими ОМСВ в державі та регіоні. Адже дохідністю МО в першу чергу цікавляться інституційні інвестори (пайові фонди, страхові компанії, банки тощо). Крім того, МО можуть бути цікаві місцевим жителям, коли перед ними відкривається можливість інвестувати кошти у власне місто чи громаду за сприятливої процентної ставки.

Сьогодні використання облігацій є законним, проте більшість представників регіональної влади про ці джерела чують вперше і лише невелика частина з них замислюється над тим, як поставити їх до числа пріоритетних джерел.

Отож схема фінансування розвитку місцевого розвитку за допомогою МО має стати взаємовигідним договором між інвестором та місцевою владою. Переваги ринку МО можуть бути відчутними, коли буде відпрацьовано надійну фіскальну та регуляторну базу. Запозичення на ринках капіталу виховує фінансову дисципліну, оскільки впроваджуються лише ті проєкти, які дають достатній прибуток на інвестиції та в яких мінімізовано ризики,

достатня впевненість в інституційних структурах. Значні розміри запозичень з досить великими термінами погашення мають стати оптимальною формулою для фінансування інфраструктурних об'єктів, при цьому більш гнучке фінансове планування зменшить обмеженість річних бюджетних циклів.

Узагальнюючи вищевикладене, надамо характеристику основних сильних, слабких сторін, можливостей та загроз (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

SWOT-аналіз залучення МО в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
• Фінансова незалежність • Заохочення розробки якісних проєктів • Диверсифікація ризиків • Різноманітність джерел фінансування • Високий рівень безпеки вимог • Можливість залучення фінансових ресурсів на вигідних умовах	• Ризик неплатоспроможності • Нестабільні політичні вподобання • Ризик зміни економічного курсу • Рівень гарантування нижче ніж на рівні держави • Конкуренція на ринку • Комплексність структури
Можливості	Загрози
• Підвищення інвестиційної привабливості • Розвиток інфраструктури (важливо для повоєнного відновлення) • Стимулювання регіонального соціально-економічного розвитку • Початкове фінансування для місцевих капітальних проєктів • Поштовх для розвитку підприємництва, доступу до приватного капіталу	• Економічна нестабільність, ризик дефолту • Ризик військових дій • Зарегламентоване правове поле, зміни в законодавстві • Недостатня популярність на теренах України, супротив змінам • Відсутність розвинутого ринку капіталу

Джерело: складено автором

З огляду на стан регіонального розвитку в Україні маємо запропонувати першочергові напрямки дій держави по зосередженню зусиль на становленні ринку муніципальних цінних паперів. Поглянемо на напрямки передбачуваних змін з різних точок зору.

Першочергово місцевим органам влади необхідно звернути увагу на вирішенні проблематики зі сфери обігу облігацій фондів місцевого розвитку на таких напрямках:

1. Покращення пропозиції:

- навчання персоналу. Розвиток навичок персоналу, особливо щодо розуміння ринку комерційних запозичень та планування капітальних витрат на довгострокову перспективу;

- уникнення місцевих бюджетів жити в борг. Відшукувати та розвивати прибуткові джерела регіональної ідентичності з метою стабільних джерел доходів.

2. Обмеження попиту:

- спрощення та унормування регуляторних обмежень для потенційних інвесторів;

- підвищення зацікавленості та ліквідності на противагу цінним паперам з сектору загальнодержавного значення;

- зменшення недовіри до достовірності реальних показників, що характеризують економічну спроможність адміністративно-територіальної одиниці.

На жаль, ринок місцевих цінних паперів в Україні майже не розвивається в силу як об'єктивних так і суб'єктивних причин. Але нові складні часи неодмінно мають стати поштовхом для розвитку такого фінансового інструменту як місцеві облігації у відбудові нашої країни. Попередні розрахунки підтверджують високий вплив інвестиційних коштів на регіональний розвиток. Впевнені, що основні пріоритети державної політики надалі будуть зосереджуватися на розширенні та зміцненні повноважень місцевого самоврядування. Враховуючи розкриті переваги у залученні фінансових ресурсів на місцеві рівні, державі необхідно скерувати свої ініціативи у сприянні розвитку облігацій фондів місцевого розвитку та провести першочергові адаптаційні заходи розвитку ринку муніципальних цінних паперів. Тому нами пропонується першочергово підняти та розробити шляхи вирішення таких питань:

1. Підвищення потенціалу місцевих органів влади у плануванні капітальних інвестицій та фінансовому управлінні.

2. Подолання обмежень з боку пропозиції.

3. Створення спеціалізованих департаментів (відділів, установ), які акумулюватимуть досвід та займатимуться розробкою та управлінням проєктами з пропозиціями фінансування, щоб підготувати місцеві органи влади доступу до ринку МО.

4. Відображення правдивої адекватної інформації про економічний стан, що покращить інвестиційний клімат.

5. Зміцнення кредитоспроможності за рахунок розширення автономії адміністративно-територіальних одиниць та встановлення реалістичних податкових ставок і плати за послуги.

6. Підвищення статусу МО на державному рівні з певними гарантіями.

7. Запровадження закону про банкрутство для міських установ та нормативна підтримка для розвитку вторинного ринку МО.

8. Просування стандартних моделей облігацій.

9. Вирішення питань спільних програм розвитку декількох територій одночасно (дорога та електромережі, що проходять через території окремих громад);

10. Удосконалення нормативно-правової бази, що сприятиме створенню сучасного цивілізованого ринку цінних паперів.

Дуже важливо зазначити, що держава та законодавство не можуть забезпечити стабільність самі по собі, але вони можуть створити загальну основу для місцевого самоврядування в цій сфері.

Регіональні органи влади в подальшому весь час потребуватимуть удосконалення політичного та нормативного середовища, у якому вони зможуть розширити свої можливості для отримання ресурсів із ряду традиційних і нетрадиційних джерел. Саме з цієї точки зору слід розглядати розширення та поглиблення ринку облігацій фондів місцевого розвитку. Переваги МО є беззаперечні: стимулювання розвитку якісних проєктів, можливість отримання коштів на вигідних умовах, диверсифікація ризиків, податкові пільги, заохочення розвитку підприємництва та регіонального економічного розвитку. Навіть скромне джерело фінансування може змінити

соціально-економічний стан завдяки реформам та може бути використаним для вирішення проблем розвитку громад.

Розвиток ринку МО тісно пов'язаний з рівнем дисципліни в ОМСВ. З іншого боку, місцева влада має усвідомити, що ринок МО служить великій меті, оскільки ці цінні папери здатні мати вирішальне значення для відбудови та підтримки інфраструктури нашої країни. Тому пропозиції щодо швидкої післявоєнної реконструкції та збільшення економічного потенціалу прикордонних територій мають набути форми готових рішень, які повинні почати реалізовуватися наступного дня після настання миру. Адже всі інфраструктурні та інвестиційні проєкти потребують значних фінансових зусиль і займають багато часу.

Пріоритезація виживання під час війни означає, що економічне зростання відходить на другий план і основні виклики перед країною ще попереду. Тому лише гуманітарна відбудова інфраструктури не справиться з новими викликами. Зосередження та узгодження зусиль влади, бізнесу та суспільства є життєво необхідними під час таких потрясінь.

Зважаючи на реалії, Україна має не змарнувати унікальний шанс повоєнного відновлення, перезавантаження та швидкого економічного зростання. Де держава повинна виступити партнером та генератором комфортного законодавства, бізнес – рушієм розвитку, а громадяни – найбільш зацікавленими споживачами створених благ. У першу чергу це стосується прикордонних громад. Розробка та запровадження подекуди агресивних новаторських кроків на основі комбінації світового досвіду створення територій пріоритетного економічного розвитку має повернути життя до прикордоння. Цей напрямок нами розглядається як доповнення до цілісної візії становлення регіональної ідентичності та національної фінансової стійкості.

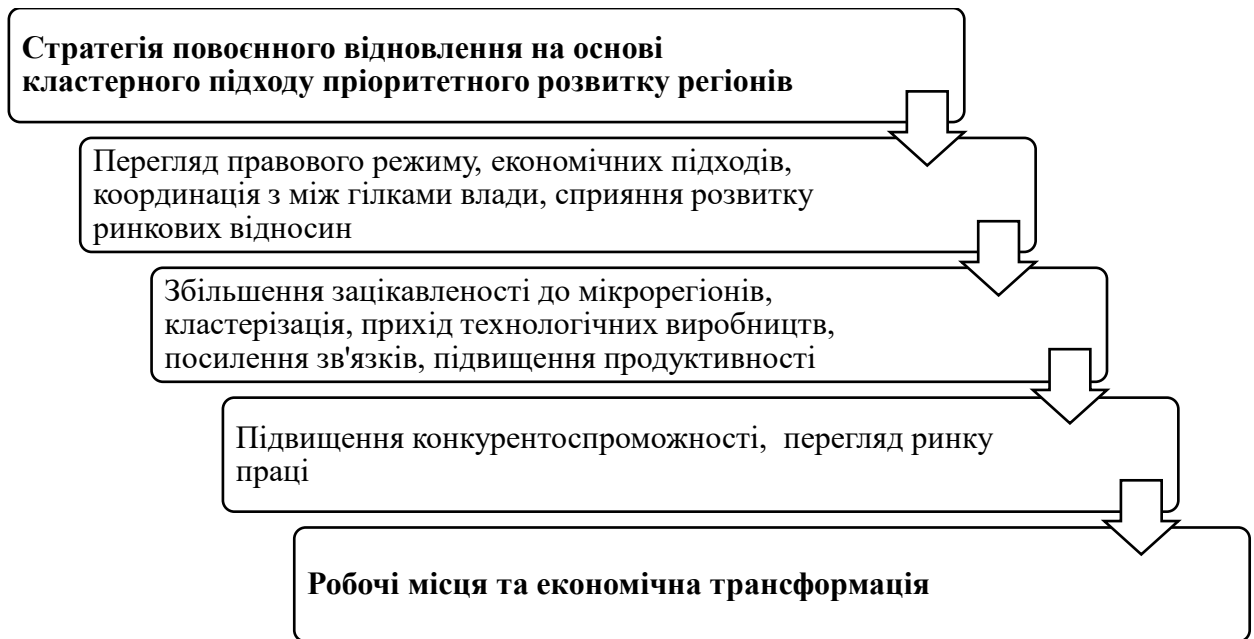

Рис. 3.12 Обґрунтування побудови мікрорегіонів кластерного типу повоєнного відновлення України

Джерело: сформовано автором

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що в особливу зону ризику потрапляють прикордонні регіони. У вирішенні цієї проблеми може відіграти важливу роль запровадження спеціальних економічних зон, де застосовується кластерний галузевий підхід до розвитку та орієнтацією як на внутрішній, так і на зовнішні ринки. Саме такий тип організації територіального розвитку пропонує широкий спектр стимулів, включаючи інфраструктуру, податкові та митні пільги, спрощені адміністративні процедури (рис. 3.12).

Світова практика має багатий досвід успішного використання територій пріоритетного розвитку для вирішення актуальних проблем. Лише за останні двадцять років кількість таких територій збільшилася майже удвічі і становить близько 7000 зон [191; 192].

Бум СЕЗ є частиною нової хвилі промислової політики та відповіддю на зростання конкуренції за міжнародні мобільні інвестиції. Рух до цілей сталого розвитку зумовлює транснаціональні корпорації стимулювати формування

спеціальних економічних зон, які відповідають тенденціям екологічно чистого виробництва.

Спеціальні економічні зони використовуються багатьма країнами, що розвиваються, як інструмент політики індустріалізації та економічних перетворень. На практиці застосувати відпрацьовані підходи в Україні буде досить складно. Проблема полягає в розумінні ринку та забезпеченні особливих зон. Але видається, що це чи не єдиний можливий варіант або як перший крок. Напрямок досить ризиковий, проте має високу винагороду. Звідси закономірне питання: «Як найбільш точно ідентифікувати унікальні характеристики, спрогнозувати економічний ефект та узгодити запровадження із загальною стратегією розвитку країни?».

У деяких країнах запровадження територій пріоритетного розвитку сформувалося як явище постійного стимулювання розвитку та невід'ємної частини національної стратегії. Такі країни досягли інтеграції у світові суспільно-економічні відносини на найвищому п'ятому рівні, де виробництво та послуги поглинуті та залежать від цифрових технологій.

Маємо визнати, що до запровадження багатогалузевих «розумних» типів зон економіка країни мала би подолати нелегкий шлях. Проте, він може бути скорочений за рахунок застосування сучасних апробованих підходів. Тісна координація зусиль на рівні держави з міжнародними організаціями, зокрема такими як Організація промислового розвитку ООН (UNIDO), Всесвітня організація вільних зон (World FZO), Міжнародна асоціація наукових парків та інноваційних районів (IASP), Рада з міжнародного економічного розвитку (IEDC), Глобальний альянс спеціальних економічних зон (GASEZ) безумовно дасть змогу спростити та в розумні строки адаптувати вітчизняну економіку до світових ринків. Глобальний обмін досвідом і передовою практикою може сприяти процесу модернізації зон і побудови модельних зон, орієнтованих на цілі сталого розвитку.

На основі ринкових механізмів зі спеціальним правовим і економічним статусом держава має запропонувати таку систему пільг і стимулів для

вітчизняних та іноземних підприємців, щоб можна було досягнути конкретної національної чи регіональної інтеграційної мети.

Для успішної реалізації таких масштабних проєктів нами пропонується використати концепцію запровадження змін (Додаток Л), починаючи з ідентифікації проблем, виявлення потреб конкретних територій, визначення напрямків покращення та потенційного зростання, подальшими рекомендаціями по запровадженню економічних важелів та контролем їх застосування.

1. Мікрорегіон (як визначена територія пріоритетного розвитку за спільними галузевими ознаками кластерного типу) чи територіальна громада має зосередитись на комплексному аналізі свого потенціалу, що дасть розуміння про актуальний соціально-економічний стан та визначить напрямки перед розробкою цільових заходів. Серед головних індикаторів пропонуємо зосередитися на:

- діагностиці фінансово-економічних показників, які допоможуть виявити сильні та слабкі сторони регіональної економіки, потребу у запровадженні спеціальних економічних важелів. А саме: ВРП, рівень інфляції, рівень зайнятості населення, рівень інвестицій, обсяги торгівельного балансу регіону тощо;

- стані інфраструктури: об'єктах критичної інфраструктури та їх можливостях, якості надання комунальних послуг, стані доріг, рівні пошкоджень та зношеності енергетичних та комунікаційних мереж тощо. Це допоможе виявити потенційні сфери, які потребують покращення і напрямки для інвестування. Саме цю проблематику пропонується вирішувати шляхом механізму запровадження МО як інструменту для залучення фінансових ресурсів для розвитку та модернізації інфраструктури.

- регіональній конкурентоспроможності на основі аналізу таких факторів, як наявність кваліфікованої робочої сили, якість освіти, легкість ведення бізнесу, логістичне сполучення та таке інше. Може допомогти визначити переваги та недоліки територій порівняно з іншими;

- аналізі галузей – розуміння ключових галузей промисловості та сільського господарства, галузевих тенденцій, потенціалів зростання та конкурентних переваг. Дасть змогу зосередитися на розробці кластерних інвестиційних переваг таких територій;

- соціальних факторах. Діагностична оцінка стану охорони здоров'я, освіти, рівня злочинності та бідності дають розуміння про певні перешкоди, які необхідно подолати.

- екологічних факторах – стані довкілля, хімічного забруднення в наслідок бойових дій, впливові кліматичних змін, що визначають певні ризики для регіонального розвитку.

Такі кроки дадуть змогу скласти враження про самодостатність кожної громади в регіоні, оцінивши поточну економічну активність, наявні ресурси та потенціал для зростання.

2. Наступним кроком пропонується визначити потенційні напрямки економічного пожвавлення за результатами діагностичного дослідження. По перше, це узагальнення стану окремих територій у складі регіону (наприклад прикордоння) дасть розуміння про поточний рівень ФД (рівень залежності від вищих бюджетів), включно з обсягами надходжень на місцевому рівні, про гнучкість у використанні коштів. По друге, виявлення потенційних сфер зростання, які відповідають сильним сторонам територій та мають потенціал для створення робочих місць, формування експортних можливостей, розвитку місцевого бізнесу, генерування прибутків. Це одне з найважливіших завдань, яке матиме безпосередній вплив на формування в майбутньому місцевих доходів у вигляді податків. У подальшому орієнтація на «точки росту» потребує зосередженості, як критерію, що формує інвестиційну привабливість. Особливу увагу необхідно приділити оцінці потенціалу державно-приватного партнерства та наявності зворотного зв'язку, як узагальнюючої характеристики майбутньої успішності залучення інвестиційних ресурсів і залучення досвіду приватного сектора для стимулювання економічного зростання регіону.

Слід зважати на те, що Україна обрала рух на делегування повноважень та поступової передачі фінансових ресурсів на місця. Вважаємо, що цю тенденцію не слід порушувати у повоєнний час, адже місцеве самоврядування навіть на період дії воєнного стану оперативно реагує на виникаючі виклики, а тому планування слід розглядати в цьому розрізі.

3. На основі виявлених «точок росту» для кожного мікрорегіону (території, що мають спільне географічне розташування, комплекс накопичених проблем та схожі умови для потенційного розвитку) необхідно сформулювати окремі пропозиції кластерного розвитку.

Саме на цьому етапі ми зіштовхуємося з певними перешкодами, для подолання яких необхідні зміни на державному рівні. Наші пропозиції стосуються очевидних проблем, виправлення яких сприятиме успішному залученню інвестицій:

- дієві гарантії безпеки для України від інших країн;
- поглиблення інтеграції України до міжнародних ринкових процесів, швидке просування до ЄС. Узгодивши свою економічну та торговельну політику з ЄС, Україна створить більш сприятливі умови для залучення інвестицій, передачі технологій, розміщення спеціалізованих виробництв зі своїми унікальними перевагами для кожного мікрорегіону;
- приведення законодавчої бази у відповідність з розвиненими цивілізованими країнами на основі принципів загального права. Розробка комплексної законодавчої бази, яка чітко визначає процедури, вимоги до створення та функціонування спеціальних економічних зон. Пропонується ухвалювати рамкові закони для відповідних територій, географію яких визначатиме Кабінет Міністрів України, оскільки сьогодні не можливо сказати який саме населений пункт, частина території громади чи мікрорегіон потребуватиме окремої моделі розвитку. На окреслених географічно територіях будуть діяти міжнародні цінності, проте залишатимуться під суверенним контролем України;

- взаємодія з навчальними закладами з популяризації затребуваних професій, розробка програм на основі місцевих центрів зайнятості по сприянню перепідготовки кваліфікованого персоналу для інвестиційних компаній;

- розробка диференційованих моделей економічних стимулів таких, як спеціальні пільги, мита, податкові канікули або знижені податкові ставки, спрощене надання площ під виробництво зі зваженими умовами орендної плати, особливі умови інвестування в муніципальні цінні папери, можливість фінансування за зниженими процентними ставками. Преференції у платежах мають заохочувати до відбудови територій. Однак важливо знайти баланс між наданням пільг і забезпеченням доходної частини бюджетів. Тому зменшення податкового тягара має здійснюватися узгоджено з іншими ініціативами, такими як покращення бізнес-клімату, розвиток робочої сили, зменшення адміністративних бар'єрів, збереження ресурсного потенціалу регіону. У таких умовах Україна може позиціонувати себе як привабливий напрямок для іноземних інвесторів, сприяючи подальшій інтеграції країни в міжнародні ринкові процеси;

- гарантування безпеки інвестицій на основі двосторонніх інвестиційних договорів, міжнародного арбітражу, юрисдикції британського права, аж до створення спеціальних судів. Це виключить можливість маніпулювання ринком, захистить від шахрайства та недобросовісної поведінки учасників, забезпечить доступність звітності;

- гарантії дії територій пріоритетного розвитку на довготривалий період до 30-50 років. Незмінний статус протягом встановленого періоду, але принаймні не менше 10 років, щоб забезпечити інвесторам необхідну стабільність та передбачуваність для довгострокових інвестицій. Крім цього важливо встановити чіткий та прогнозований механізм продовження або поновлення таких термінів;

- введення обмежень щодо кількості та мінімального розміру інвестицій в регіоні. Це дискусійне питання. З одного боку це може обмежити

надмірну концентрацію коштів у певній сфері або на визначеній території, тим самим сприяючи збалансованому економічному розвитку регіону та країни в цілому. З іншого боку, такі кроки можуть відштовхнути потенційних інвесторів, які зацікавлені в конкретних напрямках та обсягах виробництва. Тому обмеження мають бути ретельно розроблені в залежності від потреб та умов кожного регіону зі збереженням сприятливого бізнес клімату та життєздатного напрямку інвестування;

- фінансовий моніторинг з боку банків з приводу походження коштів. Покликаний запобігти незаконній фінансовій діяльності: відмиванню коштів, роботі «сірих» схем. Запроваджуючи ефективні механізми моніторингу, банки у співпраці з урядом, регуляторними органами, фінансовими установами мають сприяти прозорості та цілісності інвестиційної діяльності, при цьому не обтяжуючи потенційних інвесторів;

- критерії відбору інвестиційної спрямованості. Важлива складова. Має на меті запобігти сировинній спрямованості економіки регіонів. Тому доцільно вибудувати критерії пріоритетності входження. В першу чергу зосереджуватись на інвесторах, які можуть принести в регіон нові технології, науково-дослідницькі здобутки, робочі місця, особливо на слаборозвинені та постраждалі від агресії території. Пріоритетність інноваційної складової та швидкозростаючих галузей неодмінно позначиться на довгостроковому зростанні, диверсифікації економіки регіонів.

- диджиталізація послуг для потенційних інвесторів шляхом розробки зручного цифрового інвестиційного порталу держаних послуг в режимі «єдиного вікна». Де інвестор зможе легко знайти необхідну йому інформацію про економіку регіону, умов входження, бізнес-напрямки, інвестиційні можливості та стимули, нормативне середовище, всеохоплюючу інформацію про інфраструктуру на основі єдиної геоінформаційної системи, аналітичні дані, податкові пільги, ліцензування тощо. Такий інвестиційний онлайн-портал має не відлякувати, а спонукати до взаємодії та звести бюрократичні процедури до мінімуму: інтерактивна «дружня» спрямованість, використання

платформ соцмереж, цифрові регіональні профілі, легкий доступ до інформації, гарантії кібербезпеки, послуги електронного уряду, віртуальні відвідування місць інвестування без необхідності фізичної присутності. Подальший цифровий супровід та запровадження системи електронного документообігу зведе нанівець корупційну складову. Все це лише сприятиме поживленню зацікавленості до конкретних територій.

Незважаючи на те, що історія функціонування спеціальних економічних зон в Україні непроста, соціально-економічні умови змушують вживати відповідальних заходів. Бюджети різних рівнів мають досить обмежені можливості по фінансуванню соціальної сфери, а тому не слід очікувати значної активізації інвестиційної активності з боку держави. Всі рівні влади мають взяти на себе зобов'язання по створенню сприятливого бізнес-клімату для іноземних інвесторів, що має стати визначальним чинником зростання та структурної перебудови економіки країни. Розробка комплексної програми гнучкого стимулювання діяльності МРПР, спеціальних економічних зон повинна стати основним завданням на найближчу перспективу.

4. З урахуванням вищезазначеного ми пропонуємо визначити індикатори для запуску МРПР, які враховують різноманітність територій:

Індикатор 1 – внесення змін до законодавчої бази України, що формує підґрунтя функціонування МРПР. Це стосується законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», «Про засади державної регіональної політики» та суміжних законодавчих та нормативно-правових актів. Основна ідея полягає в тому, щоб закріпити чіткі критерії визначення параметрів МРПР, згідно набору порівняльних переваг регіональних характеристик, як от географічне розташування, кліматичне середовище, термін дії режиму, фіскальні преференції, регуляторні обмеження, інфраструктурні умови, стратегічне спрямування, потенціал робочої сили, екологічна стійкість.

Індикатор 2 – ухвалення рамкових законів під визначені потреби регіонального розвитку зі створення МРПР.

Індикатор 3 – накопичення даних, перевірка спроможності та відповідності потенційних інвесторів критеріям МРПР в електронній системі без втручання людини згідно поданих намірів у визначені терміни.

Індикатор 4 – проведення автоматизованого конкурсного відбору інвестора з найкращою пропозицією за визначеними критеріями.

Індикатор 5 – запровадження спеціального фінансово-економічного режиму на визначеній території, входження інвестора зі взятими на себе зобов'язаннями.

Індикатор 6 – щорічний моніторинг ефективності функціонування МРПР за соціально-економічними показниками діяльності інвестора.

У мінливих економічних, соціальних умовах, змінюваних потребах регіону та інвестора система має регулярно переглядатися та коригуватися.

Найбільш важливим питанням, яке постає перед розробниками концепції побудови мікрорегіону кластерного типу є узагальнення ефекту від запровадження спеціальних економічних стимулів. Нами пропонується зосередитися на ключових сферах, від яких залежить сталий розвиток таких спеціальних територій (Додаток М).

Очікуваних економічний ефект може мати як прямий вплив, так і непрямий. А саме, прямий внесок – це залучені інвестиції, надходження у іноземній валюті, створені робочі місця, зростання експортного потенціалу. До непрямих можна віднести дохід від створених робочих місць, рівень соціального добробуту, покращення та відновлення природного середовища. Саме цю складову важко виміряти, проте це є важливим компонентом сталого економічного зростання окремо взятої території. Зрозуміло, що першочерговим завданням для побудови концепції збалансованого зростання МРПР мають бути ексклюзивні економічні привілеї для входження, щоб забезпечити прискорене зростання ВРП. Після початкової фази входження та росту, на нашу думку, держава зобов'язана дотримуватися політики

спеціальних умов для інвесторів, які мають бути більш привабливими ніж загальноприйняті по країні, щоб забезпечити випереджаюче зростання після початкової фази росту.

Тому достовірну ефективність від запровадження територій пріоритетного розвитку можна визначити порівнюючи економічні вигоди з витратами. Реалії економічного становища України не передбачають великих фінансових вливань у забезпечення інфраструктурних переваг. Ці витрати можуть бути включені до пакету переваг у вигляді компенсаційних механізмів для входження інвестора або шляхом залучення коштів через випуск МО. У свою чергу фінансову життєздатність мікрорегіону можна виміряти обсягом позитивного ефекту для бюджетів різних рівнів у довгостроковій перспективі. Не слід забувати, що значні корективи у доданій вартості можуть бути внесені за рахунок неекономічних факторів: кваліфікація персоналу, наукомістке виробництво, запровадження ноу-хау. Особливої уваги потребує дотримання соціально-екологічних норм на території запроваджуваного виробництва. Адже інвесторів не завжди хвилюють питання трудових прав, стан навколишнього середовища, який вони по собі можуть залишити. На виході ми отримаємо поєднання економічного, екологічного, соціального впливу кластерів на сталий розвиток МРПР, можливого перенесення досвіду для широкого запровадження реформ.

Створення МРПР кластерного типу може бути ефективним інструментом територіального розвитку завдяки залученню транснаціонального бізнесу, але в основі повинні лежати зрозумілі та прозорі правила. Вимірювання прямого впливу МРПР кластерного типу може бути утрудненим, частково через брак даних, частково через складність пошуку відповідних «контрольних груп» для порівняння.

Запропонована нами концепція запровадження МРПР охоплює проблеми різного характеру у ряді сфер (рис. 3.13).

Рис. 3.13 Перспективна модель розвитку кластеру мікрорегіону
Джерело: сформовано автором

Синергія трьох напрямків створює передумови для збалансованого та стійкого розвитку МРПР: модернізація інфраструктури, створення робочих місць, розвиток підприємництва, стимулювання інноваційної складової. Маємо наголосити на тому, що такий підхід дозволить забезпечити гармонійний баланс між економічним зростанням та збереженням навколишнього середовища. У цьому розрізі прийняття екологічно обґрунтованих рішень та збалансованих стратегій розвитку будуть іти пліч-о-пліч з покращенням життя місцевого населення, зниженням забруднення територій. Такий підхід передбачає взаємодію окремих галузей економіки, громадського сектору, місцевих органів влади по досягненню спільних економічних, соціальних та екологічних цілей.

Слід зазначити про важливість просування в цьому напрямку та впливові на розвиток ФД. Сприяння залученню інвестицій в регіони сприятиме збільшенню надходжень до місцевих бюджетів у вигляді податків, а отже – збільшення ресурсної бази для подальшого планування програм з якості соціальних послуг. Запровадження на конкурсній основі інвестиційних проєктів державно-приватного партнерства із залученням коштів під гарантії місцевих органів влади у вигляді МО дасть змогу громадам окрім податкових надходжень отримувати дохід на розвиток інфраструктури, що зміцнить фінансову незалежність від бюджетів вищих рівнів. Проте слід завжди пам'ятати, що наші ініціативи повинні вписуватися у національну стратегію відновлення країни та не можуть розраховуватися з точки зору вигоди лише для іноземних економік.

Органи державної та місцевої влади налаштовані на конструктивну роботу з відновлення та розвитку територій. Доказом цього є регулярне удосконалення законодавства у цьому напрямку. На пріоритетах відновлення країни наголосив також Президент України В.О. Зеленський у своєму виступі у Верховній Раді на честь Дня Конституції України 28.06.2023: «Ми маємо забувати про своє минуле як експортера сировини. Україна перемоги - це країна товарів з високою доданою вартістю, в якій регуляції дозволять розвивати будь-які бізнеси, що є новаторами у своїх галузях, свої напрямках, і в яких захищена інтелектуальна власність». «Україна потребує нової політики територій. Для кожного звільненого від російської окупації регіону потрібна своя, дуже детальна, одночасно цілісна візіонерська політика трансформації» [193].

Загалом, метою нашого дослідження є рекомендації та можливі шляхи поєднання різних напрямків національних програм та стратегій по створенню просунутої та фінансово стійкої регіональної економіки. Такий підхід допоможе зміцнити ФД максимально задовольняючи потреби сьогодення та не зашкоджуючи можливостям майбутніх поколінь.

Таким чином, зосередження уваги на територіальній ідентичності являють собою певний односторонній компроміс між державою та ринком, та залежить від того, наскільки держава готова до зміни регіональної політики щодо розширення повноважень регіонів та здатності місцевої влади ефективно управляти, використовувати окремі території на благо своїх громад.

Висновки до третього розділу

Результати проведеного аналізу стратегічних пріоритетів зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування дозволяють сформулювати такі висновки:

1. Сформульовано мету перерозподілу видатків: оновити та удосконалити методи, які застосовуються для перерозподілу фінансових ресурсів між органами місцевого врядування, урахувати відмінності у витратах на послуги на користь конкретного мешканця громади.

2. На основі зарубіжного досвіду запропоновано напрямки удосконалення видаткової частини адміністративно-територіальних одиниць з передачею реальних повноважень на місця. Виокремлено інституційні перешкоди у процесі планування. Запропоновано рішення вимірювання потреб місцевих органів влади.

3. Запропоновано стратегію оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів з виокремленням чотирьох етапів: визначення нагальності потенційних витрат, цілей розвитку; відбір відповідного інструментарію обрахунків потреб у обсягах витрат; розрахунок бюджету витрат; аналіз та перевірка застосування обраних підходів, коригування прогалин у фінансуванні.

4. Розроблено та використано сучасні економетричні підходи машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів. Застосовано підхід до моделювання економічних процесів за допомогою технології машинного навчання на основі алгоритму розумного градієнтного бустингу дерев рішень (XGBoost Tree). Надійні оцінки видатків

забезпечили розуміння наявного фінансування, дали можливість оцінити фінансові ризики, стабільність послуг, визначити ключові змінні, що визначають зміну рівня видатків. Такий підхід дав змогу встановити зв'язок між різними соціально-економічними характеристиками регіонів та спрогнозувати рівень впливу факторів на витрати місцевих бюджетів.

5. Розроблена концепція побудови мікрорегіонів пріоритетного розвитку з цілісним комплексом заходів щодо активізації інвестиційної привабливості в умовах повоєнного відновлення країни передбачає взаємодію окремих галузей економіки, громадського сектору, місцевих органів влади з досягнення спільних економічних, соціальних та екологічних цілей. Запропонована концепція територіальної організації є ефективним інструментом вирішення проблем інвестиційної активності в регіонах.

Основні висновки, отримані в даному розділі, опубліковані в працях [194; 195].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено обґрунтування теоретичних і методичних засад щодо розвитку ФД та розроблені практичні рекомендації щодо реалізації політики стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах ФД в Україні. На основі одержаних результатів сформульовано низку висновків і пропозицій науково-методичного і практичного характеру.

1. На підставі узагальнення наукових підходів до тлумачення дефініцій, було досліджено категоріальний апарат в сфері фінансової децентралізації. Сформульовано актуальне сучасним вимогам теоретичне обґрунтування фінансової децентралізації, де наголошується на процесі передачі повноважень управління доходами та видатками з центрального рівня на нижчі бюджетні рівні з метою збільшення ефективності розподілу коштів та прийнятті рішень органами місцевої влади, сприяння підвищення конкурентоспроможності регіонів на основі розкриття їхнього потенціалу розвитку та концентрації на регіональній ідентичності. Фінансова децентралізація виокремлюється як категорія з визначеними детермінантами впливу. Аргументовано доцільність формування гнучких стратегій регіонального розвитку в контексті триваючих пандемії, військового конфлікту, які суттєво впливають на фінансову спроможність місцевих органів влади.

2. Узагальнено та систематизовано підходи із застосування кращих закордонних практик реформування міжбюджетних відносин, що стосуються трактування та еволюції смислового наповнення процесів, пов'язаних з розподілом фінансових повноважень і дозволяють визначити пріоритетність фінансування, вибрати шляхи досягнення збалансованості бюджетних доходів та видатків та забезпечити стійкий розвиток адміністративно-територіальних одиниць. На основі досліджень довкола окресленої проблематики, визначено напрямки зростання самодостатності регіонів. В контексті підвищення

фінансової спроможності регіонального розвитку актуалізуються питання законодавчих стимулів міжмуніципального співробітництва та державно-приватного партнерства, забезпечення стимулюючої функції в системі місцевого самоврядування в Україні.

3. Проаналізовано формування та використання коштів бюджетів в умовах адміністративно-територіальних змін. Аналіз показника ВРП в динаміці дав можливість оцінити стан економічної безпеки окремих регіонів. Ефективний розподіл бюджетних доходів сприятиме виконанню делегованих державою обов'язків та забезпечить збалансованість бюджетів всіх рівнів. Встановлено важливість самостійного визначення органами місцевого самоврядування обсягів фінансових ресурсів для виконання власних повноважень як однієї з умов децентралізації. Завдяки перегляду та створенню належних фінансових умов для наповнення місцевих бюджетів значно розширилися можливості місцевих органів влади. Підтверджено припущення про важливість перерозподілу видаткової частини бюджетів.

4. Удосконалено методику комплексного інтегрального оцінювання рівня фінансового забезпечення адміністративно-територіальної одиниці з подальшим рейтингуванням, яка на відміну від існуючих розкриває стан ресурсно-функціональних складових, динаміку відхилень інтегральних значень, дає можливість моніторингу кількісних орієнтирів та зосереджує увагу на рівні фінансової децентралізації регіонів. Підтверджено гіпотезу високої прямої залежності рівня економічного благополуччя регіонів з розширенням можливостей фінансової автономії. Запропонований підхід сприяє формуванню об'єктивної характеристики рівня фінансової забезпеченості регіону, а отже і фінансових можливостей для саморозвитку.

5. Розвинуто підходи щодо визначення зв'язку між фінансовою децентралізацією та соціально-економічним станом регіонів на основі кореляційно-регресійного аналізу із застосуванням небюджетних факторів впливу, що дає можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру, розкриває перспективи збалансування бюджетних

надходжень з видатками та розробити заходи удосконалення фінансової політики регіонів в умовах децентралізаційних змін. Доведено за допомогою побудови економетричних моделей тісноту зв'язку детермінант доходів, видатків, трансфертів, комбінованих змінних та їх вплив на показник ВРП, як основного індикатора соціально-економічного розвитку регіону. Зміни в інтерпретації моделей та їх складових за часовими відрізками підтверджує той факт, що новий етап реформи міжбюджетних відносин повільно змінює структуру впливів на регіональну економіку.

6. Доведено важливість планування видаткової частини місцевих бюджетів, як ключового інструменту управління місцевими фінансами. Запропоновано поетапну стратегію оцінки та забезпечення видаткової частини місцевих бюджетів шляхом поступового зміщення пріоритетів від перерозподілу ресурсів до надання стимулів щодо залучення інвестицій та забезпечення фіскальної стійкості адміністративно-територіальних одиниць з метою стійкого регіонального розвитку. Зазначений підхід визначає цілеспрямоване та обґрунтоване планування потреб у фінансових ресурсах: визначення цілей розвитку, підбір інструментарію обрахунків, безпосередні обчислення, застосування обраних підходів, коригування та контроль виконання.

7. Застосований економетричний підхід машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів та фінансування окремих напрямків діяльності дає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо оптимального розподілу та використання бюджетних коштів; суттєво спростити планування та розподіл бюджетних ресурсів адміністративно-територіальних одиниць і виявляти опосередковані фактори впливу на бюджетні процеси. Надійні оцінки видатків забезпечили розуміння наявного фінансування, дали можливість оцінити фінансові ризики, стабільність послуг, визначити ключові змінні, що визначають зміну рівня видатків. Такий підхід дав змогу встановити зв'язок між визначеними соціально-економічними

характеристиками регіонів та спрогнозувати рівень впливу факторів на витрати місцевих бюджетів.

8. Розроблено концепцію побудови мікрорегіонів пріоритетного розвитку з цілісним комплексом заходів щодо активізації інвестиційної привабливості в умовах повоєнного відновлення країни, що враховує індикатори пріоритетного розвитку та кластерну модель побудови, диверсифікацію джерел формування ресурсної бази на основі облігацій місцевого розвитку і дозволяє реалізувати цілі сталого розвитку задля забезпечення регіональної ідентичності і фінансової стійкості. Комплексний підхід передбачає взаємодію окремих галузей економіки, громадського сектору, місцевих органів влади з досягнення спільних економічних, соціальних та екологічних цілей. Запропонована концепція територіальної організації є ефективним інструментом вирішення проблем інвестиційної активності в регіонах.

Отримані теоретико-методологічні та науково-прикладні результати дослідження можуть сприяти підвищенню ефективності формування місцевих фінансів, знайти своє застосування у формуванні та реалізації фінансової політики держави, розвитку конкурентоспроможної національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романенко О. Р. Фінанси. 4-те вид. ред. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 184 с.
2. Морозов С. М., Шкарапута Л. М. Словник іншомовних слів. / ред. Є. І. Мазніченко. Київ : Наукова думка, 2000. 164 с.
3. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead. *Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia*. The World Bank, 2001. P. 3-11.
4. Дрезденська О. С. Теоретичні засади фінансової децентралізації. *Фінанси України*. 2002. № 8. С. 19-25.
5. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень. Київ, 2017. 110 с.
6. Харитончук М. В. Зарубіжні концепції і практика децентралізації державного управління : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук спец. 23.00.04 Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Київ, 2000. 17с.
7. Vedel G. Droit administratif. 6th ed. Paris : Presses universitaires de France, 1976. 185p.
8. Маслов А. О. та Гладковська А. Сутність, типи, форми, можливості і загрози децентралізації. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. С. 1-9. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.11> (дата звернення 17.10.2022).
9. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. Київ : ПРООН/МПВСР, 2007. С. 7.
10. Мацук З. А. Фікальний федералізм як децентралізована модель формування бюджетного регулювання в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2014. № 1(23). С. 81-94.
11. Гурне Б. Державне управління. Київ : Основи, 1994. 88 с.

12. Оболенський О. Ю. Державне управління та державна служба : словн.-довід. Київ : КНЕУ, 2005. 111 с.
13. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : Перун, 2001. 290 с.
14. World development report 2000/2001. Attacking poverty / Calvo C. Malmberg et al. Washington, D.C : World Bank Group, 2001. 107 p.
15. Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школьник А. М. Децентралізація публічної влади досвід європейських країн та перспективи України. Київ : Центр політико-правових реформ, 2012. 212 с.
16. Хріпливець Д. Є. Теоретичні засади моделей місцевого самоврядування. *Державне управління удосконалення та розвиток*. № 9. 2010. С. 1-4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_9_14 (дата звернення 15.05.2022).
17. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місцеве самоврядування поняття, суть та форми (види). *Право України*. 2005. № 1. С. 21-25.
18. Бабич О. Вдосконалення законодавства щодо забезпечення децентралізації виконавчої влади в Україні. *Держава і право*. 2012. № 56. С. 203-208.
19. Матвієнко А. Місцеве самоврядування як ключовий суб'єкт децентралізації влади. *Віче*. 2008. № 9-10. С. 29-32.
20. Роман В. Моделі децентралізації влади країн Європейського Союзу. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 2. С. 206-213.
21. Пасічник В. Децентралізація в Україні політико-правові аспекти. *ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"*. 2018. № 12. С. 301-306.
22. Бикадорова Н. О. Фінансова децентралізація місцевого самоврядування. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 2(20). С. 145-151.

23. Бондаренко А. І. Вплив держави на формування місцевих бюджетів у країнах Європи. *Теорія та практика державного управління*. 2010. № 4. С. 185-192.
24. Камінська Н. В. Організаційно-правові засади децентралізації публічної влади. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2010. № 4. С. 9-10.
25. Карчевська І. О. Оцінка фінансової децентралізації місцевих бюджетів. *Економічний простір*. 2010. № 35. С. 110-118.
26. Колодій О. М. Вплив децентралізації на зміцнення ролі органів місцевого самоврядування в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. № 6. С. 42-46.
27. Крайник О. П. Децентралізація управління фінансовим забезпеченням розвитку регіону. *Ефективність державного управління*. 2016. № 1-2(2). С. 9-16.
28. Легкоступ І. О. Децентралізація та її фінансові аспекти в сучасних соціально-економічних умовах України. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2016. т. 21. № 2. С. 151-155.
29. Остріщенко Ю. В. Особливості планування та виконання місцевих бюджетів у контексті реалізації бюджетної реформи та реформи децентралізації. *Світ фінансів*. 2017. № 4. С. 132-144.
30. Волохова І. С. Фінансова децентралізація її недоліки та переваги : Регіональний збірник наукових праць з економіки. Донецьк : Прометей, 2011. С. 281-285.
31. Дроздовська О. С. Фінансова децентралізація об'єктивна необхідність та основні цілі. *Наукові праці НДФІ*. 2002. № 2(17). С. 8-14.
32. Стукало Н. В. Теоретико-методологічні засади фіскальної децентралізації. *Економічний простір*. 2010. № 40. С. 147-154.
33. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн. *Наукові праці НДФІ*. 2007. С. 145-156.

34. Герчаківський С. Д. Теоретичний логос фіскальної децентралізації. *Регіональна економіка*. 2009. № 2. С. 133-141.
35. Усков І. В. Децентралізація як основа становлення фінансово самостійних місцевих органів влади. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. 2012. № 3. С. 107-111.
36. Савчук С. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Економіка*. 2004. № 16. С. 81-85.
37. Бодров В. Г. Бюджетна та фінансова децентралізація як інструмент зміцнення матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування. Київ : НАДУ, 2015. 101 с.
38. Musgrave R. The Theory of Public Finance. NY : McGraw Hill Book Company. Inc, 1959. 628 p.
39. Tiebout C. A pure theory of local expenditures. *Journal of Political Economy*. 1956. № 64. P. 416-424.
40. Tiebout C. An Economic Theory of Fiscal Decentralization. *Public Finances Needs, Sources, and Utilization*. Princeton University Press. 1961. P. 79-96.
41. Breton A. Competitive Governments. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1996. 404 p.
42. Oates W. Fiscal Federalism. NY : Harcourt Brace, 1972. 256 p.
43. Brennan G., Buchanan J. The Power to Tax Analytical Foundations of a Fiscal Constitution. Vol. 9. Cambridge : Cambridge University Press, 1980. 246 p.
44. Aronson R., Hilley J. Financing State and Local Governments. Washington, D.C : Brookings Institution Press, 1986. 265 p.
45. Rosen H. Public Finance. 7th ed. NY : McGraw-Hill Irwin, 2005. 609 с.
46. Bahl R., Linn J. Urban Public Finance in Developing Countries. New York : Oxford University Press, 1992. 568 с.
47. Хамініч С. Ю., Климова В. М. Особливості фіскальної децентралізації в умовах розвитку національного господарства України.

Вісник Дніпропетровського університету. Серія Економіка. 2011. т. 19. № 5(2). С. 143-148.

48. Martinez-Vazquez J., McNab R. M. Fiscal decentralization and economic growth. *World Development*. 2003. Vol. 31 № 9. P. 1597-1616.

49. Bird R. M., Ebel R. D., Wallich C. I. Decentralization of the Socialist State Intergovernmental Finance in Transition Economies. Washington, DC : World Bank, 1995. 443 p.

50. Breton A., Scott A. The Economic Constitution of Federal States. Toronto : University of Toronto Press, 1978. 176 p.

51. Deininger K., Squire L. A New Data Set Measuring Income Inequality. *The world bank economic review*. 1996. № 3. P. 565-591.

52. Panizza U. On the determinants of fiscal centralization Theory and evidence. *Journal of Public Economics*. 1999. Vol. 74. № 1 P. 97-139.

53. Alesina A., Spolaore E. On the Number and Size of Nations. *The Quarterly Journal of Economics*. Vol. 112 № 4 1997. P. 1027-1056.

54. Wallis J., Oates W. Decentralization in the Public Sector An Empirical Study of State and Local Government. *Fiscal Federalism Quantitative Studies*. National Bureau of Economic Research, Inc. 1988. P. 5-32.

55. Gallup J., Sachs J., Mellinger A. Geography and Economic Development. *International Regional Science Review*. 1999. № 22(2). P. 179-232.

56. Krugman P. The Role of Geography in Development. *International Regional Science Review*. 1999. Vol. 22. № 2. P. 142-161.

57. Ottaviano G., Thisse J.-F. New Economic Geography: what about the N?. *Environment and Planning A: Economy and Space*. 2005. № 37(10). P. 1707-1725.

58. Gallup J., Gaviria A., Lora E. Is Geography Destiny? Lessons from Latin America. Washington, DC : World Bank Group, 2003. 181 p.

59. Arzaghi M., Henderson J. V. Why countries are fiscally decentralizing. *Journal of Public Economics*. 2005. Vol. 89. № 7. P. 1157-1189.

60. Canavire-Bacarreza G., Martínez-Vázquez J., Yedgenov B. Identifying and Disentangling the Impact of Fiscal Decentralization on Economic Growth. *Inter-American Development Bank*. 2019. 45 p.
61. Jilek M. Determinants of Fiscal Decentralization-the Recent Evidence in European Countries. *23rd International Conference Theoretical and Practical Aspects of Public Finance*. Prague. 2018. P. 58-66.
62. Christl M., Koepl-Turyna M., Kucsera D. Determinants of Public-Sector Efficiency. *Decentralization and Fiscal Rules*. 2020. Vol. 73. № 2. P. 253-290.
63. Tanzi V. On fiscal federalism: issues to worry about. *IMF Working Paper*. 2000. № 00/197. P. 1-15.
64. Перепелюкова О. В. Світовий досвід використання децентралізації в умовах просторового посилення процесів глобалізації та інтеграції. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2019. № 5. С. 169-173.
65. Конституція Тунісу. Tunisia's Constitution of 2014. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Tunisia_2014.pdf. (дата звернення 15.04.2022).
66. Гришко Л. М. Реформа місцевого самоврядування в Хашимітському Королівстві Йорданія в умовах демократизації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 40-44.
67. Elliott G., Ciesielski M., Birkholz K. Centralized Decentralization: Subnational Governance in Jordan. *Middle East Policy*. 2018. Vol. XXL. № 4. P. 130-145.
68. Alaoui Z. E. La décentralisation entraîne-t-elle des comportements stratégiques entre les collectivités locales au Maroc? *Revue d'économie du développement*. 2017. Vol. 2. № 25. P. 95-114.
69. Zaki L. Decentralization in Morocco: Promising Legal Reforms with Uncertain Impact. *Arab Reform Initiative*. 31.07.2019. URL: <https://www.arab-reform.net/publication/decentralization-in-morocco-promising-legal-reforms-with-uncertain-impact/> (дата звернення: 27.06.2021).

70. Ben-Meir Y. Moroccan Decentralization: Towards Community Development and National Solidarity. *The SAIS Review of International Affairs*. 16.09.2021. URL: <https://saisreview.sais.jhu.edu/moroccan-decentralization/> (дата звернення: 27.06.2022).
71. Bill on local authorities to strengthen decentralization. *Algeria Press Service*. 16.01.2018. URL: <https://www.aps.dz/en/algeria/22311-bill-on-local-authorities-to-strengthen-decentralization> (дата звернення: 25 february 2020).
72. Fauvelle-Aymar C. The political and tax capacity of government in developing countries. *Kyklos*. 1999. Vol. 52. № 3. P. 391-413.
73. Lieberman E. Taxation data as indicators of state-society relations: Possibilities and pitfalls in cross-national research. *Studies in Comparative International Development*. 2002. Vol. 36. № 4. P. 89-115.
74. Cheibub J. A. Political regimes and the extractive capacity of governments. *World Politics*. 2011. Vol. 50. № 3. P. 349-376.
75. Prud'homme R. The economics of decentralisation in very low income countries. *Re'gion et De'veloppement*. 1996. № 3. P. 155-160.
76. Prud'homme R. Fiscal decentralisation in Africa: a framework for considering reform. *Public Administration and Development*. 2003. № 23. P. 17-27.
77. Litvack J., Seddon J. Decentralization Briefing Notes. Washington, D.C : World Bank Institute, 1999. 104 p.
78. Manor J. The Political Economy of Democratic Decentralization. Washington, D.C : The World Bank, 1999. 130 p.
79. Shah A., Thompson T. Implementing Decentralized Local Governance: A Treacherous Road with Potholes, Detours and Road Closures. Washington, D.C. : World Bank, 2004. 45 p.
80. Demmelhuber T., Sturm R., Vollmann E. Decentralization in the Arab world: Conceptualizing the role of neopatrimonial networks. *Mediterranean Politics*. 2020. Vol. 25. № 4. P. 499-521.

81. Busygina I., Filippov M., Taukebaeva E. To decentralize or to continue on the centralization track: The cases of authoritarian regimes in Russia and Kazakhstan. *Journal of Eurasian Studies*. 2018. Vol. 9. № 1. P. 61-71.
82. Urinboyev R. Local Government Capacity in Post-Soviet Central Asia. *Public policy and administration*. 2015. Vol. 14. № 3. P. 177-199.
83. Ganaie A. A., Bhat S. A., Kamaiah B. Fiscal Decentralization and Economic Growth: Evidence from Indian States. *South Asian Journal of Macroeconomics and Public Finance*. 2018. № 7(1). P. 83-108.
84. Lin J., Liu Z. Fiscal decentralization and economic growth in China. *Economic Development and Cultural*. 2000. № 49. P. 1-21.
85. Report of the World Observatory on Subnational Government Finance and Investment – Key Findings. *OECD/UCLG*. Paris : OECD Publishing, 2019. 107 p.
86. Farvacque-Vitkovic C., Kopanyi M. Municipal Finances. Washington DC : The World Bank, 2014. 487 p.
87. Wang Q., Xi W. China's Tax System Structure: Issues and Solutions. Improving the Tax System amid the Rule-of-Law China. Singapore : Springer. 2022. P. 51-148.
88. Taxation in Japan. *KPMG*. Tokyo : KPMG Tax Corporation, 2022. 252 p.
89. Ending Poverty, Investing in Opportunity. *The World Bank Annual Report 2019*. Washington, DC : World Bank Group, 2019. 95 p.
90. Cárdenas M., Perry G. Fiscal Policy in Latin America. *The Oxford handbook of Latin American economics*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 960 p.
91. Pinilla D., Jiménez J. d. D., Montero R. Fiscal decentralization in Latin America: Results of a process. *Revista de Economía Institucional*. 2015. Vol. 17. № 33. P. 133-160.
92. Eguino H., Radics A. Next Steps for ecentralization and Subnational Governments In Latin America and the Caribbean. Washington, D.C. : Inter-

American Development Bank. 2018. 11 p. URL: <http://dx.doi.org/10.18235/0001376> (дата звернення 17.03.2022).

93. Ed. J. A. Ocampo, J. Ros. The Oxford Handbook of Latin American Economics. Oxford University Press, 2011. URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199571048.001.0001> (дата звернення 23.06.2022).

94. Andrés F., Muñoz M., Emilio I., Pineda A., Radics A. Descentralización fiscal y disparidades regionales en América Latina: el potencial de las transferencias de. Washington, D.C. : Banco Interamericano de Desarrollo, 2017. P. 65-105.

95. Lora E. The State of State Reform in Latin America. Washington, DC : The Inter-American Development Bank, 2007. P. 26-28.

96. Melo-Becerra L. A. The role of the sub-national public sector in the stabilization function: Evidence from the Colombian case for the period 1990-2001. *Finanz. polit. econ.* 2015. Vol. 7. № 2. P. 299-324.

97. Camilo Vial-Cossani M. Political and Fiscal Decentralization in South America: A Comparative Analysis of Bolivia, Chile, Colombia, Ecuador, and Peru. *Regional Problems and Policies in Latin America*. Berlin Heidelberg : Springer-Verlag, 2013. P. 451-475.

98. Quintana-Romero L., Asuad-Sane'n N. Growth, Concentration, Inequality and Regional Policy in Mexico. *Regional Problems and Policies in Latin America*. Berlin Heidelberg : Springer-Verlag, 2013. P. 165-197.

99. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія; Рада Європи від 15.10.1985 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_036 (дата звернення: 04.12.2022).

100. Кміть В. М., Вовчанський Ю. В. Оцінка механізму адміністрування та регулювання місцевих податків та зборів в Україні. *Електронне наукове фахове видання «Економіка і суспільство»*. 2018. № 15. С. 656-662.

101. Afrapportering fra udvalget om evaluering af kommunalreformen. Evaluering af kommunalreformen Marts 2013. København : Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2013, 248 p.
102. Ткачук А. Скандинавський шлях. Досвід реформ адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування в Данії та Швеції. Київ : Логос, 2015. 124 с.
103. Schmidt T. D. The cost of regional equity in Denmark: Goal attainment or incentive distortions. *Region Science Association International*. 2008. Vol. 87. № 4. P. 567-587.
104. Andersen H. T. The emerging Danish government reform – centralised decentralisation. *Urban Research & Practice*. 2008. Vol. 1. № 1. P. 3-17.
105. Minas R. Decentralization and Back to Centralization: the Swedish Case. The Governance of Active Welfare States in Europe. Work and Welfare in Europe. London : Palgrave Macmillan, 2011. 195 p.
106. Renko V., Johannisson J., Blomgren R. Pursuing decentralisation: regional cultural policies in Finland and Sweden. *International Journal of Cultural Policy*. 2022. Vol. 28. № 3. P. 342-358.
107. European Committee of the Regions. CoR - Sweden Fiscal Powers. URL: <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Sweden-Fiscal-Powers.aspx>. (дата звернення: 10. 05. 2022).
108. Попко В. В. Система місцевого самоврядування в Королівстві. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2017. № 1. С. 59-75.
109. White papers. Norwegian Government Security and Service Organisation (G.S.S.O.). Government.no. URL: <https://www.regjeringen.no/en/find-document/white-papers-/id1754/?topic=&term=> . (дата звернення: 15. 06. 2022).
110. Янг Д. Норвегія. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії. Stockholm : SKL International, 2016. С. 35-39.
111. Tax Foundation. Germany Tax Policy. 2022. URL: <https://taxfoundation.org/country/germany/> . (дата звернення: 10. 10. 2022).

112. Кулаковський П. М. Країни світу: державний устрій. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 40-42.
113. Cuenca A. The reforms of regional financing in Spain: Elements for an approximation. *Revista de Estudios Regionales*. 2016. P. 165-194.
114. Ranjith A. Asymmetrical Devolution: Understanding the Spanish Experience. *Power Sharing: The International Experience*. 2011. P. 143-167.
115. Gil-Serrate R., López-Laborda J., Mur J. Revenue autonomy and regional growth: an analysis of the 25-year process of fiscal decentralisation in Spain. *Environment and Planning A*. 2011. № 43. P. 2626-2648.
116. Agrawal D. R., Foremny D. Fiscal Decentralisation and Mobility: Evidence from Spain's Income Tax System. *Research report*. 2018. Vol. 2. № 16. P. 38-44.
117. Alba C., Navarro C. Twenty-five years of democratic local government in Spain. *Reforming Local Government in Europe*. / ed. by N. Kersting, A. Vetter, 2003. P. 197-220. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-663-11258-7_10 (дата звернення: 27.04.2020).
118. Basile L. The Party Politics of Decentralization. *Comparative Territorial Politics*. 2019. P. 27-65.
119. De Siano R., D'Uva M. Fiscal decentralization and spillover effects of local government public spending: the case of Italy. *Regional Studies*. 2017. Vol. 51. № 10. P. 1507-1517.
120. Constitution of the Republic of Poland : 02.04.1997. Polish Parliament. 1997. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm> (дата звернення: 06. 08. 2021).
121. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 6. С. 684-688.
122. Лушагіна Т. В., Соловйова А. С. Децентралізація: уроки країн Балтії для України. *Наукові праці. Політологія*. 2016. т. 284. № 272. С. 81-85.

123. Ткачук А. Ф. Латвія: довга дорога реформи. Київ : ІКЦ “Легальний статус”. 2015. 56с.
124. Trasberg V. Baltic Local Governments’ Fiscal Situation: Two Decades Of Reforms. *Journal of Baltic Studies*. 2010. Vol. 40. № 2. P. 179-200.
125. Stonkutė E., Gaule E. Decentralization and Local Governance in Lithuania. The Palgrave Handbook of Decentralisation in Europe. ed. J. M. Ruano., M. Profiroi. Cham : Springer International Publishing, 2017. P. 389–416.
126. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL: <https://stats.oecd.org/index.aspx?r=202999>. (дата звернення: 09.12.2021).
127. Асєєв Г. Наукометрія, інформетрія, бібліометрія: визначення і розмежування. *Бібліотечний вісник*. 2016. т. 2. № 232. С. 3-10.
128. Elsevier. How Scopus works. *Scopus*. URL: <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works> . (дата звернення: 15.09.2018).
129. Persson O., Danell R., Schneider J. How to use Bibexcel for various types of bibliometric analysis. *Celebrating Scholarly Communication Studies: A Festschrift for Olle Persson at His 60th Birthday*. 01.01.2009. Vol. 5,. P. 9–24.
130. Програмний засіб побудови та візуалізації бібліометричних мереж. *Centre for Science and Technology Studies*. URL: <https://www.vosviewer.com/>. (дата звернення: 06.05.2018).
131. Chen C. Searching for intellectual turning points: progressive knowledge domain visualization. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 2004. Vol. 101. № 1. P. 5303-5310. URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.0307513100> (дата звернення: 06.05.2018).
132. Chen C. CiteSpace II: Detecting and visualizing emerging trends and transient patterns in scientific literature. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2006. Vol. 57. № 3. P. 259-377. URL: <https://doi.org/10.1002/asi.20317> (дата звернення: 06.06.2020).

133. Jan van Eck N., Waltman L. Citation-based clustering of publications using CitNetExplorer and VOSviewer. *Scientometrics*. 2017. Vol. 111. № 2. P. 1053-1070. URL: <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2300-7> (дата звернення: 06.06.2018).
134. Руденко О. М., Козюра І. В., Ткаленко Н. В., Маргасова В. Г. Історія та теорія місцевого самоврядування. Київ : Кондор, 2016. С. 226.
135. Hollis G., Plokker K. Towards democratic decentralisation: transforming regional and local government in the new Europe. Brussels : European Commission, 1995.
136. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.11.2018).
137. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.12.2018)
138. Бюджетний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 21.06.2001 № 2542-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2542-14> (дата звернення: 23.12.2018).
139. Косаревич Н. Б. Проблеми та перспективи реформування місцевих фінансів у контексті адміністративної реформи в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2007. т. 4. № 41. С. 31-37.
140. Кириленко О. П. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій. Тернопіль : ТНЕУ Економічна думка, 2008. С. 376.
141. Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань : Закон України від 01.07.2004 № 1953-IV // База даних «Законодавство України» /

Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1953-15> (дата звернення: 27.12.2018).

142. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 23.05.2007 № 308-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/308-2007-%D1%80> (дата звернення: 04.02.2019)

143. Бюджетний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17> (дата звернення: 04.02.2019).

144. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 04.02.2019).

145. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 01.04.2014 № 333-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/333-2014-%D1%80> (дата звернення: 04.02.2019).

146. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 18.06.2014 № 591-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/591-2014-%D1%80> (дата звернення: 25.02.2019).

147. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28.12.2014 № 79-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/79-19> (дата звернення: 24.02.2019).

148. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/71-19> (дата звернення: 24.02.2019).

149. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/156-19> (дата звернення: 27.02.2019).

150. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/157-19> (дата звернення: 04.03.2019).

151. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій : Закон України від 09.07.2022 № 2389-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2389-20> (дата звернення: 04.03.2023).

152. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/156-19> (дата звернення: 09.03.2019).

153. Геєнко М. М., Пугач Ю. В. На шляху до самостійності регіонального розвитку: Міжнародний досвід, загрози та можливості для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. № 27(1). С. 29-34.

154. Пугач Ю. В. Особливості сутності поняття «фінансова децентралізація»: бібліометричний аналіз, детермінанти регіональної ідентичності. *Електронне наукове фахове видання “Економіка та суспільство”*. 2022. № 45. С. 1-7.

155. Puhach Y. V. Conceptual Approaches to Estimating Regional Economic Development Under Administrative-Financial Decentralization in Ukraine. Sustainable Development of Rural Areas: Institutional Supply and Challenges of Reform. Warsaw, RS Global Sp. z O.O. 2020. P. 132-137.

156. Статистичний збірник “Бюджет України”. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> . (дата звернення: 06.05.2023).

157. Державний веб-портал бюджету для громадян. Міністерство фінансів України. Державна установа «Відкриті публічні фінанси». URL: <https://openbudget.gov.ua/> . (дата звернення: 05.05.2023).

158. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28.12.2014 № 79-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/79-19> (дата звернення: 24.08.2019).

159. Else P. Changing Perceptions of the Role of Local Government with Particular Reference to the United Kingdom. *Developments in Local Government Finance*. / ed by G. Pola, G. France та R. Levaggi, UK, Brookfield, 1996. P. 159-178.

160. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 06.07.2019).

161. Савастєєва О. Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів України в умовах трансформації міжбюджетних відносин. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 4 (20). С. 403-411.

162. Бондарук Т., Бондарук І., Дубина М. Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України. *Місцеві фінанси*. 2019. т. 2. № 59. С. 60-72.

163. Харазішвілі Ю. М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації. Київ : НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2019. С. 72-81.

164. Лук'яненко І. Г., Краснікова Л. І. Економетрика. Київ : Товариство "Знання", 1998. С. 171-198.
165. Руденко В. М. Математична статистика. Київ : Центр учбової літератури, 2012. С. 68-71.
166. Про затвердження плану державних статистичних спостережень на 2022 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.11.2021 № 1497-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1497-2021-%D1%80> (дата звернення: 04.07.2022)
167. Возняк Г. В. Бюджетна децентралізація й економічний ріст регіонів України: аналіз та оцінка. *Світ фінансів*. 2015. № 3. С. 105-117.
168. Возняк Г. В. Вплив бюджетної децентралізації на економічне зростання регіонів України: статистичне оцінювання. *Регіональна економіка*. 2017. № 2. С. 154-160.
169. Возняк Г. В. Роль фінансової децентралізації в забезпеченні сталого ендогенного зростання регіонів України. *Фінанси України*. 2018. № 7. С. 100-117.
170. Лінгур Л. М., Васильєва Т. П. Використання економетричних методів для аналізу економіки України. *Економіка: реалії часу*. 2015. т. 2. № 18. С. 182-187.
171. Некрасова Л. А., Лінгур Л. М. Вплив розвитку виробництва та регіональної децентралізації на економічне зростання територіальних громад в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка та управління*. 2020. т. 31. № 70. С. 20-25.
172. Слухай С. В. Вплив децентралізації на економіку регіонів України. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. С. 1-5.
173. Aray H. More on decentralization and economic growth. *Regional Science*. 2018. Vol. 97. № 4. P. 971-993.
174. Bodman P., Hodge A. What drives fiscal decentralisation? Further assessing the role of income. *Fiscal Studies*. 2010. Vol. 31. № 3. P. 373-404.

175. Slavinskaitė N. Fiscal decentralization and economic growth in selected European countries. *Journal of Business Economics and Management*. 2017. Vol. 18. № 4. P. 745-757.

176. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/>. (дата звернення: 27.12.2018).

177. IBM SPSS Statistics 19 Core System User's Guide / wr. by M. Norušis. SPSS Inc., 2010. P. 249-262.

178. Пугач Ю. В. Діагностика рівня фінансової децентралізації місцевих бюджетів на основі інтегрального оцінювання. *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал*. 2021. № 3(26). С. 92-97.

179. Пугач Ю. В. Економетричне моделювання впливу детермінант фінансової децентралізації на економічну спроможність регіонів. *Причорноморські економічні студії. Науковий журнал*. 2021. № 69. С. 71-76.

180. IBM SPSS Modeler 18.3 Applications Guide. *IBM Corporation*. URL: https://www.ibm.com/docs/en/SS3RA7_18.3.0/pdf/ModelerApplications.pdf. (дата звернення: 26.11.2022).

181. G2. Best Software by Function. *Analytics and AI Products*. G2.com, Inc. URL: <https://www.g2.com/best-software-companies/top-analytics-and-ai#list>. (дата звернення: 26. 11. 2022).

182. Chen T., Guestrin C. XGBoost: A Scalable Tree Boosting System. *Proceedings of the 22nd ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining*. San Francisco, California, USA : Association for Computing Machinery, 2016. P. 785–794. URL: <https://doi.org/10.1145/2939672.2939785> 2016 (дата звернення 21.012023).

183. Coşer A., Maer-matei M., Albu C. Predictive models for loan default risk assessment. *Economic Computation & Economic Cybernetics Studies & Research*. 2019. Vol. 53. № 2. P. 149-165.

184. Li C., Zheng X., Yang Z., Kuang L. Predicting Short-Term Electricity Demand by Combining the Advantages of ARMA and XGBoost in Fog Computing

Environment. *Hindawi, Wireless Communications and Mobile Computing*. 2018. № 8. P. 1-18.

185. Wang J., Rong W., Zhang Z., Mei D. Credit Debt Default Risk Assessment Based on the XGBoost Algorithm: An Empirical Study from China. *Wireless Communications and Mobile Computing*. 2022. № 8. P. 1-14.

186. Статистика зовнішнього сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>. (дата звернення: 05.04.2023).

187. Spearman K. Financial Management for Local Government. London : Routledge, 2007. 1670 p.

188. Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending. Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU (MiFID II). *Official Journal of the European Union*, 2014. L 173/349. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0065> (дата звернення: 05.01.2023).

189. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів : Закон України від 19.06.2020 № 738-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/738-20> (дата звернення: 17.12.2022)

190. НДУ побудував лінк з Центральним депозитарієм Польщі. *Національний депозитарій України*. URL: https://www.csd.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=12073%3A2022-12-29-14-01-57&catid=51%3Ahot-news&Itemid=18&lang=ua. (дата звернення: 20.02.2023).

191. O'Farrell S. Free zones post bumper year in 2021. FDI Intelligence. URL: <https://www.fdiintelligence.com/content/rankings-and-awards/free-zones-post-bumper-year-in-2021-81529> . (дата звернення: 05.04.2023).

192. World Investment Report. UNCTAD. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>. (дата звернення: 04.03.2023).

193. Стенограма пленарного засідання від 28.06.2023. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/8142.html> . (дата звернення: 29.06.2023).

194. Пугач Ю. В. Сучасні економетричні підходи машинного навчання у моделюванні факторів впливу на видатки місцевих бюджетів. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 3(261). С. 67-74.

195. Пугач Ю. В. Мікрорегіони пріоритетного розвитку як альтернативний напрям зміцнення регіональної економіки та фінансової децентралізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. т. 8. № 2. С. 360-365.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фінансова децентралізація в структурі місцевих повноважень

Додаток Б

Таблиця Б.1. Доходи зведеного, державного та місцевих бюджетів України за 2012-2022 рр., млрд. грн

Статті доходів	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Зведений бюджет, млрд. грн	445,5	442,8	456,1	652,0	782,9	1017,0	1184,3	1289,8	1376,7	1662,2	2196,3
Державний бюджет, млрд. грн з урахуванням трансфертів	346,1	339,2	357,1	534,7	616,3	793,4	928,1	998,3	1076,0	1296,9	1787,4
Трансферти з місцевих бюджетів, млрд. грн	1,3	1,6	2,1	3,1	4,2	6,0	7,3	8,7	10,7	12,6	9,5
Державний бюджет без урахування трансфертів, млрд. грн	344,7	337,6	355,0	531,6	612,1	787,5	920,8	989,6	1065,4	1284,3	1777,9
Місцеві бюджети з урахуванням трансфертів, млрд. грн	225,2	220,8	231,6	294,9	366,4	502,3	562,7	560,8	471,7	580,7	555,1
Трансферти з державного бюджету, млрд. грн	124,4	115,8	130,6	174,0	195,4	272,6	298,9	260,3	160,2	202,7	136,8
Місцеві бюджети без урахування трансфертів, млрд. грн	100,8	105,0	101,0	121,0	171,0	229,7	263,8	300,5	311,5	378,0	418,3
Вартість ВВП, млрд. грн	1459,1	1522,7	1586,9	1988,5	2385,4	2983,9	3560,6	3977,2	4191,9	5450,9	5191,0
Частка доходів державного бюджету без урахування трансфертів у зведеному бюджеті, %	77,4	76,2	77,8	81,5	78,2	77,4	77,8	76,7	77,4	77,3	81,0
Частка доходів місцевих бюджетів без урахування трансфертів у зведеному бюджеті, %	22,6	23,7	22,2	18,6	21,8	22,6	22,3	23,3	22,6	22,7	19,0
Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, %	50,5	49,9	50,8	45,2	46,8	49,4	47,5	43,5	34,3	34,9	25,3
Частка доходів зведеного бюджету у перерозподілі ВВП, %	30,5	29,1	28,7	32,8	32,8	34,1	33,3	32,4	32,8	30,5	42,3
Частка доходів державного бюджету без урахування трансфертів у перерозподілі ВВП, %	23,6	22,2	22,4	26,7	25,7	26,4	25,9	24,9	25,4	23,6	34,3
Частка доходів місцевих бюджетів без урахування трансфертів у перерозподілі ВВП, %	6,9	6,9	6,4	6,1	7,2	7,7	7,4	7,6	7,4	6,9	8,1
Частка трансфертів з держбюджету в доходах місцевих бюджетів, %	55,3	52,4	56,4	59,0	53,3	54,3	53,1	46,4	34,0	34,9	24,6
Частка трансфертів з місцевих бюджетів у доходах державного бюджету, %	0,4	0,5	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0	1,0	0,5

Додаток В

Таблиця В.1. Структура місцевих бюджетів України за доходами в 2012-2022 рр., млрд. грн

Статті доходів	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Податкові надходження, в т.ч.:	85,8	91,0	87,3	98,8	147,2	201,3	232,8	270,8	285,7	346,7	393,5
Податок на доходи фізичних осіб	61,1	64,6	62,6	54,9	79,0	110,7	138,2	165,5	177,8	212,2	272,2
Податок на прибуток підприємств	0,4	0,7	0,3	4,3	5,9	6,5	9,3	10,2	9,8	16,1	13,5
Податки на власність	0,7	0,6	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Рентна плата за використання природних ресурсів, у т.ч.:	15,3	14,9	14,5	2,2	2,5	2,5	4,8	5,3	4,6	8,6	8,7
рентна плата за використання лісових ресурсів	0,2	0,2	0,4	0,6	0,7	0,6	0,8	0,9	1,0	1,0	0,9
рентна плата за використання води	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7
рентна плата за користування надрами	1,8	1,2	1,4	1,0	1,1	1,1	3,2	3,7	3,0	6,7	7,1
плата за використання інших природних ресурсів	12,6	12,8	12,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1
Акцизний податок	1,2	1,4	0,2	7,7	11,6	13,2	13,8	13,7	15,6	17,8	13,1
Місцеві податки і збори, в т.ч.:	5,4	7,2	8,0	27,4	42,5	52,8	61,3	73,8	75,9	89,9	84,3
податок на майно	0,0	0,0	0,0	16,0	25,0	29,1	31,3	38,0	37,4	43,2	36,8
транспортний податок	0,1	0,1	0,1	0,5	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,1	0,1
туристичний збір	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2
збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	0,5	0,5	0,5	0,0						0,0	
єдиний податок	4,8	6,6	7,4	10,9	17,2	23,4	29,6	35,3	38,0	46,3	47,2
Екологічний податок	1,6	1,5	1,2	1,8	3,4	3,0	2,1	2,2	2,1	2,1	1,6
Фіксований сільськогосподарський податок	0,1	0,1	0,1	0,0							
Інші податки та збори				0,6	2,3	12,7	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Неподаткові надходження, в т.ч.:	12,6	12,1	12,2	20,2	21,9	26,0	28,0	26,1	21,5	27,2	22,0
Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,6	0,5	0,3	0,5	1,8	2,3	1,9	1,6	1,6	1,7	1,3
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної госп. діяльності	1,7	1,9	1,6	2,9	3,4	4,0	4,6	4,6	4,1	4,8	4,3
Інші неподаткові надходження	0,8	0,8	0,7	1,5	1,9	2,7	2,4	2,4	2,6	1,8	1,2
Власні надходження бюджетних установ	9,5	8,9	9,6	15,3	14,9	17,0	19,2	17,5	13,2	18,9	15,3
Доходи від операцій з капіталом	1,8	1,4	1,1	1,6	1,4	1,9	2,1	2,9	3,5	3,5	2,3
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ				0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,2
Цільові фонди	0,6	0,5	0,4	0,4	0,5	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,3
РАЗОМ ДОХОДІВ (без урахування міжбюджетних трансфертів)	100,8	105,0	101,0	121,0	171,0	229,7	263,8	300,5	311,5	378,0	418,3
Офіційні трансферти, в т.ч.:	124,4	115,8	130,6	174,0	195,4	272,6	298,9	260,3	160,2	202,7	136,8
Дотації	60,6	61,2	64,4	7,3	6,8	22,0	25,2	25,9	21,6	22,8	22,2
Субвенції	63,8	54,6	66,2	166,7	188,6	250,6	273,8	234,4	138,6	179,9	114,6
ВСЬОГО	225,2	220,8	231,6	294,9	366,4	502,3	562,7	560,8	471,7	580,7	555,1

Додаток Г

Таблиця Г.1. Структура видатків до державного та місцевих бюджетів України в 2012-2022 рр., млрд. грн

Статті видатків	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Видатки	492,70	505,70	523,10	679,87	835,83	1056,52	1250,19	1372,26	1595,39	1845,36	3043,45
До державного бюджету (Д)	271,30	287,50	299,70	402,93	489,49	566,40	686,91	814,73	1127,94	1288,47	2568,62
До місцевого бюджету (М)	221,40	218,20	223,40	276,94	346,34	490,12	563,28	557,53	467,44	556,89	474,83
Загальнодержавні	54,60	61,70	76,80	117,64	134,26	165,85	191,55	203,11	204,81	252,61	248,47
Д	44,00	50,10	65,80	103,12	118,05	142,05	162,96	168,19	163,85	206,64	202,00
М	10,60	11,60	11,00	14,53	16,21	23,80	28,59	34,92	40,96	45,96	46,47
обслуговування боргу	25,20	33,20	49,50	86,17	96,11	110,58	116,09	120,10	121,24	154,99	162,12
Д	24,20	31,70	48,00	84,51	95,79	110,46	115,43	119,25	119,72	153,05	159,72
М	1,00	1,50	1,50	1,67	0,31	0,12	0,66	0,85	1,52	1,94	2,39
Оборона	14,50	14,80	27,40	52,02	59,36	74,36	97,02	106,63	120,37	127,53	1142,87
Д	14,50	14,80	27,40	52,01	59,35	74,35	97,02	106,63	120,37	127,53	1142,87
М	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Громадський порядок, безпека та судова влада	36,70	39,40	44,80	54,96	72,06	88,49	118,02	143,69	159,51	176,15	454,43
Д	36,50	39,20	44,60	54,64	71,67	87,85	116,88	142,39	157,68	174,41	443,32
М	0,20	0,20	0,20	0,32	0,39	0,64	1,15	1,30	1,83	1,74	11,11
Економічна діяльність	62,40	50,80	43,60	56,26	66,19	102,88	140,76	154,22	262,92	293,35	156,43
Д	49,40	41,30	34,40	37,14	31,42	47,00	63,60	72,36	168,99	180,99	95,37
М	13,00	9,50	9,20	19,12	34,77	55,88	77,16	81,85	93,93	112,36	61,07
Охорона навколишнього природного середовища	5,30	5,60	3,50	5,53	6,26	7,35	8,24	9,73	9,06	10,62	5,23
Д	4,10	4,60	2,60	4,05	4,77	4,74	5,24	6,32	6,64	8,20	4,71
М	1,20	1,00	0,90	1,48	1,48	2,61	3,00	3,41	2,42	2,42	0,51

Продовження таблиці Таблиця Г.1.

Статті видатків	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Житлово-комунальне господарство	20,10	7,70	17,80	15,70	17,55	27,19	30,35	34,49	32,21	56,89	41,16
Д	0,40	0,10	0,10	0,02	0,01	0,02	0,30	0,11	0,09	0,16	0,53
М	19,70	7,60	17,70	15,68	17,54	27,17	30,05	34,38	32,13	56,73	40,63
Охорона здоров'я	58,50	61,60	57,20	71,00	75,50	102,39	115,85	128,39	175,79	203,61	215,28
Д	11,40	12,90	10,60	11,45	12,47	16,73	22,62	38,57	124,92	170,51	184,27
М	47,10	48,70	46,60	59,55	63,04	85,66	93,23	89,82	50,87	33,11	31,01
Духовний та фізичний розвиток	13,70	13,60	13,90	16,23	16,90	24,34	28,99	31,55	31,71	43,36	33,64
Д	5,50	5,10	4,90	6,62	4,96	7,90	10,11	9,97	9,83	15,97	11,05
М	8,20	8,50	9,00	9,61	11,94	16,44	18,89	21,58	21,89	27,39	22,58
Освіта	101,50	105,50	100,10	114,19	129,44	177,92	210,03	238,67	252,28	312,91	290,76
Д	30,20	30,90	28,70	30,19	34,83	41,30	44,32	51,57	52,86	63,84	58,51
М	71,30	74,60	71,40	84,01	94,61	136,62	165,71	187,10	199,43	249,08	232,25
Соціальний захист та соціальне забезпечення	125,40	145,00	138,00	176,34	258,33	285,76	309,37	321,79	346,72	367,35	455,19
Д	75,30	88,50	80,60	103,70	151,96	144,48	163,87	218,63	322,72	339,28	425,99
М	50,10	56,50	57,40	72,64	106,37	141,28	145,50	103,16	24,00	28,07	29,20

Додаток Д

Таблиця Д.1. ВРП України в 2012-2021 рр., у фактичних цінах, млн. грн.

Область (регіон)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	1 459 096	1 522 657	1 586 915	1 988 544	2 385 367	2 983 882	3 560 596	3 978 400	4 222 026	5 450 849
АР Крим	44 536	46 393								
Вінницька	33 024	36 191	43 990	59 871	74 411	92 427	111 498	129 162	135 867	173 531
Волинська	20 005	20 622	24 195	31 688	35 744	51 972	60 448	75 660	77 404	92 535
Дніпропетровська	147 970	152 905	176 540	215 206	244 478	313 830	369 468	390 585	398 732	582 363
Донецька	170 775	164 926	119 983	115 012	137 500	166 404	192 256	205 046	206 309	283 326
Житомирська	24 849	25 676	29 815	38 425	47 919	61 470	77 110	85 294	91 365	113 919
Закарпатська	21 404	21 400	24 120	28 952	32 390	43 043	52 445	61 335	62 022	75 626
Запорізька	54 828	54 352	65 968	89 061	104 323	130 377	147 076	155 235	167 260	228 906
Івано-Франківська	32 286	33 196	37 643	45 854	51 404	63 850	78 443	86 702	90 398	119 680
Київська	69 663	68 931	79 561	104 030	128 638	157 043	198 160	218 737	242 406	291 519
Кіровоградська	22 056	25 313	28 758	38 447	46 021	53 031	64 436	73 093	75 208	99 564
Луганська	58 767	55 108	31 393	23 849	31 356	30 285	35 206	40 300	43 204	52 135
Львівська	61 962	63 329	72 923	94 690	114 842	147 404	177 243	214 453	236 254	296 182
Миколаївська	29 205	32 030	35 408	48 195	57 815	69 371	79 916	92 459	96 648	124 162
Одеська	64 743	69 760	74 934	99 761	119 800	149 530	173 241	197 209	220 242	271 669
Полтавська	56 580	58 464	69 831	95 867	116 272	150 904	174 147	187 381	188 424	266 694
Рівненська	21 795	22 004	28 724	35 252	39 469	48 836	56 842	67 379	71 901	88 859
Сумська	24 933	26 765	30 397	41 567	46 287	56 530	68 489	75 855	80 432	105 254
Тернопільська	17 957	18 085	21 676	26 656	31 072	40 747	49 133	57 152	62 661	81 485
Харківська	82 223	85 315	96 596	124 843	154 871	187 454	233 321	247 667	257 805	319 796
Херсонська	19 357	20 767	23 250	32 215	38 743	47 868	55 161	61 955	68 467	88 182
Хмельницька	26 237	26 426	32 162	41 088	48 859	63 882	75 646	83 034	96 380	119 876
Черкаська	31 265	33 087	38 466	50 843	59 412	73 176	93 315	103 514	108 822	131 154
Чернівецька	13 166	13 757	15 049	18 506	21 239	28 591	33 903	41 661	45 054	54 582
Чернігівська	23 934	24 237	28 156	36 966	43 362	56 672	70 624	78 001	84 068	113 474
м.Київ	275 685	312 552	357 377	451 700	559 140	699 185	833 069	949 531	1 014 693	1 276 376
м.Севастополь	9 891	11 066								

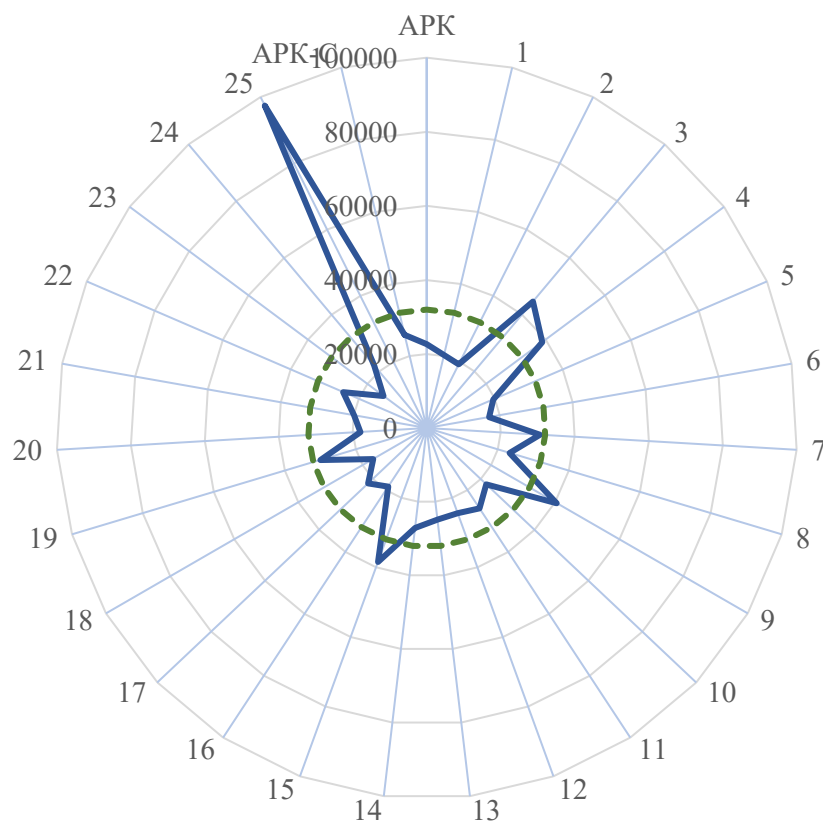
Таблиця Д.2. Питома вага регіону в обсязі ВРП України в 2012-2021 рр., %

Область (регіон)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
АР Крим	3,05	3,05	-	-	-	-	-	-	-	-
Вінницька	2,26	2,38	2,77	3,01	3,12	3,10	3,13	3,25	3,22	3,18
Волинська	1,37	1,35	1,52	1,59	1,50	1,74	1,70	1,90	1,83	1,70
Дніпропетровська	10,14	10,04	11,12	10,82	10,25	10,52	10,38	9,82	9,44	10,68
Донецька	11,70	10,83	7,56	5,78	5,76	5,58	5,40	5,15	4,89	5,20
Житомирська	1,70	1,69	1,88	1,93	2,01	2,06	2,17	2,14	2,16	2,09
Закарпатська	1,47	1,41	1,52	1,46	1,36	1,44	1,47	1,54	1,47	1,39
Запорізька	3,76	3,57	4,16	4,48	4,37	4,37	4,13	3,90	3,96	4,20
Івано-Франківська	2,21	2,18	2,37	2,31	2,15	2,14	2,20	2,18	2,14	2,20
Київська	4,77	4,53	5,01	5,23	5,39	5,26	5,57	5,50	5,74	5,35
Кіровоградська	1,51	1,66	1,81	1,93	1,93	1,78	1,81	1,84	1,78	1,83
Луганська	4,03	3,62	1,98	1,20	1,31	1,01	0,99	1,01	1,02	0,96
Львівська	4,25	4,16	4,60	4,76	4,81	4,94	4,98	5,39	5,60	5,43
Миколаївська	2,00	2,10	2,23	2,42	2,42	2,32	2,24	2,32	2,29	2,28
Одеська	4,44	4,58	4,72	5,02	5,02	5,01	4,87	4,96	5,22	4,98
Полтавська	3,88	3,84	4,40	4,82	4,87	5,06	4,89	4,71	4,46	4,89
Рівненська	1,49	1,45	1,81	1,77	1,65	1,64	1,60	1,69	1,70	1,63
Сумська	1,71	1,76	1,92	2,09	1,94	1,89	1,92	1,91	1,91	1,93
Тернопільська	1,23	1,19	1,37	1,34	1,30	1,37	1,38	1,44	1,48	1,49
Харківська	5,64	5,60	6,09	6,28	6,49	6,28	6,55	6,23	6,11	5,87
Херсонська	1,33	1,36	1,47	1,62	1,62	1,60	1,55	1,56	1,62	1,62
Хмельницька	1,80	1,74	2,03	2,07	2,05	2,14	2,12	2,09	2,28	2,20
Черкаська	2,14	2,17	2,42	2,56	2,49	2,45	2,62	2,60	2,58	2,41
Чернівецька	0,90	0,90	0,95	0,93	0,89	0,96	0,95	1,05	1,07	1,00
Чернігівська	1,64	1,59	1,77	1,86	1,82	1,90	1,98	1,96	1,99	2,08
м.Київ	18,89	20,53	22,52	22,72	23,44	23,43	23,40	23,87	24,03	23,42
м.Севастополь	0,68	0,73	-	-	-	-	-	-	-	-

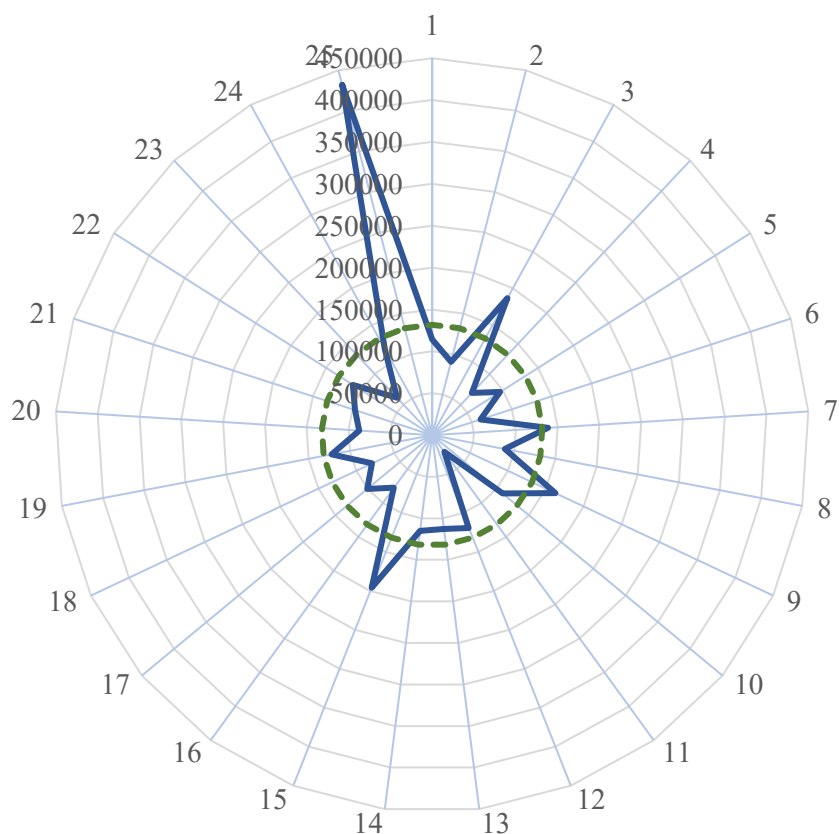
Таблиця Д.3. ВРП у розрахунку на одну особу за регіонами України в 2012-2021 рр., у фактичних цінах, грн

Присвоєний номер	Область (регіон)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
0	Україна	32002	33473	36904	46413	55899	70233	84235	94661	101138	131734
АРК	АР Крим	22675	23595								
1	Вінницька	20253	22303	27249	37270	46615	58384	71104	83175	88380	114218
2	Волинська	19249	19817	23218	30387	34310	49987	58297	73215	75193	90331
3	Дніпропетровська	44650	46333	53749	65897	75396	97137	114784	122379	126209	186697
4	Донецька	38907	37830	27771	26864	32318	39411	45959	49422	50124	69446
5	Житомирська	19551	20286	23678	30698	38520	49737	62911	70247	76017	95948
6	Закарпатська	17088	17044	19170	22989	25727	34202	41706	48861	49538	60632
7	Запорізька	30656	30526	37251	50609	59729	75306	85784	91498	99738	138521
8	Івано-Франківська	23379	24022	27232	33170	37220	46312	57033	63254	66245	88227
9	Київська	40483	39988	46058	60109	74216	90027	112521	123267	135817	162696
10	Кіровоградська	22082	25533	29223	39356	47469	55183	67763	77816	81166	109183
11	Луганська	25950	24514	14079	10778	14251	13883	16301	18798	20297	24684
12	Львівська	24387	24937	28731	37338	45319	58221	70173	85198	94317	119049
13	Миколаївська	24838	27355	30357	41501	50091	60549	70336	82149	86750	112864
14	Одеська	27070	29118	31268	41682	50159	62701	72738	82903	92823	115129
15	Полтавська	38424	39962	48040	66390	81145	106248	123763	134449	136608	195825
16	Рівненська	18860	19003	24762	30350	33958	42038	49044	58332	62485	77599
17	Сумська	21722	23517	26943	37170	41741	51419	62955	70576	75815	100760
18	Тернопільська	16644	16819	20228	24963	29247	38593	46833	54833	60565	79412
19	Харківська	29972	31128	35328	45816	57150	69489	86904	92864	97428	122227
20	Херсонська	17910	19311	21725	30246	36585	45532	52922	59987	66973	87378
21	Хмельницька	19920	20165	24662	31660	37881	49916	59583	65916	77153	96964
22	Черкаська	24558	26168	30628	40759	48025	59697	76904	86319	91817	112145
23	Чернівецька	14529	15154	16552	20338	23365	31509	37441	46136	50110	61088
24	Чернігівська	22096	22603	26530	35196	41726	55198	69725	78118	85435	117225
25	м.Київ	97429	109402	124163	155904	191736	238622	283097	320885	342247	431616
АРК-С	м.Севастополь	25872	28765								

2012 р.

2021 р.

— ВРП на одну особу за регіонами України, грн
 --- ВРП на одну особу за регіонами, середнє для України значення, грн

Рис. Д.1. Порівняльні графіки ВРП у розрахунку на одну особу за регіонами України (згідно присвоєного номеру) у 2012 р. та 2023 р., грн.

Таблиця Д.4. Регіони України за обсягом ВРП на одну особу розміщені за рангом, 2012-2021 рр.

Область (регіон)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
АР Крим	15	16								
Вінницька	19	19	13	12	11	10	9	9	10	10
Волинська	22	22	20	18	19	15	17	14	17	17
Дніпропетровська	2	2	2	3	3	3	3	4	4	3
Донецька	4	5	12	21	21	21	22	22	22	22
Житомирська	21	20	19	17	15	17	15	16	15	16
Закарпатська	25	25	23	23	23	23	23	23	24	24
Запорізька	6	7	5	5	5	5	6	6	5	5
Івано-Франківська	14	15	14	15	17	18	18	18	19	18
Київська	3	3	4	4	4	4	4	3	3	4
Кіровоградська	17	12	10	10	10	13	13	13	13	13
Луганська	9	14	25	25	25	25	25	25	25	25
Львівська	13	13	11	11	12	11	11	8	7	7
Миколаївська	11	10	9	8	8	8	10	11	11	11
Одеська	8	8	7	7	7	7	8	10	8	9
Полтавська	5	4	3	2	2	2	2	2	2	2
Рівненська	23	24	17	19	20	20	20	20	20	21
Сумська	18	17	15	13	13	14	14	15	16	14
Тернопільська	26	26	22	22	22	22	21	21	21	20
Харківська	7	6	6	6	6	6	5	5	6	6
Херсонська	24	23	21	20	18	19	19	19	18	19
Хмельницька	20	21	18	16	16	16	16	17	14	15
Черкаська	12	11	8	9	9	9	7	7	9	12
Чернівецька	27	27	24	24	24	24	24	24	23	23
Чернігівська	16	18	16	14	14	12	12	12	12	8
м.Київ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
м.Севастополь	10	9								

Додаток Е

Рис. Е.1. Методика інтегрального оцінювання фінансового забезпечення регіонів

Таблиця Е.1.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2012 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Заг. доходи МБ (БД)	ВРП (ВРП)	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	Індекс інфляції, %	Кап.інвест. на 1 особу, грн	Індекс реальної з/п, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорт-у екс-м, %
Україна	100814	85 852	225 274	1 459 096	222 575	221 233	124 460	5 457					
АР Крим	5 601	4 535	10 178	44 536	9 778	9 762	4 577	262	98,4	9328,3	116,1	6,2	61,9
Вінницька	2 617	2 218	7 560	33 024	7 366	7 353	4 943	162	99,0	3579,7	118,0	9,7	130,9
Волинська	1 401	1 109	5 366	20 005	5 235	5 234	3 965	84	99,0	3129,2	117,9	8,8	59,7
Дніпропетров-ка	9 776	8 868	16 910	147 970	16 326	16 216	7 134	347	99,7	6804,9	112,0	7,0	154,9
Донецька	11 587	10 383	22 416	170 775	21 926	21 595	10 829	425	101,3	7250,1	112,2	8,5	338,9
Житомирська	2 055	1 738	6 169	24 849	6 037	6 034	4 113	134	99,0	2279,6	115,1	10,7	143,1
Закарпатська	1 370	1 155	5 641	21 404	5 500	5 487	4 271	128	98,8	2181,2	114,2	9,2	68,9
Запорізька	4 277	3 780	8 293	54 828	8 204	7 974	4 016	194	99,3	4035,6	112,0	7,5	198,9
Ів-Франківська	1 927	1 644	6 746	32 286	6 642	6 634	4 819	120	99,3	3739,3	114,9	8,4	83,5
Київська	4 312	3 671	8 761	69 663	8 496	8 341	4 449	239	99,1	11826,7	114,4	6,7	41,4
Кіровоградська	1 770	1 517	4 872	22 056	4 714	4 692	3 103	88	98,8	4598,3	115,3	9,2	221,4
Луганська	4 602	3 819	9 921	58 767	9 810	9 794	5 319	189	100,3	3644,0	111,7	6,9	210,7
Львівська	4 287	3 689	11 138	61 962	10 896	10 845	6 851	287	99,3	4397,7	114,4	8,0	39,8
Миколаївська	2 276	1 859	5 490	29 205	5 375	5 321	3 213	129	99,3	4001,7	116,1	8,4	264,7
Одеська	4 960	4 125	10 968	64 743	10 544	10 413	6 008	348	99,4	6108,6	113,0	6,3	41,5
Полтавська	3 995	3 373	7 298	56 580	7 014	6 949	3 303	162	99,1	6961,0	115,5	9,2	257,4
Рівненська	1 740	1 453	5 877	21 795	5 725	5 678	4 136	102	98,9	2395,1	117,6	10,8	109,8
Сумська	2 175	1 863	5 197	24 933	5 042	5 036	3 022	111	98,8	2511,5	115,1	9,6	165,3
Тернопільська	1 265	1 049	4 797	17 957	4 709	4 705	3 532	90	98,9	3132,6	117,3	10,8	70,3
Харківська	6 176	5 355	12 151	82 223	11 869	11 862	5 976	421	99,2	5377,9	114,2	7,2	73,8
Херсонська	1 647	1 333	4 844	19 357	4 773	4 772	3 197	112	99,4	2259,0	115,3	9,4	159,0
Хмельницька	2 024	1 681	6 275	26 237	6 096	6 068	4 251	139	99,6	2655,5	116,6	9,4	81,5
Черкаська	2 468	2 012	6 068	31 265	5 946	5 943	3 600	140	99,5	2979,7	116,0	9,7	174,7
Чернівецька	1 164	926	4 189	13 166	4 102	4 100	3 025	97	98,8	2457,3	118,0	9,3	71,4
Чернігівська	1 766	1 515	5 047	23 934	4 903	4 903	3 281	107	98,8	2539,7	118,4	11,0	99,6
м.Київ	12 390	10 170	21 128	275 685	23 692	23 668	8 738	768	101,6	27983,9	112,5	6,0	48,9
м.Севастополь	1 188	1 012	1 975	9 891	1 857	1 855	787	72	100,7	5487,7	114,9	6,5	109,7

Таблиця Е.2.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2013 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Заг. доходи МБ (БД)	ВРП (ВРП)	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	Індекс інфляції, %	Кап.інвест. на 1 особу, грн	Індекс реальної з/п, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорт-у експорт, %
Україна	105171	91 191	221 019	1 522 657	219 845	218 236	115 848	7 314					
АР Крим	5 894	4 835	10 247	46 393	10 090	10 069	4 353	335	99,5	7855,3	110,0	6,1	866,0
Вінницька	2 825	2 426	7 678	36 191	7 559	7 544	4 853	218	99,7	3775,3	110,0	9,2	136,9
Волинська	1 452	1 187	5 562	20 622	5 577	5 575	4 110	108	99,7	3195,1	111,0	8,4	57,7
Дніпропетровська	10 137	9 269	15 982	152 905	16 244	16 065	5 844	476	100,4	6466,4	106,7	6,8	183,2
Донецька	12 455	11 226	20 512	164 926	20 371	20 051	8 057	536	101,3	6425,7	106,3	8,2	306,1
Житомирська	2 172	1 860	6 546	25 676	6 433	6 431	4 374	175	99,4	2380,5	109,6	10,2	157,9
Закарпатська	1 461	1 244	6 253	21 400	6 010	6 004	4 792	164	99,7	2105,0	109,4	8,2	63,0
Запорізька	4 452	4 001	8 453	54 352	8 412	8 140	4 001	255	100,3	3851,1	108,1	7,0	209,0
Івано-Франківська	1 929	1 669	6 869	33 196	6 845	6 837	4 940	150	100,0	3471,0	106,6	7,8	81,6
Київська	4 716	4 063	8 832	68 931	8 525	8 388	4 116	335	99,9	11994,6	107,2	6,4	41,7
Кіровоградська	1 886	1 662	4 959	25 313	4 919	4 901	3 073	110	100,1	3264,5	109,0	8,5	353,4
Луганська	4 457	3 932	9 084	55 108	9 384	9 318	4 627	234	101,3	5076,7	107,6	6,7	191,6
Львівська	4 455	3 946	11 789	63 329	11 690	11 606	7 334	386	100,2	3867,3	109,2	7,5	48,6
Миколаївська	2 289	2 001	5 637	32 030	5 566	5 525	3 348	167	100,7	4286,8	109,8	7,8	234,3
Одеська	5 210	4 443	10 998	69 760	10 663	10 546	5 788	443	100,9	4954,0	109,3	5,7	47,4
Полтавська	3 868	3 375	7 116	58 464	7 063	6 915	3 248	211	99,6	6539,8	106,1	8,7	238,8
Рівненська	1 789	1 543	6 264	22 004	6 188	6 153	4 475	132	99,3	2448,5	111,5	10,3	147,1
Сумська	2 223	1 900	5 358	26 765	5 260	5 235	3 135	144	99,5	2401,9	109,5	8,5	143,3
Тернопільська	1 360	1 124	5 108	18 085	5 074	5 072	3 748	118	99,2	2772,9	109,3	10,3	104,4
Харківська	6 439	5 612	12 075	85 315	11 752	11 685	5 636	567	99,6	3394,9	109,3	6,8	87,2
Херсонська	1 701	1 401	5 101	20 767	4 996	4 995	3 400	145	100,5	1981,2	109,4	9,1	134,4
Хмельницька	2 232	1 850	6 565	26 426	6 457	6 434	4 333	177	100,0	2783,2	109,6	8,7	101,0
Черкаська	2 498	2 150	6 072	33 087	6 040	6 035	3 574	188	100,3	2709,0	107,9	9,5	155,0
Чернівецька	1 285	958	4 549	13 757	4 432	4 431	3 264	116	99,9	2484,8	108,0	8,6	79,3
Чернігівська	1 824	1 571	4 966	24 237	4 904	4 904	3 143	138	99,4	2664,0	110,0	10,3	94,7
м.Київ	12 891	10 850	16 511	312 552	17 589	17 581	3 619	1 188	101,5	24513,1	107,8	5,7	46,3
м.Севастополь	1 271	1 094	1 935	11 066	1 799	1 798	664	98	100,2	6221,8	108,0	6,3	90,0

Таблиця Е.3.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2014 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Заг. доходи МБ (БД)	ВРП (ВРП)	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	Індекс інфляції, %	Кап.інвест. на 1 особу, грн	Індекс реальної з/п, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імп-у екс-м, %
Україна	101101	87 334	231 702	1 586 915	225 627	223 509	130 601	7 958					
Вінницька	3 111	2 584	8 552	43 990	8 527	8 512	5 441	260	123,3	3523,3	94,9	11,1	173,3
Волинська	1 590	1 287	6 290	24 195	6 167	6 163	4 700	125	125,9	3250,3	93,5	10,3	89,5
Дніпропетровська	11 031	10 123	17 876	176 540	17 592	17 508	6 845	612	125,7	6212,7	97,1	8,3	189,1
Донецька	9 652	8 884	18 092	119 983	16 297	16 099	8 440	440	122,0	3061,5	89,4	11,3	395,9
Житомирська	2 359	2 055	7 123	29 815	7 093	7 084	4 764	204	125,2	2312,8	95,7	12,3	232,3
Закарпатська	1 580	1 343	6 669	24 120	6 482	6 475	5 089	184	125,7	2094,9	95,6	9,6	79,7
Запорізька	4 652	4 153	9 049	65 968	8 966	8 837	4 397	294	125,7	3983,5	96,6	8,8	235,7
Івано-Франківська	2 029	1 736	7 559	37 643	7 505	7 497	5 530	175	125,0	4945,4	95,2	8,6	101,2
Київська	4 834	4 211	9 703	79 561	9 290	9 163	4 870	417	124,7	11365,7	91,8	8,1	49,3
Кіровоградська	2 042	1 824	5 393	28 758	5 313	5 282	3 351	125	124,4	3184,2	94,8	11,7	406,8
Луганська	3 306	2 990	7 639	31 393	6 444	6 432	4 333	161	125,2	2352,5	86,4	11,8	187,0
Львівська	4 840	4 223	13 151	72 923	12 945	12 938	8 310	484	126,7	3765,1	93,3	8,8	52,8
Миколаївська	2 415	2 140	6 121	35 408	5 977	5 916	3 705	193	124,9	3239,2	95,8	9,4	291,1
Одеська	5 607	4 691	12 452	74 934	12 146	12 043	6 845	510	127,2	3906,4	93,2	7,0	85,6
Полтавська	3 911	3 505	7 685	69 831	7 578	7 522	3 774	244	123,8	6092,3	94,9	11,8	193,7
Рівненська	1 876	1 619	6 878	28 724	6 838	6 785	5 001	153	127,0	2415,3	93,9	11,7	167,2
Сумська	2 290	1 966	5 801	30 397	5 780	5 774	3 511	156	124,7	2490,7	94,8	10,2	133,5
Тернопільська	1 403	1 182	5 562	21 676	5 534	5 530	4 159	129	125,4	2420,8	95,1	12,0	118,2
Харківська	6 568	5 822	14 124	96 596	14 252	14 239	7 556	690	125,3	2940,8	93,9	8,1	96,4
Херсонська	1 827	1 466	5 603	23 250	5 568	5 565	3 775	160	124,1	2067,7	94,5	10,2	193,2
Хмельницька	2 335	1 960	7 123	32 162	6 995	6 966	4 788	207	123,7	3134,3	96,8	9,9	145,9
Черкаська	2 582	2 263	6 763	38 466	6 680	6 670	4 180	222	124,2	2605,9	93,7	10,5	149,9
Чернівецька	1 245	1 003	4 767	15 049	4 712	4 708	3 522	130	123,5	1853,7	93,2	10,2	115,9
Чернігівська	1 992	1 727	5 637	28 156	5 566	5 566	3 645	159	126,7	2482,9	94,9	12,1	132,4
м.Київ	14 821	11 551	23 795	357 377	23 231	22 087	8 974	1 521	125,8	23487,7	94,5	7,2	56,8

Таблиця Е.4.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2015 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Загальні доходи МБ (БД)	ВРП (ВРП)	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	ПДФО	Акциз податок	Єдиний податок	Ін. податки (за викл. ЄП)	Капіт. інвест
Україна	120 480	98 218	294 460	1 988 544	280 085	276 857	173 980	27 041	54 921	7 685	10 975	16 066	273116
Вінницька	3 790	3 070	11 269	59 871	10 999	10 916	7 478	898	1 763	236	439	459	7 373
Волинська	2 209	1 668	7 945	31 688	7 673	7 653	5 736	337	927	211	161	176	6 167
Дніпропетровська	13 203	11 841	26 373	215 206	25 082	24 136	13 169	3 220	5 995	636	864	2 356	25 920
Донецька	7 093	6 163	16 590	115 012	13 902	13 663	9 497	1 153	4 155	278	357	796	8 304
Житомирська	2 765	2 302	8 928	38 425	8 784	8 748	6 163	544	1 345	227	273	271	4 044
Закарпатська	2 071	1 714	8 433	28 952	8 488	8 452	6 362	336	972	324	197	140	3 778
Запорізька	5 602	4 882	12 703	89 061	12 119	11 869	7 100	1 272	2 716	367	448	823	7 794
Івано-Франківська	2 571	2 090	9 785	45 854	9 722	9 671	7 214	510	1 102	222	218	292	9 609
Київська	6 142	5 135	13 610	104 030	13 008	12 723	7 468	1 330	2 978	559	603	726	24 359
Кіровоградська	2 419	2 080	7 040	38 447	6 970	6 943	4 621	642	1 164	152	275	366	4 057
Луганська	2 164	1 733	5 428	23 849	4 485	4 481	3 264	388	1 181	67	142	246	2 060
Львівська	6 415	5 335	18 454	94 690	18 050	17 867	12 039	1 221	3 035	531	617	603	13 387
Миколаївська	2 943	2 484	8 083	48 195	7 770	7 721	5 140	688	1 505	197	304	384	5 990
Одеська	6 940	5 695	16 508	99 761	15 952	15 766	9 567	1 782	3 165	517	707	1 075	9 984
Полтавська	4 823	4 041	11 077	95 867	10 646	10 373	6 255	1 158	2 312	275	417	741	8 338
Рівненська	2 208	1 814	8 578	35 252	8 453	8 392	6 370	405	1 099	202	198	206	4 334
Сумська	2 718	2 262	7 864	41 567	7 764	7 701	5 145	673	1 327	144	267	406	3 663
Тернопільська	1 861	1 461	7 227	26 656	7 039	7 021	5 366	373	850	166	203	170	3 828
Харківська	7 872	6 736	18 452	124 843	17 449	17 258	10 580	2 121	3 777	459	967	1 153	11 247
Херсонська	2 273	1 799	7 019	32 215	6 849	6 842	4 746	584	971	202	274	309	3 107
Хмельницька	2 933	2 300	9 248	41 088	9 090	9 056	6 314	674	1 331	197	326	348	6 809
Черкаська	3 193	2 660	8 899	50 843	8 723	8 687	5 706	914	1 410	217	396	518	4 486
Чернівецька	1 656	1 296	6 099	18 506	5 884	5 879	4 443	326	616	182	154	173	2 789
Чернігівська	2 434	2 033	7 194	36 966	7 095	7 081	4 761	587	1 182	142	242	345	3 550
м.Київ	22 178	15 625	31 654	451 700	28 005	27 959	9 476	4 904	8 043	976	1 922	2 982	88 139

Таблиця Е.4.2. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2015 р.

Область (регіон)	Індекс інфляції, %	Індекс реальної заробітної плати, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорту експортом, %	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Капітальні інвестиції на одну особу, грн	Кап. інвестиції на охорону НПС, грн	Поточні витрати на охорону НПС, грн	Наявний дохід населення (млн грн)	ПП (залишки), млн. долл. США	Витрати на ОНПС, млн. грн
Вінницька	138,8	81,3	9,3	317,6	846856	266669	4601,8	846856	266669	47609	584,04	188
Волинська	143,3	78,9	10,0	101,5	631694	622088	5914,3	631694	622088	26049	297,34	114
Дніпропетровська	142,6	78,8	7,4	198,4	6398976	3225259	7963,3	6398976	3225259	127830	5574,57	6912
Донецька	146,9	89,6	14,2	307,3	3695324	1202633	1947,0	3695324	1202633	91388	2983,20	1664
Житомирська	143,7	76,9	12,0	179,1	441319	246378	3242,0	441319	246378	34799	290,09	104
Закарпатська	144,0	80,0	9,5	108,2	1094380	1011507	3000,6	1094380	1011507	28282	305,32	97
Запорізька	142,1	80,0	10,2	270,0	2931027	1085451	4444,7	2931027	1085451	63841	1215,15	2179
Івано-Франківська	143,4	77,7	8,9	126,7	373000	294497	6951,7	373000	294497	36689	712,53	325
Київська	144,3	78,0	6,5	65,3	1690437	2587044	14062,5	1690437	2587044	58767	1536,13	4647
Кіровоградська	141,3	78,8	11,9	385,6	406552	105421	4169,3	406552	105421	26750	135,86	120
Луганська	138,8	70,7	16,6	81,0	257772	318426	934,1	257772	318426	34594	455,26	574
Львівська	145,2	79,4	8,3	83,3	1206325	1447945	5282,3	1206325	1447945	74919	1440,75	402
Миколаївська	143,5	78,9	9,2	278,9	1603064	574741	5171,7	1603064	574741	34075	279,56	1601
Одеська	144,6	80,6	6,7	178,6	1727480	967276	4176,7	1727480	967276	77509	2212,07	306
Полтавська	145,0	78,8	12,4	181,8	1481082	814489	5794,6	1481082	814489	46203	727,79	922
Рівненська	144,9	76,7	11,0	187,0	378287	202339	3730,6	378287	202339	31021	360,30	383
Сумська	145,5	78,4	10,6	150,3	606605	403548	3290,2	606605	403548	34189	499,02	304
Тернопільська	145,1	77,2	12,0	112,2	290983	259433	3591,5	290983	259433	25670	227,17	38
Харківська	144,2	77,3	7,3	102,1	1311587	1284946	4136,9	1311587	1284946	87736	1708,22	851
Херсонська	145,8	78,3	10,4	169,2	238440	140902	2924,9	238440	140902	29695	263,05	80
Хмельницька	142,5	77,8	10,4	154,9	401621	259270	5260,6	401621	259270	38015	753,41	212
Черкаська	143,8	78,2	10,0	190,4	434190	228094	3608,8	434190	228094	33642	495,71	260
Чернівецька	142,0	78,1	10,5	138,2	108295	78384	3065,4	108295	78384	21773	61,34	88
Чернігівська	145,6	78,7	11,2	145,2	551602	379972	3397,3	551602	379972	29871	200,75	250
м.Київ	138,6	84,2	7,5	60,3	8742884	14495411	30323,6	8742884	14495411	221683	20103,90	1974

Таблиця Е.5.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2016 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Загальні доходи МБ (БД)	ВРП	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	ПДФО	Акциз податок	Єдиний податок	Ін. податки (за викл. ЄП)	Капіт. інвест
Україна	170 748	146 902	366 143	2 385 367	350 515	346 344	195 395	42 262	78 971	11 628	17 167	25 094	359216
Вінницька	5 651	4 723	14 304	74 411	13 830	13 713	8 653	1 374	2 716	381	712	661	8 302
Волинська	3 092	2 512	9 523	35 744	9 438	9 408	6 431	549	1 437	308	253	297	6 384
Дніпропетровська	17 945	16 145	32 471	244 478	32 124	30 963	14 526	4 909	8 301	933	1 395	3 514	33 169
Донецька	8 765	7 629	17 991	137 500	16 142	15 773	9 226	1 224	4 660	366	459	765	11 902
Житомирська	4 022	3 452	11 220	47 919	11 126	11 040	7 198	809	2 065	361	400	409	5 574
Закарпатська	3 107	2 654	10 122	32 390	10 044	9 982	7 015	541	1 514	481	296	244	4 663
Запорізька	8 678	7 710	16 715	104 323	15 870	15 517	8 037	2 084	4 061	549	723	1 360	11 040
Івано-Франківська	3 663	3 164	12 315	51 404	12 162	12 107	8 652	778	1 682	335	325	452	7 948
Київська	9 224	7 806	17 448	128 638	16 328	16 004	8 224	2 087	4 510	805	953	1 134	33 411
Кіровоградська	3 564	3 169	8 811	46 021	8 532	8 468	5 247	985	1 764	258	440	545	6 355
Луганська	2 479	2 178	6 354	31 356	6 142	6 078	3 875	427	1 324	94	191	236	4 122
Львівська	9 956	8 662	23 348	114 842	22 822	22 574	13 391	1 947	4 623	838	1 002	946	18 605
Миколаївська	4 339	3 771	9 932	57 815	9 576	9 494	5 593	1 065	2 272	295	469	597	9 730
Одеська	10 763	9 168	20 780	119 800	19 913	19 692	10 017	3 032	4 704	803	1 102	1 930	16 729
Полтавська	6 931	5 967	14 700	116 272	14 174	13 940	7 768	1 696	3 476	458	649	1 047	15 265
Рівненська	3 122	2 706	10 440	39 469	10 187	10 113	7 317	652	1 613	311	308	344	4 324
Сумська	3 999	3 456	10 372	46 287	10 026	9 941	6 373	1 013	2 040	241	423	589	5 763
Тернопільська	2 572	2 154	9 347	31 072	9 258	9 224	6 776	577	1 277	244	304	273	4 888
Харківська	11 306	9 816	22 914	154 871	22 291	22 063	11 608	3 143	5 579	709	1 494	1 649	16 546
Херсонська	3 300	2 748	8 564	38 743	8 318	8 302	5 264	898	1 477	313	432	466	4 591
Хмельницька	4 170	3 474	11 528	48 859	11 295	11 237	7 358	1 044	2 002	335	495	550	9 123
Черкаська	4 651	3 984	11 498	59 412	11 252	11 187	6 847	1 360	2 107	347	623	737	6 499
Чернівецька	2 530	2 043	7 626	21 239	7 356	7 347	5 096	486	916	268	217	269	2 669
Чернігівська	3 651	3 081	9 134	43 362	8 743	8 724	5 483	930	1 766	228	381	549	5 319
м.Київ	29 268	24 731	38 687	559 140	33 567	33 451	9 419	8 654	11 086	1 366	3 120	5 533	106296

Таблиця Е.5.2. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2016 р.

Область (регіон)	Індекс інфляції, %	Індекс реальної заробітної плати, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорту експортом, %	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Капітальні інвестиції на одну особу, грн	Кап. інвестиції на охорону НПС, грн	Поточні витрати на охорону НПС, грн	Наявний дохід населення (млн грн)	ПП (залишки), млн. долл. США	Витрати на ОНПС, млн. грн
Вінницька	110,0	111,9	10,1	328,3	982956	299390	5220,0	63674	180085	55761	555,75	244
Волинська	111,8	109,0	11,7	54,1	611874	1130757	6132,8	10628	114239	31267	305,23	125
Дніпропетровська	112,7	102,3	8,1	170,3	5864833	3443566	10267,8	1662257	5481697	143861	5047,75	7144
Донецька	111,6	103,5	14,6	308,9	3430784	1110777	2804,5	650894	2054540	89036	2324,15	2705
Житомирська	112,6	109,6	11,7	144,0	484675	336693	4492,9	16731	103306	41026	366,10	120
Закарпатська	111,7	112,6	10,3	106,9	1211902	1133381	3704,3	5912	129109	33812	338,13	135
Запорізька	112,3	107,3	10,3	229,6	2292805	998432	6346,5	1062753	1849576	75910	1022,74	2912
Івано-Франківська	110,9	109,7	9,2	141,3	573737	405970	5759,5	119687	252727	43807	718,46	372
Київська	112,2	112,1	6,9	57,8	1705127	2951643	19262,8	8313266	601144	69552	1553,41	8914
Кіровоградська	112,3	107,1	12,7	232,3	427431	183998	6580,3	18517	113805	31746	88,97	132
Луганська	110,7	118,0	16,9	121,9	435727	357396	1877,7	39222	608878	30348	309,69	648
Львівська	111,9	110,3	7,9	75,1	1275566	1699412	7342,2	103974	383470	89517	1634,89	487
Миколаївська	112,2	108,3	9,9	243,0	1666363	685782	8460,3	122722	1358820	40363	280,58	1482
Одеська	113,6	108,1	6,9	123,5	1520474	1231361	7009,7	17531	519715	93463	2502,25	537
Полтавська	114,2	106,1	12,9	170,4	1436045	842724	10698,8	103043	914033	54362	699,88	1017
Рівненська	112,3	107,1	11,7	124,8	318252	254974	3719,0	30166	329359	36374	337,46	360
Сумська	114,2	104,3	9,8	124,1	542240	436916	5217,4	48600	308046	40014	491,91	357
Тернопільська	111,6	109,8	11,7	107,0	294261	274896	4615,0	54986	12856	29954	100,27	68
Харківська	114,1	106,2	6,6	69,0	1027843	1489451	6125,4	95171	822393	103509	1777,84	918
Херсонська	112,8	112,7	11,5	148,2	246567	166342	4349,5	2278	74019	34913	235,61	76
Хмельницька	111,4	106,9	9,7	96,0	318696	331907	7098,2	36719	180642	44362	646,57	217
Черкаська	112,7	109,7	10,5	162,9	474333	291226	5278,3	66800	199581	39992	337,27	266
Чернівецька	111,0	112,1	9,7	124,6	119319	95758	2938,9	13800	70164	25780	52,11	84
Чернігівська	112,8	107,0	11,8	91,3	432795	473944	5146,6	23012	235349	34534	251,83	258
м.Київ	114,0	114,3	7,1	53,1	8568787	16136957	36330,4	708138	2200674	269030	23055,68	2909

Таблиця Е.6.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2017 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Загальні доходи МБ (БД)	ВРП	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	ПДФО	Акциз податок	Єдиний податок	Ін. податки (за викл. ЄП)	Капіт. інвест
Україна	229 495	201 005	502 098	2 983 882	496 091	490 123	272 603	52 587	110653	13 156	23 388	29 199	448462
Вінницька	8 225	6 781	20 615	92 427	20 084	19 918	12 390	1 775	4 029	435	948	827	11 744
Волинська	4 726	4 052	13 628	51 972	13 140	13 096	8 902	720	2 120	341	359	361	7 042
Дніпропетровська	23 266	21 314	43 419	313 830	43 051	41 374	20 153	6 077	11 297	1 064	1 841	4 236	42 909
Донецька	11 945	10 540	25 824	166 404	25 136	24 668	13 879	1 629	6 350	404	684	946	17 269
Житомирська	5 696	4 995	15 634	61 470	15 283	15 188	9 938	1 100	2 984	421	562	539	7 722
Закарпатська	4 609	3 991	14 011	43 043	13 531	13 445	9 403	759	2 230	522	442	317	5 624
Запорізька	10 879	9 677	22 271	130 377	22 199	21 718	11 392	2 561	5 382	607	980	1 581	15 880
Івано-Франківська	5 071	4 423	16 993	63 850	16 621	16 551	11 922	1 021	2 517	357	472	549	9 708
Київська	13 763	12 181	26 079	157 043	24 345	23 926	12 316	2 745	6 196	939	1 337	1 408	34 495
Кіровоградська	4 903	4 443	12 126	53 031	11 919	11 833	7 223	1 221	2 595	292	560	661	7 321
Луганська	3 163	2 714	8 033	30 285	8 924	8 717	4 870	520	1 897	102	289	232	3 330
Львівська	13 310	11 667	32 088	147 404	31 213	30 888	18 778	2 589	6 642	919	1 419	1 170	24 106
Миколаївська	5 812	5 164	13 348	69 371	13 133	13 005	7 536	1 324	3 114	353	606	718	11 178
Одеська	15 999	14 002	29 216	149 530	29 629	29 258	13 217	3 802	6 610	942	1 499	2 304	22 300
Полтавська	9 360	8 015	20 215	150 904	20 259	19 939	10 855	2 152	4 854	524	888	1 264	15 856
Рівненська	4 621	4 012	14 868	48 836	14 381	14 291	10 247	822	2 330	350	437	385	6 127
Сумська	5 664	5 013	13 957	56 530	13 751	13 638	8 293	1 247	2 920	287	554	693	6 947
Тернопільська	3 623	3 153	12 632	40 747	12 336	12 286	9 009	785	1 946	282	437	348	7 151
Харківська	15 070	13 516	31 162	187 454	31 331	31 066	16 092	4 032	7 885	783	1 998	2 034	19 362
Херсонська	4 502	3 774	11 672	47 868	11 371	11 346	7 170	1 137	2 183	346	590	548	7 362
Хмельницька	5 822	4 972	16 168	63 882	15 884	15 816	10 346	1 310	2 953	372	667	643	10 500
Черкаська	6 330	5 568	16 045	73 176	15 860	15 779	9 715	1 685	3 090	397	835	850	8 144
Чернівецька	3 117	2 553	10 228	28 591	10 206	10 190	7 112	643	1 364	289	327	316	2 992
Чернігівська	5 017	4 362	13 100	56 672	12 988	12 929	8 084	1 204	2 534	264	527	677	7 351
м.Київ	35 004	30 122	48 765	699 185	49 513	49 257	13 761	9 726	14 628	1 566	4 134	5 592	136045

Таблиця Е.6.2. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2017 р.

Область (регіон)	Індекс інфляції, %	Індекс реальної заробітної плати, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорту експортом, %	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Капітальні інвестиції на одну особу, грн	Кап. інвестиції на охорону НПС, грн	Поточні витрати на охорону НПС, грн	Наявний дохід населення (млн грн)	ПП (залишки), млн. долл. США	Витрати на ОНПС, млн. грн
Вінницька	113,0	128,7	11,0	299,1	1217714	407076	7452,7	88844	216836	71930	566,21	306
Волинська	114,6	125,5	12,6	51,6	689288	1334974	6781,1	19264	170828	40043	312,83	190
Дніпропетровська	112,8	112,1	8,8	153,0	7052760	4609551	13279,7	2628765	5533502	185230	4956,24	8162
Донецька	115,9	111,2	15,1	217,9	4432600	2033912	4111,2	774639	1852570	106733	2629,72	2627
Житомирська	113,0	126,6	11,3	131,1	589727	449904	6271,7	14627	116922	52753	351,11	132
Закарпатська	113,9	129,2	10,8	107,8	1446423	1341736	4469,8	13839	164164	42652	341,96	178
Запорізька	114,1	116,8	11,0	224,4	2980861	1328178	9215,4	817115	2002981	93942	1551,53	2820
Івано-Франківська	113,7	126,1	9,0	104,4	665401	637204	7047,4	370373	316232	55947	848,08	687
Київська	113,8	119,5	6,7	51,4	1748406	3404075	19663,0	4088521	879681	88379	1659,17	4968
Кіровоградська	113,8	125,6	12,6	176,0	415615	236115	7655,8	14179	140353	40580	97,56	155
Луганська	114,9	111,7	17,6	85,6	233905	273152	1536,0	13452	496699	35814	215,44	510
Львівська	113,0	123,6	7,7	72,7	1585154	2180388	9529,5	241441	446575	113883	1530,63	688
Миколаївська	113,5	118,4	10,6	243,1	1900646	781716	9793,9	118061	1446684	51964	277,14	1565
Одеська	114,6	116,6	7,4	127,0	1813852	1427931	9357,5	95079	778429	119505	1894,83	874
Полтавська	113,1	122,5	12,2	162,2	1864524	1149719	11214,7	199642	1065778	69116	840,15	1265
Рівненська	115,0	119,4	12,6	112,3	383301	341245	5278,8	39505	343791	46846	319,43	383
Сумська	113,6	124,3	9,6	122,1	672733	551131	6348,5	47129	456001	50410	489,63	503
Тернопільська	113,3	129,5	12,2	108,1	380194	351695	6795,1	32392	12650	38224	93,43	45
Харківська	113,8	119,6	6,3	73,6	1191537	1619369	7187,0	340746	900043	130484	873,09	1241
Херсонська	114,4	123,3	11,3	143,6	289153	201428	7031,8	3209	78112	43834	254,11	81
Хмельницька	113,8	128,0	9,2	112,9	467642	414264	8239,0	35864	210868	55848	663,29	247
Черкаська	114,6	124,8	10,4	153,2	617781	403228	6673,6	22508	254119	51304	221,87	277
Чернівецька	112,4	129,1	9,5	132,3	149781	113197	3300,0	23760	86939	32861	53,78	111
Чернігівська	113,9	122,0	11,7	140,4	625069	445058	7206,4	47432	285532	43636	464,60	333
м.Київ	113,4	111,3	7,4	49,1	9738299	19848605	46360,1	935151	2210135	346360	23581,83	3145

Таблиця Е.7.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2018 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Загальні доходи МБ (БД)	ВРП	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	ПДФО	Акциз податок	Єдиний податок	Ін. податки (за викл. ЄП)	Капіт. інвест
Україна	263 482	232 533	562 422	3 560 596	570 584	563 277	298 940	61 028	138159	13 797	29 584	31 444	578726
Вінницька	9 325	7 973	22 834	111 498	22 920	22 688	13 509	2 111	5 137	462	1 160	951	17 627
Волинська	5 009	4 233	15 001	60 448	15 079	14 992	9 992	899	2 696	342	472	427	8 687
Дніпропетровська	27 746	24 923	49 652	369 468	51 413	49 829	21 906	6 420	14 233	1 098	2 330	4 090	60 289
Донецька	12 959	11 199	26 506	192 256	28 128	27 508	13 546	1 831	7 589	419	853	978	26 979
Житомирська	6 610	5 811	17 630	77 110	17 718	17 581	11 020	1 299	3 765	427	723	576	8 742
Закарпатська	5 121	4 412	16 035	52 445	15 876	15 748	10 914	886	2 805	505	562	324	7 501
Запорізька	12 507	11 345	24 741	147 076	25 943	25 188	12 234	2 826	6 665	605	1 214	1 612	15 732
Івано-Франківська	5 894	5 144	18 830	78 443	18 872	18 772	12 936	1 207	3 115	356	594	613	9 394
Київська	14 645	13 117	28 235	198 160	29 495	28 846	13 590	3 278	7 931	1 114	1 740	1 538	40 713
Кіровоградська	5 634	5 164	13 701	64 436	13 685	13 569	8 066	1 444	3 207	311	670	774	7 182
Луганська	3 438	2 957	9 223	35 206	9 259	9 114	5 785	620	2 099	106	348	272	3 219
Львівська	15 102	13 279	34 840	177 243	35 730	35 250	19 739	3 168	8 425	924	1 834	1 334	28 996
Миколаївська	6 433	5 826	14 721	79 916	14 778	14 585	8 288	1 511	3 782	362	723	788	10 099
Одеська	17 280	15 074	32 280	173 241	32 745	32 271	15 000	4 527	8 183	995	1 896	2 631	23 788
Полтавська	11 500	10 407	23 217	174 147	23 055	22 607	11 717	2 466	6 049	551	1 090	1 376	18 637
Рівненська	5 423	4 469	16 621	56 842	16 819	16 690	11 198	988	2 922	352	550	438	7 228
Сумська	6 358	5 709	15 601	68 489	15 803	15 637	9 243	1 435	3 565	304	670	765	7 750
Тернопільська	4 316	3 797	13 992	49 133	13 989	13 903	9 676	961	2 468	280	561	400	8 375
Харківська	18 135	16 580	36 275	233 321	35 923	35 630	18 140	4 713	9 775	818	2 504	2 209	23 551
Херсонська	5 186	4 438	13 451	55 161	13 421	13 357	8 265	1 317	2 658	362	719	598	8 853
Хмельницька	6 700	5 793	17 793	75 646	17 982	17 883	11 093	1 542	3 733	376	829	713	11 275
Черкаська	7 151	6 428	17 561	93 315	17 422	17 315	10 410	1 911	3 868	407	996	915	11 110
Чернівецька	3 499	2 873	11 638	33 903	11 454	11 438	8 139	733	1 726	286	395	338	3 721
Чернігівська	5 777	5 100	14 915	70 624	14 966	14 914	9 138	1 400	3 176	302	665	735	8 971
м.Київ	41 735	36 484	57 131	833 069	58 111	57 964	15 396	11 535	18 587	1 733	5 486	6 049	200308

Таблиця Е.7.2. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2018 р.

Область (регіон)	Індекс інфляції, %	Індекс реальної заробітної плати, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорту експортом, %	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Капітальні інвестиції на одну особу, грн	Кап. інвестиції на охорону НПС, грн	Поточні витрати на охорону НПС, грн	Наявний дохід населення (млн грн)	ПП (залишки), млн. долл. США	Витрати на ОНПС, млн. грн
Вінницька	109,0	115,5	10,2	253,9	1429320	563049	11296,2	80950	268798	87397	560,94	350
Волинська	109,9	112,7	11,6	52,6	719981	1368504	8390,6	34835	238674	47822	290,26	274
Дніпропетровська	109,2	115,8	8,2	146,7	7722596	5264893	18802,1	2454713	7023518	240620	4764,18	9478
Донецька	112,3	110,2	14,4	215,6	4845441	2247214	6476,2	1514236	2145780	141559	2626,89	3660
Житомирська	109,1	114,5	10,8	124,4	661861	531984	7164,7	8231	141478	64613	419,01	150
Закарпатська	112,2	112,5	10,3	109,4	1658976	1515820	5968,0	45883	226195	52083	329,42	272
Запорізька	109,2	114,8	10,3	191,6	3377248	1762838	9222,5	1065344	2496107	111553	1632,92	3561
Івано-Франківська	109,1	112,5	8,3	104,5	871354	833541	6840,5	293643	549439	67015	737,63	843
Київська	110,0	113,8	6,4	51,0	1856333	3642342	23028,7	1773635	766595	115569	1532,41	2540
Кіровоградська	109,0	112,5	12,0	198,3	521761	263056	7595,1	41376	156862	47900	143,68	198
Луганська	109,3	111,9	16,0	71,2	202921	285036	1496,1	29342	406770	45901	183,56	436
Львівська	110,1	112,7	7,0	70,0	1895636	2707301	11496,9	284510	589176	142941	1328,96	874
Миколаївська	109,4	110,3	10,0	285,5	2112586	740041	8928,7	137981	748595	63024	325,99	887
Одеська	109,3	110,5	6,6	107,8	1668314	1546964	9993,6	73647	545043	150412	1805,32	619
Полтавська	109,3	115,9	11,5	140,2	1905901	1359553	13307,8	264100	1444803	86746	813,10	1709
Рівненська	109,3	111,6	10,2	137,5	410890	298790	6245,6	39099	366522	55845	297,72	406
Сумська	109,7	110,6	9,2	110,9	802121	723283	7166,4	22736	736956	60736	471,28	760
Тернопільська	109,7	113,7	10,7	108,0	452484	419020	8007,6	19436	17677	45717	142,73	37
Харківська	111,2	110,1	5,5	73,6	1278985	1738891	8802,3	273050	1053048	151480	928,18	1326
Херсонська	109,5	109,5	10,5	82,4	269933	327737	8532,1	15296	88529	52318	268,29	104
Хмельницька	109,2	111,8	8,8	142,9	638152	446557	8915,0	79354	256250	64287	797,99	336
Черкаська	109,7	111,4	9,8	197,3	785642	398120	9209,9	23088	330856	61398	228,53	354
Чернівецька	108,7	112,7	8,9	143,3	200133	139620	4114,0	21410	101366	38721	49,14	123
Чернігівська	109,6	111,7	11,0	156,2	754952	483320	8920,1	64276	388659	51874	493,70	453
м.Київ	108,8	110,2	6,6	43,5	10248192	23536558	67882,3	1414109	3230294	422794	22984,69	4644

Таблиця Е.8.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2019 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Загальні доходи МБ (БД)	ВРП	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	ПДФО	Акциз податок	Єдиний податок	Ін. податки (за викл. ЄП)	Капіт. інвест
Україна	300 229	270 546	560 531	3 978 400	566 256	557 531	260 275	73 576	165504	13 718	35 273	38 303	623979
Вінницька	10 802	9 330	22 034	129 162	22 324	22 000	11 231	2 453	6 100	461	1 334	1 119	15 725
Волинська	5 408	4 815	14 559	75 660	14 667	14 530	9 152	1 119	3 219	326	570	549	12 664
Дніпропетровська	31 683	29 408	50 609	390 585	51 007	49 031	18 927	7 886	17 320	1 108	2 790	5 096	66 951
Донецька	14 660	12 947	26 501	205 046	27 303	26 685	11 841	2 222	9 296	425	967	1 255	30 595
Житомирська	7 760	6 805	17 315	85 294	17 226	17 062	9 555	1 614	4 471	418	839	775	8 467
Закарпатська	5 999	4 977	16 258	61 335	16 394	16 216	10 259	1 164	3 253	439	643	521	9 330
Запорізька	13 569	12 478	24 306	155 235	25 179	24 529	10 738	3 162	7 891	600	1 369	1 793	14 877
Івано-Франківська	6 830	6 040	18 358	86 702	18 628	18 502	11 528	1 473	3 715	360	713	760	9 306
Київська	17 078	15 443	29 110	218 737	29 396	28 624	12 033	4 061	9 635	1 151	2 177	1 884	50 296
Кіровоградська	6 436	5 957	13 386	73 093	13 420	13 253	6 950	1 722	3 690	303	765	957	7 794
Луганська	3 861	3 415	9 117	40 300	9 470	9 312	5 256	776	2 427	103	402	374	3 358
Львівська	17 654	15 567	34 495	214 453	34 977	34 318	16 841	3 902	10 166	930	2 274	1 628	31 062
Миколаївська	7 497	6 870	15 105	92 459	15 225	15 019	7 609	1 785	4 523	343	845	940	12 549
Одеська	18 495	16 527	33 475	197 209	34 202	33 640	14 980	5 659	9 591	945	2 219	3 440	21 080
Полтавська	13 039	11 924	21 692	187 381	21 824	21 216	8 653	2 802	7 033	548	1 257	1 545	23 005
Рівненська	5 809	5 261	16 028	67 379	16 187	16 017	10 219	1 227	3 516	325	650	577	6 729
Сумська	7 056	6 468	14 317	75 855	14 442	14 255	7 262	1 662	4 146	291	766	896	7 734
Тернопільська	5 102	4 476	13 260	57 152	13 427	13 322	8 158	1 155	2 969	270	656	499	9 210
Харківська	20 984	19 423	36 425	247 667	37 014	36 606	15 441	5 801	11 527	812	3 028	2 773	22 875
Херсонська	5 751	5 041	13 130	61 955	13 188	13 155	7 378	1 462	3 134	335	753	709	12 368
Хмельницька	7 783	6 815	17 060	83 034	17 388	17 262	9 277	1 813	4 502	364	947	866	10 534
Черкаська	7 924	7 275	16 549	103 514	16 605	16 453	8 626	2 155	4 530	405	1 126	1 029	11 386
Чернівецька	3 926	3 275	11 276	41 661	11 529	11 505	7 350	892	2 063	254	483	409	4 097
Чернігівська	6 596	5 991	13 948	78 001	14 124	14 048	7 352	1 714	3 751	305	784	930	8 741
м.Київ	48 531	44 016	62 220	949 531	61 109	60 970	13 689	13 895	23 035	1 897	6 916	6 979	213248

Таблиця Е.8.2. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2019 р.

Область (регіон)	Індекс інфляції, %	Індекс реальної заробітної плати, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорту експортом, %	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Капітальні інвестиції на одну особу, грн	Кап. інвестиції на охорону НПС, грн	Поточні витрати на охорону НПС, грн	Наявний дохід населення (млн грн)	ПП (залишки), млн. долл. США	Витрати на ОНПС, млн. грн
Вінницька	102,4	112,1	9,7	230,4	1455291	631638	10175,2	59827	307768	101720	951,37	368
Волинська	104,9	109,3	10,8	47,7	694002	1455943	12278,2	36065	286243	55793	417,83	322
Дніпропетровська	103,7	113,0	7,9	143,2	7907150	5522188	21076,0	2564144	8314306	284178	6371,54	10878
Донецька	106,0	109,1	14,0	208,2	4631583	2224442	7404,6	2589086	2352967	165303	3007,22	4942
Житомирська	103,6	107,5	10,0	126,5	719035	568590	7007,8	6865	181574	75974	732,46	188
Закарпатська	104,3	105,9	9,4	101,3	1489958	1471227	7441,7	14051	268493	60069	378,63	283
Запорізька	103,2	111,8	9,9	201,4	3080638	1529754	8816,3	1083531	2879571	129046	1808,15	3963
Івано-Франківська	104,5	108,5	7,6	109,6	911443	831779	6801,8	248495	633558	77464	512,17	882
Київська	104,4	112,2	6,0	47,4	1948368	4112296	28239,4	6945708	965021	135274	1858,55	7911
Кіровоградська	103,6	108,4	11,3	282,7	707025	250126	8353,0	77255	183760	54912	166,27	261
Луганська	104,3	110,0	14,4	60,4	152851	252961	1571,9	17537	452361	53544	413,66	470
Львівська	104,2	107,5	6,7	71,3	2202054	3087739	12364,8	221270	520851	169534	2243,34	742
Миколаївська	103,8	113,2	9,6	217,8	2152519	988469	11206,1	124168	922789	72820	479,90	1047
Одеська	103,9	107,4	6,1	73,6	1384103	1881084	8867,5	67440	395120	179095	1869,51	463
Полтавська	104,5	108,7	10,9	154,6	2102409	1360177	16586,6	295281	1485544	101521	1796,24	1781
Рівненська	104,4	111,1	8,8	115,1	440169	382551	5836,5	36207	530075	64590	377,94	566
Сумська	104,8	108,4	8,1	134,6	883367	656521	7240,1	23393	651891	70864	611,01	675
Тернопільська	104,2	110,2	10,3	96,5	434264	450080	8867,2	25349	19812	52674	252,20	45
Харківська	104,8	108,4	5,2	81,1	1415061	1745801	8604,5	472800	1235801	177482	1085,62	1709
Херсонська	103,3	107,8	9,8	65,9	268129	407104	12032,4	7358	100712	60036	406,18	108
Хмельницька	104,4	110,1	8,3	113,9	642346	563970	8395,7	70876	318935	74239	855,29	390
Черкаська	103,2	110,0	8,5	180,9	863522	477387	9550,5	33086	354564	71503	257,02	388
Чернівецька	103,8	108,3	7,8	102,5	213837	208610	4543,8	30113	122076	44375	69,90	152
Чернігівська	104,3	109,1	10,6	192,5	807324	419384	8817,3	49732	352480	59882	597,15	402
м.Київ	103,9	108,4	6,2	48,6	12491401	25690337	71864,5	1156035	3643920	513929	23898,08	4800

Таблиця Е.9.1. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2020 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Загальні доходи МБ (БД)	ВРП	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	ПДФО	Акциз податок	Єдиний податок	Ін. податки (за викл. ЄП)	Капіт. інвест
Україна	311 157	285 572	471 482	4 222 026	478 110	467 452	160 177	75 686	177826	15 554	38 331	37 355	508217
Вінницька	10 988	9 779	18 024	135 867	18 081	17 692	7 037	2 498	6 487	520	1 386	1 112	13 602
Волинська	5 852	5 174	11 699	77 404	11 850	11 673	5 847	1 193	3 459	356	619	574	9 122
Дніпропетровська	32 042	30 215	43 518	398 732	44 689	42 170	11 476	7 732	18 481	1 319	3 034	4 697	58 601
Донецька	15 109	13 617	22 348	206 309	24 828	23 989	7 239	2 295	9 779	499	1 019	1 276	26 598
Житомирська	8 020	7 264	13 842	91 365	13 975	13 753	5 821	1 684	4 811	454	886	798	9 270
Закарпатська	5 977	5 211	12 985	62 022	12 958	12 749	7 008	1 204	3 469	412	673	531	5 081
Запорізька	13 994	13 107	20 663	167 260	21 029	20 260	6 669	3 216	8 415	669	1 488	1 727	15 495
Івано-Франківська	7 090	6 416	13 914	90 398	13 977	13 840	6 824	1 524	4 118	391	759	765	6 338
Київська	18 603	16 840	25 917	242 406	25 959	24 952	7 315	4 350	10 499	1 398	2 367	1 983	32 760
Кіровоградська	6 734	6 344	10 870	75 208	10 995	10 767	4 136	1 809	3 935	343	811	998	6 746
Луганська	4 187	3 778	7 773	43 204	8 177	8 004	3 586	827	2 737	120	437	390	3 259
Львівська	18 608	16 688	29 135	236 254	29 932	29 133	10 527	4 153	10 922	1 092	2 789	1 363	23 641
Миколаївська	7 935	7 433	12 768	96 648	12 498	12 266	4 834	1 850	5 007	375	901	950	9 505
Одеська	19 172	17 246	28 242	220 242	28 958	28 346	9 070	5 657	10 223	1 030	2 355	3 302	21 438
Полтавська	13 055	12 044	18 602	188 424	19 198	18 400	5 548	2 827	7 384	654	1 325	1 503	25 157
Рівненська	6 274	5 761	12 525	71 901	12 421	12 238	6 251	1 264	3 925	359	697	567	5 651
Сумська	7 352	6 865	11 510	80 432	11 518	11 339	4 159	1 716	4 515	320	822	894	7 200
Тернопільська	5 378	4 847	10 411	62 661	10 285	10 179	5 034	1 213	3 249	278	704	509	7 297
Харківська	21 842	20 367	30 661	257 805	30 999	30 513	8 819	6 231	12 276	954	3 351	2 880	20 249
Херсонська	6 051	5 403	11 026	68 467	11 114	11 069	4 975	1 501	3 442	365	778	723	7 199
Хмельницька	8 066	7 372	13 490	96 380	13 458	13 297	5 424	1 896	4 915	398	987	909	10 617
Черкаська	8 436	7 725	13 354	108 822	13 329	13 136	4 918	2 208	4 835	478	1 178	1 030	9 079
Чернівецька	3 964	3 486	8 767	45 054	8 698	8 669	4 803	916	2 258	244	492	424	3 320
Чернігівська	7 044	6 523	11 316	84 068	11 240	11 150	4 272	1 790	4 116	361	847	944	7 957
м.Київ	49 534	46 069	58 122	1 014 693	57 945	57 869	8 588	14 134	24 566	2 167	7 626	6 508	163036

Таблиця Е.9.2. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2020 р.

Область (регіон)	Індекс інфляції, %	Індекс реальної заробітної плати, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорту експортом, %	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Капітальні інвестиції на одну особу, грн	Кап. інвестиції на охорону НПС, грн	Поточні витрати на охорону НПС, грн	Наявний дохід населення (млн грн)	ПП (залишки), млн. долл. США	Витрати на ОНПС, млн. грн
Вінницька	102,9	109,9	11,0	248,5	1377760	554508	8895,0	182053	218741	109054	737,80	401
Волинська	105,8	102,9	12,8	48,9	642901	1315698	8878,3	32643	295472	59677	331,20	328
Дніпропетровська	104,5	106,2	8,8	163,8	7591622	4634191	18650,8	5103871	9142088	299515	5772,67	14246
Донецька	105,2	104,1	15,4	272,2	3935012	1445842	6486,8	3099241	2482255	173775	2438,08	5581
Житомирська	104,6	109,9	11,3	129,1	681049	527356	7754,3	11871	204391	80108	692,47	216
Закарпатська	105,7	106,2	11,0	107,5	1349545	1255371	4064,4	24766	259193	65579	407,94	284
Запорізька	104,2	108,5	11,1	239,4	2923400	1221278	9297,9	902925	2414852	139710	1558,07	3318
Івано-Франківська	105,6	109,5	9,0	118,5	757650	639291	4656,5	267585	586706	83361	679,47	854
Київська	105,2	105,3	7,0	47,1	1967743	4178360	18316,7	285410	1122821	143273	2189,66	1408
Кіровоградська	105,3	112,3	13,2	392,1	912659	232760	7331,6	48486	205928	59775	193,96	254
Луганська	105,0	113,5	16,1	61,1	129599	212257	1536,3	43473	469247	58056	385,20	513
Львівська	105,3	107,7	7,7	67,5	2322938	3443377	9465,1	165137	606350	183089	2043,57	771
Миколаївська	104,9	111,6	11,0	284,7	2248609	789864	8575,4	331436	646336	77858	750,02	978
Одеська	104,4	109,5	7,3	62,3	1360392	2183765	9052,6	124768	798263	194579	1815,90	923
Полтавська	103,7	107,4	12,3	197,6	2317276	1172475	18342,2	364418	1096505	108707	1776,41	1461
Рівненська	105,3	110,8	10,1	122,6	469434	383001	4920,2	51227	518485	68294	445,06	570
Сумська	104,8	111,2	9,9	116,5	974367	836050	6834,7	85936	627969	76337	578,28	714
Тернопільська	103,7	110,9	11,9	110,4	448146	405980	7080,4	36201	36404	57706	265,36	73
Харківська	105,2	106,4	6,4	81,9	1471160	1797256	7687,9	706837	1335007	200899	1100,42	2042
Херсонська	105,6	111,3	11,5	85,8	280668	327014	7080,8	11035	181764	65277	438,98	193
Хмельницька	104,9	110,1	10,4	130,8	663415	507284	8536,1	60990	319279	81711	881,34	380
Черкаська	105,9	107,8	9,8	119,3	810697	679490	7705,7	42892	261082	76863	303,28	304
Чернівецька	105,5	110,0	10,1	98,6	168433	170895	3702,5	79942	162667	48711	63,44	243
Чернігівська	105,2	110,2	12,3	260,4	890844	342040	8146,9	49455	391340	64762	537,44	441
м.Київ	105,8	105,0	7,3	51,9	12427560	23929026	55039,3	1127051	3709409	541215	22822,98	4836

Таблиця Е.10.1. Вихідні дані для фінансового забезпечення регіонів України за 2021 р., млн. грн

Область (регіон)	Власні доходи МБ (ВД)	Податк надходж МБ (ПД)	Загальні доходи МБ (БД)	ВРП	Бюджетні видатки (БВ)	Видатки МБ (без трансф) (ВВ)	Міжбюдж трансф. з ДБ (МТ)	Місцеві податки і збори (МП)	ПДФО	Акциз податок	Єдиний податок	Ін. податки (за викл. ЄП)	Капіт. інвест
Україна	378 013	346 713	580 747	5 450 849	569 471	556 894	202 817	89 897	212230	17 849	46 282	43 613	528802
Вінницька	12 601	11 340	20 183	173 531	20 122	19 726	7 582	2 810	7 648	594	1 558	1 252	14 013
Волинська	6 861	6 253	13 248	92 535	13 167	12 967	6 387	1 401	4 238	414	745	656	8 263
Дніпропетровська	41 602	38 891	58 703	582 363	56 940	53 861	17 101	9 627	21 432	1 508	3 665	5 962	65 470
Донецька	17 899	16 157	30 283	283 326	30 797	29 750	12 384	2 604	11 335	564	1 175	1 429	30 073
Житомирська	9 623	8 643	16 241	113 919	15 610	15 362	6 618	1 974	5 813	508	1 081	893	9 484
Закарпатська	7 145	6 229	14 969	75 626	14 442	14 203	7 823	1 414	4 174	464	805	609	5 126
Запорізька	16 934	15 977	24 540	228 906	23 848	22 906	7 607	3 809	9 910	753	1 819	1 990	18 271
Івано-Франківська	8 563	7 827	16 233	119 680	15 885	15 761	7 671	1 831	4 919	455	950	882	8 408
Київська	22 254	20 379	31 256	291 519	30 062	28 725	9 002	5 175	12 752	1 692	2 955	2 220	35 927
Кіровоградська	7 808	7 335	12 745	99 564	12 490	12 307	4 937	2 014	4 640	379	894	1 120	6 540
Луганська	4 993	4 449	10 039	52 135	10 073	9 952	5 045	955	3 227	139	489	466	3 292
Львівська	22 511	20 405	33 901	296 182	33 797	32 787	11 389	5 139	13 247	1 180	3 189	1 951	24 042
Миколаївська	9 231	8 645	14 599	124 162	14 375	14 103	5 367	2 126	5 912	414	1 055	1 071	8 273
Одеська	22 344	20 470	32 864	271 669	32 914	32 219	10 520	6 615	12 289	1 184	2 832	3 783	18 854
Полтавська	16 675	15 415	23 911	266 694	22 667	21 803	7 237	3 281	8 554	753	1 542	1 739	23 808
Рівненська	7 654	7 009	15 152	88 859	14 725	14 506	7 498	1 509	4 841	417	863	646	6 076
Сумська	8 699	8 120	13 839	105 254	13 313	13 139	5 141	1 936	5 391	365	942	994	7 465
Тернопільська	6 637	5 914	13 449	81 485	12 960	12 830	6 812	1 435	3 993	328	843	592	8 537
Харківська	26 896	25 417	44 373	319 796	44 262	43 652	17 477	7 449	14 854	1 125	4 096	3 353	19 439
Херсонська	7 136	6 372	13 367	88 182	13 095	13 053	6 230	1 697	4 130	404	887	810	5 158
Хмельницька	9 809	8 743	16 650	119 876	16 295	16 132	6 841	2 154	5 952	446	1 134	1 021	10 875
Черкаська	9 951	9 135	15 953	131 154	15 249	15 057	6 002	2 543	5 822	534	1 361	1 182	9 590
Чернівецька	4 774	4 152	9 849	54 582	10 076	10 041	5 075	1 077	2 729	267	589	488	3 397
Чернігівська	8 229	7 627	13 146	113 474	12 859	12 745	4 917	2 028	4 893	428	990	1 037	8 367
м.Київ	61 100	55 809	71 255	1 276 376	69 448	69 309	10 156	17 290	29 536	2 534	9 824	7 467	170053

Таблиця Е.10.2. Вихідні дані для оцінювання фінансового забезпечення регіонів України за 2021 р.

Область (регіон)	Індекс інфляції, %	Індекс реальної заробітної плати, %	Рівень безробіття, %	Частка покриття імпорту експортом, %	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Капітальні інвестиції на одну особу, грн	Кап. інвестиції на охорону НПС, грн	Поточні витрати на охорону НПС, грн	Наявний дохід населення (млн грн)	ПП (залишки), млн. долл. США	Витрати на ОНПС, млн. грн
Вінницька	108,7	112,6	11,4	187,3	1309319	699069	9283,2	н/д	н/д	131077	874,84	н/д
Волинська	109,9	112,3	13,0	45,9	832547	1814372	8090,5	н/д	н/д	71769	445,23	н/д
Дніпропетровська	109,6	107,8	9,1	207,1	12163792	5872330	21143,3	н/д	н/д	352743	9979,57	н/д
Донецька	111,2	106,0	15,9	372,0	7037553	1892063	7408,3	н/д	н/д	200797	3250,07	н/д
Житомирська	109,0	111,5	11,6	112,0	771526	689130	8044,3	н/д	н/д	94183	807,96	н/д
Закарпатська	110,1	109,4	11,5	99,3	1684846	1696864	4119,3	н/д	н/д	75319	754,39	н/д
Запорізька	108,8	109,7	11,4	231,6	4740997	2046728	11151,2	н/д	н/д	161818	2455,88	н/д
Івано-Франківська	110,2	109,8	9,2	117,0	1165243	995715	6219,9	н/д	н/д	97589	1418,70	н/д
Київська	110,4	109,0	7,3	45,6	2550544	5593420	20014,4	н/д	н/д	176978	2727,22	н/д
Кіровоградська	110,5	105,2	13,7	349,5	1021479	292310	7237,2	н/д	н/д	69874	237,50	н/д
Луганська	110,9	108,3	16,7	63,6	167896	264150	1565,3	н/д	н/д	68059	855,51	н/д
Львівська	108,9	111,6	7,9	61,7	2932484	4755331	9701,6	н/д	н/д	222523	2524,15	н/д
Миколаївська	110,3	110,7	11,7	289,5	3457061	1194023	7576,9	н/д	н/д	94142	1097,37	н/д
Одеська	110,4	108,6	7,5	73,5	1697773	2311066	8018,1	н/д	н/д	228543	1572,99	н/д
Полтавська	110,4	110,0	12,8	169,7	3189527	1879788	17606,0	н/д	н/д	130430	2314,26	н/д
Рівненська	109,6	113,6	10,5	122,0	703947	576973	5321,8	н/д	н/д	81104	529,72	н/д
Сумська	111,0	109,9	10,5	123,7	1060854	857387	7207,2	н/д	н/д	91310	627,16	н/д
Тернопільська	109,5	114,0	12,3	128,0	678878	530319	8355,2	н/д	н/д	69230	350,30	н/д
Харківська	110,1	110,5	6,9	75,0	1801286	2401289	7479,4	н/д	н/д	242661	1428,25	н/д
Херсонська	110,0	110,5	11,9	154,5	412773	267137	5149,7	н/д	н/д	77232	585,61	н/д
Хмельницька	109,8	114,4	10,8	146,1	918138	628633	8849,7	н/д	н/д	97050	1017,01	н/д
Черкаська	111,7	109,8	10,4	83,9	884082	1053857	8262,2	н/д	н/д	93117	492,75	н/д
Чернівецька	108,4	112,3	10,5	106,6	207309	194529	3815,1	н/д	н/д	57301	70,15	н/д
Чернігівська	110,6	110,9	12,9	246,0	1189688	483515	8722,0	н/д	н/д	74321	671,70	н/д
м.Київ	109,7	110,1	7,5	49,4	15331048	31038988	57600,3	н/д	н/д	666328	25664,23	н/д

Таблиця Е.10.3. Вихідні дані чисельності населення України за областями, наявне населення, на 1-ше січня наступного року, 2012-2021 рр., тис. осіб

Область (регіон)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	45553	45426	42929	42761	42585	42386,4	42153,2	41902,42	41588,35	41167,34
АР Крим	1965,20	1967,20								
Вінницька	1627,00	1618,30	1610,60	1602,20	1590,40	1575,81	1560,39	1545,42	1529,12	1509,52
Волинська	1040,00	1041,30	1042,90	1042,70	1041,00	1038,46	1035,33	1031,42	1027,40	1021,36
Дніпропетровська	3307,80	3292,40	3276,60	3254,90	3230,40	3231,14	3206,48	3176,65	3142,04	3096,49
Донецька	4375,40	4343,90	4297,00	4265,10	4244,00	4200,46	4165,90	4131,81	4100,28	4059,37
Житомирська	1268,90	1262,50	1256,00	1247,50	1240,50	1231,24	1220,19	1208,21	1195,50	1179,03
Закарпатська	1254,40	1256,90	1259,60	1259,20	1258,80	1258,16	1256,80	1253,79	1250,13	1244,48
Запорізька	1785,20	1775,80	1765,90	1753,60	1739,50	1723,17	1705,84	1687,40	1666,52	1638,46
Івано-Франківська	1381,80	1382,10	1382,60	1382,30	1379,90	1377,50	1373,25	1368,10	1361,11	1351,82
Київська	1722,10	1725,50	1729,20	1732,20	1734,50	1754,28	1767,94	1781,04	1788,53	1795,08
Кіровоградська	995,20	987,60	980,60	973,10	965,80	956,25	945,55	933,11	920,13	903,71
Луганська	2256,50	2239,50	2220,00	2205,40	2195,30	2167,80	2151,83	2135,91	2121,32	2102,92
Львівська	2540,70	2538,40	2537,80	2534,20	2534,00	2529,61	2522,02	2512,08	2497,75	2478,13
Миколаївська	1173,50	1168,40	1164,30	1158,20	1150,10	1141,32	1131,10	1119,86	1108,39	1091,82
Одеська	2395,20	2396,50	2396,40	2390,30	2386,50	2383,08	2380,31	2377,23	2368,11	2351,39
Полтавська	1467,80	1458,20	1449,00	1438,90	1426,80	1413,83	1400,44	1386,98	1371,53	1352,28
Рівненська	1156,90	1158,80	1161,20	1161,80	1162,70	1160,65	1157,30	1152,96	1148,46	1141,78
Сумська	1143,20	1133,00	1123,40	1113,30	1104,50	1094,28	1081,42	1068,25	1053,45	1035,77
Тернопільська	1077,30	1073,30	1069,90	1065,70	1059,20	1052,31	1045,88	1038,70	1030,56	1021,71
Харківська	2744,40	2737,20	2731,30	2718,60	2701,20	2694,01	2675,60	2658,46	2633,83	2598,96
Херсонська	1078,20	1072,50	1067,90	1062,40	1055,60	1046,98	1037,64	1027,91	1016,71	1001,60
Хмельницька	1314,00	1307,00	1301,20	1294,40	1285,30	1274,41	1264,71	1254,70	1243,79	1228,83
Черкаська	1268,90	1260,00	1251,80	1243,00	1231,20	1220,36	1206,35	1192,14	1178,27	1160,74
Чернівецька	907,20	908,50	910,00	909,90	908,10	906,70	904,37	901,63	896,57	890,46
Чернігівська	1077,80	1066,80	1055,70	1045,00	1033,40	1020,08	1005,75	991,29	976,70	959,32
м.Київ	2845,00	2868,70	2888,00	2906,60	2925,80	2934,52	2950,82	2967,36	2962,18	2952,30
м.Севастополь	383,40	385,90								

Таблиця Е.11. Система показників комплексного аналізу фінансового забезпечення регіону за груп факторами впливу

Умовне познач.	Показник	Формула	Алгоритм розрахунку
Рівень децентралізації за доходами регіону			
Д1	Коефіцієнт децентралізації доходів ($K_{ДД}$)	$K_{ДД} = \frac{ВД}{ДЗБ}$	частка власних доходів місцевих бюджетів у оходах Зведеного бюджету
Д2	Коефіцієнт бюджетної результативності ($K_{БР}$)	$K_{БР} = \frac{ВД}{Ч}$	обсяг власних доходів місцевих бюджетів на одну особу
Д3	Коефіцієнт податкової автономії ($K_{ПА}$)	$K_{ПА} = \frac{ПД}{ВД}$	питома вага податкових надходжень у власних доходах місцевих бюджетів
Д4	Коефіцієнт децентралізації доходів за ВРП ($K_{ДД(ВРП)}$)	$K_{ДД(ВРП)} = \frac{ВД}{ВРП}$	частка власних доходів місцевих бюджетів у ВРП регіону
Д5	Коефіцієнт фінансової самостійності ($K_{ФС}$)	$K_{ФС} = \frac{ВД}{БД}$	Частка власних доходів місцевих бюджетів у загальних доходах місцевих бюджетів
Д6	Частка місцевих податків у доходах місцевих бюджетів (без трансфертів)	$K_{МПД} = \frac{МП}{ВД}$	Відношення місцевих податків до власних доходів місцевих бюджетів
Рівень децентралізації за видатками регіону			
В1	Коефіцієнт бюджетного покриття ($K_{БП}$)	$K_{БП} = \frac{ВД}{БВ}$	Відношення власних доходів місцевих бюджетів до видатків
В2	Коефіцієнт децентралізації видатків місцевих бюджетів ($K_{ДВ}$)	$K_{ДВ} = \frac{ВВ}{ВЗБ}$	Частка видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у видатках Зведеного бюджету
В3	Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення ($K_{БЗ}$)	$K_{БЗ} = \frac{БВ}{Ч}$	Обсяг видатків місцевих бюджетів на одну особу
В4	Частка видатків місцевих бюджетів у ВРП регіону ($K_{БВ(ВРП)}$)	$K_{БВ(ВРП)} = \frac{БВ}{ВРП}$	Обсяг видатків місцевих бюджетів до ВРП
В5	Коефіцієнт загальної податкової стійкості ($K_{ПС}$)	$K_{ПС} = \frac{ПД}{БВ}$	Частка податкових доходів місцевих бюджетів до видатків місцевих бюджетів
В6	Рівень забезпеченості видатків місцевих бюджетів	$K_{МПВ} = \frac{МП}{ВВ}$	Відношення місцевих податків до видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів)

Продовження таблиці Е.11.

Рівень фінансової стійкості за трансфертами			
T1	Коефіцієнт бюджетної залежності (K_3)	$K_3 = \frac{MT}{BD}$	Відношення міжбюджетних трансфертів до суми доходів місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів
T2	Коефіцієнт бюджетної результативності трансфертів (K_{PT})	$K_{PT} = \frac{MT}{Ч}$	Обсяг міжбюджетних трансфертів на одну особу
T3	Коефіцієнт стійкості бюджету (K_C)	$K_C = \frac{MT}{ВД}$	Відношення міжбюджетних трансфертів до власних доходів місцевих бюджетів
T4	Коефіцієнт стабільності дохідної частини бюджету (K_{CD})	$K_{CD} = \frac{ПД}{MT}$	Відношення податкових доходів місцевих бюджетів до міжбюджетних трансфертів
T5	Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами ($K_{ПТ}$)	$K_{ПТ} = \frac{MT}{БВ}$	Відношення міжбюджетних трансфертів до видатків місцевих бюджетів

ВД – власні доходи місцевих бюджетів;

ДЗБ – доходи зведеного бюджету;

Ч – чисельність населення;

ПД – податкові надходження у власних доходах місцевих бюджетів;

БД – загальні доходи місцевих бюджетів;

ВРП – валовий регіональний продукт;

БВ – бюджетні видатки;

ВВ – видатки місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів);

МП – місцеві податки;

ВЗБ – видатки зведеного бюджету;

МТ – міжбюджетні трансфери з державного бюджету.

Таблиця Е.12. Факторне навантаження для коефіцієнтів комплексного аналізу фінансового забезпечення регіонів за груп-факторами впливу (доходів D_n , видатків B_n , трансфертів T_n), 2012-2021рр.

	Д1	Д2	Д3	Д4	Д5	В1	В2	В3	В4	В5	Т1	Т2	Т3	Т4	Т5
2012	0,242	0,237	0,168	0,103	0,250	0,209	0,199	0,153	0,230	0,209	0,206	0,180	0,206	0,205	0,204
2013	0,242	0,242	0,169	0,104	0,243	0,230	0,189	0,115	0,232	0,234	0,204	0,185	0,204	0,204	0,203
2014	0,213	0,237	0,133	0,177	0,241	0,227	0,210	0,105	0,228	0,230	0,207	0,173	0,207	0,207	0,207
2015	0,234	0,241	0,104	0,200	0,220	0,227	0,213	0,105	0,225	0,230	0,218	0,129	0,218	0,218	0,217
2016	0,228	0,231	0,118	0,190	0,233	0,226	0,212	0,114	0,220	0,227	0,216	0,135	0,216	0,217	0,216
2017	0,232	0,223	0,126	0,188	0,231	0,221	0,210	0,134	0,216	0,220	0,216	0,135	0,216	0,216	0,217
2018	0,228	0,215	0,140	0,193	0,223	0,221	0,209	0,135	0,216	0,220	0,217	0,132	0,217	0,217	0,217
2019	0,224	0,218	0,150	0,184	0,224	0,218	0,204	0,147	0,213	0,217	0,217	0,133	0,217	0,217	0,217
2020	0,210	0,216	0,145	0,211	0,218	0,212	0,193	0,180	0,205	0,210	0,216	0,137	0,216	0,215	0,217
2021	0,217	0,221	0,145	0,192	0,225	0,212	0,186	0,190	0,202	0,211	0,219	0,122	0,219	0,219	0,220

Продовження таблиці Е.16. Узагальнюючі показники ФД за регіонами (вирахуване числове значення показника, рейтинг регіону, рівень ФД), 2012-2021 рр.

[illegible]

Таблиця Е.17. Рівень ФД регіонів, згрупованих за рейтингом, 2012-2021 рр.

Рівень ФД	2012 рік				2015 рік				2021 рік			
	Інтервал		К-ть	Регіони	Інтервал		К-ть	Регіони	Інтервал		К-ть	Регіони
Низький (Н)	0,35	0,46	11	Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська	0,30	0,43	16	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Черніг-ка	0,33	0,45	9	Волинська, Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька
Задовільний (З)	0,46	0,57	5	Вінницька, Львівська, Миколаївська, Сумська, Черкаська	0,43	0,56	7	Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська	0,45	0,57	10	Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Черніг-ка
Середній (С)	0,57	0,68	7	Запорізька, Київська, Луганська, Одеська, Полтавська, Харківська, м. Севастополь	0,56	0,68	1	Дніпропетровська	0,57	0,69	5	Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Одеська, Полтавська
Помірний (П)	0,68	0,79	2	Автономна Республіка Крим, Донецька	0,68	0,81	0		0,69	0,81	0	
Високий (В)	0,79	0,90	2	м. Київ, Дніпропетровська	0,81	0,93	1	м. Київ	0,81	0,93	1	м. Київ

Додаток Ж.1.

Звіт для моделі впливу факторів ФД на ВРП за доходами місцевих бюджетів
($\ln D_{nit}$) у 2012-2014рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
8	0,988	0,976	0,974	0,12455	1,718

Дисперсійний аналіз

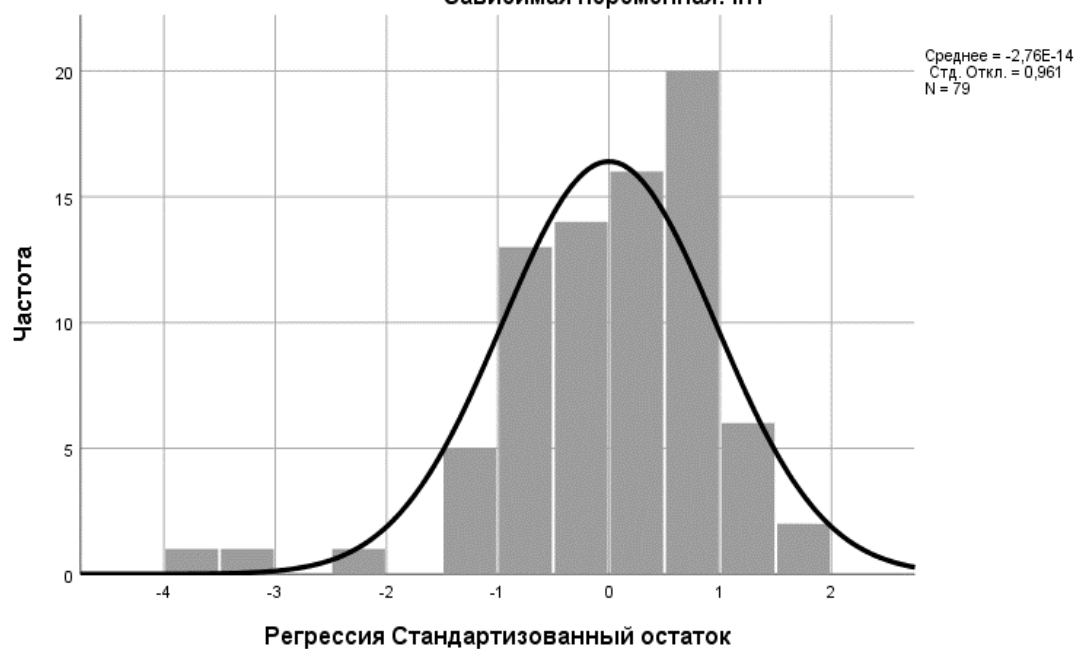
Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
8	Регресія	44,627	6	7,438	479,429	,000
	Залишок	1,117	72	0,016		
	Всього	45,744	78			

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		B	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
8	(Константа)	3,357	2,070		1,621	0,109		
	$\ln D1$	1,158	0,038	1,025	30,557	0,000	0,301	3,321
	$\ln D5$	-0,553	0,100	-0,213	-5,545	0,000	0,230	4,351
	$\ln D3$	1,339	0,453	0,069	2,959	0,004	0,619	1,616
	$\ln K2$	0,308	0,044	0,233	7,029	0,000	0,309	3,234
	$\ln D6$	0,246	0,062	0,086	3,946	0,000	0,722	1,385
	$\ln K4$	0,361	0,102	0,094	3,537	0,001	0,479	2,087

Гистограма

Зависимая переменная: $\ln Y$

Додаток Ж.2.

Звіт для моделі впливу факторів ФД на ВРП за видатками місцевих бюджетів
($\ln B_{nit}$) у 2012-2014рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
7	0,989	0,978	0,975	0,12027	1,623

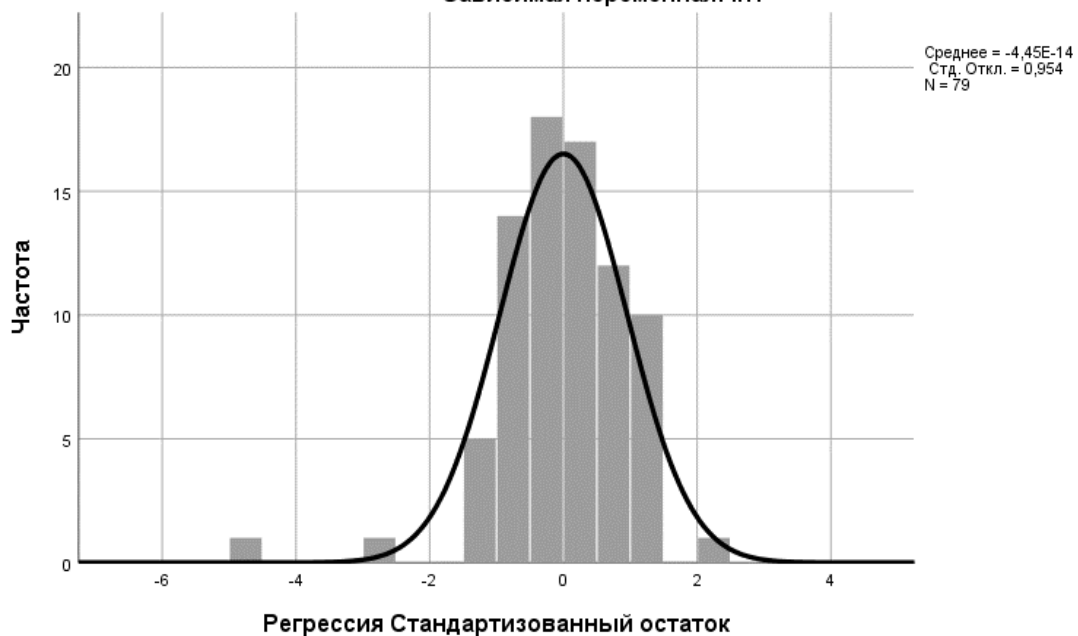
Дисперсійний аналіз

Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
7	Регресія	44,717	7	6,388	414,606	,000
	Залишок	1,027	71	0,014		
	Всього	45,744	78			

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		B	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
7	(Константа)	3,942	1,825		2,160	0,034		
	$\ln B_2$	1,153	0,036	0,726	32,326	0,000	0,626	1,597
	$\ln B_5$	0,758	0,088	0,311	8,576	0,000	0,241	4,150
	$\ln B_3$	0,444	0,151	0,076	2,934	0,004	0,472	2,120
	$\ln K_5$	-0,072	0,028	-0,060	-2,584	0,012	0,584	1,712
	$\ln K_4$	0,304	0,112	0,079	2,716	0,008	0,370	2,700
	$\ln K_2$	0,158	0,054	0,119	2,930	0,005	0,192	5,219
	$\ln K_3$	-0,392	0,193	-0,044	-2,030	0,046	0,660	1,516

Гистограма

Зависимая переменная: $\ln Y$

Додаток Ж.3.

Звіт для моделі впливу факторів ФД на ВРП за трансфертами місцевих бюджетів ($\ln T_{nit}$) у 2012-2014рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
3	0,804	0,646	0,632	0,46444	1,893

Дисперсійний аналіз

Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
3	Регресія	29,566	3	9,855	45,690	,000
	Залишок	16,178	75	0,216		
	Всього	45,744	78			

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		B	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
3	(Константа)	11,939	2,875		4,153	0,000		
	lnK2	0,637	0,137	0,481	4,645	0,000	0,439	2,277
	lnT4	0,511	0,147	0,359	3,479	0,001	0,442	2,261
	lnK3	-1,861	0,612	-0,211	-3,039	0,003	0,981	1,020

Гистограма

Додаток Ж.4.

Звіт для комплексної моделі впливу факторів ФД на ВРП у 2012-2014рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
5	0,988	0,976	0,975	0,12169	1,512

Дисперсійний аналіз

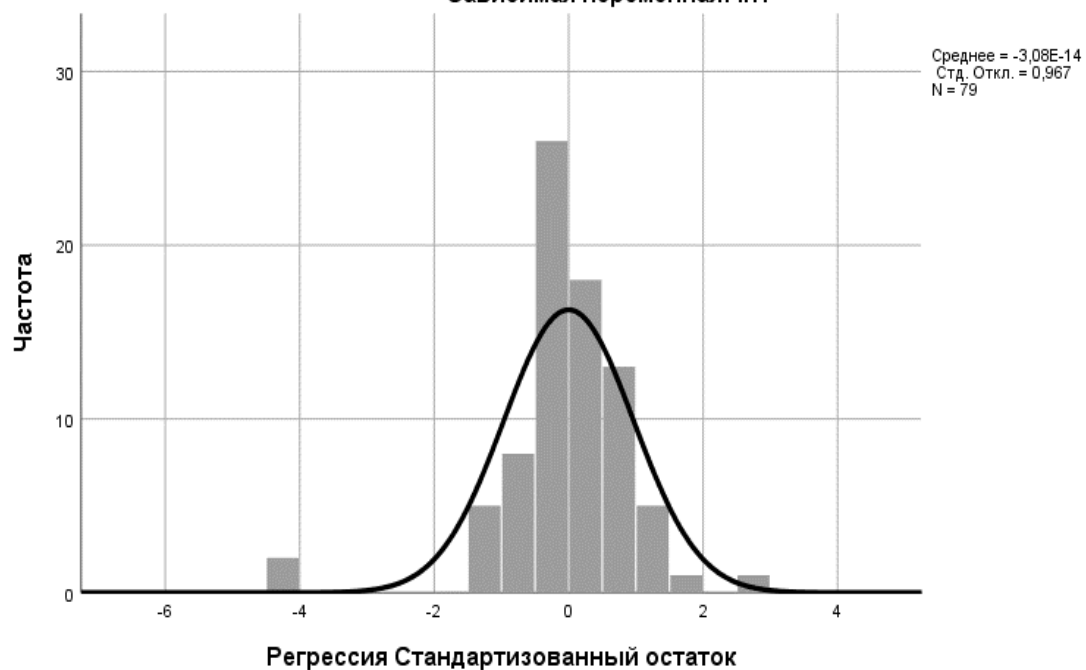
Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
5	Регресія	44,663	5	8,933	603,224	,000
	Залишок	1,081	73	0,015		
	Всього	45,744	78			

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		B	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
5	(Константа)	0,703	2,195		0,320	0,750		
	lnB2	1,126	0,037	0,709	30,464	0,000	0,597	1,675
	lnT3	-0,293	0,047	-0,200	-6,231	0,000	0,313	3,191
	lnK1	0,633	0,135	0,087	4,669	0,000	0,924	1,082
	lnK2	0,233	0,043	0,176	5,418	0,000	0,308	3,251
	lnД3	1,363	0,424	0,071	3,214	0,002	0,673	1,487

Гистограма

Зависимая переменная: lnY

Додаток Ж.5.

Звіт для моделі впливу факторів ФД на ВРП за доходами місцевих бюджетів
($\ln D_{nit}$) у 2015-2021рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
3	0,964	0,929	0,927	0,21651	1,204

Дисперсійний аналіз

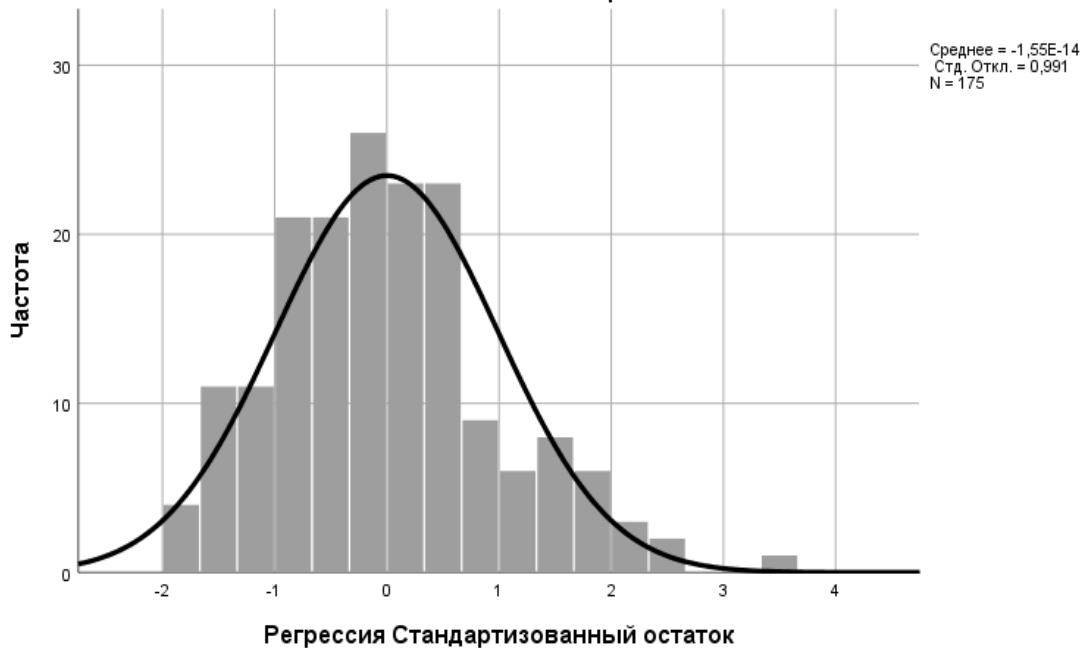
Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
3	Регресія	104,155	3	34,718	740,602	0,000
	Залишок	8,016	171	0,047		
	Всього	112,171	174			

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		B	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
3	(Константа)	5,640	0,403		13,997	0,000		
	$\ln D1$	0,575	0,036	0,518	16,070	0,000	0,402	2,485
	$\ln D5$	0,979	0,083	0,339	11,804	0,000	0,505	1,979
	$\ln K2$	0,266	0,035	0,225	7,677	0,000	0,485	2,060

Гистограма

Зависимая переменная: $\ln Y$

Додаток Ж.6.

Звіт для моделі впливу факторів ФД на ВРП за видатками місцевих бюджетів
($\ln B_{nit}$) у 2015-2021рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
9	0,982	0,965	0,963	0,15349	1,970

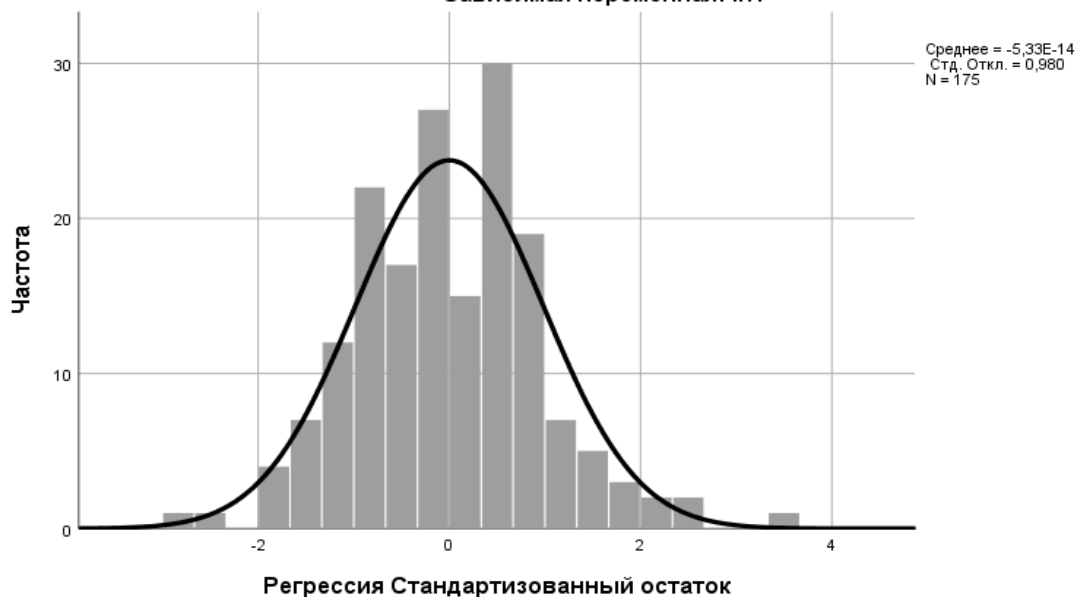
Дисперсійний аналіз

Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
9	Регресія	108,237	7	15,462	656,334	0,000
	Залишок	3,934	167	0,024		
	Всього	112,171	174			

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		B	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
9	(Константа)	8,362	2,063		4,053	0,000		
	$\ln B_2$	0,962	0,033	0,597	28,729	0,000	0,486	2,056
	$\ln B_3$	0,431	0,045	0,207	9,487	0,000	0,442	2,264
	$\ln K_4$	0,502	0,080	0,153	6,294	0,000	0,357	2,804
	$\ln B_5$	1,601	0,048	0,614	33,412	0,000	0,622	1,607
	$\ln K_3$	-0,939	0,184	-0,153	-5,118	0,000	0,234	4,267
	$\ln K_5$	-0,106	0,025	-0,070	-4,211	0,000	0,759	1,317
	$\ln K_1$	-0,716	0,260	-0,090	-2,755	0,007	0,196	5,111

Гистограма

Зависимая переменная: $\ln Y$

Додаток Ж.7.

Звіт для моделі впливу факторів ФД на ВРП за трансфертами місцевих бюджетів ($\ln T_{nit}$) у 2015-2021рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
5	0,923	0,853	0,848	0,31282	1,375

Дисперсійний аналіз

Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
5	Регресія	95,634	5	19,127	195,463	0,000
	Залишок	16,537	169	0,098		
	Всього	112,171	174			

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		B	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
5	(Константа)	13,928	0,851		16,358	0,000		
	$\ln T3$	-0,700	0,079	-0,495	-8,830	0,000	0,277	3,609
	$\ln K2$	0,481	0,068	0,407	7,110	0,000	0,266	3,758
	$\ln K4$	-0,691	0,126	-0,210	-5,474	0,000	0,592	1,689
	$\ln T2$	-0,281	0,097	-0,129	-2,878	0,005	0,435	2,299
	$\ln K5$	0,113	0,050	0,075	2,273	0,024	0,808	1,238

Гистограма

Зависимая переменная: $\ln Y$

Додаток Ж.8.

Звіт для комплексної моделі впливу факторів ФД на ВРП у 2015-2021рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
5	0,986	0,972	0,971	0,13598	1,789

Дисперсійний аналіз

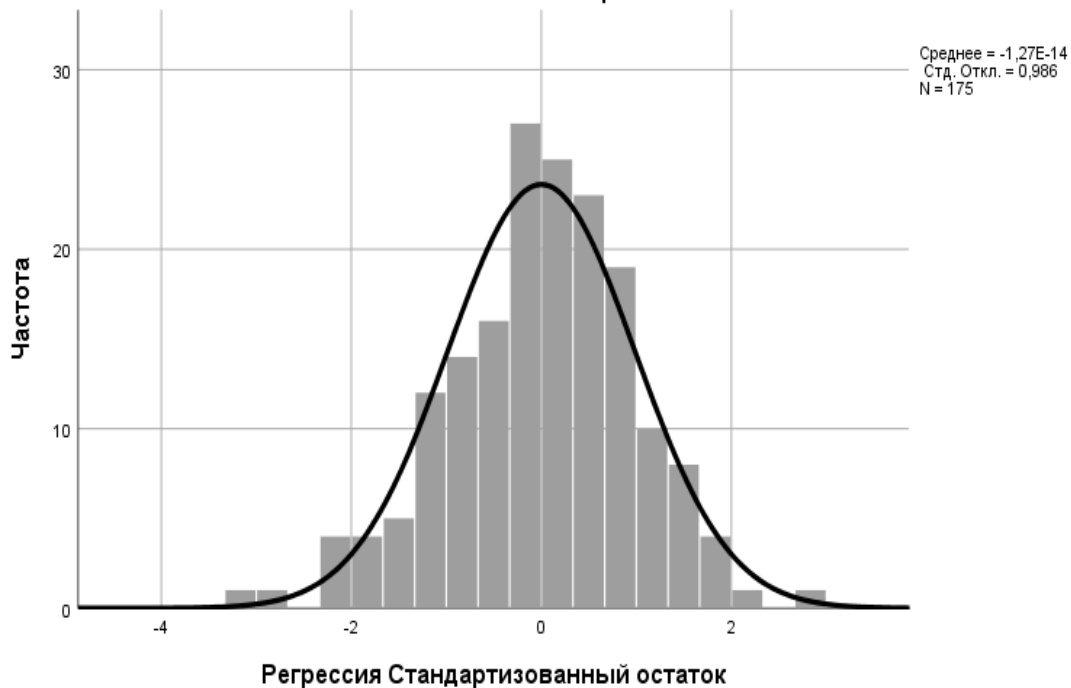
Модель		Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
5	Регресія	109,047	5	21,809	1179,565	0,000
	Залишок	3,125	169	0,018		
	Всього	112,171	174			

Коефіцієнти

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти		Значимість	Статистика колінеарності	
		B	Стандартна помилка	Бета	t		Допуск	VIF
5	(Константа)	6,346	0,354		17,920	0,000		
	lnД1	0,154	0,034	0,138	4,484	0,000	0,173	5,773
	lnТ4	0,935	0,033	0,696	28,274	0,000	0,272	3,675
	lnВ2	0,683	0,037	0,424	18,578	0,000	0,317	3,154
	lnТ2	0,243	0,033	0,112	7,390	0,000	0,722	1,385
	lnД6	-0,388	0,073	-0,079	-5,284	0,000	0,732	1,366

Гистограма

Зависимая переменная: lnY

Додаток Ж.9.

Результати обчислень за допомогою економетричних моделей (множинна лінійна регресія) впливу показників доходів, видатків, трансфертів, допоміжних предикторів на показник ВРП у 2012-2021рр.

Показники	Ум. познач	2012-2014рр.				2015-2021рр.			
		Д	В	Т	Д+В+Т	Д	В	Т	Д+В+Т
Коефіцієнт детермінації	R ²	0,976	0,978	0,646	0,976	0,929	0,965	0,853	0,972
Дарбін-Уотсон	DW	1,718	1,623	1,893	1,512	1,204	1,970	1,375	1,789
Відбір предикторів (кількість перерахунків)	n	8	7	3	5	3	9	5	5
Константа	a	3,357	3,942	11,939	0,703	5,640	8,362	13,928	6,346
Частка децентралізації доходів	Д1	1,158			викл вручну	0,575			0,154
Показник бюджетної результативності	Д2	викл авт			викл вручну	викл вручну			викл авт
Показник податкової автономії	Д3	1,339			1,363	викл авт			викл авт
Коефіцієнт фінансової самостійності	Д5	-0,553			викл авт	0,979			викл авт
Частка місцевих податків у доходах МБ (без трансфертів)	Д6	0,246			викл авт	викл авт			-0,388
Показник бюджетного покриття	В1		викл вручну		викл вручну		викл авт		викл авт
Показник децентралізації видатків МБ	В2		1,153		1,126		0,962		0,683
Рівень бюджетної забезпеченості населення	В3		0,444		викл авт		0,431		викл авт
Показник загальної податкової стійкості	В5		0,758		викл авт		1,601		викл авт
Рівень забезпеченості видатків МБ	В6		викл авт		викл авт		викл вручну		викл авт
Показник бюджетної залежності	Т1			викл авт	викл авт			викл авт	викл авт
Показник бюджетної результативності трансфертів	Т2			викл авт	викл авт			-0,281	0,243
Показник стійкості бюджету	Т3			викл вручну	-0,293			-0,700	викл авт
Показник стабільності дохідної частини бюджету	Т4			0,511	викл вручну			викл авт	0,935
Показник покриття видатків міжбюджетними трансфертами	Т5			викл авт	викл авт			викл авт	викл авт
Індекс інфляції	К1	викл авт	викл авт	викл авт	0,633	викл авт	-0,716	викл авт	викл авт
Капітальні інвестиції на одну особу	К2	0,308	0,158	0,637	0,233	0,266	викл авт	0,481	викл авт
Індекс реальної заробітної плати	К3	викл авт	-0,392	-1,861	викл авт	викл авт	-0,939	викл авт	викл авт
Рівень безробіття	К4	0,361	0,304	викл авт	викл авт	викл авт	0,502	-0,691	викл авт
Частка покриття імпорту експортом	К5	викл авт	-0,072	викл авт	викл авт	викл авт	-0,106	0,113	викл авт

Додаток 3

Таблиця 3.1.1. Зайняте населення за видами ек. діяльності та регіонами у віці 15-70 років, тис. осіб, 2015 р.

Область (регіон)	Загальн а к-ть	С/г, лісове та риб.госп .	Пром -ть	Буд -во	Опт. та роздр торг., ремонт авто	Трансп. , склад. г-во, поштов а	Тимч . розм й орг-я харч	Інформ та телеко м	Фін. та страх . д-ть	Операці ї з нерух. майном	Проф. наук а та тех. д- ть	Д-ть у сфер і адм.	Держ. упр-ня й оборона ; ОСС	Освіт а	Охорон а здор. та надання соц. доп-ги	Мист-во, спорт, розваги та відпочино к	Ін.вид и ек. д- ті
Вінницька	675	208	74	16	132	41	6	6	6	6	10	8	40	64	46	5	7
Волинська	397	89	51	10	89	22	6	3	4	5	6	5	25	47	28	4	4
Дніпр-ка	1480	117	372	57	367	90	23	26	26	21	36	34	66	119	85	12	27
Донецька	756	65	247	27	149	49	8	11	6	11	13	11	41	52	42	11	15
Житомирська	507	75	71	20	118	37	7	8	5	5	8	7	43	49	35	6	13
Закарпатська	519	129	59	29	93	27	15	3	4	5	5	4	29	48	28	6	38
Запорізька	745	120	167	30	156	38	14	9	8	12	17	13	41	55	48	9	9
Ів.-Фран-ка	558	160	68	25	103	24	9	4	5	4	8	8	24	55	38	7	17
Київська	740	49	130	27	157	66	14	13	16	15	29	20	50	66	60	13	12
Кіровогр-ка	387	109	51	12	64	25	5	4	3	6	5	4	26	35	27	6	5
Луганська	306	38	95	11	62	20	5	3	2	2	6	3	19	21	15	2	5
Львівська	1042	184	149	67	194	63	24	18	12	12	21	18	66	105	75	12	21
Миколаївська	509	143	68	18	99	31	8	3	4	5	6	6	33	42	27	6	9
Одеська	1016	168	85	41	231	107	24	16	12	26	21	25	63	100	59	12	27
Полтавська	584	120	106	17	113	42	9	5	6	7	9	8	35	51	41	7	9
Рівненська	488	86	65	23	128	26	10	5	4	5	7	5	23	48	33	7	13
Сумська	471	104	74	22	90	28	4	4	4	4	7	8	29	43	31	6	13
Тернопіл-ка	406	127	36	12	70	19	7	4	3	3	6	4	23	46	30	7	11
Харківська	1231	162	230	55	282	69	18	24	14	37	42	19	60	118	71	15	17
Херсонська	446	129	41	12	97	21	7	4	4	6	8	4	26	45	26	8	8
Хмельницька	501	133	62	13	110	23	5	4	4	5	7	6	33	51	34	5	6
Черкаська	524	144	76	22	94	29	6	5	6	5	9	8	25	46	37	5	8
Чернівецька	367	102	36	17	69	16	8	4	3	4	4	3	17	36	24	4	20
Чернігівська	432	107	53	9	96	20	5	5	6	5	7	7	32	38	34	7	5
м.Київ	1358	4	110	51	349	65	33	84	77	53	125	62	106	120	67	26	26

Таблиця 3.1.2. Характеристики населення: міське, сільське міграційний приріст. Працівники, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок за регіонами, осіб, 2015 р.

Область (регіон)	Міське населення	Сільське населення	Міграційний приріст	Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал	Задіяні в проєктах публічно-приватного партнерства
Вінницька	813 387	788 776	686	н/д	н/д	н/д	0
Волинська	545 553	497 115	119	н/д	н/д	н/д	0
Дніпропетровська	2 722 102	532 782	-1 351	н/д	н/д	н/д	0
Донецька	3 870 115	395 030	-9 239	н/д	н/д	н/д	7
Житомирська	733 667	513 882	-1 280	н/д	н/д	н/д	1
Закарпатська	466 948	792 210	-1 651	н/д	н/д	н/д	4
Запорізька	1 353 773	399 869	-797	н/д	н/д	н/д	7
Івано-Франківська	604 509	777 843	1 901	н/д	н/д	н/д	1
Київська	1 078 011	654 224	11 225	н/д	н/д	н/д	1
Кіровоградська	611 667	361 483	-688	н/д	н/д	н/д	1
Луганська	1 916 176	289 213	-5 634	н/д	н/д	н/д	1
Львівська	1 544 862	989 312	1 335	н/д	н/д	н/д	4
Миколаївська	790 634	367 573	206	н/д	н/д	н/д	15
Одеська	1 597 346	792 943	986	н/д	н/д	н/д	14
Полтавська	891 724	547 224	990	н/д	н/д	н/д	113
Рівненська	552 980	608 831	-782	н/д	н/д	н/д	0
Сумська	763 606	349 650	-974	н/д	н/д	н/д	0
Тернопільська	475 236	590 473	250	н/д	н/д	н/д	2
Харківська	2 192 471	526 145	4 981	н/д	н/д	н/д	1
Херсонська	650 474	411 882	-301	н/д	н/д	н/д	2
Хмельницька	729 835	564 578	-174	н/д	н/д	н/д	2
Черкаська	706 205	536 760	-188	н/д	н/д	н/д	0
Чернівецька	391 810	518 083	996	н/д	н/д	н/д	0
Чернігівська	675 292	369 683	155	н/д	н/д	н/д	1
м.Київ	2 906 569		13 462	н/д	н/д	н/д	0

Таблиця 3.2.1. Зайняте населення за видами ек. діяльності та регіонами у віці 15-70 років, тис. осіб, 2016 р.

Область (регіон)	Загальна к-ть	С/г, лісове та риб.госп.	Пром- ть	Буд- во	Опт. та роздр торг., ремонт авто	Трансп., склад. г- во, поштова та кур'єрська д-ть	Тимч. розм й орг-я харч	Інформ та телеком	Фін. та страх. д-ть	Операції з нерух. майном	Проф. наукова та тех. д-ть	Д-ть у сфері адм.	Держ. упр-ня й оборона; ОСС	Освіта	Охорона здор. та надання соц. доп-ги	Мист-во, спорт, розваги та відпочинок	Ін.види ек. д-ті
Вінницька	659	208	74	16	132	41	6	6	6	6	10	8	40	64	46	5	7
Волинська	382	89	51	10	89	22	6	3	4	5	6	5	25	47	28	4	4
Дніпр-ка	1425	117	372	57	367	90	23	26	26	21	36	34	66	119	85	12	27
Донецька	748	65	247	27	149	49	8	11	6	11	13	11	41	52	42	11	15
Житомирська	508	75	71	20	118	37	7	8	5	5	8	7	43	49	35	6	13
Закарпатська	506	129	59	29	93	27	15	3	4	5	5	4	29	48	28	6	38
Запорізька	735	120	167	30	156	38	14	9	8	12	17	13	41	55	48	9	9
Ів.-Фран-ка	557	160	68	25	103	24	9	4	5	4	8	8	24	55	38	7	17
Київська	736	49	130	27	157	66	14	13	16	15	29	20	50	66	60	13	12
Кіровогр-ка	376	109	51	12	64	25	5	4	3	6	5	4	26	35	27	6	5
Луганська	299	38	95	11	62	20	5	3	2	2	6	3	19	21	15	2	5
Львівська	1047	184	149	67	194	63	24	18	12	12	21	18	66	105	75	12	21
Миколаївська	498	143	68	18	99	31	8	3	4	5	6	6	33	42	27	6	9
Одеська	1001	168	85	41	231	107	24	16	12	26	21	25	63	100	59	12	27
Полтавська	570	120	106	17	113	42	9	5	6	7	9	8	35	51	41	7	9
Рівненська	474	86	65	23	128	26	10	5	4	5	7	5	23	48	33	7	13
Сумська	479	104	74	22	90	28	4	4	4	4	7	8	29	43	31	6	13
Тернопіл-ка	408	127	36	12	70	19	7	4	3	3	6	4	23	46	30	7	11
Харківська	1237	162	230	55	282	69	18	24	14	37	42	19	60	118	71	15	17
Херсонська	441	129	41	12	97	21	7	4	4	6	8	4	26	45	26	8	8
Хмельницька	510	133	62	13	110	23	5	4	4	5	7	6	33	51	34	5	6
Черкаська	518	144	76	22	94	29	6	5	6	5	9	8	25	46	37	5	8
Чернівецька	376	102	36	17	69	16	8	4	3	4	4	3	17	36	24	4	20
Чернігівська	425	107	53	9	96	20	5	5	6	5	7	7	32	38	34	7	5
м.Київ	1364	4	110	51	349	65	33	84	77	53	125	62	106	120	67	26	26

Таблиця 3.2.2. Характеристики населення: міське, сільське міграційний приріст. Працівники, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок за регіонами, осіб, 2016 р.

Область (регіон)	Міське населення	Сільське населення	Міграційний приріст	Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал	Задіяні в проєктах публічно-приватного партнерства
Вінницька	810 124	780 233	-2 505	н/д	н/д	н/д	0
Волинська	544 552	496 402	-1 255	н/д	н/д	н/д	0
Дніпропетровська	2 701 067	529 344	-2 346	н/д	н/д	н/д	0
Донецька	3 852 277	391 780	-3 601	н/д	н/д	н/д	7
Житомирська	730 628	509 854	59	н/д	н/д	н/д	1
Закарпатська	465 538	793 239	-982	н/д	н/д	н/д	4
Запорізька	1 342 969	396 519	-1 689	н/д	н/д	н/д	7
Івано-Франківська	605 120	774 795	124	н/д	н/д	н/д	2
Київська	1 077 880	656 591	11 402	н/д	н/д	н/д	11
Кіровоградська	607 183	358 573	24	н/д	н/д	н/д	0
Луганська	1 908 546	286 744	-2 487	н/д	н/д	н/д	1
Львівська	1 544 665	989 362	4 982	н/д	н/д	н/д	4
Миколаївська	786 069	364 057	-1 441	н/д	н/д	н/д	15
Одеська	1 595 708	790 808	3 380	н/д	н/д	н/д	14
Полтавська	885 606	541 222	-159	н/д	н/д	н/д	113
Рівненська	552 337	610 426	-253	н/д	н/д	н/д	0
Сумська	759 139	345 390	1 152	н/д	н/д	н/д	0
Тернопільська	473 632	585 560	-1 537	н/д	н/д	н/д	2
Харківська	2 178 792	522 396	797	н/д	н/д	н/д	1
Херсонська	646 338	409 311	-1 034	н/д	н/д	н/д	2
Хмельницька	726 378	558 889	-1 906	н/д	н/д	н/д	1
Черкаська	701 622	529 585	-2 073	н/д	н/д	н/д	0
Чернівецька	391 116	517 004	-486	н/д	н/д	н/д	0
Чернігівська	669 267	364 145	-834	н/д	н/д	н/д	1
м.Київ	2 925 760		13 288	н/д	н/д	н/д	0

Таблиця 3.3.1. Зайняте населення за видами ек. діяльності та регіонами у віці 15-70 років, тис. осіб, 2017 р.

Область (регіон)	Загальна к-ть	С/г, лісове та риб.госп.	Пром- ть	Буд- во	Опт. та роздр торг., ремонт авто	Трансп., склад. г- во, поштова та кур'єрська д-ть	Тимч. розм й орг-я харч	Інформ та телеком	Фін. та страх. д-ть	Операції з нерух. майном	Проф. наукова та тех. д-ть	Д-ть у сфері адм.	Держ. упр-ня й оборона; ОСС	Освіта	Охорона здор. та надання соц. доп-ги	Мист-во, спорт, розваги та відпочинок	Ін.види ек. д-ті
Вінницька	641	208	74	16	132	41	6	6	6	6	10	8	40	64	46	5	7
Волинська	366	89	51	10	89	22	6	3	4	5	6	5	25	47	28	4	4
Дніпр-ка	1391	117	372	57	367	90	23	26	26	21	36	34	66	119	85	12	27
Донецька	734	65	247	27	149	49	8	11	6	11	13	11	41	52	42	11	15
Житомирська	511	75	71	20	118	37	7	8	5	5	8	7	43	49	35	6	13
Закарпатська	496	129	59	29	93	27	15	3	4	5	5	4	29	48	28	6	38
Запорізька	720	120	167	30	156	38	14	9	8	12	17	13	41	55	48	9	9
Ів.-Фран-ка	559	160	68	25	103	24	9	4	5	4	8	8	24	55	38	7	17
Київська	741	49	130	27	157	66	14	13	16	15	29	20	50	66	60	13	12
Кіровогр-ка	377	109	51	12	64	25	5	4	3	6	5	4	26	35	27	6	5
Луганська	292	38	95	11	62	20	5	3	2	2	6	3	19	21	15	2	5
Львівська	1051	184	149	67	194	63	24	18	12	12	21	18	66	105	75	12	21
Миколаївська	490	143	68	18	99	31	8	3	4	5	6	6	33	42	27	6	9
Одеська	987	168	85	41	231	107	24	16	12	26	21	25	63	100	59	12	27
Полтавська	575	120	106	17	113	42	9	5	6	7	9	8	35	51	41	7	9
Рівненська	460	86	65	23	128	26	10	5	4	5	7	5	23	48	33	7	13
Сумська	481	104	74	22	90	28	4	4	4	4	7	8	29	43	31	6	13
Тернопіл-ка	399	127	36	12	70	19	7	4	3	3	6	4	23	46	30	7	11
Харківська	1247	162	230	55	282	69	18	24	14	37	42	19	60	118	71	15	17
Херсонська	442	129	41	12	97	21	7	4	4	6	8	4	26	45	26	8	8
Хмельницька	516	133	62	13	110	23	5	4	4	5	7	6	33	51	34	5	6
Черкаська	518	144	76	22	94	29	6	5	6	5	9	8	25	46	37	5	8
Чернівецька	379	102	36	17	69	16	8	4	3	4	4	3	17	36	24	4	20
Чернігівська	426	107	53	9	96	20	5	5	6	5	7	7	32	38	34	7	5
м.Київ	1357	4	110	51	349	65	33	84	77	53	125	62	106	120	67	26	26

Таблиця 3.3.2. Характеристики населення: міське, сільське міграційний приріст. Працівники, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок за регіонами, осіб, 2017 р.

Область (регіон)	Міське населення	Сільське населення	Міграційний приріст	Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал	Задіяні в проєктах публічно-приватного партнерства
Вінницька	806 331	769 477	-4 625	н/д	н/д	н/д	0
Волинська	542 680	495 777	-823	н/д	н/д	н/д	0
Дніпропетровська	2 706 984	524 156	24 131	н/д	н/д	н/д	1
Донецька	3 813 272	387 189	-23 868	н/д	н/д	н/д	5
Житомирська	726 682	504 557	-888	н/д	н/д	н/д	1
Закарпатська	465 499	792 656	-97	н/д	н/д	н/д	9
Запорізька	1 331 490	391 681	-2 714	н/д	н/д	н/д	7
Івано-Франківська	606 155	771 341	1 461	н/д	н/д	н/д	2
Київська	1 089 233	665 051	30 677	н/д	н/д	н/д	13
Кіровоградська	603 049	353 201	-1 657	н/д	н/д	н/д	1
Луганська	1 884 722	283 080	-19 147	н/д	н/д	н/д	1
Львівська	1 542 118	987 490	2 666	н/д	н/д	н/д	4
Миколаївська	779 706	361 618	-1 890	н/д	н/д	н/д	15
Одеська	1 594 905	788 170	4 725	н/д	н/д	н/д	9
Полтавська	878 939	534 890	-655	н/д	н/д	н/д	114
Рівненська	550 925	609 722	-1 827	н/д	н/д	н/д	0
Сумська	754 187	340 097	-731	н/д	н/д	н/д	0
Тернопільська	472 721	579 591	-1 355	н/д	н/д	н/д	2
Харківська	2 179 498	514 509	12 069	н/д	н/д	н/д	1
Херсонська	641 402	405 579	-2 747	н/д	н/д	н/д	2
Хмельницька	723 032	551 377	-2 782	н/д	н/д	н/д	3
Черкаська	690 072	530 291	-450	н/д	н/д	н/д	0
Чернівецька	390 443	516 258	364	н/д	н/д	н/д	0
Чернігівська	662 428	357 650	-2 051	н/д	н/д	н/д	1
м.Київ	2 934 522		4 211	н/д	н/д	н/д	0

Таблиця 3.4.1. Зайняте населення за видами ек. діяльності та регіонами у віці 15-70 років, тис. осіб, 2018 р.

Область (регіон)	Загальна к-ть	С/г, лісове та риб.госп.	Пром- ть	Буд- во	Опт. та роздр торг., ремонт авто	Трансп., склад. г- во, поштова та кур'єрська д-ть	Тимч. розм й орг-я харч	Інформ та телеком	Фін. та страх. д-ть	Операції з нерух. майном	Проф. наукова та тех. д-ть	Д-ть у сфері адм.	Держ. упр-ня й оборона; ОСС	Освіта	Охорона здор. та надання соц. доп-ги	Мист-во, спорт, розваги та відпочинок	Ін.види ек. д-ті
Вінницька	653	208	74	16	132	41	6	6	6	6	10	8	40	64	46	5	7
Волинська	371	89	51	10	89	22	6	3	4	5	6	5	25	47	28	4	4
Дніпр-ка	1402	117	372	57	367	90	23	26	26	21	36	34	66	119	85	12	27
Донецька	741	65	247	27	149	49	8	11	6	11	13	11	41	52	42	11	15
Житомирська	517	75	71	20	118	37	7	8	5	5	8	7	43	49	35	6	13
Закарпатська	502	129	59	29	93	27	15	3	4	5	5	4	29	48	28	6	38
Запорізька	732	120	167	30	156	38	14	9	8	12	17	13	41	55	48	9	9
Ів.-Фран-ка	566	160	68	25	103	24	9	4	5	4	8	8	24	55	38	7	17
Київська	756	49	130	27	157	66	14	13	16	15	29	20	50	66	60	13	12
Кіровогр-ка	381	109	51	12	64	25	5	4	3	6	5	4	26	35	27	6	5
Луганська	298	38	95	11	62	20	5	3	2	2	6	3	19	21	15	2	5
Львівська	1061	184	149	67	194	63	24	18	12	12	21	18	66	105	75	12	21
Миколаївська	496	143	68	18	99	31	8	3	4	5	6	6	33	42	27	6	9
Одеська	1002	168	85	41	231	107	24	16	12	26	21	25	63	100	59	12	27
Полтавська	581	120	106	17	113	42	9	5	6	7	9	8	35	51	41	7	9
Рівненська	474	86	65	23	128	26	10	5	4	5	7	5	23	48	33	7	13
Сумська	485	104	74	22	90	28	4	4	4	4	7	8	29	43	31	6	13
Тернопіл-ка	411	127	36	12	70	19	7	4	3	3	6	4	23	46	30	7	11
Харківська	1259	162	230	55	282	69	18	24	14	37	42	19	60	118	71	15	17
Херсонська	448	129	41	12	97	21	7	4	4	6	8	4	26	45	26	8	8
Хмельницька	522	133	62	13	110	23	5	4	4	5	7	6	33	51	34	5	6
Черкаська	523	144	76	22	94	29	6	5	6	5	9	8	25	46	37	5	8
Чернівецька	383	102	36	17	69	16	8	4	3	4	4	3	17	36	24	4	20
Чернігівська	430	107	53	9	96	20	5	5	6	5	7	7	32	38	34	7	5
м.Київ	1369	4	110	51	349	65	33	84	77	53	125	62	106	120	67	26	26

Таблиця 3.4.2. Характеристики населення: міське, сільське міграційний приріст. Працівники, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок за регіонами, осіб, 2018 р.

Область (регіон)	Міське населення	Сільське населення	Міграційний приріст	Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал	Задіяні в проєктах публічно-приватного партнерства
Вінницька	801 696	758 698	-3 842	447	93	85	0
Волинська	540 679	494 651	-687	265	37	15	0
Дніпропетровська	2 690 517	515 960	2 552	5 216	1 887	1 555	1
Донецька	3 783 363	382 538	-10 280	158	42	26	6
Житомирська	721 390	498 803	-1 431	244	61	62	1
Закарпатська	466 138	790 664	84	314	19	193	4
Запорізька	1 319 192	386 644	-2 172	1 295	404	2 214	7
Івано-Франківська	606 950	766 302	560	492	33	75	2
Київська	1 097 273	670 667	27 142	1 098	233	467	19
Кіровоградська	597 950	347 599	-2 294	353	41	73	2
Луганська	1 872 013	279 820	-5 630	168	45	88	1
Львівська	1 537 677	984 344	1 886	3 862	244	763	4
Миколаївська	774 119	356 977	-2 213	1 073	143	900	15
Одеська	1 595 493	784 815	7 696	1 818	227	503	8
Полтавська	873 181	527 258	76	763	99	154	110
Рівненська	549 618	607 683	-2 198	232	46	62	0
Сумська	747 851	333 567	-2 103	888	396	354	0
Тернопільська	473 694	572 185	35	293	26	26	2
Харківська	2 168 353	507 245	4 534	9 528	1 493	3 205	1
Херсонська	636 406	401 234	-2 273	472	86	141	2
Хмельницька	721 997	542 708	-666	295	22	31	3
Черкаська	684 002	522 349	-2 468	449	124	103	0
Чернівецька	390 719	513 655	222	569	48	114	0
Чернігівська	655 606	350 139	-1 883	265	46	354	1
м.Київ	2 950 819		13 942	27 073	2 658	10 382	0

Таблиця 3.5.1. Зайняте населення за видами ек. діяльності та регіонами у віці 15-70 років, тис. осіб, 2019 р.

Область (регіон)	Загальна к-ть	С/г, лісове та риб.госп.	Пром- ть	Буд- во	Опт. та роздр торг., ремонт авто	Трансп., склад. г- во, поштова та кур'єрська д-ть	Тимч. розм й орг-я харч	Інформ та телеком	Фін. та страх. д-ть	Операції з нерух. майном	Проф. наукова та тех. д-ть	Д-ть у сфері адм.	Держ. упр-ня й оборона; ОСС	Освіта	Охорона здор. та надання соц. доп-ги	Мист-во, спорт, розваги та відпочинок	Ін.види ек. д-ті
Вінницька	661	208	74	16	132	41	6	6	6	6	10	8	40	64	46	5	7
Волинська	380	89	51	10	89	22	6	3	4	5	6	5	25	47	28	4	4
Дніпр-ка	1414	117	372	57	367	90	23	26	26	21	36	34	66	119	85	12	27
Донецька	747	65	247	27	149	49	8	11	6	11	13	11	41	52	42	11	15
Житомирська	521	75	71	20	118	37	7	8	5	5	8	7	43	49	35	6	13
Закарпатська	509	129	59	29	93	27	15	3	4	5	5	4	29	48	28	6	38
Запорізька	742	120	167	30	156	38	14	9	8	12	17	13	41	55	48	9	9
Ів.-Фран-ка	575	160	68	25	103	24	9	4	5	4	8	8	24	55	38	7	17
Київська	771	49	130	27	157	66	14	13	16	15	29	20	50	66	60	13	12
Кіровогр-ка	385	109	51	12	64	25	5	4	3	6	5	4	26	35	27	6	5
Луганська	304	38	95	11	62	20	5	3	2	2	6	3	19	21	15	2	5
Львівська	1075	184	149	67	194	63	24	18	12	12	21	18	66	105	75	12	21
Миколаївська	500	143	68	18	99	31	8	3	4	5	6	6	33	42	27	6	9
Одеська	1020	168	85	41	231	107	24	16	12	26	21	25	63	100	59	12	27
Полтавська	591	120	106	17	113	42	9	5	6	7	9	8	35	51	41	7	9
Рівненська	486	86	65	23	128	26	10	5	4	5	7	5	23	48	33	7	13
Сумська	491	104	74	22	90	28	4	4	4	4	7	8	29	43	31	6	13
Тернопіл-ка	418	127	36	12	70	19	7	4	3	3	6	4	23	46	30	7	11
Харківська	1264	162	230	55	282	69	18	24	14	37	42	19	60	118	71	15	17
Херсонська	455	129	41	12	97	21	7	4	4	6	8	4	26	45	26	8	8
Хмельницька	529	133	62	13	110	23	5	4	4	5	7	6	33	51	34	5	6
Черкаська	532	144	76	22	94	29	6	5	6	5	9	8	25	46	37	5	8
Чернівецька	394	102	36	17	69	16	8	4	3	4	4	3	17	36	24	4	20
Чернігівська	436	107	53	9	96	20	5	5	6	5	7	7	32	38	34	7	5
м.Київ	1380	4	110	51	349	65	33	84	77	53	125	62	106	120	67	26	26

Таблиця 3.5.2. Характеристики населення: міське, сільське міграційний приріст. Працівники, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок за регіонами, осіб, 2019 р.

Область (регіон)	Міське населення	Сільське населення	Міграційний приріст	Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал	Задіяні в проєктах публічно-приватного партнерства
Вінницька	799 385	746 031	-2 724	324	74	83	0
Волинська	539 179	492 242	-997	176	13	13	0
Дніпропетровська	2 668 744	507 904	-1 426	4 394	1 869	1 671	1
Донецька	3 754 349	377 459	-7 680	284	21	103	6
Житомирська	716 457	491 755	-1 667	189	52	64	1
Закарпатська	465 904	787 887	-500	325	24	199	4
Запорізька	1 306 231	381 170	-2 155	1 467	373	2 052	7
Івано-Франківська	606 764	761 333	268	395	28	60	2
Київська	1 105 383	675 661	27 343	1 081	235	408	15
Кіровоградська	591 944	341 165	-3 345	121	21	19	2
Луганська	1 859 590	276 323	-4 940	150	28	36	1
Львівська	1 534 040	978 044	1 099	3 140	227	788	5
Миколаївська	768 022	351 840	-2 113	669	114	700	15
Одеська	1 597 062	780 168	9 075	1 622	200	452	9
Полтавська	867 201	519 777	411	460	52	113	110
Рівненська	548 088	604 873	-2 474	195	63	54	0
Сумська	741 430	326 817	-2 250	499	142	272	0
Тернопільська	473 727	564 968	-326	98	21	16	2
Харківська	2 158 121	500 340	5 436	8 345	1 290	2 915	1
Херсонська	631 317	396 596	-2 074	348	74	135	2
Хмельницька	720 752	533 950	-543	308	28	37	3
Черкаська	678 682	513 455	-2 132	347	68	70	0
Чернівецька	390 551	511 081	47	467	39	103	0
Чернігівська	649 063	342 231	-1 996	218	31	269	1
м.Київ	2 967 360		17 175	25 499	2 383	10 039	0

Таблиця 3.6.1. Зайняте населення за видами ек. діяльності та регіонами у віці 15-70 років, тис. осіб, 2020 р.

Область (регіон)	Загальна к-ть	С/г, лісове та риб.госп.	Пром- ть	Буд- во	Опт. та роздр торг., ремонт авто	Трансп., склад. г- во, поштова та кур'єрська д-ть	Тимч. розм й орг-я харч	Інформ та телеком	Фін. та страх. д-ть	Операції з нерух. майном	Проф. наукова та тех. д-ть	Д-ть у сфері адм.	Держ. упр-ня й оборона; ОСС	Освіта	Охорона здор. та надання соц. доп-ги	Мист-во, спорт, розваги та відпочинок	Ін.види ек. д-ті
Вінницька	635	208	74	16	132	41	6	6	6	6	10	8	40	64	46	5	7
Волинська	364	89	51	10	89	22	6	3	4	5	6	5	25	47	28	4	4
Дніпр-ка	1368	117	372	57	367	90	23	26	26	21	36	34	66	119	85	12	27
Донецька	714	65	247	27	149	49	8	11	6	11	13	11	41	52	42	11	15
Житомирська	489	75	71	20	118	37	7	8	5	5	8	7	43	49	35	6	13
Закарпатська	493	129	59	29	93	27	15	3	4	5	5	4	29	48	28	6	38
Запорізька	707	120	167	30	156	38	14	9	8	12	17	13	41	55	48	9	9
Ів.-Фран-ка	549	160	68	25	103	24	9	4	5	4	8	8	24	55	38	7	17
Київська	756	49	130	27	157	66	14	13	16	15	29	20	50	66	60	13	12
Кіровогр-ка	362	109	51	12	64	25	5	4	3	6	5	4	26	35	27	6	5
Луганська	287	38	95	11	62	20	5	3	2	2	6	3	19	21	15	2	5
Львівська	1039	184	149	67	194	63	24	18	12	12	21	18	66	105	75	12	21
Миколаївська	480	143	68	18	99	31	8	3	4	5	6	6	33	42	27	6	9
Одеська	991	168	85	41	231	107	24	16	12	26	21	25	63	100	59	12	27
Полтавська	566	120	106	17	113	42	9	5	6	7	9	8	35	51	41	7	9
Рівненська	466	86	65	23	128	26	10	5	4	5	7	5	23	48	33	7	13
Сумська	460	104	74	22	90	28	4	4	4	4	7	8	29	43	31	6	13
Тернопіл-ка	398	127	36	12	70	19	7	4	3	3	6	4	23	46	30	7	11
Харківська	1209	162	230	55	282	69	18	24	14	37	42	19	60	118	71	15	17
Херсонська	435	129	41	12	97	21	7	4	4	6	8	4	26	45	26	8	8
Хмельницька	505	133	62	13	110	23	5	4	4	5	7	6	33	51	34	5	6
Черкаська	505	144	76	22	94	29	6	5	6	5	9	8	25	46	37	5	8
Чернівецька	377	102	36	17	69	16	8	4	3	4	4	3	17	36	24	4	20
Чернігівська	411	107	53	9	96	20	5	5	6	5	7	7	32	38	34	7	5
м.Київ	1352	4	110	51	349	65	33	84	77	53	125	62	106	120	67	26	26

Таблиця 3.6.2. Характеристики населення: міське, сільське міграційний приріст. Працівники, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок за регіонами, осіб, 2020 р.

Область (регіон)	Міське населення	Сільське населення	Міграційний приріст	Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал	Задіяні в проєктах публічно-приватного партнерства
Вінницька	795 837	733 286	-2 400	301	69	79	0
Волинська	537 242	490 155	-128	103	к/с	к/с	0
Дніпропетровська	2 642 094	499 941	-632	4 168	1 935	1 576	1
Донецька	3 728 069	372 211	-5 433	236	31	56	8
Житомирська	711 127	484 368	-656	180	к/с	к/с	1
Закарпатська	465 330	784 799	-409	288	к/с	к/с	4
Запорізька	1 291 103	375 412	-2 021	1 310	374	1 962	11
Івано-Франківська	605 411	755 698	396	390	21	47	1
Київська	1 109 294	679 236	24 762	982	200	341	13
Кіровоградська	585 056	335 072	-2 405	120	к/с	к/с	2
Луганська	1 848 299	273 023	-3 491	155	21	33	5
Львівська	1 526 767	970 983	864	3 056	186	674	8
Миколаївська	761 278	347 116	-1 336	854	120	796	18
Одеська	1 591 976	776 131	5 131	1 462	197	500	1
Полтавська	859 042	512 487	523	391	38	87	110
Рівненська	545 767	602 689	-1 117	203	к/с	к/с	0
Сумська	733 310	320 142	-1 826	708	139	301	0
Тернопільська	472 540	558 022	-150	274	29	24	0
Харківська	2 140 944	492 890	2 843	7 965	993	2 679	1
Херсонська	624 661	392 046	-1 799	386	62	121	2
Хмельницька	718 063	525 724	214	196	к/с	к/с	4
Черкаська	673 511	504 755	-333	337	43	82	0
Чернівецька	388 398	508 168	-523	418	46	88	1
Чернігівська	642 237	334 464	-999	224	52	234	1
м.Київ	2 962 180		241	26 720	2 434	10 330	0

Таблиця 3.7.1. Зайняте населення за видами ек. діяльності та регіонами у віці 15-70 років, тис. осіб, 2021 р.

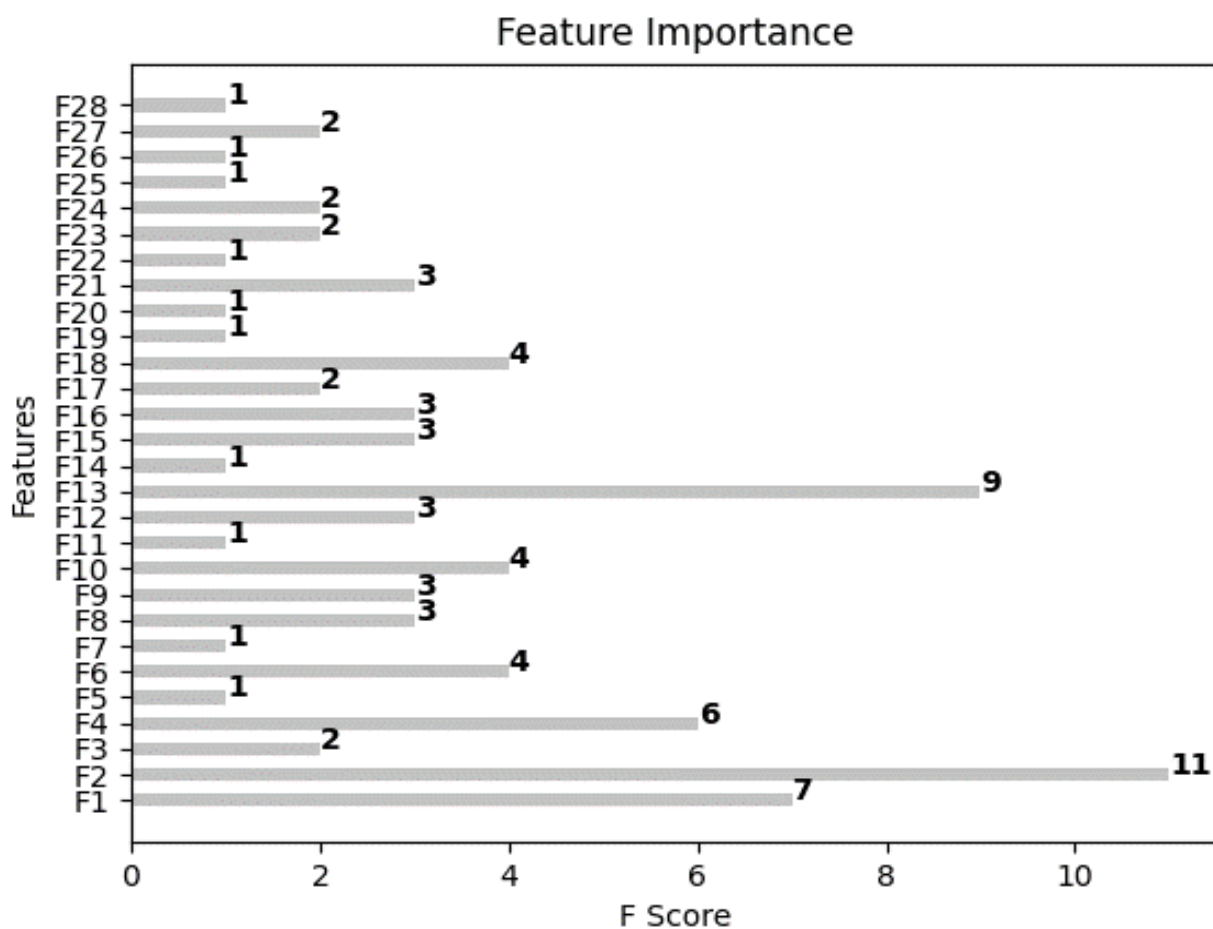
Область (регіон)	Загальна к-ть	С/г, лісове та риб.госп.	Пром- ть	Буд- во	Опт. та роздр торг., ремонт авто	Трансп., склад. г- во, поштова та кур'єрська д-ть	Тимч. розм й орг-я харч	Інформ та телеком	Фін. та страх. д-ть	Операції з нерух. майном	Проф. наукова та тех. д-ть	Д-ть у сфері адм.	Держ. упр-ня й оборона; ОСС	Освіта	Охорона здор. та надання соц. доп-ги	Мист-во, спорт, розваги та відпочинок	Ін.види ек. д-ті
Вінницька	621	208	74	16	132	41	6	6	6	6	10	8	40	64	46	5	7
Волинська	360	89	51	10	89	22	6	3	4	5	6	5	25	47	28	4	4
Дніпр-ка	1347	117	372	57	367	90	23	26	26	21	36	34	66	119	85	12	27
Донецька	698	65	247	27	149	49	8	11	6	11	13	11	41	52	42	11	15
Житомирська	480	75	71	20	118	37	7	8	5	5	8	7	43	49	35	6	13
Закарпатська	484	129	59	29	93	27	15	3	4	5	5	4	29	48	28	6	38
Запорізька	694	120	167	30	156	38	14	9	8	12	17	13	41	55	48	9	9
Ів.-Фран-ка	543	160	68	25	103	24	9	4	5	4	8	8	24	55	38	7	17
Київська	745	49	130	27	157	66	14	13	16	15	29	20	50	66	60	13	12
Кіровогр-ка	353	109	51	12	64	25	5	4	3	6	5	4	26	35	27	6	5
Луганська	279	38	95	11	62	20	5	3	2	2	6	3	19	21	15	2	5
Львівська	1029	184	149	67	194	63	24	18	12	12	21	18	66	105	75	12	21
Миколаївська	467	143	68	18	99	31	8	3	4	5	6	6	33	42	27	6	9
Одеська	980	168	85	41	231	107	24	16	12	26	21	25	63	100	59	12	27
Полтавська	551	120	106	17	113	42	9	5	6	7	9	8	35	51	41	7	9
Рівненська	455	86	65	23	128	26	10	5	4	5	7	5	23	48	33	7	13
Сумська	444	104	74	22	90	28	4	4	4	4	7	8	29	43	31	6	13
Тернопіл-ка	389	127	36	12	70	19	7	4	3	3	6	4	23	46	30	7	11
Харківська	1181	162	230	55	282	69	18	24	14	37	42	19	60	118	71	15	17
Херсонська	424	129	41	12	97	21	7	4	4	6	8	4	26	45	26	8	8
Хмельницька	492	133	62	13	110	23	5	4	4	5	7	6	33	51	34	5	6
Черкаська	489	144	76	22	94	29	6	5	6	5	9	8	25	46	37	5	8
Чернівецька	368	102	36	17	69	16	8	4	3	4	4	3	17	36	24	4	20
Чернігівська	399	107	53	9	96	20	5	5	6	5	7	7	32	38	34	7	5
м.Київ	1339	4	110	51	349	65	33	84	77	53	125	62	106	120	67	26	26

Таблиця 3.7.2. Характеристики населення: міське, сільське міграційний приріст. Працівники, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок за регіонами, осіб, 2021 р.

Область (регіон)	Міське населення	Сільське населення	Міграційний приріст	Дослідники	Техніки	Допоміжний персонал	Задіяні в проєктах публічно-приватного партнерства
Вінницька	789 588	719 927	-2 458	н/д	н/д	н/д	н/д
Волинська	533 489	487 867	-400	н/д	н/д	н/д	н/д
Дніпропетровська	2 606 079	490 406	-283	н/д	н/д	н/д	н/д
Донецька	3 693 450	365 922	-5 288	н/д	н/д	н/д	н/д
Житомирська	703 260	475 772	-1 328	н/д	н/д	н/д	н/д
Закарпатська	463 361	781 115	164	н/д	н/д	н/д	н/д
Запорізька	1 269 910	368 552	-1 907	н/д	н/д	н/д	н/д
Івано-Франківська	602 570	749 252	758	н/д	н/д	н/д	н/д
Київська	1 108 558	686 521	30 094	н/д	н/д	н/д	н/д
Кіровоградська	575 858	327 854	-2 944	н/д	н/д	н/д	н/д
Луганська	1 833 860	269 061	-3 377	н/д	н/д	н/д	н/д
Львівська	1 516 357	961 776	833	н/д	н/д	н/д	н/д
Миколаївська	750 698	341 123	-2 214	н/д	н/д	н/д	н/д
Одеська	1 581 536	769 856	6 427	н/д	н/д	н/д	н/д
Полтавська	848 080	504 203	289	н/д	н/д	н/д	н/д
Рівненська	541 842	599 942	-1 335	н/д	н/д	н/д	н/д
Сумська	723 175	312 597	-2 301	н/д	н/д	н/д	н/д
Тернопільська	471 359	550 354	717	н/д	н/д	н/д	н/д
Харківська	2 115 117	483 844	4 701	н/д	н/д	н/д	н/д
Херсонська	615 080	386 518	-2 073	н/д	н/д	н/д	н/д
Хмельницька	713 312	515 517	-133	н/д	н/д	н/д	н/д
Черкаська	665 561	495 183	-1 396	н/д	н/д	н/д	н/д
Чернівецька	385 972	504 485	431	н/д	н/д	н/д	н/д
Чернігівська	633 335	325 980	-1 449	н/д	н/д	н/д	н/д
м.Київ	2 952 301		5 733	н/д	н/д	н/д	н/д

Таблиця 3.8. Умовні позначення змінних, використовуваних для обробки в IBM SPSS Modeler

Показник	Умовне позначення
Область	REGION
Рік	YEAR
Видатки місцевих бюджетів (без урахування місц. Бюдж.)	EXPLOCBUDG
Податок на доходи фізичних осіб	ITAX
Акцизний податок	ETAX
Місцеві податки	LTAX
Єдиний податок	STAX
Інші місцеві податки (за виключенням єдиного податку)	OTAX
Міжбюджетні трансферти з державного бюджету	TRANSFERT
Капітальні інвестиції	CAPINV
Кап. інвестиції на охорону НПС	CAPINVER
Поточні витрати на охорону НПС	CCOSTEP
Індекс інфляції	INFLI
Експорт	EXP
Імпорт	IMP
Наявний дохід населення	DISINPOP
Міське населення	URPOP
Сільське населення	RURPOP
Міграційний приріст	MIGGROW
Зайняте нас. за видами ек. д-ті та регіонами у віці 15-70 років:	
<i>сільське, лісове та рибне господарство</i>	EMPPOP1
<i>промисловість</i>	EMPPOP2
<i>будівництво</i>	EMPPOP3
<i>оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів</i>	EMPPOP4
<i>транспорт, складське гос-во, поштова та кур'єрська діяльність</i>	EMPPOP5
<i>тимчасове розміщування й організація харчування</i>	EMPPOP6
<i>інформація та телекомунікації</i>	EMPPOP7
<i>фінансова та страхова діяльність</i>	EMPPOP8
<i>операції з нерухомим майном</i>	EMPPOP9
<i>професійна, наукова та технічна діяльність</i>	EMPPOP10
<i>д-ть у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування</i>	EMPPOP11
<i>держ. управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування</i>	EMPPOP12
<i>освіта</i>	EMPPOP13
<i>охорона здоров'я та надання соціальної допомоги</i>	EMPPOP14
<i>мистецтво, спорт, розваги та відпочинок</i>	EMPPOP15
<i>інші види економічної діяльності</i>	EMPPOP16
Працівники, задіяні у виконанні наук. досл. і розроб. за регіонами	
<i>дослідники</i>	RES
<i>техніки</i>	TECH
<i>допоміжний персонал</i>	SUPSTAF
Проекти публічно-приватного партнерства	PPPP

Оригінальна назва поля	Назва поля на графіку	Оригінальна назва поля	Назва поля на графіку
STAX	F1	EMPPOP3	F15
TRANSFERT	F2	EXP	F16
TECH	F3	EMPPOP15	F17
DISINPOP	F4	LTAX	F18
EMPPOP7	F5	EMPPOP4	F19
IMP	F6	RURPOP	F20
EMPPOP11	F7	EMPPOP12	F21
CCOSTEP	F8	OTAX	F22
URPOP	F9	EMPPOP13	F23
EMPPOP2	F10	EMPPOP6	F24
EMPPOP8	F11	EMPPOP9	F25
CAPINV	F12	INFLI	F26
ITAX	F13	ETAX	F27
EMPPOP1	F14	RES	F28

Рис. 3.9. Оцінка важливості предикторів моделі XGBoost

Додаток К.1.

**Звіт для моделі впливу ІІІ (FDI) на обсяг ВРП з урахуванням фактору
інфляції (GRPinfl) у 2015-2021рр., прогнозні дані на 2022-2028 рр.**

Зведення за моделлю

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
1	0,894	0,799	0,759	207603	1,17

Дисперсійний аналіз

Модель	Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
Регресія	8,55734E+11	1	8,55734E+11	19,85549569	0,006665436
Залишок	2,1549E+11	5	43098092687		
Всього	1,07122E+12	6			

Коефіцієнти

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		t-статистика	Значимість	Нижн 95%	Верх 95%
	B	Стандартна помилка				
Конст	-167549	609533	-0,275	0,794	-1734149	1399344
FDI	55,27	12,405	4,456	0,007	23,38	87,16

Роки	Фактичні значення FDI, млн. долл. США	Бажане підвищення FDI, зростання %	Фактичні значення GRP, млн. грн	Реалістичні значення GRP, млн. грн	Песимістичний прогноз GRP, млн. грн	Оптимістичний прогноз GRP, млн. грн.
2015	43423		1988544			
2016	45035		2121835			
2017	45088		2334002			
2018	44157		2536068			
2019	51417		2721526			
2020	49209		2750652			
2021	62752		3228391	3228391	3228391	3228391
2022	51118			2658091	-538648	5854830
2023	51118	100%		2658091	-538648	5854830
2024	56230	110%		2940641	-419097	6300379
2025	61342	120%		3223190	-299547	6745927
2026	66453	130%		3505739	-179997	7191476
2027	71565	140%		3788289	-60447	7637024
2028	76677	150%		4070838	59103	8082573

Додаток К.2.

Звіт для моделі впливу ПІІ (FDI) на загальну кількість зайнятого населення в регіонах (EMPRO) у 2015-2021рр.

Зведення за моделлю

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
1	0,69	0,49	0,39	260,5	2,48

Дисперсійний аналіз

Модель	Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
Регресія	325300,6968	1	325300,6968	4,793468401	0,080157363
Залишок	339316,6175	5	67863,3235		
Всього	664617,3143	6			

Коефіцієнти

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		t-статистика	Значимість	Нижн 95%	Верх 95%
	B	Стандартна помилка				
Конст	17852,12065	764,81	23,341	2,68616E-06	15886,10	19818,138
FDI	-0,034079533	0,015	-2,189	0,08015	-0,07	0,005

Звіт для моделі впливу ПІІ (FDI) на витрати на охорону навколишнього природного середовища (COSTFEPinfl) у 2015-2020рр.

Модель	R	R-квадрат	Скорегований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Дарбін-Уотсон
1	0,73	0,52	0,41	1839,96	2,34

Дисперсійний аналіз

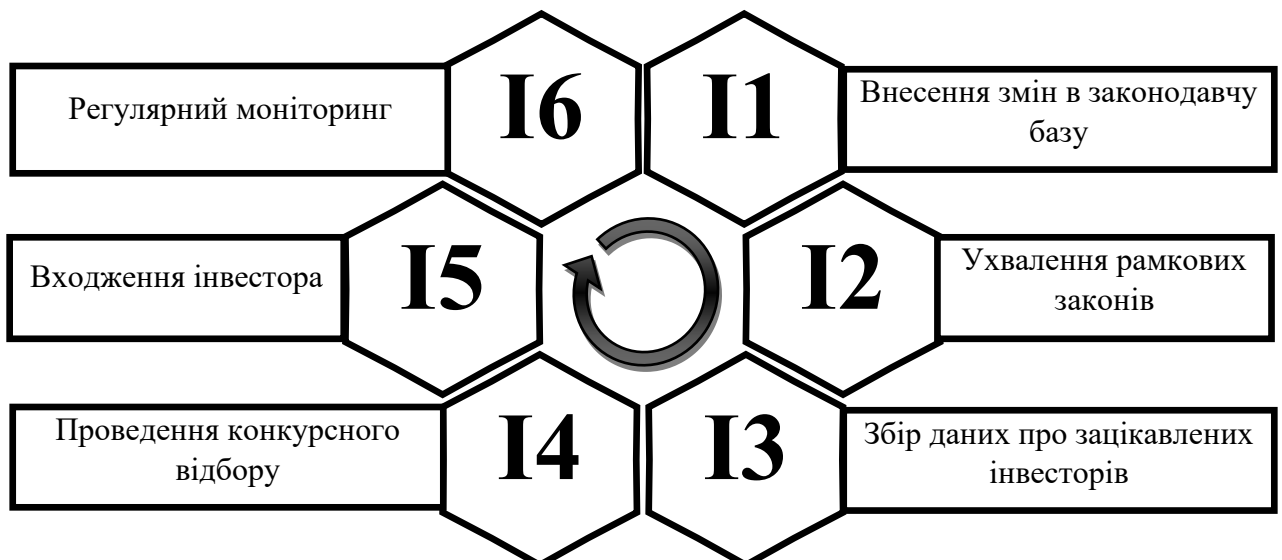
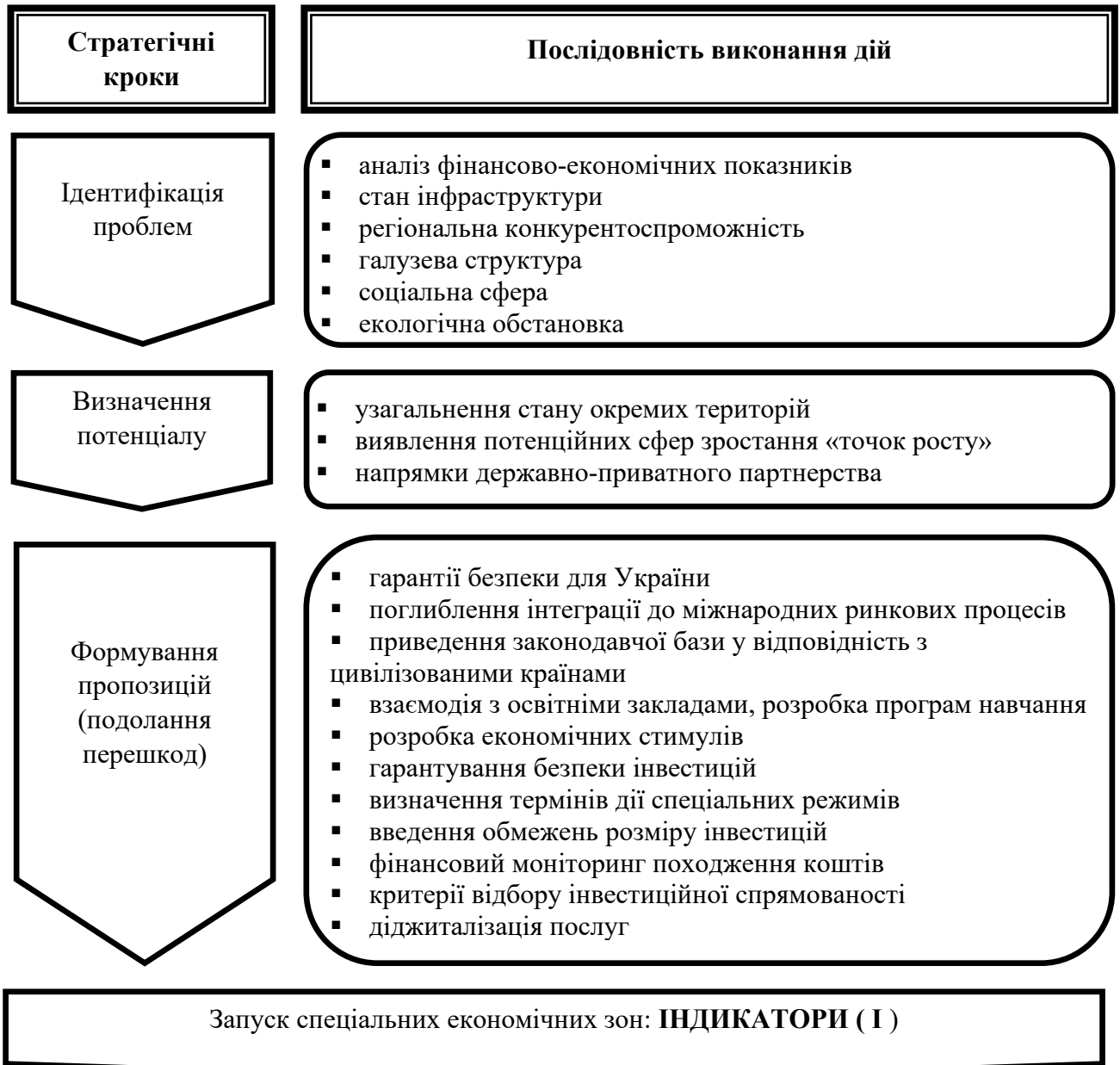
Модель	Сума квадратів	ст.св.	Середній квадрат	F	Значимість
Регресія	15193440	1	15193440	4,487875	0,101517927
Залишок	13541768	4	3385442		
Всього	28735208	5			

Коефіцієнти

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		t-статистика	Значимість	Нижн 95%	Верх 95%
	B	Стандартна помилка				
Конст	1145,61	12028,48	0,09	0,928	-32250,80	34542,03
FDI	0,54	0,258796	2,11	0,101	-0,170	1,26

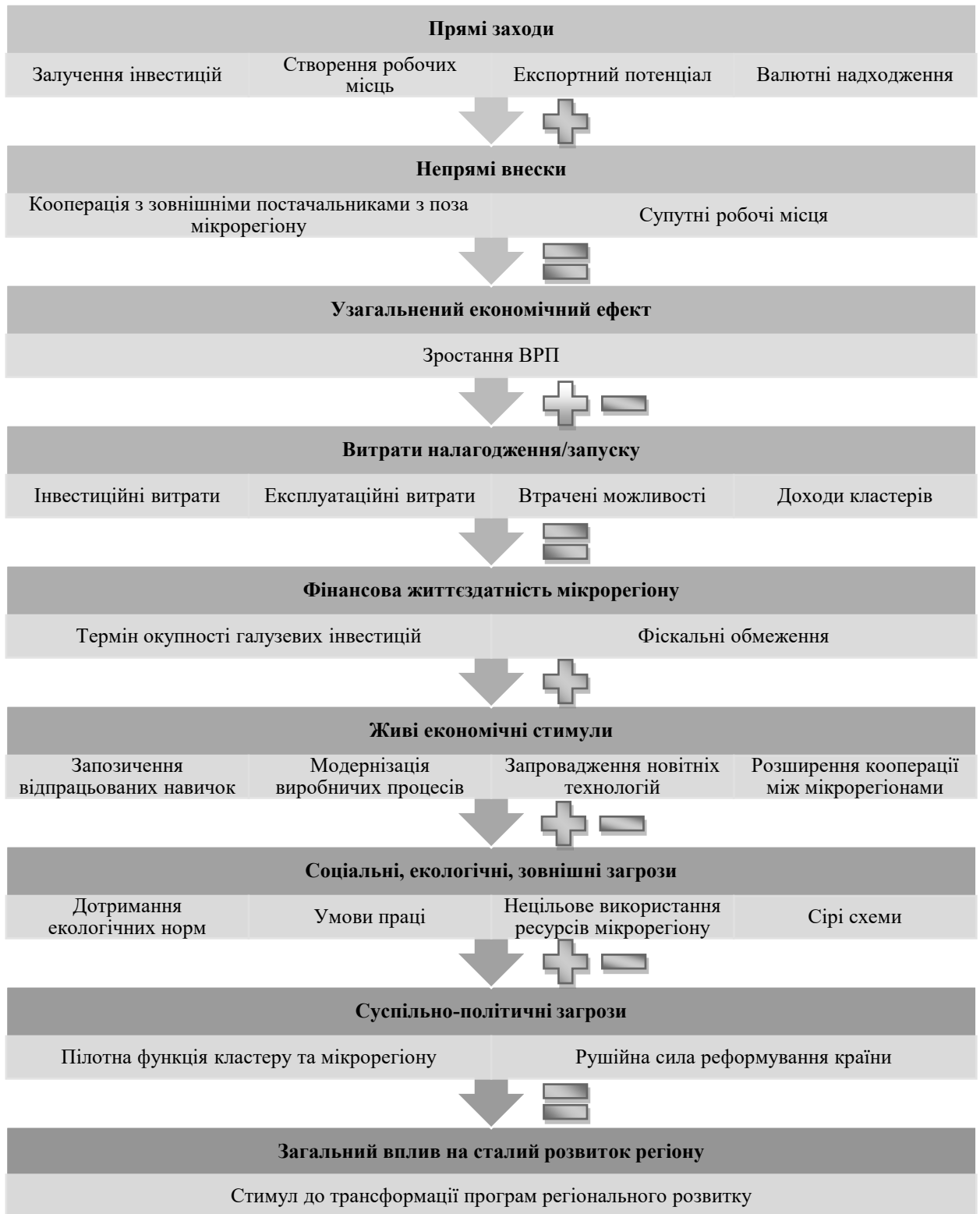
Додаток Л

Концептуальна схема запровадження підходу побудови МРПР

Додаток М

Стадії досягнення збалансованого соціально-економічного зростання на територіях пріоритетного розвитку

**СТЕПАНІВСЬКА СЕЛИЩНА РАДА
СУМСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

вул. Центральна, 5, смт Степанівка, Сумський район, Сумська область 42304
тел. (0542) 77-87-75 E-mail: inbox@stepanivska-gromada.gov.ua Код ЄДРПОУ 04390148

26.06.2023 № 952-06-11

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації Пугача Юрія Васильовича
на тему: «Розвиток фінансової децентралізації в Україні»

Положення дисертації Пугача Ю.В., в якій досліджено проблеми вдосконалення фінансової децентралізації в Україні, є актуальними відповідно до пріоритетів розвитку Степанівської селищної територіальної громади Сумського району Сумської області.

Окремі пропозиції дисертанта можуть бути взяті до уваги у процесі розробки Стратегії розвитку Степанівської селищної територіальної громади на довгострокову перспективу.

Крім того, запропонована дисертантом удосконалена методика кореляційно-регресійного аналізу має практичне втілення для аналізу небюджетних факторів, дає можливість вчасно виявляти проблеми соціально-економічного характеру та розкриває перспективи збалансування бюджетних надходжень з видатками. Практичне застосування має розроблена дисертантом система критеріїв для моніторингу кількісних орієнтирів для досягнення бажаного рівня фінансового стану громади.

Селищний голова

Володимир ЛУКАШ

Grand Meta Ltd
40021, Sumy, st. Gerasima Kondratyeva, 168
code 37970724, mfo 337546, personal № 37970718192
account 26001060925102 in PrivatBank
tel.: +38(044) 383-13-16
grandmeta.ua@gmail.com
www.grandmeta.com.ua

ТОВ «ГРАНД МЕТА»
40021, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва, буд. 168
Код ЄДРПОУ 37970724, МФО 337546, ІПН 37970718192
р/р 26001060925102 в ПАТ КБ «Приватбанк»
тел.: +38(044) 383-13-16
e-mail: grandmeta.ua@gmail.com
www.grandmeta.com.ua

24.05.23 № 43/524

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ПУГАЧА ЮРІЯ ВАСИЛЬОВИЧА

на тему: «Розвиток фінансової децентралізації в Україні»

Наукові результати та практичні розробки дисертанта Пугача Юрія Васильовича, що висвітлені у дисертаційному дослідженні «Розвиток фінансової децентралізації в Україні» були розглянуті керівництвом підприємства.

Окрема увага в дисертаційній роботі приділена взаємодії органів місцевого самоврядування та бізнесу в частині залучення інвестиційних коштів до громад на основі випуску муніципальних цінних паперів.

На підставі аналізу запропонованих матеріалів встановлено, що здійснене здобувачем дослідження є актуальним, а сформовані висновки та пропозиції мають належний та методичний рівень, а також необхідну практичну значимість. Окремі положення будуть взяті за основу партнерства ТОВ «ГРАНД МЕТА» між державою та бізнесом у повоєнному відновленні країни.

Директор

Михайло СОСНИЦЬКИЙ

РІЧКІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
СУМСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ
 вул. Центральна, 6, с. Річки, 41832, тел. (05443) 9-40-80
 E-mail: richki_r@ukr.net, web: www.richki-gromada.gov.ua Код ЄДРПОУ 04390239

09.05.2023 № 0312/569

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації Пугача Юрія Васильовича
 на тему: «Розвиток фінансової децентралізації в Україні»

Результати дисертаційного дослідження Пугача Юрія Васильовича на здобуття наукового ступеня доктора філософії на тему: «Розвиток фінансової децентралізації в Україні» мають практичне застосування у діяльності Річківської СТГ.

Зокрема, практичне втілення знайшли пропозиції щодо удосконалення діючої практики планування видаткової частини бюджету громади. Запропонована стратегія оцінки та забезпечення видаткової частини бюджету на основі сучасних економіко-математичних підходів дозволили в більшій мірі оцінювати ризики, ключові фактори, що визначають зміну рівня видатків Річківської СТГ. Особливо цінними є пропозиції зосередження на перерозподілі фінансових ресурсів, що відштовхуються від потреб конкретного мешканця громади.

Керуючий справами (секретар)
 виконавчого комітету

Вікторія НИКОЛЕНКО